

บทที่ 4
ผลการศึกษา

พืชผักพื้นเมืองในจังหวัดทพบุรีที่ศึกษา สํารวจในระหว่างเดือนกรกฎาคม 2540 ถึง เดือน
กุมภาพันธ์ 2543 โดยออกสำรวจประมาณเดือนละ 3-10 ครั้ง มีจำนวน 152 ชนิด เป็นไม้ดอก 148
ชนิด เฝิร์น 4 ชนิด (ตารางที่ 1) และตัวอย่างไม้สมบูรณั 20 ชนิด พรรณไม้ทั้งหมดจัดอยู่ใน 61
วงศ์ 121 สกุล (ตารางที่ 2) โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะทางสัณฐานวิทยา สภาพนิเวศ ส่วน
นำมาใช้ วิธีการประกอบอาหาร ระยะเวลาการออกดอก และแหล่งที่พบ ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 1 ชนิดของผักพื้นเมืองที่ทำการสำรวจพบ ในจังหวัดฉะเชิงเทรา

ลำดับที่	ชื่อพฤกษศาสตร์ (Botanical names)	ชื่อพื้นเมือง (จังหวัดฉะเชิงเทรา)	วงศ์
1	<i>Abelmoschus esculentus</i> (L.) Moench	กระเจี๊ยบมอญ	Malvaceae
2	<i>Acacia concinna</i> (Willd.) DC.	ส้มป่อย	Mimosaceae
3	<i>Acacia pennata</i> (L.) subsp. <i>insuavis</i> Willd.	ช่อม	Mimosaceae
4	<i>Acrostichum speciosum</i> Willd.	ปรงสวน	Polypodiaceae
5	<i>Adenanthera pavonina</i> L.	มะกัสดั้น	Mimosaceae
6	<i>Adenia viridiflora</i> Craib	ผักอีหนู	Passifloraceae
7	<i>Aegle marmelos</i> (L.) Corr.	มะตูม	Rutaceae
8	<i>Azalia xylocarpa</i> (Kurz.) Craib	มะค่าโมง	Caesalpiniaceae
9	<i>Aganonerion polymorphum</i> Pierre ex Spire	ส้มกม	Apocynaceae
10	<i>Albizia lebeck</i> (L.) Benth.	มะรุมป่า	Mimosaceae
11	<i>Albizia procera</i> (Roxb.) Benth.	ถ่อน	Mimosaceae
12	<i>Alternanthera philoxeroides</i> (Mart.) Griseb.	ผักเบ็ด	Amaranthaceae
13	<i>Amaranthus spinosus</i> L.	ผักโขมหนาม	Amaranthaceae
14	<i>Amaranthus tricolor</i> L.	ผักโขมสวน	Amaranthaceae
15	<i>Amaranthus viridis</i> L.	ผักโขมหัด	Amaranthaceae
16	<i>Ampleocissus martinii</i>	ส้มไก่	Vitaceae
17	<i>Anacardium occidentale</i> L.	มะม่วงหิมพานต์	Anacardiaceae
18	<i>Areca catechu</i> L.	หมาก	Arecaceae
19	<i>Artocarpus heterophyllus</i> Lamk.	ขาม	Moraceae
20	<i>Asparagus racemosus</i> Willd.	สามสิบ	Liliaceae
21	<i>Averrhoa bilimbi</i> L.	ตะลิงปลิง	Oxalidaceae
22	<i>Averrhoa carambola</i> L.	มะเฟือง	Oxalidaceae
23	<i>Azadirachta indica</i> Juss. var. <i>siamensis</i> Valetton	สะเดา	Meliaceae
24	<i>Barringtonia acutangula</i> (L.) Gaertn	จิกนา	Barringtoniaceae
25	<i>Basella alba</i> L.	ผักปลัง	Basellaceae
26	<i>Bombax anceps</i> Perre.	จ้าว	Bombacaceae
27	<i>Bombax ceiba</i> L.	จ้าว	Bombacaceae
28	<i>Bouea oppositifolia</i> (Roxb.) Meisn..	มะปราง	Anacardiaceae

ลำดับที่	ชื่อพฤกษศาสตร์ (Botanical names)	ชื่อพื้นเมือง (จังหวัดชลบุรี)	วงศ์
29	<i>Broussonetia kurzii</i> Corn.	ตะแคง	Moraceae
30	<i>Buchanania reticulata</i> Hance.	มะม่วงหัวแมงวัน	Anacardiaceae
31	<i>Butea monosperma</i> (Lam.) Taub.	ทองกวาว	Fabaceae
32	<i>Caesalpinia mimosoides</i> Lamk.	ชำเลือด	Caesalpinaceae
33	<i>Cajanus cajan</i> L.	ถั่วแระ	Fabaceae
34	<i>Canarium subulatum</i> Guill.	มะกอกกัม	Burseraceae
35	<i>Capsicum frutescens</i> L.	พริกขี้หนู	Solanaceae
36	<i>Cardiospermum halicacabum</i> L.	โคกกระออม	Sapindaceae
37	<i>Careya sphaerica</i> Roxb.	กระโดน	Barringtoniaceae
38	<i>Carica papaya</i> L.	มะละกอ	Caricaceae
39	<i>Cassia garrettiana</i> Craib	แถมสาร	Caesalpinaceae
40	<i>Cassia siamea</i> DC.	ขี้เหล็ก	Caesalpinaceae
41	<i>Ceiba pentandra</i> (L.) Gaertn.	หุ่น	Bombacaceae
42	<i>Centella asiatica</i> (L.) Urban.	บัวบก	Apiaceae
43	<i>Ceratopteris thalictroides</i> (L.) Brongn.	ผักกูดเขากวาง	Parkeriaceae
44	<i>Citrus aurantifolia</i> Swing.	มะนาว	Rutaceae
45	<i>Cleome gynandra</i> L.	ผักเสี้ยน	Capparaceae
46	<i>Cleome viscosa</i> L.	ผักเสี้ยนผี	Capparaceae
47	<i>Clitoria ternatea</i> L.	อัญชัน	Fabaceae
48	<i>Coccinia grandis</i> Voigt.	ตำลึง	Cucurbitaceae
49	<i>Cocos nucifera</i> L.	มะพร้าว	Arecaceae
50	<i>Colocasia esculenta</i> (L.) Schott.	บอน	Araceae
51	<i>Costus speciosus</i> (Koenig) Sm.	เอื้องหมายนา	Zingiberaceae
52	<i>Crateva adansonii</i> DC.	กุ่มบก	Capparaceae
53	<i>Crateva magna</i> (Lour.) DC.	กุ่มน้ำ	Capparaceae
54	<i>Crateva religiosa</i> Forst.	กุ่ม	Capparaceae
55	<i>Cratoxylum formosum</i> ssp. <i>formosum</i>	ติ้วขาว	Hyperricaceae
56	<i>Cratoxylum formosum</i> ssp. <i>pruniflorum</i>	ติ้วขน	Hyperricaceae
57	<i>Crytoplepis buchananii</i> Roem. & Sch.	เถาเอ็นอ่อน	Asclepiadaceae

ลำดับที่	ชื่อพฤกษศาสตร์ (Botanical names)	ชื่อพื้นเมือง (จังหวัดลพบุรี)	วงศ์
58	<i>Cucurma longa</i> L.	ขมิ้น	Zingiberaceae
59	<i>Cuscuta chinensis</i> Lamk.	ฝอยทอง	Convovulaceae
60	<i>Dillenia indica</i> L.	มะตาด	Dilleniaceae
61	<i>Dillenia obovata</i> (Bl.) Hoogl.	เสี้ยน	Dilleniaceae
62	<i>Dillenia parviflora</i> Griff.	เสี้ยนหิ่ง	Dilleniaceae
63	<i>Dioscorea alata</i> L.	มันเสา	Dioscoreaceae
64	<i>Dioscorea hispida</i> Dennst.	กลอย	Dioscoreaceae
65	<i>Diplazium esculentum</i> (Retz.) Sw.	ผักกูด	Athyriaceae
66	<i>Dolichandrone serrulata</i> (DC.) Semm.	แคนา	Bignoniaceae
67	<i>Dolichos lablab</i> L.	ถั่วเปบ	Fabaceae
68	<i>Eichhornia crassipes</i> (Mart.) Solm.	ผักตบชวา	Pontederiaceae
69	<i>Elaeocarpus hygrophilus</i> Kurz.	มะกอกน้ำ	Elaeocarpaceae
70	<i>Emilia sonchifolia</i> (L.) BC.	หางปลาช่อน	Asteraceae
71	<i>Enhydra fructuans</i> Lour.	ผักนึ่งร่วม	Asteraceae
72	<i>Erechtites hieracifolia</i> (L.) Ref. ex. DC.	ผักกาดนก	Asteraceae
73	<i>Erythrina fusca</i> Lour.	ทองหลางน้ำ	Fabaceae
74	<i>Erythrina suberosa</i> Roxb.	ทองหลาง	Fabaceae
75	<i>Erythrina subumbrans</i> (Hassk.) Merr.	ทองหลางป่า	Fabaceae
76	<i>Fernandoa adenophylla</i> (Wall. ex. Don.) Steen.	แคหางค่าง	Bignoniaceae
77	<i>Feroniella lucida</i> (Scheff.) Swing.	มะสัง	Rutaceae
78	<i>Ficus hispida</i> L.	มะเดื่อปล้อง	Moraceae
79	<i>Ficus racemosus</i> L.	มะเดื่ออุทุมพร	Moraceae
80	<i>Garcina schomburgkiana</i> Pierre.	มะดัน	Clusiaceae
81	<i>Garuga pinnata</i> Roxb.	ตะคร้ำ	Burseraceae
82	<i>Glinus herairiodes</i> Tard.	ผักโร	Aizoaceae
83	<i>Glinus oppositifolius</i> (L.) DC.	ตะเตาดิน	Aizoaceae
84	<i>Gynura hispida</i> Thw.	ว่านมหากาฬ	Asteraceae
85	<i>Hibiscus sabdariffa</i> L.	กระเจี๊ยบแดง	Malvaceae

ลำดับที่	ชื่อพฤกษศาสตร์ (Botanical names)	ชื่อพื้นเมือง (จังหวัดชลบุรี)	วงศ์
86	<i>Houttuynia cordata</i> Thunb.	พุดขาว	Saururaceae
87	<i>Hydrocharis dubia</i> (Bl.) Back.	ผักติบเต่า	Hydrocharitaceae
88	<i>Lasia spinosa</i> (L.) Thw.	ผักหนาม	Araceae
89	<i>Lepisanthes fruticosa</i> Roxb.	ชำมะเถียงบ้าน	Sapindaceae
90	<i>Leucaena leucocephala</i> (Lamk.) De Wit.	กระถิน	Mimosaceae
91	<i>Limncharis flava</i> Buch.	ผักพาย	Butomaceae
92	<i>Ludwigia adscendens</i> (L.) Hara.	แพงพวยน้ำ	Onagraceae
93	<i>Luffa cylindrica</i> (L.) Roem.	บวบขม	Cucurbitaceae
94	<i>Maerua siamensis</i> (Kurz.) Pax.	แมง	Capparaceae
95	<i>Manihot esculenta</i> Grantz.	มันสำปะหลัง	Euphorbiaceae
96	<i>Marsilea crenata</i> Presl.	ผักแว่น	Marsileaceae
97	<i>Melientha suavis</i> subsp. <i>suavis</i> Bull.	ผักหวานป่า	Opiliaceae
98	<i>Millettia brandisiana</i> Kurz.	กระพี้จีน	Fabaceae
99	<i>Millingtonia hortensis</i> L.	ปีบ	Bignoniaceae
100	<i>Momordica charantia</i> L.	มะระขี้นก	Cucurbitaceae
101	<i>Momordica cochinchinensis</i> L.	ผักข้าว	Cucurbitaceae
102	<i>Monochoria hastata</i> (L.) Solm.	ผักตบไทย	Pontederiaceae
103	<i>Monochoria vaginalis</i> var. <i>plantaginea</i> Solm.	ผักขาเขียด	Pontederiaceae
104	<i>Morinda citrifolia</i> L.	ยอบ้าน	Moraceae
105	<i>Morinda coreia</i> Ham.	ยอป่า	Moraceae
106	<i>Moringa oleifera</i> Lam.	มะรุม	Moringaceae
107	<i>Myriopteron extensum</i> (Wight.) Sch.	หมากหัวต่อ	Asclepiadaceae
108	<i>Nymphaea lotus</i> L.	บัวสาย	Nymphaeaceae
109	<i>Nymphoides indica</i> L.	บัวบา	Menyanthaceae
110	<i>Oenanthe javanica</i> (Bl.) DC.	ผักชีล้อม	Apiaceae
111	<i>Oroxylum indicum</i> (L.) Kurz	เพกา	Bignoniaceae
112	<i>Ottelia alismoides</i> (L.) Pers.	ต้นตะวาใบพาย	Hydrocharitaceae
113	<i>Oxalis corniculata</i> L.	ต้มกบ	Oxalidaceae
114	<i>Sacrostelma esculentum</i> L.	กระพังโหม	Asclepiadaceae

ลำดับที่	ชื่อพฤกษศาสตร์ (Botanical names)	ชื่อพื้นเมือง (จังหวัดพบุรี)	วงศ์
115	<i>Paederia foetida</i> L.	ตดหนูดคหมา	Rubiaceae
116	<i>Passiflora foetida</i> L.	กะทกรก	Passifloraceae
117	<i>Phyllanthus acidus</i> (L.) Skeels.	มะขม	Euphorbiaceae
118	<i>Phyllanthus emblica</i> L.	มะขามป้อม	Euphorbiaceae
119	<i>Piper chaba</i> Hunt.	คิปติ	Piperaceae
120	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ชะพญ	Piperaceae
121	<i>Pithecellobium dulce</i> (Roxb.) Benth.	มะขามเทศ	Mimosaceae
122	<i>Polygonum odoratum</i> Lour.	ผักไผ่	Polygonaceae
123	<i>Raphistemma hooperianum</i> (Bl.) DC.	ข้าวสารดอกเล็ก	Asclepiadaceae
124	<i>Raphistemma pulchellum</i> Wall.	ข้าวสารดอกใหญ่	Asclepiadaceae
125	<i>Sandoricum koetjape</i> (Burm.) Merr.	กระท้อน	Meliaceae
126	<i>Saraca indica</i> L.	โศคน้ำ	Caesalpinaceae
127	<i>Sauropus androgynus</i> (L.) Merr.	ผักหวานบ้าน	Euphorbiaceae
128	<i>Shorea roxburghii</i> G.	พะยอม	Dipterocarpaceae
129	<i>Solanum aculeatissimum</i> Jacq.	มะเขือขื่น	Solanaceae
130	<i>Solanum indicum</i> L.	มะแว้งคัน	Solanaceae
131	<i>Solanum melongena</i> L.	มะเขือไข่เต่า	Solanaceae
132	<i>Solanum trilobatum</i> L.	มะแว้งเครือ	Solanaceae
133	<i>Solanum stramonifolium</i> Jacq.	มะฮึก	Solanaceae
134	<i>Solanum torvum</i> Sw.	มะเขือพวง	Solanaceae
135	<i>Spilanthes acmella</i> Murr.	ผักคราด	Asteraceae
136	<i>Spondias cytherea</i> Son.	มะกอกฝรั่ง	Anacardiaceae
137	<i>Spondias pinnata</i> (L.) Kurz	มะกอกป่า	Anacardiaceae
138	<i>Stereospermum neuranthum</i> Kurz	แคทราย	Bignoniaceae
139	<i>Syzygium cinereum</i> Kurz	หว่า	Myrtaceae
140	<i>Syzygium gratum</i> (Wight) Sn.	เม็ก	Myrtaceae
141	<i>Syzygium malaccensis</i> L.	ชมพู่มะเหมี่ยว	Myrtaceae
142	<i>Tamarindus indica</i> L.	มะขาม	Caesalpinaceae
143	<i>Telosma minor</i> (Andr.) Craib.	ตติศ	Asclepiadaceae

ลำดับที่	ชื่อพฤกษศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	วงศ์
	(Botanical names)	(จังหวัดชลบุรี)	
144	<i>Terminalia catappa</i> L.	หูกวาง	Combretaceae
145	<i>Tiliacora triandra</i> (Cole.) Diels.	เถาย่านาง	Menispermaceae
146	<i>Trevesia palmata</i> Vis.	ค้าง	Araliaceae
147	<i>Triumphema portulacastrum</i> L.	ผักเบ็ช	Aizoaceae
148	<i>Typhonium trilobatum</i> (L.) Schott.	อุดพิต	Araceae
149	<i>Urticularia aurea</i> Lour.	สาหร่ายข้าวเหนียว	Lentibulariaceae
150	<i>Wolffia globosa</i> (Roxb.) Hart. & plas.	ไข่น้ำ	Lenmnaceae
151	<i>Xanthium strumarium</i> L.	กระชับ	Asteraceae
152	<i>Zanphoxylum limonella</i> Wall. ex Hook.	กำจัด	Rutaceae

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 2 จำนวนสกุล และชนิดในแต่ละวงศ์ของพืชผักพื้นเมืองที่ศึกษารวบรวม ในจังหวัดฉะเชิงเทรา

ลำดับที่	วงศ์	จำนวน Genera	จำนวน Species
1	Aizoaceae	2	3
2	Amaranthaceae	2	4
3	Anacardiaceae	4	5
4	Apiaceae	2	2
5	Apocynaceae	1	1
6	Araceae	3	3
7	Araliaceae	1	1
8	Arecaceae	2	2
9	Asclepiadaceae	5	6
10	Asteraceae	6	6
11	Athriaceae	1	1
12	Barringtoniaceae	2	2
13	Basellaceae	1	1
14	Bignoniaceae	5	5
15	Bombacaceae	2	3
16	Burseraceae	2	2
17	Caesalpiniaceae	5	6
18	Capparaceae	3	6
19	Caricaceae	1	1
20	Clusiaceae	1	1
21	Combretaceae	1	1
22	Convolvulaceae	1	1
23	Cucurbitaceae	3	4
24	Dilleniaceae	1	3
25	Dioscoreaceae	1	2
26	Dipterocarpaceae	1	1
27	Elaeocarpaceae	1	1
28	Euphorbiaceae	3	4
29	Fabaceae	6	8
30	Hydrocharitaceae	2	2

ลำดับที่	วงศ์	จำนวน Genera	จำนวน Species
31	Hypericaceae	1	2
32	Lemnaceae	1	1
33	Lentibulariaceae	1	1
34	Liliaceae	1	1
35	Limnocharitaceae	1	1
36	Malvaceae	2	2
37	Marsileaceae	1	1
38	Meliaceae	2	2
39	Menispermaceae	1	1
40	Menyanthaceae	1	1
41	Mimosaceae	5	7
42	Moraceae	3	4
43	Moringaceae	1	1
44	Myrtaceae	1	3
45	Nymphaeaceae	1	1
46	Onagraceae	1	1
47	Opiliaceae	1	1
48	Oxalidaceae	2	3
49	Parkeriaceae	1	1
50	Passifloraceae	1	2
51	Piperaceae	1	2
52	Polypodiaceae	1	1
53	Polygonaceae	1	1
54	Pontederiaceae	2	3
55	Rubiaceae	2	3
56	Sapindaceae	1	1
57	Rutaceae	4	4
58	Saururaceae	1	1
59	Solanaceae	2	7
60	Vitidaceae	1	1
61	Zingiberaceae	2	2

1. วงศ์ Alzooaceae

1.1 ผักโร

Glinus hernalriodes Tard., in Fl. C. L. V. 5 : 97. 1967; L. Phuphathanaphong in Thai For Bull. 10 : 6. 1977.

Mollugo hernarioides Gagnep in Fl. Gen. I.-C. 2: 1127. 1921.

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง ผักโร (ลพบุรี) ผักนางโร ผักอีโร (อุบลฯ) ผักตบเสียด (เชียงใหม่)

พืชล้มลุกปีเดียว ขนาดเล็ก แตกกิ่งก้านสาขาแผ่คลุมไปตามผิวดิน ต้นที่เจริญเต็มที่จะแผ่กระจายไปโดยรอบ เส้นผ่านศูนย์กลาง 20-35 ซม. ลำต้น สีน้ำตาลปนแดง หรือ สีเขียว มีข้อปล้องชัดเจน ลำต้นคดไปมา ใบ เป็นใบเดี่ยวขนาดเล็ก เรียงตรงข้ามชิดกัน กลุ่มละ 2 คู่ ทำให้ดูคล้ายเป็นกระจุก ตรงข้อๆละ 3-5 ใบ แผ่นใบรูปรีแกมรูปใบหอก หรือ รูปไข่กลับ ขนาด 1.0-1.2 x 0.5-0.8 ซม. ปลายมน และมีติ่งแหลมตรงกลาง โคนสอบแคบไปถึงก้านใบ ขอบเรียบ หรือ เป็นคลื่นเล็กน้อย ใบอ่อนมีขน ก้านใบยาว 0.1-0.2 ซม. ดอก เป็นดอกเดี่ยว ออกเป็นกระจุกตรงข้อ และปลายยอด 3-5 ดอก สีน้ำตาลปนแดง เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 0.4-0.7 ซม. สมบูรณ์เพศ สอดตามแนวรัศมี กลีบเลี้ยง 3 กลีบ สีน้ำตาลแกมแดง กลีบดอก 6 กลีบ แบ่งเป็น 2 วง วงนอก 3 กลีบ สีน้ำตาลแกมแดง วงใน 3 กลีบ สีขาว บอบบาง เกสรเพศผู้ 4-6 อัน เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ พลาเซนตา รอบแกนร่วม ผล กกลมรี ขนาดเล็กยาว 0.4-0.6 ซม. เมื่อแก่จะแตก เมล็ด ขนาดเล็ก สีน้ำตาล

ภาพที่. 1

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	นำไปตาก หรือ ต้ม จิ้มน้ำพริก หรือ เป็นผักใส่ในแกงส้ม หรือ ตักมาแล้วนำมาผัดกับเนื้อหมู จะมีรสขมเล็กน้อย
ระยะเวลาออกดอก	มิถุนายน - ตุลาคม
นิเวศวิทยา	พบทั่วไปตามที่รกร้างริมทาง
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษา
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 131 (BCU)

1.2 สะเดาดิน

Glinus oppositifolius (L.) A.DC., Bull. Herb. Boiss. 2, 1 : 559. 1901 ; Backer in Fl. Gen. I.-C. 4: 310. 1951; Tardieu-Blot in Fl. C.L.V. 5 : 98. 1967 ; L. Phuphathanaphong in Thai For Bull. 10 : 4, Fig. 2. 1977.

Mollugo oppositifolius L., Sp. Pl. 1: 89. 1753.

G. mollugo Fenzl., Ann. Mus. Wien 1 : 359. 1836.

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นเมือง สะเดาดิน ผักขวง (ลพบุรี ภาคกลาง) ผักแก่นขม ผักขี้ขม (ภาคอีสาน) ผักขี้ขวง (ภาคเหนือ เชียงใหม่)

พืชล้มลุก แตกกิ่งตามผิวดิน ลำต้นสั้น แตกกิ่งก้านในแนวรัศมี เตี้ยทอดยาวประมาณ 15-50 ซม. ยอดอ่อนมีขนสั้นๆประปราย ใบ เป็นใบเดี่ยวขนาดเล็กอวบน้ำ เรียงตรงข้ามชิดกันเป็นกลุ่มๆ คล้ายเป็นกระจุก หรือติดเป็นวงรอบต้น 3-5 ใบ รูปไข่กลับ ขนาด 1.0-2.0 x 0.2-0.8 ซม. ปลายแหลม โคนมน ขอบเรียบ ก้านใบสั้น 0.1-0.2 ซม. ดอก เป็นดอกเดี่ยวขนาดเล็กมาก ออกเป็นกระจุกรวมกันอยู่ตามข้อต้นซึ่งใกล้กับซอกใบ ช่อละ 3-6 ดอก ก้านดอกยาว 1.0-1.2 ซม. สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี กลีบเลี้ยง 4-5 กลีบ สีเขียว ติดอยู่กับฐานของรังไข่ กลีบดอกสีขาวอมเขียว 5 กลีบ ขนาด 0.2-0.3 x 0.1-0.15 ซม. เกสรเพศผู้ 3-4 อัน แยกเป็นอิสระ ติดสลับระหว่างกลีบ มีลักษณะคล้ายกลีบดอก เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ พลาเซนทารอบแกนร่วม ผล รูปรี ยาว 0.2-0.3 ซม. เมื่อแห้งจะแตกออกเป็น 3 แฉก เมล็ด จำนวนมาก สีน้ำตาล ภาพที่. 2

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	นำมาแกง หรือ ลวกจิ้มน้ำพริก มีรสขมเล็กน้อย
ระยะเวลาออกดอก	มิถุนายน - ตุลาคม
นิเวศวิทยา	พบทั่วไปตามที่รกร้างริมทาง ในสวน ไร่ นา
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษา
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 132 (BCU) T. Smitinand 4458 (BKF)

1.3 ผักเบ็ญ

***Trianthema portulacastrum* L.**, Sp. Pl. 1 : 223 . 1753; Craib, Fl . Siam . En. 1 : 784 . 1931 ;
Back. in Fl .Mal . 1 : 4 : 274 . 1951 ; Larsen , Dansk Bot . Ark . 2,3 : 63 . 1963 ; Tardieu Blot , Fl.
C. L. V. 5 : 85 . 1967 ; L. Phuphathanapong in Thai For Bull 10 : 6 . 1977.

T. monogyna L., Mant 1 : 69 . 1767

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นเมือง ผักเบ็ญ (ลพบุรี) ผักโขมหิน ผักเบ็ญหิน (ภาคกลาง)

พืชล้มลุก ลำต้นเดี่ยว อวบน้ำ สีม่วงแดง แผ่ไปกับพื้น หรือ ตั้งตรง ส่วนที่ยังอ่อนมีขน ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปกลม หรือรูปไข่กลับ ใบแต่ละคู่ตรงข้ามมีขนาดไม่เท่ากัน เส้นผ่านศูนย์กลางใบ 1.5-2.0 ซม. ปลายมน หรือเว้ามน โคนมน มีหูใบเล็กๆ 2 อัน ระหว่างก้านใบ แผ่นใบหนา กล้ายหึ่ง ขอบใบสีชมพูบานเย็น หยักเป็นคลื่นเล็กน้อย ก้านใบยาว 0.3-1 ซม. โคนก้านใบแผ่เป็น กาบติดกับลำต้น ดอก เป็นดอกเดี่ยวๆออกที่ซอกใบ ขนาดเล็ก เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบานขนาด 4-6 ซม. ไม่มีก้านดอก กลีบเลี้ยงสีเขียว 5 กลีบ ขนาดเล็ก กลีบดอกรูปไข่แกมขอบขนานสีชมพู 5 กลีบ รูปไข่ หรือรูปขอบขนาน ขนาด 0.3-0.4 x 0.1-0.3 ซม. เกสรเพศผู้จำนวนมาก ยาวไม่เท่ากัน ก้านชูอับเรณูสีเขียวอ่อน อับเรณูสีชมพูเข้ม เกสรเพศเมีย มีรังไข่ได้วงกลีบ พลาเซนตาแนวเดียว ภาย ในรังไข่มี 1 ช่อง ผล เป็นฝัก เมล็ด สีดำขนาดเล็ก

ส่วนที่นำมาใช้ ยอดอ่อน และลำต้นอ่อน

วิธีประกอบอาหาร นำไปชุบแป้งทอดกรอบ หรือ นำมาผัดกับเนื้อสัตว์ต่างๆ

ระยะเวลาการออกดอก ตลอดปี

นิเวศวิทยา เป็นวัชพืชในไร่, สวน

แหล่งที่พบ ทุกห้องที่ทำการการศึกษา

ตัวอย่างพันธุ์ไม้ C. Cheancharoen 193 (BCU)

2. วงศ์ Amaranthaceae

2.1 ผักเป็ด

Alternanthera philoxeroides (Mart.) Griseb., Symb. Argenti. In Abh. Ges. Wiss. Gott. 24: 36. 1879; Schinz in Pflanzenfam. ed. 2. 16c. 74. 1934; Larsen in Flora of Thailand. 5,4 : 405-406. 1992.

ชื่อสามัญ Alligator Weed

ชื่อพื้นเมือง ผักเป็ด (ลพบุรี กาญจนบุรี ภาคกลาง) ผักเป็ดน้ำ (ภาคกลาง)

พืชล้มลุกปีเดียว ลำต้นทอดเลื้อยไปตามพื้นดิน ปลายยอดชูตั้งขึ้น สูง 30-60 ซม. ลำต้นส่วนที่ทอดเลื้อยมีรากออกเป็นกระจุกตรงข้อ ลำต้นสีเขียว ภายในกลวง กิ่ง ก้านเป็นร่องตามยาว เห็นข้อปล้องชัดเจน ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปไข่กลับ ขนาด 2.0-4.0 x 1.0-2.0 ซม. ปลายแหลม โคนรูปกลม ขอบเรียบ แผ่นใบบาง ผิวเกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 7-9 คู่ ก้านใบยาว 0.2-0.3 ซม. ดอก เป็นช่อกระจุก ออกตามซอกใบ ก้านช่อดอก 2-4 ซม. มีขน เส้นผ่านศูนย์กลางช่อดอกเมื่อบาน 1.0-1.5 ซม. ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี ใบประดับ และใบประดับย่อยเป็นแผ่นบางๆ รูปไข่ ปลายแหลม กลีบรวมสีขาว 5 กลีบ รูปไข่ หรือรูปใบหอก ปลายแหลมหยักเล็กน้อย ยาว 0.5-0.6 ซม. เกสรเพศเมีย 5 อัน มีรังไข่เหนือวงกลีบ ภายในมี 1 ช่อง ออกรู 1 ออกรู ผล ขนาดเล็ก รูปเกือบกลม ขนาด 0.2-0.3 x 0.1-0.2 ซม. เมล็ด จำนวนมาก ติดน้ำตาลเข้ม ภาพที่. 3

ส่วนที่นำมาใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	นำมาชุบแป้งทอด หรือต้มรับประทานเป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือนำมาผัดกับเนื้อสัตว์ต่างๆ
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	เป็นวัชพืชในไร่, สวน ริมทาง ที่รกร้าง และที่ชื้นแฉะทั่วไป
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ ไม่พบว่ามีคนนำมาจำหน่าย
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 174 (BCU)

2.2 ผักโขมหนาม

Amaranthus spinosus L., Sp. Pl.: 991. 1753; Hook.f. in Fl. Br. Ind. 4:718. 1885; Gagnep. in Fl. Gen. I.-C. 4: 1062. 1936; Larsen in Flora of Thailand. 5,4 : 383-384. 1992.

ชื่อสามัญ Spiny Pigweed

ชื่อวงศ์ ผักขมหนาม (ลพบุรี ภาคกลาง) ผักโหมหนาม (ภาคใต้)

พืชล้มลุก ลำต้นกลม หรืออาจเป็นเหลี่ยม สีเขียว หรือสีเขียวแกมม่วง สูง 15-90 ซม. แตกกิ่งก้านรอบ ๆ ต้น ผิวเกลี้ยง หรือมีขนเล็กน้อย ตามข้อต้นจะมีหนามแหลม ยาว 0.5-2.0 ซม. ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปใบหอก หรือรูปไข่ ขนาด 1-3 x 3-7 ซม. ปลายแหลมมน หรือเว้าเล็กน้อย หรือเป็นหนามแหลมสั้น ๆ โคนแหลม ขอบเรียบ แผ่นใบบาง ผิวเกลี้ยง ใบอ่อนจะมีขนเล็กน้อยตามเส้นใบ เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 9-13 คู่ ก้านใบยาว 1.5-5.0 ซม. ดอก ออกเป็นช่อสีเขียว คล้ายช่อเจี๊ยงตลอด บริเวณปลายยอด และซอกใบ โคนช่อดอกมีหนามแหลมตรง 2 อัน ยาว 0.5-2.0 ซม. ปลายช่อดอกไม่มีหนาม ไม่มีก้านดอก ช่อดอกส่วนล่าง เป็นดอกเพศเมีย และมีหนามอ่อน ๆ ยาว 0.5-2.0 ซม. ปลายช่อเป็นดอกเพศผู้ ใบประดับรูปไข่ ปลายเป็นดิ่งหนาม ดอกเพศผู้กลีบรวม 3-5 กลีบ รูปไข่ เกสรเพศผู้ 5 อัน ดอกเพศเมีย กลีบรวม 5 กลีบ รูปช้อน ยาว 0.1-0.5 ซม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ ก้านเกสร 1 อัน ปลายแยกเป็น 3 แฉก ผล รูปรี ยาว 0.1-0.4 ซม. เมื่อแห้งไม่แตก เมล็ด สีดำ ขนาดเล็ก กลม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 0.05 ซม. ภาพที่. 4

ส่วนที่นำมาใช้ ยอดอ่อน ใบอ่อน

วิธีประกอบอาหาร รับประทานเป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือ นำมาผัดกับเนื้อสัตว์ต่างๆ

ระยะเวลาการออกดอก ตลอดปี

นิเวศวิทยา เป็นวัชพืชในไร่, สวน ริมทาง ที่รกร้าง

แหล่งที่พบ ทุกห้องที่ทำการศึกษ

ตัวอย่างพันธุ์ไม้ C. Cheancharoen 177(BCU)

Maxwell 555(BKF)

2.3 ผักโขมสวน

Amaranthus tricolor L., Sp. Pl. :989.1763; Larsen in Flora of Thailand. 5,4 : 386-387. 1992.

A. mangostanus L., Cent. Pl. 1: t. 32. 1755; Hook.f. in Fl. Br. Ind. 4: 720. 1885; Gagnep. in Fl. Gen. I.-C. 4: 1062. 1936.

A. gangeticus L., Syst. Nat. ed. 10: 1268. 1759; Hook. f. l.c. 729; Gagnep. l. c. 1063.

A. oleraceus Burm. f., Fl. Ind.: 198. 1768.

ชื่อสามัญ Joseph's Coat

ชื่อพื้นเมือง ผักโขมสวน ผักขม ผักขมสวน (ลพบุรี) ผักขมจีน ผักขมสวน (ภาคกลาง) ผักขมตี (กรุงเทพฯ) ผักขมขาว (เชียงใหม่) ผักโหมป๊าว (ภาคเหนือ) ผักหมพ้าว ผักหมป๊าว (อุตรธานี)

พืชล้มลุกปีเดียว ลำต้นตรงเป็นเหลี่ยมมน สูง 50-100 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลางลำต้น 0.3-0.5 ซม. อวบน้ำ แตกกิ่งก้านสาขาออกรอบต้น ไม่มีหนาม ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่หรือรูปไข่แกมรูปหัวใจ ขนาด 6-15 x 3.0-10.5 ซม. ปลายแหลม โคนเรียวแหลม ขอบเรียบ แผ่นใบหนา เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 5-7 คู่ เส้นกลางใบเห็นชัดเจนทั้งสองด้าน ก้านใบยาว 4-6 ซม. ดอก ออกเป็นช่อกระจุก ออกตามซอกใบและปลายยอด ดอกเพศผู้ และดอกเพศเมียอยู่คนละดอก บนช่อเดียวกัน ช่อดอกยาว 10-30 ซม. ดอกย่อยจำนวนมาก สม่ำเสมอตามรัศมี ใบประดับเป็นเยื่อ บาง ๆ 2 ใบ สีเขียว กว้างรวม 3-4 กว้าง เป็นเยื่อแผ่นแห้งบาง ๆ รูปรี ยาว 0.1-0.15 ซม. ปลายแหลม เกสรเพศผู้ มี 3 อัน เชื่อมกันเป็นหลอดบาง ๆ เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ ยอดเกสรเพศเมียแยก เป็น 3 แฉก พลาเซนตาติดที่ฐาน ภายในรังไข่ มี 2-3 ช่อง ออวุล 1 ออวุล ผด ขนาดเล็ก สีน้ำตาลแกมเหลือง เมล็ด ขนาดเล็ก สีดำ หรือสีน้ำตาลแกมดำ ภาพที่. 6

ส่วนที่ใช้ ยอดอ่อน ใบอ่อน

วิธีประกอบอาหาร ลวกจิ้มน้ำพริก หรือผัดกับเนื้อสัตว์ มีรสขมเล็กน้อย

ระยะเวลาออกดอก ตลอดปี

นิเวศวิทยา พบทั่วไปตามที่รกร้างริมทาง ในสวน ไร่ นา

แหล่งที่พบ ทุกห้องที่ทำการศึกษ

ตัวอย่างพันธุ์ไม้ C. Cheanchaoen 178 (BCU)

M. Wildmer 0073 (BKF)

2.4 ผักโขมหัด

Amaranthus viridis L., Sp. Pl. ed. 2:1405.1763; Hook.f. in Fl. Br. Ind. 4: 720. 1885; Gagnep. in Fl. Gen. I.-C. 4: 1064. 1936; K. Larsen in Fl. C. L. V. 24: 26. 1989; in Flora of Thailand. 5, 4 : 387-388. 1992.

Amaranthus gracilis Desf., Tabl. Ec. Bot. 43. 1804.

A. polystachyus Willd., Sp. Pl. 4: 385. 1805. Figure 85:8 - 10; Plate XXVII:36.

ชื่อสามัญ Slender Amaranth

ชื่อพื้นเมือง ผักขม (ลพบุรี) ผักขมหัด (ภาคกลาง) ผักขม ผักหอม (ภาคใต้)

พืชล้มลุก ลำต้นตรงเป็นเหลี่ยมมน มีขนอ่อนปกคลุมอยู่บ้างเล็กน้อย สูง 20-80 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลางลำต้น 0.5-0.7 ซม. แตกกิ่งก้านสาขาออกรอบต้น ไม่มีหนาม ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปคล้ายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน หรือรูปไข่ ขนาด 2.5-3.0 x 3.0-10.0 ซม. ปลายมนหรือเว้าเล็กน้อย โคนแหลมและมีขนาดกว้างกว่าปลายใบ ขอบเรียบ แผ่นใบบาง ผิวใบมีขนตามเส้นใบ เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 5-7 คู่ ก้านใบยาว 2-7 ซม. ดอก ออกเป็นช่อกระจุก ดอกที่อยู่ปลายช่อ ออกเป็นแท่งหนา ยาว 4-6 ซม. ดอกเพศผู้ และดอกเพศเมียอยู่คนละดอก บนช่อเดียวกัน ช่อดอกยาว 10-20 ซม. ดอกย่อย 20-30 ดอก สมมาตรตามรัศมี ใบประดับเป็นเยื่อบาง ๆ 2 ใบ สีเขียว กว้าง 3-4 มม. เป็นเยื่อแผ่นแห้งบาง ๆ รูปรี ยาว 1-1.5 มม. หลุม เกสรเพศผู้ มี 5 อัน เชื่อมกันเป็นหลอดบาง ๆ เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ ผลาเซนดาที่ฐาน ภายในรังไข่ มี 2-3 ช่อง ออวุล 1 ออวุล ผลขนาดเล็ก สีน้ำตาลแกมเหลือง ภาพที่. 7

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	ลวกจิ้มน้ำพริก หรือผัดกับเนื้อสัตว์ มีรสขมเล็กน้อย
ระยะเวลาออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	พบทั่วไปตามที่รกร้างริมทาง ในสวน ไร่ นา
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 179 (BCU) T. Sh. 7544 (BKF)

3. วงศ์ Anacardiaceae

3.1 มะม่วงหิมพานต์

Anacardium occidentale L., Sp. Pl. 383. 1753; Hook. f., Fl. Br. Ind. 2:20. 1876; Kurz, For. Fl. Burm. 1:310. 1877; Brandis, Ind. Trees 204. 1906; Craib in Fl. Siam. En. 1:345. 1926; Backer & Bakh. van den Brink. f., Fl. Java 2:150. 1965; Ding Hou in Fl. Mal. 8:421. 1978; Meijer in Fl. Ceylon 4:8. 1983.

ชื่อสามัญ

Cashew Nut Tree, Cashew Nut

ชื่อพื้นเมือง

มะม่วงหิมพานต์ (ตพบุรี) มะม่วงไม่รู้หาว (ภาคกลาง) มะม่วงกุดา มะม่วงดั่งกา มะม่วงสิงหน มะม่วงหยอด (ภาคเหนือ) มะม่วงสิงโ (เชียงใหม่) มะโ (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) มะม่วงกาตอ (อุตรดิตถ์) ขกร่อง (ใต้) กะแตแก (มลายู-นราธิวาส) ตำหยาว ท้ายถ่อ ส้มม่วงชูหน่วย (ภาคใต้) นายอ (มลายู-ยะลา) มะม่วงทูนหน่วย ส้มม่วงทูนหน่วย (สุราษฎร์ธานี) มะม่วงยางหุย มะม่วงเถ็ดถ่อ (ระนอง) ยาโงย ขาร่วง (ปัตตานี) ยาโ หยาห้อย ยาคอย หมากม่วงหิมพานต์ หมักม่วงหิมพานต์ (อีสาน)

ไม้ต้นขนาดเล็กสูง 5-10 เมตร มีกิ่งก้านแผ่เป็นพุ่มโคจรอบ เนื้อไม้อ่อน มียางสีเหลืองและเหนียวใส เปลือกสีน้ำตาล กิ่งอ่อนมีขน ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับ รูปไข่กลับหรือรูปขอบขนานแกมไข่กลับ ขนาด 10-14 x 5-8 ซม. ปลายกลม โคนแหลมหรือมนแหลม ขอบเรียบ แผ่นใบค่อนข้างหนา ผิวเกลี้ยง การเรียงเส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 9-10 คู่ ก้านใบยาว 1.0-1.2 ซม. ดอก เป็นช่อแบบแยกแขนง ออกที่ปลายกิ่งยาว 15-18 ซม. เมื่อดอกบานจะมีสีชมพู มีกลิ่นหอมอ่อนๆ ดอกย่อยจำนวนมาก ก้านดอกย่อยยาว 0.4-0.5 ซม. ก้านและแกนกลางช่อดอกมีขน ใบประดับและใบประดับย่อยรูปไข่ขนาด 0.3-0.6 x 0.2-0.4 ซม. ผิวด้านนอกมีขน มีทั้งดอกสมบูรณ์เพศและดอกเพศผู้ กลีบเลี้ยง โคนเชื่อม ปลายแยก 5 กลีบ รูปไข่แกมรูปใบหอกยาว 0.3-0.4 ซม. ปลายแหลม ผิวด้านนอกมีขน กลีบดอก 5 กลีบ รูปแถบแกมรูปใบหอกขนาด 1.0-1.5 x 0.5-1.0 ซม. เกสรเพศผู้ 10 อัน มีก้านเกสรยาว 2-3.5 มม. จำนวน 9 อัน และอีก 1 อัน มีก้านเกสรยาว 0.8-1.0 ซม. ยอดเกสรเป็นคุ่มกลม ผด มีฐานดอกขยายใหญ่คล้ายผลชมพู ยาว 5-7 ซม. เมื่อสุกมีสีเหลืองหรือส้มหรือแดง ปลายมีผลรูปไต 1 ผล ขนาด 2.5-3.5 x 1.5-2.5 ซม. เปลือกแข็ง ภายในมี 1 เมล็ด

ภาพที่. 4

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน เมล็ด
วิธีประกอบอาหาร	ยอดอ่อน ใบอ่อน รับประทานสดแก้มกับอาหารรสจัด เมล็ด ทำให้สุกโดยการเผาไฟหรือคั่ว นำมาปรุงอาหาร เช่น ผัด หรือรับประทานเป็นอาหารว่าง รสมัน
ระยะเวลาการออกดอก	มกราคม-มีนาคม
นิเวศวิทยา	มีการปลูกเป็นไม้เศรษฐกิจ อาจพบในป่าข้าง
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 63 (BCU) P. Trisarasri 97, 215 (BCU), U. Damsri 6 (BCU), T. Shimizu et al(BKF)

3.2 มะปราง

Bouea oppositifolia (Roxb.) Meisn., Pl. Vasc. Gen. Comment.: 55. 1837; Tardieu in Fl. C.L.V. 2: 126. 1962; Airy Shaw, Kew Bull. 20: 87. 1966; Ding Hou in Fl. Mal. 8:466. 1978; Kochummen in Tree Fl. Mal. 4: 14. 1989.

Mangifera oppositifolia Roxb., Hort. Beng.: 18. 1814; Fl. Ind. ed. Carey: 640. 1832; Tardieu in Fl. C.L.V. 2: 128. T.8. 1962. Incl. var. *roxburghii* (Pierre) Tardieu

B. burmanica Griff. Pl. Cantor: 14. 1841; Hook. f., Fl. Br. Ind. 2:21. 1876; Kurz, Fl. Burma 1: 306. 1877; King, J. As. Soc. Bengal 65. 465. 1896; Pierre, Fl. For. Cochinch. T.366B. 1897; Lecomte in Fl. Gen. I.-C. 2: 27. 1908; Craib in Fl. Siam. En. 1:346. 1926.

B. microphylla Griff., Pl. Cantor in J. As. Soc. Bengal 23: 15. 1854; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1:519. 1922; Corn., Ways. Trees: 101. 1940.

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นเมือง มะปราง (ลพบุรี) มะขง มะขงชิด (ภาคกลาง) ไค้ง (เขมร-สุรินทร์) มะผาง (ภาคเหนือ) ตะดา (มาเลย์-ภาคใต้)

ไม้ต้น สูง 15-25 เมตร เรือนยอดเป็นพุ่มทึบ เปลือกค่อนข้างขรุขระเป็นร่อง สีนํ้าตาลแกมเทา ตาขดคล้ายรูปไข่ ขนาด 0.3-0.5 x 0.4-0.6 ซม. ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปขอบขนานแกมรูปใบหอก หรือรูปไข่กลับ ขนาด 10-18 x 4-8 ซม. ปลายแหลม หรือเรียวแหลม โคนมนกลม หรือ

แหลม ขอบเรียบ ผิวใบเกลี้ยงเป็นมันคล้ายแผ่นหนัง ด้านบนสีเขียวเข้มกว่าด้านล่าง เส้นใบแบบ
 ร่วงแห เส้นแขนงใบ 7-15 คู่ ก้านใบยาว 1-2.5 ซม. ยอดอ่อนสีเทาแกมม่วง ห้อยตง ดอก เป็นช่อแยก
 แขนง ออกตามซอกใบ และปลายกิ่ง ช่อดอกยาว 4.5-13.5 ซม. ก้านช่อดอกย่อยยาวประมาณ 0.1-0.2
 ซม. ดอกย่อยสีเหลืองแกมเขียว หรือ สีเหลืองอ่อน เมื่อแก่จะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล เป็นดอกสมบูรณ์
 เพศ กลีบเลี้ยงสีเขียวขนาดเล็ก โคนเชื่อม ปลายแยก 3-5 กลีบ รูปขอบขนานหรือรูปขอบขนานแกม
 รูปไข่ ขนาด 0.15-0.25 x 0.10 ซม. กลีบดอก 3-5 กลีบ เกสรเพศผู้ 3-5 อัน ก้านชูอับเรณูยาว 0.05-
 0.1 ซม. อับเรณูรูปไข่ ขนาด 0.05-0.08 ซม. มีดิ่งแหลม ก้านชูอับเรณูติดกับอับเรณูที่ฐาน เกสรเพศ
 เมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.03-0.05 ซม. ผิวเกลี้ยง ก้านเกสรสั้น มีจาน
 ฐานดอกล้อมรอบ ออกลูก 1 ออกลูก ผล รูปขอบขนานแกมรูปไข่ ขนาด 3.5-5.5 x 3.0-4.0 ซม. เปลือก
 ผลเรียบเป็นมัน ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่เปลี่ยนเป็นสีเหลืองอมส้ม หรือสีส้ม เมล็ด 1 เมล็ด รูปยาวรี
 ขนาด 3.0-3.5 x 1.0-1.5 ซม. มีขนที่ผิวเมล็ดเป็นเส้นยาว ภายในเมล็ดมีสีม่วงใบเลี้ยงหนา สีน้ำตาล
 แกมม่วง ภาพที่. 5,6

ส่วนที่นำมาใช้	ยอดอ่อน ผลอ่อน ผลแก่
วิธีประกอบอาหาร	ยอดอ่อน รับประทานสด แก้วกับอาหารที่มีรสจัด รสเปรี้ยว ผลอ่อน ซอยใส่น้ำพริกกะปิ รสเปรี้ยวแกมฝาด ผลแก่ เป็นผลไม้
ระยะเวลาการออกดอก	ตุลาคม-ธันวาคม
นิเวศวิทยา	นิยมปลูกเป็นไม้ผล
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 114 (BCU) ภาพที่. 9 R. Geesink et al 6498 (BKF)

3.3 มะม่วงหัวแมงวัน

Buchananla reticulata Hance, J. Bot. 15: 332. 1877; Lecomte in Fl. Gen. I. -C. 2: 11. 1908; Craib
 in Fl. Siam. En. 1: 349. 1926; Tardieu in Fl. C.L.V. 2: 78. 1962; Chayamarit, Thai For Bull. (Bot.)
 22: 1-25. 1994.

ชื่อสามัญ	-
ชื่อพื้นเมือง	มะม่วงหัวแมงวัน (ลพบุรี) หัวแมงวัน (พิษณุโลก) กริด (สุราษฎร์ธานี) รักเขา

(นครศรีธรรมราช) ะปาตี อาศัย (นราธิวาส) มะม่วง มะลิวัน รัก น้ำเกลี้ยง
มะม่วงนก มะม่วงขบเผา แพงพวย มะม่วงมะแดงวัน

ไม้ต้นขนาดเล็ก สูง 4-10 เมตร ลำต้นสีเทาดำ แตกเป็นร่อง กิ่งมีขน ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับ รูปไข่กลับหรือรูปไข่กลับแกมขอบขนาน ขนาด 7-14 x 3-5 ซม. ปลายกลมเว้า หรือตัดตรง โคนสอบ ขอบเรียบ แผ่นใบหนาคล้ายหนัง ผิวใบด้านบนสีเขียวเข้มเป็นมัน เกลี้ยง มีขนที่เส้นกลางใบ ด้านล่างมีขน เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 11-12 คู่ ก้านใบยาว 1-1.5 ซม. ดอก ออกเป็นช่อแยกแขนง ที่ซอกใบและปลายกิ่ง ดอกตูมสีเขียวอ่อน ดอกบานมีกลิ่นฉุน ช่อดอกยาว 10-20 ซม. ก้านดอกย่อยยาว 0.1-0.15 ซม. ก้านและแกนช่อดอกเรียวเล็ก มีขน ดอกย่อยจำนวนมาก สมบูรณ์เพศ สม่ำเสมอตามรัศมี เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 0.5-0.8 ซม. ใบประดับและใบประดับย่อยรูปสามเหลี่ยมแกมรูปไข่ยาว 0.1-0.2 ซม. มีขน กลีบเลี้ยงสีเขียวอ่อน โคนเชื่อมเล็กน้อย ปลายแยก 5 กลีบ รูปไข่ยาว 0.1-0.12 ซม. ผิวด้านบนนอกมีขน กลีบดอกสีเหลืองอ่อน 5 กลีบ รูปรีแกมขอบขนาน ขนาด 0.2-0.3 x 0.1-0.2 ซม. เกสรเพศผู้ 10 อัน ก้านเกสรเพศผู้ยาว 0.1-0.12 ซม. ติดได้จากรานดอก อับเรณูรูปขอบขนานยาว 0.1-0.15 ซม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ 5 อัน แยกกัน สืบพันธุ์ได้ 1 อัน ยาว 0.1-0.15 ซม. ก้านเกสรเพศเมียยาวประมาณ 0.05 ซม. ยอดเกสรเป็นตุ่มกลม จานฐานดอกเป็นวง ผล แบบเมล็ดเดี่ยวแข็ง ลักษณะค่อนข้างกลม ขนาด 1.5-2.0 x 1.0-1.5 ซม. ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่สีเขียวคล้ำ ภาพที่ 7

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	ยอดอ่อน ใบอ่อน รับประทานสดแก้มกับอาหารรสจัด
ระยะเวลาการออกดอก	ตุลาคม-พฤศจิกายน
นิเวศวิทยา	ป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้ง ป่าเต็งรัง
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 144 (BCU) P. Trisarasi 45,523 (BCU) M.S. 1568 (BKF)

3.4 มะกอกฝรั่ง

Spondias cytherea Sonnerat, Voy. Ind. Or. & chine 3: 242. 1782; Gaertn. Fruct. 2: 101, t. 103. 1791; Ochse & Bakh. Fruit. 19, t. 8. 1931; Adelb. Blumea 6: 326. 1948; Airy Shaw & Forman, Kew Bull. 21. 10, f. 2:3 &4. 1967.

Condondrum malaccense Rumph. L.c. 162, t. 61.

Spondias dulcis Soland. ex Parkinson. J. Voy. S. Seas. 39. 1773; Hook f., Fl. Br Ind. 2:42.1876;

K. & V. Bijdr. 4: 108. 1896; Ridl. J. Str. Br. R. AS. Soc. N. 45: 186. 1906; Lecomte, Fl. Gen.

I.-C. 2: 29. 1908; Craib, Fl. Siam. En. 1:355.1926; Back & Bakh. f. Fl. Java 2: 151. 1965.

ชื่อสามัญ Hog Plum
ชื่อพื้นเมือง มะกอกฝรั่ง (ลพบุรี)

ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูง 15-25 เมตร ลำต้นเปลาตรง เปลือกหนา สีเทา เรียบ มีช่องอากาศกระจายทั่วไป เรือนยอดเป็นพุ่มโปร่ง กิ่งอ่อนเกลี้ยงและมีรอยแผลใบและช่องอากาศรูปกลมหรือรีกระจายอยู่ทั่วไป ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียวปลายคี่ เรียงเวียนสลับ ออกที่ปลายกิ่ง ช่อใบยาว 20-30 ซม. ก้านช่อใบยาว 8-10 ซม. แกนกลางช่อใบยาว 10-15 ซม. ใบย่อยเรียงตรงข้ามหรือเอียงกันเล็กน้อย จำนวน 9-13 ใบ รูปขอบขนาน ขนาด 5-12 x 1.5-4 ซม. ปลายแหลมหรือเรียวแหลมเป็นติ่งยาว โคนมนกลม ขอบหยักมน แผ่นใบค่อนข้างหนา ผิวเกลี้ยงเหนียวเป็นมัน เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบค่อนข้างตรงและขนานกัน จำนวน 8-14 คู่ ปลายเชื่อมกับเส้นถัดขึ้นไปก่อนถึงขอบใบ เกิดเป็นเส้นขอบใบ ก้านใบย่อยยาว 0.3-0.5 ซม. โคนจะหนา ดอก เป็นช่อแยกแขนง สีเหลือง ออกที่ปลายยอด ช่อดอกยาว 20-30 ซม. ดอกย่อยขนาดเล็ก จำนวนมาก สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามแนวระนาบ ร่วงง่าย ก้านดอกย่อยยาวประมาณ 0.05 ซม. กลีบเลี้ยง โคนเชื่อมกัน ปลายแยกเป็น 5 กลีบ เว้าลึกเข้าไปครึ่งหนึ่งของความยาว รูปไข่ ยาว 0.4-0.8 มม. ปลายมน กลีบดอก สีเหลืองแกมเขียว 5 กลีบ แยกกัน รูปรีแกมขอบขนานขนาด 2.5-3.0 x 1.0-1.5 มม. ปลายแหลม เกสรเพศผู้ 10 อัน ติดอยู่ใต้จานฐานดอก เรียงเป็น 2 วง ก้านเกสรเพศผู้ยาว 0.1-0.15 ซม. อับเรณูยาวประมาณ 0.05 ซม. ผิวเกลี้ยง เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปกลมป้อม ผิวเกลี้ยง มีจานฐานดอกเป็นวงกลมล้อมรอบ ก้านเกสรเพศเมียสั้น พลาเซนตารอบแกนร่วม ภายในแบ่งเป็น 5 ช่อง แต่ละช่องมีออวุล 1 ออวุล ผด เมล็ดเดี่ยวแข็ง รูปไข่หรือรูปรี เส้นผ่านศูนย์กลางผด 3-5 ซม. ยาว 5-10 ซม. ผิวหยาบ ผลอ่อนสีเขียว หรือสีเขียวเข้ม ผลแก่และสุกจะเปลี่ยนเป็นสีเหลืองแก่หรือเหลืองแกมน้ำตาลเข้ม เมล็ด รูปรี ขนาด 3.0-5.0 x 2.0-3.0 ซม. ผิวเมล็ดเป็นเส้นและมีเนื้อเยื่อบางๆหุ้ม ภาพที่ 8

ส่วนที่ใช้ ยอดอ่อน ใบอ่อน ผลแก่

วิธีประกอบอาหาร ยอดอ่อน ใบอ่อน รับประทานสดเป็นผักแกล้มกับอาหารรสจัด เช่น

น้ำพริกปลาร้า เต้าเจี้ยวหลน ถาบ รตเปรี้ยวอมหวานเล็กน้อย
ผลแก่ รับประทานเป็นผลไม้

ระยะเวลาการออกดอก ธันวาคม-มีนาคม
นิเวศวิทยา พบปลูกตามบ้าน ริมข้างทาง
แหล่งที่พบ ทุกห้องที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้ C. Cheancharoen 57 (BCU)
T. Smitinand (BKF)

3.5 มะกอกป่า

Spondias pinnata (L. f.) Kurz, Rep. Pegu. App. A. 44 & B. 42.1875; Craib in Fl. Siam. En. 1: 356. 1926; Tardieu. in Fl. C.L.V. 2: 133, Pl. 8. f. 1-7. 1962; Back. & Bakh. van de Brink. f., Fl. Java 2:151. 1965; Ding Hou in Fl. Mal. 8: 483. 1978; Meijer in Fl. Ceylon 4: 23. 1983; K. Chaiyamarit in Thai For. Bull. (Bot.) No.22 : 21. 1994.

Mangifera pinnata L. f., Suppl.: 156.1781.

S. mangifera Willd., Sp. Pl. 2 : 751. 1799; Hook. f., Fl. Br Ind. 2: 42. 1876; Kurz, For. Fl. Burm. 1: 322. 1877; Lecomte in Fl. Gen. I.-C. 2:2.8.1908.

S. acuminata Roxb., Fl. Ind. ed. 2:453.1832; Hook. f., fl. Br. Ind. 2:42.1876; Craib in Fl. Siam. En. 1:355.1926.

Poupartia pinnata Blanco, Fl Filip. :392. 1837, ed 2: 274. 1845, ed. 3,2: 146. 1878.

S. dulcis Soland. ex Forst. f. var. *acida* (Blume) Engl. In DC. Monoger. Planer. :247. 1883.

ชื่อสามัญ Hog Plum

ชื่อพื้นเมือง มะกอก มะกอกป่า (ลพบุรี กาญจนบุรี) กราไผ่ ไผ่ (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี)
กอกกุก กุก (เชียงใหม่) กอกเขา (นครศรีธรรมราช) กอกหมอง (เงี้ยว-ภาคเหนือ)
ไผแซ (กะเหรี่ยง-เชียงใหม่) กุก (เชียงใหม่) มะกอกป่า (นครราชสีมา)

ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูง 15-25 เมตร ลำต้นเปลาตรง เปลือกหนา สีเทา เรียบ มีช่องอากาศกระจายทั่วไป เปลือกชั้นในเป็นทางสีชมพูสลับขาว เรือนยอดเป็นพุ่มโปร่ง กิ่งอ่อนเกลี้ยง และมีรอยแผลใบและช่องอากาศรูปกลมหรือรีกระจายอยู่ทั่วไป ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกชั้น

เคียวปลายคี่ เรียงเวียนสลับ ช่อใบยาว 20-30 ซม. ก้านช่อใบยาว 8-9 ซม. แขนกกลางช่อใบยาว 13-15 ซม. ใบย่อยเรียงตรงข้ามหรือเยื้องกันเล็กน้อย จำนวน 9-13 ใบ รูปรีแกมขอบขนาน นอกจากใบย่อยตรงปลายที่เป็นรูปไข่กลับ ขนาด 7-12 x 3-4 ซม. ปลายแหลมเป็นติ่งยาว โคนมนกลมหรือสอบแหลมเบี้ยว ๆ ขอบเรียบ แผ่นใบค่อนข้างหนา ผิวเกลี้ยงเนียนเป็นมัน เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบค่อนข้างตรงและขนานกัน จำนวน 10-15 คู่ ปลายเชื่อมกับเส้นดัดขึ้นไปก่อนถึงขอบใบ เกิดเป็นเส้นขอบใบ ก้านใบย่อยยาว 0.3-0.7 ซม. ใบอ่อนสีน้ำตาลแดง ดอก เป็นช่อแยกแขนง ออกที่ซอกใบหรือเหนือรอยแผลใบที่ร่วงหรือปลายกิ่ง ยาว 20-25 ซม. ดอกย่อยจำนวนมากอยู่เป็นกลุ่ม ๆ สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามแนวรัศมี ก้านดอกย่อยยาวประมาณ 0.5 มม. กลีบเลี้ยง โคนเชื่อมติดกัน ยาว 0.1-1.2 ซม. ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปสามเหลี่ยมยาว 0.6-0.8 มม. ร่วงง่าย กลีบดอกสีเหลืองหรือสีเหลืองแกมเขียว 5 กลีบ รูปรีแกมขอบขนานขนาด 2.5-2.8 x 1.5-1.8 มม. เกสรเพศผู้ 10 อัน ติดอยู่ได้จางฐานดอก ก้านเกสรเพศผู้ยาว 0.1-0.15 ซม. อับเรณูยาวประมาณ 0.05 ซม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปกลมป้อม ผิวเกลี้ยง มีจางฐานดอกเป็นวงกลมล้อมรอบ ก้านเกสรเพศเมียสั้น 5 อัน ภายในแบ่งเป็น 5 ช่อง แต่ละช่องมีออวุล 1 ออวุล ผล ตกลมเล็กเคียวแข็ง รูปไข่หรือกลมรี เส้นผ่านศูนย์กลางผล 3-3.5 ซม. ผลอ่อนสีเขียวอ่อน หรือสีเขียวเข้ม ผลแก่และสุกจะเปลี่ยนเป็นสีเหลืองแก่หรือเหลืองแกมน้ำตาลเข้ม เมล็ด รูปรีอยู่ในเปลือกแข็งเป็นเส้นขรุขระ ขนาดใหญ่และแข็งมาก ผิวเมล็ดเป็นเสี้ยนและมีเนื้อเยื่อบางๆหุ้ม ภาพที่. 9

ส่วนที่ใช้

ยอดอ่อน ใบอ่อน ผลแก่ ผลสุก

วิธีประกอบอาหาร

ยอดอ่อน ใบอ่อน รับประทานสดเป็นผักแกล้มกับอาหารรสจัด เช่น

น้ำพริกปลาร้า เต้าเจี้ยวหลน ถาพ รสเปรี้ยวอมหวานเล็กน้อย

ผลแก่ และผลสุก นำมาใส่ในส้มตำหรือใส่น้ำพริก เป็นเครื่องปรุงรส

จะมีกลิ่นเฉพาะ รสเปรี้ยว ผัดขุ่มคอ

ระยะเวลาการออกดอก

ธันวาคม-มีนาคม

นิเวศวิทยา

พบปลูกตามบ้านบ้าง และพบในป่าเบญจพรรณขึ้น ป่าดิบแล้ง

แหล่งที่พบ

ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ

ตัวอย่างพันธุ์ไม้

C. Cheancharoen 88 (BCU)

P. Trisarasi 183, 498 (BCU) T. Smitinand et al 26292 (BKF)

4. วงศ์ *Aplaceae* (*Umbelliferae*)

4.1 บัวบก

Centella asiatica (L.) Urban in Mart. & Eichler, Fl. Brasil. 11.1: 287, t. 78, fig. 1. 1879; Craib in Fl. Siam. En. 1:786. 1931; Buwalda in Fl. Mal. 1.4:117, fig. lc., 1949; I.C. Hedge. & J.M. Lamond. in Flora of Thailand. 5(4) : 447-448. 1992.

Hydrocotyle asiatica L., Sp. Pl. ed. 1: 234. 1753; Kurz, J. Asiat. Soc. Bengal 46(2):113. 1877;

C.B. Clarke in Fl. Br. Ind. 2:669. 1879; C.B. Clarke in Schmidt, Bot. Tidsskr. 24: 248. 1902;

Ridl., Fl. Mal. Pen. 1:869. 1922; Kanjilal et al., Fl. Assam 2:340. 1938.

ชื่อสามัญ Asiatic Pennywort

ชื่อพื้นบ้าน บัวบก (ลพบุรี ภาคกลาง) ผักหนอก (ภาคเหนือ ภาคอีสาน) ผักแว่น(ภาคใต้)
ประหนะเอชาเดาะ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)

พืชล้มลุกหลายปี ลำต้นตั้งตรง มีไหลเลื้อยทอดไปตามพื้นดิน ไม่มีขน ใบและรากจะแตกตามข้อ ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียนเป็นเกลียวสั้นๆ 2-10 ใบ ใบรูปไตหรือรูปกลม ขนาด 2-5 x 2-4 ซม. ปลายมน โคนมีรอยเว้าลึกรูปหัวใจ ขอบหยักเล็กน้อย ผิวใบเรียบ ด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขนสั้นๆเล็กน้อย การเรียงเส้นใบแบบนิ้วมือ ก้านใบยาว 1-20 ซม. มีปีกบางๆที่โคน มีขนอุยหนาแน่น ดอก เป็นช่อซี่ร่ม ออกตามซอกใบ ช่อละ 3-4 ดอก ก้านช่อดอกยาว 1-5 ซม. ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี ก้านดอกย่อยยาว 0.1-0.2 ซม. ใบประดับ 1 อัน รูปไข่แกมขอบขนาน บาง ขนาด 0.2-0.3 x 0.1-0.15 ซม. มีขนประปราย ร่วงง่าย กลีบเลี้ยงสีเขียว 2 กลีบ ขนาดเล็ก กลีบดอกสีม่วงแกมแดง 5 กลีบ แยกกัน ขนาด 0.1-0.2 x 0.1-0.15 ซม. ปลายแหลม ขอบเป็นคลื่น ผิวมีขนเล็กน้อย เกสรเพศผู้ 5 อัน ติดสลับกับกลีบดอก ก้านเกสรยาว 0.05-0.08 ซม. อับเรณูสีดำ ติดทางด้านหลัง แยกตามยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่ได้วงกลีบ ก้านเกสรเพศเมียยาว 0.05-0.08 ซม. พลาเซนทารอบแกนร่วม ภายในมี 2 ช่อง ช่องละ 1 ออวูล ผล กลมเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.2-0.3 ซม. เปลือกแข็ง เมื่อแก่จะแห้งและแตก ภายในมีหลายเมล็ด ภาพที่. 10

ส่วนที่ใช้ ใบและลำต้น

วิธีประกอบอาหาร	รับประทานสดเป็นผักหรือแกงส้มกับอาหารที่มีรสจัด เช่น น้ำพริก ลาบ กะปิหัว หมี่กรอบ ก๋วยเตี๋ยวผัดไทย แกงเผ็ด รสมันอมขมเล็กน้อย
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	พบขึ้นทั่วไปตามที่ชุ่มชื้นและ ตามคันนา ริมหนองน้ำ ท้องร่องสวน
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษามีจำหน่ายในท้องตลาดทั่วไป
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 91 (BCU) Koyama 31578 (BKF)

4.2 ผักชีล้อม

Oenanthe javanica (Bl.) DC., Prod. 4: 138. 1830; Buwalda in Fl. Mal. 1.4: 136. 1949; Back. & Bakh. van de Brink. f., Fl. Java 2: 177. 1965; Tard.-Blot in Fl. C.L.V. 5:56, fig. 8,6-7. 1967; Hedge. & J.M. Lamond in Flora of Thailand. 5(4) : 463-464. 1992.

Oenanthe benghalensis Roxb. Ex Benth. & Hook.f., Gen. Pl. 1: 906. 1867; C.B. Clarke in Fl. Br. Ind. 2: 696. 1879; Craib in Fl. Siam. En. 1: 790. 1931.

O. javanica subsp. *stolonifera* (Roxb. ex DC.) Murata, Acta Phytotax. Geobot. 25: 105, fig. 2,3. 1973; Murata in Koyama, Checklist Doi Inthanon: 110. 1986. Figure 98: 8.

ชื่อสามัญ Water Dropwort, Indian Pennywort, Water Celery

ชื่อพื้นเมือง ผักชีล้อม (ลพบุรี กรุงเทพฯ) ผักอันอ้อ (เชียงใหม่)

พืชล้มลุกหลายปี ลำต้นกลวงเป็นทรงกระบอกตั้งตรง มีข้อปล้องชัดเจน ยาว 20-100 ซม. แตกกิ่งก้านสาขา มีร่องตามยาวเป็นแนวหลายแนว ทุกส่วนของพืชมีกลิ่นหอม ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก 1-3 ชั้น เรียงสลับ ก้านใบเป็นร่องยาว 12-15 ซม. โคนก้านใบแผ่ออกเป็นแผ่นหุ้มเป็นปลอกครอบดินเหนียวข้อ ใบรูปไข่แกมรูปขอบขนาน ขนาด 10-3 x 5-10 ซม. ใบย่อยรูปไข่หรือรูปรี ขนาด 1.0-7.0 x 0.5-3.0 ซม. ปลายและโคนแหลม ขอบใบหยักลึก แผ่นใบบาง เส้นใบแบบร่างแห ก้านใบย่อยยาว 0.3-0.5 ซม. ไม่มีขน ดอก ออกเป็นช่อแบบซี่ร่มเชิงประกอบ ตามซอกตรงข้ามกับใบ ช่อย่อย 12-16 ช่อ ก้านช่อดอกสีเขียว กลวง เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.1-0.2 ซม. ยาว 3-8 ซม. ดอกย่อยขนาดเล็กสีขาว สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามแนวรัศมี ใบประดับย่อย 10-12 อัน เป็นเส้นรูปแถบ

สีเขียวยาว 0.5-1.0 ซม. กลีบเลี้ยงสีเขียว โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5-6 กลีบ ยาว 0.05-0.2 ซม. กลีบดอกสีขาว ออกสลับกับกลีบเลี้ยง 5 กลีบ แยกจากกัน รูปหัวใจ ขนาด 0.05-0.2 x 0.03-0.05 ซม. ปลายหยักเว้า กลีบโค้งงอคล้ายช้อน มีวนเข้าข้างในดอก เกสรเพศผู้ 5 อัน ติดสลับกับกลีบดอกอยู่บนฐานดอก ก้านชูเกสรยาวประมาณ 0.05 ซม. อับเรณูรูปรียาว 0.05-0.07 ซม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่แบบได้วงกลีบ ก้านชูเกสร 2 อัน เชื่อมติดกันยาว 0.2-0.3 ซม. ขึ้นยาวออกมาพันกลีบ บริเวณโคนพองคล้ายกระเปาะหนายู่ติดกัน ปลายแยกออกเป็น 2 แฉก พลาเซนดารอบแกนร่วม ภายในรังไข่มี 2 ช่อง ช่องละ 1 ออวูล ผล ขนาดเล็ก จะแตกออกเป็นสองซีก ตามแนวยาวเมื่อแก่ เมล็ด มีลักษณะเป็นครึ่งวงกลม ภาพที่. 11

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบ ลำต้น
วิธีประกอบอาหาร	รับประทานสดเป็นผักแก้มกับอาหารรสจัด เช่น น้ำพริก ถาป
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	พบตามที่ชื้นและ ริมน้ำ ท้องนา ท้องร่องสวน
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 94 (BCU) T. Smitinand 8780 (BKF)

5. วงศ์ Apocynaceae

5.1 ต้นนม

Aganomerion polymorphum Pierre ex Spire, Apocyn. I.-C.43. 1905; Pitard, Fl. Gen. I.-C. 3: 1226. 1933; Kerr, in Fl. Siam. En. : 470. 1939; Middleton. Blumea 41: 73. 1996. P.C. Van Welzen. in Flora of Thailand. 7,1. : 141. Fig 45. 1999.

ชื่อสามัญ	-
ชื่อพื้นเมือง	ต้มลม (ลพบุรี ภาคอีสาน)

ไม้เถื้อย ขึ้นพันต้นไม้อื่น ลำต้นสีน้ำตาลหรือน้ำตาลแกมแดง มียางสีขาว เมื่ออ่อนมีขนละเอียดปกคลุม ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปไข่หรือรูปรี ขนาด 5-10 x 3-5 ซม. ปลายเรียว

แหลมหรือมน โคนรูปกลม ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ ผิวใบด้านล่างมีขนนุ่มที่เส้นแขนงใบ เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 3-6 คู่ ก้านใบยาว 0.5-2.5 ซม. ดอก เป็นช่อกระจุก ช่อดอกยาว 3-8 ซม. มีขนละเอียด ดอกย่อยจำนวน 20-30 ดอก สมบูรณ์เพศ สม่ำเสมอตามรัศมี ใบประดับขนาดเล็ก รูปไข่แคบ ร่วงง่าย กลีบเลี้ยง สีเขียว 5-6 กลีบ แยกกัน รูปไข่ ขนาด 0.20-0.40 x 20.05-0.20 ซม. ปลายแหลมหรือเรียวแหลม มีขนละเอียด กลีบดอก รูปดอกเข็ม โคนสีขาวเชื่อมกันเป็นหลอดยาว 0.3-0.5 ซม. ปลายสีชมพูแกมแดงหรือสีชมพู 5 กลีบ เหลื่อมซ้อนกัน ขนาด 0.25-0.30 x 0.05-0.10 ซม. ผิวด้านนอกเกลี้ยง ด้านในมีขนสั้นนุ่ม เกสรเพศผู้ ติดที่โคนกลีบดอก ก้านชูอับเรณูสั้น อับเรณูรูปตุ๊กตาร ขนาด 0.30-0.35 x 0.05-0.08 ซม. ฐานฐานดอกรูปวงแหวน ขนาด 0.05 ซม. ตันกว่ารังไข่ เกสรเพศเมีย รังไข่เหนือวงกลีบ รูปไข่ ยาว 0.08-0.10 ซม. ก้านเกสรและยอดเกสรยาว 0.2-0.25 ซม. ภายในรังไข่แบ่งเป็น 2 ช่อง แต่ละช่องมีออวุลจำนวนมาก ผล เป็นฝัก ออกเป็นคู่ตรงข้ามกัน เรียวยาว ปลายแหลม ขนาด 5.0-15.0 x 0.4-0.6 ซม. ไม่มีขน เมล็ด สีน้ำตาล รูปรี มีขนแข็ง ภาพที่. 12

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	รับประทานเป็นผักสดแกงส้มกับอาหารรสจัด
ระยะเวลาการออกดอก	สิงหาคม-ตุลาคม
นิเวศวิทยา	ขึ้นทั่วไปในป่า ความสูงจากระดับน้ำทะเล 700 เมตร
แหล่งที่พบ	อ.ลำสนธิ, อ.ชัยบาดาล
ตัวอย่างพรรณไม้	C. Cheancharoen 139 (BCU) ภาพที่. 16 Kai Larsen & S. Larsen 31336 (BKF)

6. วงศ์ Araceae

6.1 บอน

Colocasia esculenta (L.) Schott Melet. Bot. 1: 18. 1832; Merr. Fl. Manila : 134. 1912; Alston in Trimen, Handb. Fl. Ceylon 6: 295. 1931; Back. & Bakh. van de Brink. f., Fl. Java 3: 111. 1968.

Arum esculentum L., Sp. Pl. 965. 1753.

A. colocasia L., Sp. Pl. 965. 1753; Roxb., Fl. Ind. 3: 156. 1832.

ชื่อสามัญ Dasheen, Elephant's Ear, Kalo
ชื่อพื้นเมือง บอน (ลพบุรี ทั่วไป)

พืชล้มลุก อายุหลายปี มีเหง้าใต้ดิน มียางสีขาว เมื่อโคนมีอากาศคัน ใบ เป็นใบเดี่ยวคล้ายรูปหัวใจ ขนาด 20-45 x 10-25 ซม. ปลายแหลม โคนเว้าแหลม ขอบเรียบหรือหยักเป็นคลื่นเล็กน้อย ผิวใบด้านบนสีเขียวอ่อน เรียบ เกือบขม ไม่เปียกน้ำ ด้านล่างใบสีขาวนวล เห็นเส้นใบชัดเจน เส้นแขนงใบ 4-7 คู่ สีขาวแกมเขียวหรือสีแดงแกมม่วง ก้านใบตรง สีเขียว หรือสีม่วงแกมแดง ยาว 30-100 ซม. ใบอ่อนมีวุ้นกลมเป็นหลอด ดอก ออกเป็นช่อเชิงลด มีกาบสีเหลืองอ่อน หรือสีเหลืองนวล หุ้มอยู่ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกอยู่บริเวณโคน รูปหลอดบิดเวียน สีเขียว มีนวล ยาว 3-5 ซม. ส่วนที่สองอยู่ตรงปลาย รูปใบหอก ขนาด 10-30 x 2-5 ซม. ปลายแหลม สีเขียวแกมเหลือง แกนกลางช่อดอกอวบหนา มีรูพรุน ก้านดอกยาว 15-50 ซม. ดอกย่อยขนาดเล็ก จำนวนมากอัดกันแน่น เป็นแท่งทรงกระบอกสีเหลืองยาว 5-12 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5-2.0 ซม. บริเวณโคนแท่งเป็นดอกเพศเมีย ยาว 1-4 ซม. ตรงกลางเป็นดอกไม่สมบูรณ์เพศ ยาว 2-3 ซม. ส่วนปลายเป็นดอกเพศผู้ ยาว 2-3 ซม. ไม่มีกลีบ ดอกเพศผู้ ก้านเกสรเพศผู้ 2-6 อัน โคนเชื่อม ดอกเพศเมีย รั้งไขเหนียว กลีบ กลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.1-0.15 ซม. ยอดเกสรเพศเมียเป็นคุ่มกลม พลาเซนตารอบแกนร่วม ภายในรังไข่มี 3 ช่อง ผล รูปรีหรือรูปไข่ สีเขียว ผิวเรียบ ภาพที่. 13

ส่วนที่ใช้ ยอดอ่อน ใบอ่อน

วิธีการประกอบอาหาร ยอดอ่อน บอนหวาน นำมาต้มหรือลวกเป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือปรุงเป็นแกงส้มบอน มีรสหวาน

ยอดอ่อน ใบอ่อน ของบอนคัน ต้องทำให้ ผลึกแคลเซียมออกซาเลต (calcium oxalate) ซึ่งเป็นสารที่ทำให้เกิดการคันตกผลึกก่อน โดยนำไปต้มและคั้นน้ำทิ้ง 2-3 ครั้ง แล้วจึงนำมาปรุงอาหาร เช่น แกงบอน

ระยะเวลาการออกดอก ตลอดปี

นิเวศวิทยา พบทั่วไปตามที่ร่มชื้นและชื้น ในสวน ไร่ นา หรือบริเวณริมแหล่งน้ำ

แหล่งที่พบ ทุกห้องที่ทำการศึกษ

หมายเหตุ** วิธีสังเกตบอนหวานหรือบอนคัน ให้ดูที่ก้านใบ ถ้าบอนหวานจะมีสีเขียวคล้ำหรือสีม่วงแกมแดง ส่วนบอนคันมีสีเขียวสด หรือใช้มีดตัดที่ลำต้นทิ้งไว้ 5 นาที บอนหวานจะไม่ปรากฏสี ถ้าเป็นบอนคันจะมีสีเขียวแกมน้ำเงิน

ตัวอย่างพันธุ์ไม้ C. Cheancharoen 36 (BCU)

6.2 ผักหนาม

Lasia spinosa (L.) Thw., Enum. Pl. Zeyl. 336. 1864; Back. & Bakh. van de Brink.f., Fl. Java 3: 111. 1968; Alston in Trimen, Handb. Fl. Ceylon 6: 297. 1931.

ชื่อสามัญ Lasia

ชื่อพื้นเมือง ผักหนาม (ลพบุรี ทั่วไป) กะติ (มาเลย์-นราธิวาส)

พืชล้มลุก อายุหลายปี มีเหง้าแข็งใต้ดิน ลำต้นมีหนามแหลม ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ แผ่นใบรูปดกศรเว้าถึงเกือบถึงเส้นกลางใบ หยักเป็น 5-8 แฉก ขนาด 15-30 x 10-25 ซม. ปลายแหลม โคนมน ขอบหยัก แผ่นใบบางสีเขียวแกมแดง เส้นกลางใบและผิวด้านล่างมีหนามแข็ง ก้านใบแข็ง ยาว 20-60 ซม. มีหนามแข็งรูปสามเหลี่ยม ยาว 0.2-0.5 ซม. กระจายทั่วไป ใบอ่อนมีวงกลมเป็นแท่ง ดอก ออกเป็นช่อเชิงลด มีก้านหุ้มช่อดอกเป็นแผ่นยาว 20-40 ซม. บิดม้วนเป็นเกลียว สีน้ำตาลเข้มหรือสีน้ำตาลแกมเขียว และมีลายสีเหลืองตามยาว ก้านดอกยาว 15-45 ซม. มีหนามแกนกลางช่อดอกอวบหนา สีชมพู มีรูพรุน ดอกย่อยขนาดเล็ก จำนวนมากอัดกันแน่นเป็นแท่งทรงกระบอกสีเหลืองยาว 5-15 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5-2.0 ซม. ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี กลีบรวม 4 กลีบ แยกกัน ปลายไม่บานออก เส้นผ่านศูนย์กลางดอก 0.20-0.25 ซม. เกสรเพศผู้ 4 อัน ก้านชูอับเรณูเชื่อมติดกันเป็นแผ่น อับเรณูรูปรี ขนาดใหญ่ ก้านชูอับเรณูติดกับอับเรณูที่ฐาน เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปกลมขนาด 0.12-0.15 x 0.08-0.10 ซม. ไม่มีก้านเกสรเพศเมีย ยอดเกสรเป็นก้อนกลมสีเหลือง เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 0.1 ซม. พลาเซนตาแนวเดียว ภายในรังไข่มี 1 ช่อง ออวูล 1 ออวูล ผล นุ่ม ลักษณะเป็นแท่งรวมกันบนแกนช่อดอก ยาว 5-10 ซม. สีเขียว ภาพที่. 14

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน
วิธีการประกอบอาหาร	นิยมนำไปคองก่อนแล้วจึงนำมาประกอบอาหาร เช่น นำไปแกงส้มหรือรับประทานเป็นผักจิ้มน้ำพริก
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	พบทั่วไปตามที่ริมเขื่อนและชัน ในสวน ไร่ นา หรือบริเวณริมแหล่งน้ำ
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษา
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 37 (BCU)

6.3 อุดพิศ

Typhonium trilobatum (L.) Schott in Wien. Zeitschr. 3: 72. 1829; Nicolson & Sivadasan in Blumea 27: 488 (1981); D. Sookchaloem, in Thai. For. Bull (Bot). 23: 37. 1994.

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นเมือง อุดพิศ (ลพบุรี นครศรีธรรมราช ภาคกลาง) มะโหรา (ชอง จันทบุรี) บอนแบ้ว (เชียงใหม่)

พืชล้มลุก มีหัวใต้ดิน หัวเล็กรูปร่างเกือบกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 ซม. ใบ เป็นใบเดี่ยว แผ่นใบหยักเป็น 3 แฉก เว้าลึกเข้ามา 1/3-1/4 ของความยาวใบ แฉกกลางรูปไข่หรือไข่แกมหอก ขนาด 15-25 x 10-12 ซม. ส่วนแฉกด้านข้างทั้งสองจะเล็กและเรียกว่า ปลายแหลม โคนมน แผ่นใบบาง สีเขียวมีลายหรือมีจุดประสีม่วงแดงเล็กน้อย ก้านใบยาว 30-40 ซม. อวบน้ำ โคนใบแผ่เป็นกาบ ดอก ออกเป็นช่อเชิงลดมีกาบเป็นแท่ง สั้นกว่ากาบหุ้มช่อดอกเล็กน้อย กาบหุ้มช่อดอกรูปรีหรือรูปไข่ ขนาด 20-25 x 5-7 ซม. ด้านข้างบริเวณปลายกาบจะห่อคล้ายหลอด โคนเป็นหลอดยาว 2-5 ซม. ด้านนอกกาบสีเขียว ด้านในกาบสีแดงเลือดนกแกมดำ หรือสีแดงเข้ม ก้านช่อดอกสีแดงเลือดนก ยาว 5-7 ซม. ดอกเพศผู้อยู่บริเวณปลายสุด มีสีชมพู และมีรังไข่เล็กๆอยู่ตรงปลายสุดสีแดงเลือดนก รูปกรวยแคบๆ โคนตัด ดอกเพศเมียสีชมพู ยาวประมาณ 1 ซม. อยู่ตรงโคนช่อ เหนือดอกเพศเมียเป็นดอกที่เป็นหมัน สีขาว ยาว 2-3 ซม. ถัดไปเป็นที่ว่าง ยาว 2-3 ซม. ดอกบานเต็มที่มักกลืนหมื่นคล้ายอุจจาระ ดอกบานในตอนเย็น ผล รูปขอบขนานอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ภาพที่. 15

ส่วนที่ใช้ ต้นอ่อน กาบ ก้านใบ หัว

วิธีการประกอบอาหาร ต้นอ่อน กาบ นำมาหั่นละเอียดคองรับประทานเป็นผักจิ้มน้ำพริก ก้านใบ ลวกเปลือกออกนำมาแกงส้มกับปลา หรือกุ้ง หัว ใช้นึ่งไฟกินได้ ถ้ารับประทานสดจะคันคออย่างแรง 2-4 ชม.

ระยะเวลาการออกดอก พฤษภาคม-กรกฎาคม

นิเวศวิทยา พบทั่วไปตามที่รกร้าง ที่ร่มเย็นและชื้น ในสวน ไร่ นา หรือในป่า

แหล่งที่พบ ทุกห้องที่ทำการศึกษ แต่ไม่พบว่ามีการนำมาจำหน่าย

หมายเหตุ ** ลำต้น ใบ มีผลึกแคลเซียมออกซาเลตทำให้เกิดการระคายเคืองต่อปากและลำคอ ต้องนำไปทำให้สุกก่อนรับประทาน

ตัวอย่างพันธุ์ไม้ C. Cheancharoen 35 (BCU)

7. วงศ์ Arallaceae

7.1 ต่าง

Trevesia palmata Vis., Mem. Acad. Tor. 4 (2): 262; Hook. f., Fl. Br. Ind. 2: 732. 1879; Gagnep. in Fl. Gen. I-C. 1180. 1923; Back. & Bakh. van de Brink. f., Fl. Java 2: 163. 1965.

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นเมือง ต่าง (ลพบุรี) ต่างผา ต่างป่า ต่างหลวง(ภาคเหนือ)

ไม้พุ่มขนาดกลาง สูง 3-5 เมตร เปลือกสีน้ำตาลดำ ผิวเรียบ ลำต้นตรง มีก้านใบแตกออกจากลำต้น กิ่งแข็งภายในมีแกน ใบ เป็นใบประกอบรูปฝ่ามือ 7-8 แฉก เส้นผ่านศูนย์กลาง 30-50 ซม. แผ่นใบบาง เส้นใบแบบนี้มีมือ มีหนามที่ก้านใบ ดอก เป็นช่อกระจุก ออกตามซอกใบ ดอกย่อย 30-50 ดอก เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 0.5-0.8 ซม. สมบูรณ์เพศ สมมาตรควมรัศมี มีใบประดับย่อย กลีบเลี้ยง โคนเชื่อมเป็นหลอด ปลายแยก 5 กลีบ ขนาดเล็ก กลีบดอก 5 กลีบ สีน้ำตาลแกมขาว ร่วงง่าย เกสรเพศผู้ 5 อัน ติดอยู่กับกลีบดอก เกสรเพศเมีย มีรังไข่ได้วงกลีบ พลาเซนทารอบแกนร่วม ภายในมี 2-3 ช่อง ออวูล 1 ออวูล ผล กลม แบ่งเป็น 3 พู อยู่รวมกันเป็นกระจุก สีเขียว และมีขนสีน้ำตาลปกคลุมอยู่ ภาพที่. 16

ส่วนที่ใช้

ดอกอ่อน

วิธีการประกอบอาหาร

ดอกอ่อน นำมาตาก หรือต้มจมน้ำพริก ดอกสดรสขม เมื่อนำมาทำให้สุกจะมีรสหวานออกขมเล็กน้อย

ระยะเวลาการออกดอก

กุมภาพันธ์-เมษายน

นิเวศวิทยา

พบบริเวณที่ร่มเย็นและชุ่มชื้น หรือในป่า

แหล่งที่พบ

ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ แต่ไม่พบว่ามีการนำมาจำหน่าย

ตัวอย่างพันธุ์ไม้

C. Cheancharoen 77 (BCU)

8. วงศ์ Arecaceae (Palmae)

8.1 หมาก

Areca catechu L., Sp. Pl. 1189. 1753; Kurz, for Fl. Burm. 2:536. 1877; Beccari & Hook. f., Fl. Br. Ind. 6: 405. 1892; Brandis, Ind. Trees 646. 1906; Ridl., Fl. Mal. Pen. 5: 4. 1925; Back. & Bakh. van de Brink. f., Fl. Java 3:194. 1986.

ชื่อสามัญ Areca Palm, Betelnut Palm

ชื่อพื้นเมือง หมาก (ลพบุรี ภาคกลาง) หมากเม็ย (ทั่วไป) เค็ด พลา สะลา (เขมร) เซียค (ชาวบน-นครราชสีมา) แซ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ปีนเน (มลายู-ภาคใต้) มะ (ซอง-ตราด) ทีชะ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) หมากมู้ (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน)

พืชจำพวกปาล์ม ลำต้นเดี่ยว สูง 10-30 เมตร ลำต้นกลม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 10-15 ซม. มีเนื้อไม้ ไม่มีกิ่งก้านสาขา มีข้อปล้องชัดเจน โคนต้นใหญ่ ตามลำต้นจะเห็นรอยก้านใบเก่าที่หลุดร่วงไปแล้ว ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียว เรียงเวียนสลับ เป็นกระจุกที่ปลายยอด ก้านและแกนช่อใบยาว 1-2 เมตร ก้านใบใหญ่แข็งแรง โคนก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น ใบย่อยเรียงตัวแบบตรงข้ามจำนวนมาก รูปแถบขนาด 50-75 x 3-5 ซม. ปลายแหลม โคนตัดตรง ขอบเรียบ แผ่นใบค่อนข้างหนา ผิวใบเกลี้ยง ด้านล่างมีนวลสีขาว ใบอ่อนพับซ้อนแบบจีบ ดอก เป็นช่อกระจุก เรียก จันทมหากหรือทะเลายหมาก ขนาดใหญ่คล้ายไม้กวาด ออกที่ชอกใบหรือบริเวณลำต้นที่ช่อใบหลุดร่วงไปแล้ว ยาว 50-70 ซม. มีกาบประดับที่น้ำตาลอ่อนที่แข็งเหนียวขนาดใหญ่หุ้มรองช่อดอกไว้ กาบด้านในเป็นเส้นริ้วตามยาวสีขาวหรือครีม กาบด้านนอกเรียบและมีติ่งยื่น ก้านช่อดอกสั้น แกนช่อดอกแบนแข็งเป็นสันเหลี่ยม ช่อดอกย่อยช่อเชิงลด เรียงสลับ ยาว 20-40 ซม. โคนก้านโค้งเป็นแอ่ง ดอกแยกเพศอยู่บนต้นเดียวกัน ดอกเพศผู้ติดอยู่ที่ปลายช่อจำนวนมาก กลีบเลี้ยงสีเขียว โคนเชื่อมติดกัน ปลายแยกขนาดไม่เท่ากันมี 3 กลีบ รูปไข่ยาว 0.05-0.1 ซม. กลีบหนาเป็นสัน ติดทน กลีบดอกสีเหลืองแกมเขียว 3 กลีบ รูปใบหอก ขนาด 0.4-0.5 x 0.1-0.2 ซม. เกสรเพศผู้ 6 อัน แบ่งเป็น 2 ชั้นๆละ 3 อัน ก้านเกสรยาว 0.1-0.2 ซม. อับเรณูรูปขอบขนานปลายแหลมยาว 0.1-0.2 ซม. เกสรเพศเมียเป็นหมันยาว 0.2-0.3 ซม. ยอดเกสรแยกเป็น 3 แฉก ดอกเพศเมียอยู่โคนช่อ ติดอยู่ 2-4 ดอก กลีบเลี้ยงสีเขียว 3 กลีบ รูปกลมขนาด 1.0-1.5 x 0.9-1.0 ซม. ขนาดมักไม่เท่ากัน ติดทน กลีบดอกสีเหลืองหรือสีขาวนวล 3 กลีบ รูปใบหอก ขนาด 0.3-0.6 x 0.1-0.2 ซม. หลุดร่วงง่าย เกสรเพศผู้เป็นหมัน 6 อัน ก้านเกสรยาว 0.05-0.1 ซม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปกลม

ขนาด 0.7-0.8 x 0.6-0.8 ซม. ก้านเกสรเพศเมียยาว 0.1-0.3 ซม. ยอดเกสรแยกแยกเป็น 3 แฉก ภายในรังไข่มี 1 ช่อง ออวุล 1 ออวุล ติดที่ฐาน ผล รูปไข่ ขนาด 3-4 x 2-3 ซม. มีกลีบเลี้ยงและกลีบดอกติดอยู่ที่ขั้วผล ผลอ่อนสีเขียวเข้ม เมื่อแก่จัดจะเปลี่ยนเป็นสีส้มแกมแดง เมล็ด กกลม 1 เมล็ด สีน้ำตาลแกมแดง มีน้ำมัน ภาพที่. 17

ส่วนที่ใช้	ช่อดอกอ่อน แกนในของช่อ ผลอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	ช่อดอกอ่อน นำมาต้ม หรือคอง หรือรับประทานสดจิ้มน้ำพริก แกนในของช่อ ลอกให้เหลือภายในที่อ่อน นำมาต้มจิ้มน้ำพริก หรือนำมา แกงส้มคล้ายแกงส้มยอดมะพร้าว รสฝาดมัน ผลอ่อน นำมาปอกเปลือกออก หั่นบางๆ ตากแดด คนสมัยก่อนใช้รับประทาน กับพริก ทำให้ฟันดำ หรือถ้าผลแก่ก็นำมาทุกตากแดด
ระยะเวลาการออกดอก	เกือบตลอดปี
นิเวศวิทยา	ปลูกทั่วไปในสวนผลไม้ และพบในป่าดิบชื้นทางภาคใต้ ส่วนใหญ่เป็น พืชปลูก ชอบขึ้นในที่ชื้น
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 23(BCU) P. Trisarasi 281, 323 (BCU)

8.2 มะพร้าว

Cocos nucifera L., Sp. Pl. 1188. 1753; Kurz, for Fl. Burm. 2:540. 1877; Beccari & Hook. f., Fl. Br. Ind. 6:482. 1893; Brandis, Ind. Trees :648. 1906; Back. & Bakh. van de Brink. f., Fl. Java 3:196. 1986.

ชื่อสามัญ	Coconut, Coconut Palm
ชื่อพื้นเมือง	มะพร้าว (ลพบุรี ภาคกลาง) หมากจู้น หมากจูน (ทั่วไป) ย่อ (มลายู-ภาคใต้) คอ ต้า (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ดุง (ซอง-จันทบุรี) โพล (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี)

ไม้ต้นสูง 5-25 เมตร ลำต้นเดี่ยว ไม้แตกกิ่ง ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียว เรียงเวียนสลับ เป็นกระจุกที่ปลายยอดยาว 5-6 เมตร ก้านช่อใบยาว 70-120 ซม. โคนก้านแผ่กว้างเป็นกาบหุ้มลำต้น ใบย่อยจำนวนมาก 200-300 ใบ เกิดเป็นคู่ๆสองข้างของก้านช่อใบ ไม่มีก้านใบ เรียง

ตลับรูปแถบ ขนาด 50-100 x 2-6 ซม. ปลายเรียวแหลม โคนเชื่อมติดกับแกนข้อใบ ขอบใบเรียบ
 แผ่นใบค่อนข้างหนา ผิวใบเกลี้ยง เส้นกลางใบแข็ง ใบอ่อนเกิดขึ้นที่กลางลำต้น ใบย่อยจะแนบชิด
 ติดกันใบและมีกาบใบสีน้ำตาลอ่อนเป็นแผ่นบางๆหุ้มอยู่ใกล้ๆโคนใบ เมื่อใบมีอายุมากขึ้นจะเอน
 ออกจากกลางลำต้น จนหลุดร่วงและทิ้งรอยแผลไว้ที่ลำต้น ดอก เป็นช่อกระจุก ออกบริเวณเหนือ
 ก้านใบที่ติดกับลำต้นยาว 50-120 ซม. ช่อดอกของมะพร้าว เรียกว่า จั่น โดยจะมีกาบแข็งรูปเรือหุ้ม
 อยู่ กาบหุ้มยาว 60-90 ซม. ช่อดอกย่อยแบบเชิงกลั่น ยาว 30-50 ซม. ดอกเพศผู้ในต้นเดียวกัน
 ดอกเพศผู้ขนาดเล็กจำนวนมาก ไม่มีก้านดอก มีกลีบรวมสีเหลืองอ่อน 6 กลีบ แบ่งเป็น 2 วง วงละ 3
 กลีบ กลีบวงนอกรูปไข่ขนาด 0.4-0.6 x 0.2-0.5 ซม. กลีบแข็งเป็นสันเหลี่ยม กลีบวงในจะใหญ่กว่า
 กลีบวงนอกและออกสลับกับกลีบวงนอก รูปใบหอกแกมขอบขนาน ขนาด 0.8-1.0 x 0.3-0.4 ซม.
 กลีบแข็ง เกสรเพศผู้ 6 อัน ก้านเกสรยาว 0.4-0.6 ซม. อับเรณูรูปแถบยาว 0.5-0.7 ซม. เกสรเพศเมีย
 เป็นหมัน รังไข่รูปไข่ ปลายแยกเป็น 3 แฉก ยาว 0.2-0.3 ซม. แต่ละแฉกมีต่อมน้ำหวาน ดอกเพศเมีย
 ในช่อหนึ่งๆมีประมาณ 20-30 ดอก จะติดอยู่ที่โคนช่อดอกย่อย 1-3 ดอก ขนาดใหญ่กว่าดอกเพศผู้
 ใบประดับรูปไข่ ขนาด 1.5-2 x 1-1.5 ซม. กลีบรวม 6 กลีบ สีเขียวแกมเหลือง เรียงเป็น 2 วงละ 3
 กลีบ มีลักษณะคล้ายกัน แต่กลีบวงนอกจะใหญ่กว่ากลีบวงใน รูปกลมแกมรูปไข่ ขนาด 2-3 x 2-2.5
 ซม. มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปไข่ ขนาด 1.2-1.5 x 1.0-1.2 ซม. ก้านเกสรสั้น ยอดเกสรติดอยู่ตรง
 ปลาย แยกเป็น 3 แฉก รูปสามเหลี่ยม ภายในรังไข่มี 3 ช่อง แต่ละช่องมี 1 ออวูล มีเกสรเพศผู้เป็น
 หมัน รูปวงแหวนสีเหลืองอยู่ล้อมรอบ ผล แบบเมล็ดเดี่ยวแข็งและเปลือกนอกแข็ง รูปกลมหรือเป็น
 สันตามเหลี่ยม มีเยื่อหุ้มผลประกอบด้วยเนื้อเยื่อ 3 ชั้น คือ ผนังผลชั้นนอก อยู่นอกสุดของผล
 มะพร้าว เมื่ออ่อนจะมีสีต่างๆ เช่น เขียว เหลือง ส้ม เมื่อผลแก่เต็มที่จะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลไหม้
 หรือสีน้ำตาลแกมดำ ผนังผลชั้นกลาง คือ เนื้อเยื่อทั้งหมดคัดจากผนังผลชั้นนอกจนถึงกะลา หนา
 ประมาณ 2-15 ซม. เมื่อผลอ่อนจะมีสีขาว เมื่อผลแก่จะมีลักษณะเป็นเส้นใยสีน้ำตาลอ่อน ผนังผล
 ชั้นใน คือ กะลา บริเวณส่วนหัวของผล จะมี 3 ตา เป็นตาบอด 2 ตา ส่วนอีกตาเป็นตาน้ำมีขนาดใหญ่
 ผลมะพร้าวจะยังมีส่วนของกลีบรวมติดอยู่ที่ใกล้หัวผล เมล็ด คือส่วนที่อยู่ในกะลาประกอบด้วยเยื่อหุ้มเมล็ด
 มีสีน้ำตาลอยู่ถัดจากกะลาเข้าไป เนื้อมะพร้าว สีขาว น้ำมะพร้าว และเอมบริโอ
 ซึ่งอยู่ในเนื้อตรงตาน้ำ มีขนาดเล็กเท่าหัวเข็มหมุดหรือขนาดใหญ่ เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-10 ซม. สี
 เหลืองอ่อน ภาพที่ 18

ส่วนที่ใช้ แกนยอดอ่อน เนื้อมะพร้าวอ่อน

วิธีประกอบอาหาร แกนยอดอ่อน ลอกให้เหลือส่วนที่อ่อน นำมาแกงส้มหรือผัดกับเนื้อสัตว์
 นิยมรับประทาน แต่มีราคาค่อนข้างแพง

	เนื้อมะพร้าวอ่อน นำมาแกงเผ็ด รสหวาน
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	พบทั่วไป มีการปลูกเพื่อการค้าและปลูกในสวน เป็นพืชกึ่งกลางแจ้ง และ เพื่อใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษา
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 24 (BCU) P. Trisarasi 364 (BCU)

9. วงศ์ Asclepladaceae

9.1 เถาเอ็นอ่อน

Cryptolepis buchananii Roem. & Sch., Syst. Veg. 4: 409. 1819; Thwa. Enum. Plant. Zeyl.: 195. 1860; Hook. f., Fl. Br. Ind. 4: 5. 1883; Trimen, Handb. Fl. Ceylon 3: 145. 1895; Craib in Fl. Siam. En. 3(1): 2. 1951; Brandis Ind. Tree. 467. 1990.

Nerium reticulatum Roxb., Hort. Beng. 19; Fl. Ind. 2: 8.

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นเมือง เถาเอ็นอ่อน เมื่อย (ลพบุรี ภาคกลาง) ดินเปิดเครือ (ภาคเหนือ) เครือเถาเอ็น (เชียงใหม่) กวน (ฉาน-แม่ฮ่องสอน) นอออกหมี่ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) หญ้าลิเถน (ปัตตานี) หมอนดินเปิด (สุราษฎร์ธานี)

ไม้เลื้อย ลำต้นกลม สีเขียวอ่อน หรือสีเขียวแกมน้ำตาล มีน้ำยางสีขาว ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปไข่หรือรูปขอบขนาน ขนาด 8-15 x 3-5 ซม. ปลายเรียวแหลม หรือเป็นติ่งแหลม โคนแหลม ขอบเรียบ แผ่นใบหนาคล้ายหนัง ผิวใบเกลี้ยง มัน สีเขียวตองอ่อน เส้นใบเรียงขนาน ก้านใบยาว 1.0-1.2 ซม. ดอก เป็นช่อกระจุก บริเวณซอกใบ ก้านช่อดอกสั้น ดอกย่อยจำนวนมาก สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี กลีบเลี้ยงสีเขียว 4-5 กลีบ ปลายแหลม กลีบดอกสีเหลืองอ่อน ผล เป็นฝักแบบแห้งแตก ออกเป็นคู่เหมือนเขาสัตว์ รูปไข่แกมรูปใบหอก ขนาด 1.0-8.5 x 1.5-2.5 ซม.

ปลายแหลม โคนเชื่อมติดกัน ผิวเป็นร่องลึกตามยาว 4-5 ร่อง เม็ด จำนวนมาก สีน้ำตาล มีขนสีขาว ภาพที่. 19

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	ต้มจืดกับเนื้อหมู
ระยะเวลาออกดอก	พฤษภาคม-กรกฎาคม
นิเวศวิทยา	พบตามป่าในบริเวณสวน ที่รกร้าง และ ข้างทาง และมีการนำมาปลูกเป็นไม้ประดับ
แหล่งที่พบ	อ.เมือง อ.บ้านหมี่
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 129 (BCU)

9.2 หมากหัวต่อ

Myriopterom extensum (Wight) K. Schum, in Engler et Prantl, Pflanzenfam. 4: 2215. 1895; in Fl. Gen. I. -C. 5: 35. fig. 4. 1913; Craib in Fl. Siam. En. 3(1): 15. 1951; Brandis Ind. Tree. 467. 1990.

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง หมากหัวต่อ ชะเอมสวน (ลพบุรี) เอื้องแสนสวน

ไม้เถียงล้มลุก ขึ้นพันไม้พุ่มชนิดอื่น เส้นผ่านศูนย์กลางลำต้น 0.3-0.5 ซม. สีเขียว ลำต้นและใบมียางสีขาว ไม่มีขน ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปขอบขนาน ขนาด 8-18 x 2-8 ซม. ปลายเรียวแหลม โคนมนหรือเบี้ยว ขอบเรียบ แผ่นใบบาง ผิวด้านบนมีขนที่เส้นแขนงใบเล็กน้อย เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 5-7 คู่ ก้านใบยาว 1.0-2.5 ซม. มีหูใบขนาดเล็ก ดอก เป็นช่อ ชีวร่วม ออกที่ซอกใบ ก้านช่อดอกสีเขียว ยาว 5-8 ซม. ก้านดอกย่อยคล้ายเส้นด้ายยาว 0.8-1.0 ซม. ดอกย่อยจำนวนมาก สมบูรณ์เพศ สม่ำเสมอตามรัศมี เส้นผ่านศูนย์กลางเมื่อดอกบาน 1.0-1.5 ซม. ใบประดับรูปสามเหลี่ยม ขนาดเล็กยาวประมาณ 0.1 ซม. ออกเป็นคู่ที่ก้านช่อดอกและก้านดอกย่อย กลีบเลี้ยงสีเขียว 5 กลีบ รูปสามเหลี่ยม ขนาด 0.15-0.18 x 0.1-0.12 ซม. ปลายแหลม กลีบดอกสีเหลืองนวล โคนเชื่อมกันยาว 0.1-0.2 ซม. ปลายบานออกรูปปลอก 5 กลีบ รูปรี ขนาด 0.2-0.3 x 0.1-0.12 ซม. ปลายมน การเรียงของกลีบดอกในดอกดูแบบบิดเวียน เกสรเพศผู้ 6 อัน เชื่อมติดกับก้านเกสรเพศเมีย ที่มุมของมงกุฎ ก้านชูอับเรณูสีเหลือง ตะอองเรณูรวมตัวกันเป็นก้อน เกสรเพศเมีย มีรังไข่

เหนือวงกลีบ มีเกสรเพศผู้ล้อมรอบ ก้านเกสรเพศเมียเชื่อมกันเป็นอันเดียว ยอดเกสรเพศเมียสีเหลือง พลาเซนตาแนวเดียว ภายในรังไข่มี 1 ช่อง ออวุลจำนวนมาก ผล เป็นฝัก แบบแตกแนวเดียว ออกเป็นคู่ รูปกระสวย ปลายเรียวแหลม โคนกว้าง ขนาด 4.0-8.0 x 2.0-3.5 ซม. ผลสีเขียวคงอ่อน ผิวเห็นสันร่องลึกจำนวนมาก เมล็ด จำนวนมาก ภาพที่. 20

ส่วนที่ใช้	ผลอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	ต้ม ถวาก หรือเผาเป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือ แก้วมอาหารรสจัด มีรสขมมัน
ระยะเวลาออกดอก	กันยายน-พฤศจิกายน
นิเวศวิทยา	พบตามป่าละเมาะ ในบริเวณสวน ที่รกร้าง และ ช้างทาง มีการนำมาปลูกตามบ้าน
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษามีจำหน่ายในท้องตลาด
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 156 (BCU) S.N. 545 (BKF)

9.4 กระพังโหม

Sarcostemma esculentum

Oxystelma esculentum (L.) R. Br. ex Sch., Syst. Veg. 6: 89. 1820; Thw. Enum Plant. Zeyl. 196. 1860; Hook. f., Fl. Br. Ind. 4: 17. 1885; Trimmen, Handb. Fl. Ceylon 3: 147. 1895; Herbert Huber in Fl. Ceylon. 4: 84. 1983.

ชื่อสามัญ	-
ชื่อพื้นเมือง	กระพังโหม (ลพบุรี) จมูกปลาหลด ตะฮึก (ภาคกลาง) ผักโหม (เชียงใหม่) จมูกปลาไหลคง (เพชรบูรณ์) ตะมูกปลาไหล (นครราชสีมา)

ไม้เถาเลื้อยคลุมดิน ขึ้นพันไม้พุ่มชนิดอื่น ลำต้นสีเขียวขนาดเล็ก ลำต้น และใบมียางสีขาว ขี้คัมจะมีกลิ่นเหม็น ไม่มีขน ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปรี หรือ รูปแถบ ขนาด 10.12 x 0.5-2 ซม. ปลายแหลม โคนมน ขอบเรียบ แผ่นใบบางครั้งคล้ายกระดาษ เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 5-7 คู่ ปลายเส้นแขนงใบโค้งจรดกันที่ใกล้ๆขอบใบ ก้านใบยาว 0.5-1 ซม. ดอก เป็นดอกเดี่ยว หรือ ออกเป็นช่อ ที่ซอกใบ หรือโคนก้านใบ ช่อละ 2-3 ดอก ก้านช่อดอกสีเขียว ยาว 1-3 ซม. ก้านดอกย่อย

คล้ายเส้นด้ายสั้นๆ ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี เส้นผ่านศูนย์กลางเมื่อดอกบาน 1.5-3.0 ซม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ สีเขียวขนาดเล็ก รูปไข่ปลายแหลม หรือรูปรี ขนาด 1.5-1.8 x 1.0-1.2 ซม. ขอบกลีบมีสีแดงเป็นจุดประ กลีบดอก โคนเชื่อมกันยาว 1.0-1.2 ซม. ปลายบานออกรูปจาน 5 กลีบ ขนาด 0.3-0.5 x 0.5-0.7 ซม. ขอบกลีบหักเล็กน้อย มีขนหนาแน่น สีขาวยาว 0.02-0.03 ซม. ผิวด้านในของกลีบดอกสีชมพูหรือสีม่วง จุดประสีน้ำตาล มีขนสั้นประปราย กลีบด้านนอกสีขาว การเรียงของกลีบดอกในดอกตูมแบบบิดเวียน เกสรเพศผู้ 5 อัน เชื่อมติดกับก้านเกสรเพศเมีย ที่มุมของมงกุฎ ก้านชูอับเรณูสีเหลืองเชื่อมเป็นหลอดในแกนกลางของมงกุฎ ยาว 0.2-0.3 ซม. ละอองเรณูรวมตัวกันเป็นก้อน เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รังไข่ 2 อัน โคนเชื่อมกัน สีเขียว รูปขอบขนาน ขนาด 0.2 x 0.1 ซม. ผิวเกลี้ยง มีเกสรเพศผู้ล้อมรอบ ก้านเกสรเพศเมียเชื่อมกันเป็นอันเดียวยาว 0.3-0.4 ซม. ยอดเกสรเพศเมียสีเขียว รูปห้าเหลี่ยม เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.2 ซม. พลาเซนตาแนวเดียว ภายในรังไข่ มี 1 ช่อง ออวุลจำนวนมาก ผล เป็นฝัก แบบแตกแนวเดียว ออกเป็นคู่ รูปกระสวย ปลายเรียวแหลม โคนกว้าง ขนาด 4.0-8.0 x 1.5-2.0 ซม. ผิวค่อนข้างนูน เมล็ด จำนวนมาก แบน รูปไข่ ขนาด 0.3 x 0.25 ซม. ภาพที่. 21

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน และดอก
วิธีประกอบอาหาร	ต้มหรือลวกเป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือ แกงส้มอาหารรสจัด มีรสขม
ระยะเวลาออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	พบตามป่าในบริเวณสวน ที่รกร้าง และ ช้างทาง
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษาศึกษา
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 158(BCU)

9.5 ข้าวสารดอกเล็ก

Raphistemma hooperianum (Bl.) DC., Prodr. (7)1: 516. 1844; Fl. Gen. I. -C. 4: 57. fig. 8. ; Craib in Fl. Siam. En. 3(1): 15. 1951; Back. & Bakh. van de Brink. f., Fl. Java 2: 252. 1965.

Oxystelma hooperianum Blume. Bijdr. 1053. 1826.

ชื่อสามัญ	-
ชื่อพื้นเมือง	ข้าวสารดอกเล็ก (ลพบุรี ภาคกลาง) เมื่อยสาร (ชุมพร) เกือกกิก (ตากนคร)

ไม้เลื้อย ลำต้นเล็กสีเขียว ไม่มีขน มียางสีขาว ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปไข่แกมขอบขนาน ขนาด 6-12 x 4-6 ซม. ปลายเรียวแหลมเป็นติ่งยาว โคนเว้ารูปหัวใจ หรือโคนสองข้าง ห้อยเป็นติ่งหู ขอบเรียบ แผ่นใบบาง ผิวมีขนประปราย เส้นกลางใบด้านบนมีขนสั้นๆ เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 5-6 คู่ ก้านใบเรียวเล็ก ยาว 2-8 ซม. มีขนสั้นประปราย ดอก ออกเป็นช่อกระจุก ตามซอกใบ ก้านช่อดอกยาว 2-5 ซม. ดอกย่อยขนาดเล็ก มีกลิ่นหอม สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 1-2 ซม. ก้านดอกยาว 1-3 ซม. ไม่มีขน มีใบประดับที่โคนดอกย่อย รูปกลมแคบ 1 อัน ยาว 0.1-0.2 ซม. การจัดเรียงของกลีบดอกในดอกตูมแบบบิดเวียน กลีบเลี้ยงสีเขียวอ่อน โคนเชื่อมกันเล็กน้อย ปลายแยกเป็น 5 แฉก รูปไข่ ปลายแหลม ขนาด 0.3-0.4 x 0.1-0.2 ซม. ไม่มีขน กลีบดอกสีขาวและเปลี่ยนเป็นสีเหลืองอ่อน โคนเชื่อมกันเป็นหลอดยาว 0.5-0.8 ซม. ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปขอบขนาน ขนาด 0.7-1.0 x 0.3-0.5 ซม. ปลายมนหรือเว้าเล็กน้อย เกสรเพศผู้ ก้านชูอับเรณูสีขาวเป็นเส้นเล็กๆ จำนวน 5 อัน ยาว 0.8-1.0 ซม. เชื่อมติดกันเป็นหลอดสั้นๆ อับเรณูอยู่ชิดกับยอดเกสรเพศเมียเป็นรูปมงกุฎ ขนาด 0.3-0.4 x 0.2-0.3 ซม. อับเรณูรวมกันเป็นก้อนกลม สีเหลือง ยาวประมาณ 0.05 ซม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ 2 อัน รูปไข่ สีเขียว ขนาดประมาณ 0.2 x 0.1 ซม. เกือบถึง ก้านชูเกสรเพศเมีย 2 อัน แยกจากกัน ยาว 0.1-0.2 ซม. ยอดเกสรเชื่อมรวมกันเป็นอันเดียว พลาเซนตาแนวเดียว แต่ละรังไข่มี 1 ช่อง แต่ละช่องมีออวูลจำนวนมาก ผล แบบผลแตกแนวเดียว ออกเป็นคู่ เมล็ด จำนวนมาก มีขน ภาพที่. 22

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ดอก
วิธีการประกอบอาหาร	นำมาลวก หรือดีกับน้ำมันรับประทานเป็นผักจิ้มน้ำพริก ดอก นำมาแกงส้ม หรือผัดกับเนื้อสัตว์
ระยะเวลาการออกดอก	กรกฎาคม-กันยายน
นิเวศวิทยา	พบตามป่าดิบแล้ง ป่าละเมาะ ที่รกร้าง ในสวน หรือริมทางเดิน
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ พบมีขายตามตลาดสดในบางอำเภอ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 149 (BCU) Kerr 19687 (BKF)

9.6 ข้าวสารดอกไม้ใหญ่

Raphistemma pulchellum Wall. Pl. As. Rar. 2: 50, t. 163; King, l.c. 531; Hook. f. Fl. Br. Ind. 4: 19. 1883; Fl. Mal. Pen. 2: 380. 1923; Craib, in Fl. Siam. En. 3(1): 15. 1951; Brandis Ind. Tree. 469. 1990.

ชื่อสามัญ	-
ชื่อพื้นเมือง	ข้าวสารดอกใหญ่ (ลพบุรี กรุงเทพฯ) ข้าวสาร (ภาคกลาง) เกือก (สกลนคร) มะโอเครือ เครือเขานั่ง (ภาคเหนือ) เมื่อยสาร (ชุมพร) ไคร้เครือ (สระบุรี) เซงคุดม้ง อุเมือ มังคุดเหมือเซงกริบ (กะเหรี่ยง-ลำปาง)

ไม้เลื้อย ลำต้นเล็กสีเขียว ไม่มีขน มียางสีขาว ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปไข่ หรือรูปหัวใจ ขนาด 6-20 x 5-15 ซม. ปลายเรียวแหลม โคนเว้ารูปหัวใจ ขอบเรียบ แผ่นใบบาง ผิวมีขนประปราย เส้นกลางใบด้านบนมีขนสั้นๆ เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 7-9 คู่ ก้านใบเรียวเล็ก ยาว 4-10 ซม. มีขนสั้นประปราย ดอก ออกเป็นช่อกระจุก ตามซอกใบ ก้านช่อดอกยาว 2-5 ซม. ช่อหนึ่งมี 2-10 ดอก ดอกย่อยขนาดใหญ่ มีกลิ่นหอม สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 2.5-5.0 ซม. ก้านดอกยาว 5-10 ซม. ไม่มีขน มีใบประดับที่โคนดอกย่อย รูปกลมแคบ 1 อัน ยาว 0.1-0.2 ซม. การจัดเรียงของกลีบดอกในดอกดูแบบบิลเวียน กลีบเลี้ยงสีเขียวอ่อน โคนเชื่อมกันเล็กน้อย ปลายแยกเป็น 5 แฉก รูปไข่ ปลายแหลม ขนาด 0.3-0.4 x 0.1-0.2 ซม. ไม่มีขน กลีบดอกสีขาวหรือสีขาวแกมชมพู โคนเชื่อมกันเป็นหลอดยาว 1.5-2.0 ซม. ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปขอบขนาน ขนาด 1.0-1.2 x 0.5-0.6 ซม. ปลายมนหรือเว้าเล็กน้อย เกสรเพศผู้ ก้านชูอับเรณูสีขาวเป็นเส้นเล็กๆ จำนวน 5 อัน ยาว 1.0-1.2 ซม. เชื่อมติดกันเป็นหลอดสั้นๆ อับเรณูอยู่ชิดกับยอดเกสรเพศเมียเป็นรูปมงกุฎ ขนาด 0.4-0.6 x 0.2-0.4 ซม. อับเรณูรวมกันเป็นก้อนกลม สีเหลือง ยาวประมาณ 0.1 ซม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ 2 อัน รูปไข่ สีเขียว ขนาดประมาณ 0.2 x 0.1 ซม. เกสรเพศเมีย ยอดเกสรเชื่อมรวมกันเป็นอันเดียว พลาเซนตาแนวเดียว แต่ละรังไข่มี 1 ช่อง แต่ละช่องมี ออวูลจำนวนมาก ผล แบบผลแตกแนวเดียว ออกเป็นคู่ ยาว 10-15 ซม. ใ้กิ่งเล็กน้อย เมล็ดจำนวนมาก มีขน ภาพที่. 23

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ดอก
วิธีการประกอบอาหาร	นำมาลวก หรือตีกับน้ำมันรับประทานเป็นผักจิ้ม น้ำพริก ดอก นำมาแกงส้ม หรือผัดกับเนื้อสัตว์
ระยะเวลาการออกดอก	กรกฎาคม-กันยายน
นิเวศวิทยา	พบตามป่าดิบแล้ง ป่าละเมาะ ป่าเบญจพรรณ
แหล่งที่พบ	อ.ชัยบาดาล, อ.ลำสนธิ ไม่มีการนำมาจำหน่ายในตลาด
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 150 (BCU) J. F. Maxwell 1259 (BKF)

9.7 สถิต

Telosma minor (Andr.) Craib Kew Bull. 418. 1911; Fl. Siam. En. 3(1): 31. 1951.

Pergularia minor Andr. Bot. Rep. t. 184. 1801; Fl. Br. Ind. 5: 38. 1890; Mat. Fl. Mal. Pen. 2: 389. 1923; Brand Ind. Tree 470. 1990.

P. odoratissima Kurz., for. Fl. Burm. 2: 203. An Sm. ?

ชื่อสามัญ Cowslip Creeper

ชื่อพื้นเมือง ดอกสถิต สถิต (ถพบุรี) สถิต ขจร (ภาคกลาง ภาคเหนือ) กะจอน (ภาคเหนือ)

ไม้เถาอ่อนเลื้อยพันไม้อื่น เปลือกหนา มีรอยแตกเป็นร่องลึก กิ่งอ่อนและยอดอ่อนมีขน ทุกส่วนมีน้ำยางสีขาว ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปหัวใจหรือรูปไข่ ขนาด 6-10 x 4-7 ซม. ปลายแหลม โคนรูปหัวใจ ขอบเรียบ เนื้อใบบางคล้ายกระดาษ ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขนตามเส้นใบ เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 3-5 คู่ ก้านใบยาว 1-2.5 ซม. ดอก ออกเป็นช่อกระจุกบริเวณข้อหรือซอกใบ ช่อละ 10-15 ดอก สีเขียวแกมเหลือง หรือสีเหลืองนวล มีกลิ่นหอมในตอนเย็น ก้านช่อดอกยาว 15-20 ซม. จะห้อยย้อยลงมา เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 1.5-2 ซม. ก้านดอกย่อยยาว 0.7-1.0 ซม. โคนก้านดอกย่อยมีใบประดับ รูปกลมแคบ ขนาด 3-4 x 0-5 มม. ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สวมมาตรตามรัศมี กลีบเลี้ยง สีเขียวอ่อน โคนเชื่อมติดกันเล็กน้อย ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปใบหอก ขนาด 0.5-0.6 x 0.2-0.35 ซม. ผิวด้านบนมีขนประปราย กลีบดอกหนา สีเขียวแกมเหลือง โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 0.7-1.0 ซม. ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปไข่ ขนาด 0.6-0.8 x 0.4-0.6 ซม. ภายในหลอดมีขนฟูขาว เกสรเพศผู้ 5 อัน เชื่อมติดกันเป็นรูปมงกุฎ ปลายอับเรณูมีเยื่อบางๆหุ้ม เกสรเพศเมีย มีรังไข่อยู่บนฐานรองดอก โดยมีเกสรเพศผู้ล้อมรอบ พลาเซนตาแนวเดียว ภายในมีรังไข่มี 2 ช่อง แต่ละช่องมีออวูลจำนวนมาก ผล เป็นฝักออกเป็นคู่ รูปกระสวย ปลายเรียวแหลมคล้ายผลนุ่นแต่มีขนาดเล็ก ฝักอ่อนสีเขียว ฝักแก่สีเหลืองแกมน้ำตาล ฝักแห้งแตก เมล็ดกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.3-0.5 ซม. ที่ปลายเมล็ดมีขนเป็นพู่ยาว ภาพที่. 24

ส่วนที่ใช้ ดอก

วิธีประกอบอาหาร นำไปลวก หรือ ต้ม จิ้มน้ำพริก หรือ เป็นผักใส่ในแกงส้ม

ระยะเวลาออกดอก กันยายน-ตุลาคม

นิเวศวิทยา	พบทั่วไปตามที่รกร้างริมทาง ในป่า จะขึ้นพันต้นไม้อื่นอยู่ ปัจจุบันมีการปลูกเพื่อการค้าและนำมาปลูกเป็นไม้สวนครัวและไม้ประดับ
แหล่งที่พบ	ทุกอำเภอที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 130 (BCU)

10. วงศ์ Asteraceae (Compositae)

10.1 ทางปลาช่อน

Emilia sonchifolia (L.) DC. Prodr. 6: 302. 1825; King, l.c. 38; Koster, J.T., Blume. 26: 233-243. 1980; D. Sasmitamihardja, PROSEA. 8: 172. 1993.

ชื่อสามัญ	Flora's Paint Brush
ชื่อพื้นเมือง	ทางปลาช่อน (ลพบุรี ภาคกลาง) ผักแดง (เลย) ผักบั้ง (ลำปาง) หูปลาช่อน (ภาคอีสาน) ผักถีนี่ (อุตรธานี ภาคอีสาน) เขียวเออชิง (จีน)

พืชล้มลุกปีเดียว ลำต้นกลมเป็นเหลี่ยมเล็กน้อย สีเขียวแกมม่วง ตั้งตรง หรือทอดไปตามพื้นดิน และชูยอดตั้งขึ้น สูง 20-80 ซม. มีขนสีขาว ประปราย ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปกลม รูปไข่รี หรือคล้ายหัวใจ ขนาด 2-10 x 1-5 ซม. ปลายกว้าง โคนเรียวเล็กเป็นกาบหุ้มลำต้น ขอบเว้าหรือหยัก ผิวใบเกลี้ยง ด้านบนสีเขียวแกมม่วง ด้านล่างสีเขียวอ่อน เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 3-5 คู่ ดอก เป็นช่อแยกแขนง ออกบริเวณยอด ช่อดอกหนึ่งแตกเป็น 2-3 แขนง ดอกย่อยออกเป็นกระจุกแน่น ดอกตูมรูปทรงกระบอก ยาว 0.8-1.5 ซม. มีใบประดับหุ้มช่อดอก วงใบประดับย่อยจำนวนมาก รูปไข่แคบ สีเขียว มีขนประปราย ดอกย่อยจำนวนมาก มีแต่ดอกย่อยวงใน สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี กลีบเลี้ยงลดรูปเป็นแพบพัส กลีบดอก สีแดงแกมชมพู หรือสีชมพูบานเย็น โคนเชื่อมเป็นหลอดแคบ ปลายแยก 5 กลีบ เกสรเพศผู้ 5 อัน ติดบนกลีบดอก อับเรณูเชื่อมติดกันล้อมรอบก้านเกสรเพศเมีย เกสรเพศเมีย มีรังไข่ได้วงกลีบ ก้านเกสรเพศเมีย 1 อัน ปลายแยกเป็น 2 แฉก โค้ง พลาเซนตาที่ฐาน ภายในรังไข่มี 2 ช่อง ช่องละ 1 ออวูล ผด เดี่ยว แบบแห้งเมล็ดก่อนกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5-0.8 ซม. มีขนสีขาวจำนวนมาก ภาพที่. 25

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน

วิธีการประกอบอาหาร	รับประทานเป็นผักสดแก้มกับอาหารรสจัด หรือเป็นผักจิ้มน้ำพริก
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	เป็นวัชพืช พบได้ทั่วไปตามที่โล่ง บริเวณสวน ไร่ นา ที่รกร้าง ขึ้นในสภาพที่แห้งแล้ง ร่มชื้น หรือกลางแจ้ง
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 18 (BCU) C. Pengklai 16448 (BKF)

10.2 ผักนึ่งร่วม

Enhydra fructuans Lour. Syst. (ed. xiii.) 610. King. l.c. 43; Jacq., Plants from the markets of Thailand. 91-92, 180. 1990; Nguyen. PROSEA. 8: 173. 1993.

ชื่อสามัญ	Buffalo Spinach
ชื่อพื้นเมือง	ผักนึ่งร่วม (ลพบุรี ภาคกลาง) ผักนึ่งปลิง ผักแปง (ภาคเหนือ) ผักคิเหยียน (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) ผักกรอ (นครศรีธรรมราช) กาลอ (มลายู-ปัตตานี)

พืชล้มลุก ลำต้นกลวงเป็นท่อน อวบน้ำ สีเขียวหรือสีเหลืองแกมเขียว มีกลิ่นหอม สูง 30-80 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5-0.8 ซม. ลำต้นทอดไปตามพื้นดิน และชูยอดตั้งขึ้น แตกกิ่งก้านจำนวนมาก มีขนสีขาวสั้นปกคลุม ลำต้นแก่จะมีรากออกมาตามข้อ ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปขอบขนานแกมรูปใบหอก หรือรูปใบหอก ขนาด 0.3-8.5 x 0.3-1.5 ซม. ปลายแหลมหรือมนแหลม โคนตัด ขอบจักฟันเลื่อย ผิวใบเกลี้ยง สีเหลืองแกมเขียว เมื่อขยี้ดมมีกลิ่นหอม เส้นใบแบบร่างแห ก้านใบสั้นมาก หรือไม่มีก้านใบ ดอก เป็นช่อกระจุกแน่นค่อนข้างกลม ออกบริเวณซอกใบและปลายกิ่ง ไม่มีก้านช่อดอก ใบประดับ 4 อัน รูปไข่กว้าง ขนาด 0.7-1.5 x 0.5-1.0 ซม. ปลายมน ขอบเรียบ เป็นริ้วตามยาว เรียงตั้งฉากกันเป็นคู่ เมื่อดอกบานใบประดับมีขนาดใหญ่ขึ้น ดอกย่อยจำนวนมาก ดอกย่อยวงนอก เป็นดอกเพศเมีย สมมาตรด้านข้าง จำนวนมาก ขนาดเล็ก เรียงเป็นวง โคนเชื่อมเป็นหลอดสั้น สีขาว หรือสีขาวแกมเขียว ปลายรวมกันเป็นแผ่นคล้ายลิ้น ดอกย่อยวงใน สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี กลีบดอกสีขาวแกมเขียว รูประฆัง ปลายแยก 5 กลีบ เกสรเพศผู้ 5 อัน อับเรณูเชื่อมติดกัน เกสรเพศเมีย มีรังไข่ได้วงกลีบ ก้านเกสรเพศเมีย 1 อัน ปลายแยกเป็น 2 แฉก พลาเซนตาที่ฐาน ภายในรังไข่มี 2 ช่อง ช่องละ 1 ออวุล ผล แบบแห้งเมล็ดล่อน รูปขอบขนาน ยาว 0.2-0.3 ซม. ผลแก่สีดำ มีใบประดับติดอยู่

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน ลำต้นอ่อน
วิธีการประกอบอาหาร	รับประทานเป็นผักสดแก้มกับอาหารรสจัด หรือต้ม ลวก เป็นผักจิ้มน้ำพริก นำไปใส่แกงเลียง แกงส้ม ผัดกับเนื้อสัตว์
ระยะเวลาการออกดอก	สิงหาคม-ตุลาคม
นิเวศวิทยา	พบที่มีความชุ่มชื้น ริมคลอง ร่องน้ำ หรือ ในนา
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ ไม่มีจำหน่ายในตลาด
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 12 (BCU) T. Smitinand et al 10777 (BKF)

10.3 ผักกาดนก

***Erechtites hieracifolia* (L.) var. *caicalioides* Griseb.**

ชื่อสามัญ	-
ชื่อพื้นเมือง	ผักกาดนก (ลพบุรี ภาคกลางนครศรีธรรมราช) ผักกาดนกกูด (นครสวรรค์)

พืชล้มลุก ลำต้นอวบน้ำ สีเขียวหรือสีเหลืองแกมเขียว สูง 25-70 ซม. ลำต้นตรงเป็นต้น มีขนปกคลุม ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับถี่ๆใกล้พื้นดิน รูปใบหอกแกมรูปขอบขนาน หรือรูปใบหอก ขนาด 5-15 x 3-7 ซม. ปลายแหลมหรือมนแหลม โคนตัด มีติ่งใบ ขอบจักซี่ฟันรูปสามเหลี่ยมห่างๆ ผิวใบทั้งสองด้านมีขนบางๆ เส้นใบแบบร่างแห ไม่มีก้านใบ ดอก เป็นช่อกระจุกแน่นค่อนข้างกลม ออกบริเวณซอกใบและปลายกิ่ง ก้านช่อดอกยาว 15-30 ซม. ก้านดอกย่อยยาว 1.0-1.5 ซม. ใบประดับขนาดเล็ก จำนวนมาก เรียงเป็นวงซ้อนกัน วงในจะยาวกว่าวงนอก สีเขียวมีจุดสีม่วงแต้ม ดอกย่อยจำนวนมาก มีเฉพาะดอกย่อยวงใน สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี กลีบดอกสีเหลืองสดหรือสีเหลืองอ่อน โคนเชื่อมเป็นหลอด ปลายแยก 5 กลีบ เกสรเพศผู้ 5 อัน แยกเป็นอิสระ อับเรณูเชื่อมติดกัน เกสรเพศเมีย มีรังไข่ได้วงกลีบ รูปขอบขนาน ก้านเกสรเพศเมีย 1 อัน ปลายแยกเป็น 2 แฉก พลาเซนตาที่ฐาน ภายในรังไข่มี 2 ช่อง ช่องละ 1 ออวูล ผด แบบแห้งเมล็ดอ่อน สีน้ำตาล รูปขอบขนาน ยาว 0.5-1.0 ซม. มีขนแข็งสีขาว ภาพที่.26

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน
วิธีการประกอบอาหาร	รับประทานเป็นผักสด ต้ม หรือลวก เป็นผักจิ้มน้ำพริก

ระยะเวลาการออกดอก	สิงหาคม-ตุลาคม
นิเวศวิทยา	เป็นวัชพืช พบในที่ที่มีความชุ่มชื้น ริมร่องน้ำ สวน หรือในนา
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ ไม่มีจำหน่ายในตลาด
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 30 (BCU) T. Shimizu et al 26704

10.4 ว่านมหากาฬ

Gynura hispida Thw., Enum. Pl. Zeyl. 166.1860; Grierson in Fl. Ceylon 1:246. 1980.

G. pseudo-china DC. var *hispida* (Thw.) Hook. f., Fl. Br. Ind. 3:335.1881.

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง

ว่านมหากาฬ(ตพบุรี กรุงเทพฯ) ผักกาดกบ(เพชรบูรณ์) ผักกาดนกเขา
(สุราษฎร์ธานี)คำโลก(ขอนแก่น) หนาดแห้ง(นครราชสีมา)

พืชล้มลุกหลายฤดู มีหัวใต้ดิน สูง 40-60 ซม. มีรากขนาดใหญ่ ลำต้นอวบน้ำเลื้อยทอดยาวไปตามพื้นดิน สีเขียวแกมม่วงแดง เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.2-0.5 ซม. ผิวเป็นร่องยาว มีขนสีขาวสั้นยอกชูตั้งขึ้น ปลายยอดมีขนนุ่มปกคลุม ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับ เป็นกระจุกที่โคนรอบต้น ลักษณะคล้ายใบผักกาดออกแผ่อยู่บนดิน ใบรูปใบหอกกลับหรือไข่กลับแกมใบหอก ขนาด 8-20 x 2-3 ซม. ปลายแหลมหรือเรียว โคนสอบแคบหรือเป็นกาบหุ้มลำต้น ขอบใบแฉก หรือแหงง สีม่วงแกมแดง แผ่นใบหนาอวบน้ำ ใบอ่อนผิวใบด้านบนสีเขียวม่วงแก่ ด้านล่างสีเขียวแกมเทา ใบแก่ด้านบนใบจะเปลี่ยนเป็นสีเขียวเข้ม ผิวใบมีขนสั้นสีขาวทั้งสองด้าน เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบสีขาวแกมเขียว 3-5 คู่ เห็นทางด้านล่างใบชัดเจน ก้านใบยาว 0.5-3.0 ซม. ก้านใบเมื่อแก่จะเปลี่ยนจากสีม่วงเป็นสีขาวแกมเขียว ก้านใบมีขน หูใบขนาดเล็ก สีเขียว รูปสามเหลี่ยม ขนาด 0.1 x 0.2 ซม. ดอก ออกเป็นช่อประอบ สีเหลืองทอง ออกบริเวณปลายยอด ก้านช่อดอกยาว 15-40 ซม. ช่อดอกย่อยแบบช่อกระจุกแน่น 3-5 ดอก ติดอยู่ตรงปลายก้านช่อดอก ก้านดอกย่อยยาว 1-3 ซม. ก้านและแกนช่อดอกสีเขียวแกมม่วงแดง เป็นร่องตามยาว มีขนสั้น ใบประดับที่ก้านช่อดอกรูปแถบ ยาว 3-10 ซม. มีขน ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ ใบประดับที่โคนช่อดอกชั้นนอก 10-14 ใบ รูปใบหอกแกมรูปขอบขนานหรือรูปแถบ ขนาด 0.9-1.2 x 0.2-0.25 ซม. ปลายแหลม ขอบบาง ผิวด้านบนนอกมีขน โคนใบสีเขียว ปลายใบสีม่วง เรียงซ้อนกันเป็นวง ใบประดับชั้นใน โคนสีเขียวเชื่อมกัน ยาว 0.8-1.0

ชม. ปลายแยก 12-14 กลีบ เรียวแหลม สีแดงแกมม่วง ยาว 0.2-0.4 ซม. รูปทรงกระบอก มีขน กลีบเลี้ยงดกรูปเป็นแพบพัศ จำนวนมาก เป็นเส้นสีขาวบาง ยาว 1.0-1.5 ซม. กลีบดอกสีเหลืองทอง โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 1.0-1.5 ซม. ปลายรูปประฆังบานออกแยกเป็น 5 กลีบ ขนาด 0.1-0.2 x 0.05-0.1 ซม. ปลายกลีบแหลม เกสรเพศผู้ 5 อัน ติดอยู่ที่ปลายหลอดดอก ก้านเกสรยาว 1.0-1.2 ซม. อับเรณูสีเหลืองรูปแถบยาว 0.2-0.4 ซม. เชื่อมติดกันเป็นแผ่น แฉกตามยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่ ได้วงกลีบ ก้านเกสรเพศเมียยาว 1.2-1.5 ซม. ปลายแยกเป็น 2 แฉก ยาว 0.2-0.4 ซม. ปลายแยกยื่น เกยออกมานอกกลีบดอก มีขน พลาเซนตาที่ฐาน ภายในรังไข่มี 1 ช่อง ออวูล 1 ออวูล ผด แบบ เมตต์แห้งก่อน รูปแถบแกมขอบขนาน ยาว 0.2-0.4 ซม. เมล็ด ขนาดใหญ่ ภาพที่. 27,28

ส่วนที่ใช้	ใบและยอด
วิธีการประกอบอาหาร	รับประทานสดแก้มกับน้ำพริก
ระยะเวลาการออกดอก	ธันวาคม-เมษายน
นิเวศวิทยา	ชอบขึ้นในที่ชื้นและดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ พบตามริมข้างทาง หรือตาม ที่ชุ่มชื้น
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษา
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 208(BCU) P. Trisarasi 70 (BCU)

10.5 ผักคราด

Spilanthes acmella Murr. Syst. (ed. xiii.) 610. King. L.c. 43; Jacquat, C., Plants from the markets of Thailand. 91-92, 180. 1990; Koster, J. Th., Blumea 25: 249-282. 1979; Roem., PROSEA 8: 264. 1993.

ชื่อสามัญ	Para Cress, Brazil Cress, Ear-Stud Flower
ชื่อพื้นเมือง	ผักคราด ผักคราดหัวแหวน (ลพบุรี ภาคกลาง) ผักคาด (อุตรธานี ภาคอีสาน) ผัก คุ่มหู หญ้าคุ่มหู ผักเผ็ด (ภาคเหนือ)

พืชล้มลุก ลำต้นสีเขียวแกมม่วง ตั้งตรง หรือทอดไปตามพื้นดิน และชูยอดตั้งขึ้น สูง 20-50 ซม. ต้นอ่อนมีขนสีขาวปกคลุม ลำต้นค่อนข้างกลม อวบน้ำ ลำต้นแก่จะมีรากออกมามากมาย ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปไข่แกมรูปขอบขนาน หรือรูปใบหอก ขนาด 4-10 x 2-5 ซม. ปลาย

แหลมหรือมน โคนสอบเรียวเป็นกริบไปสู่ก้านใบ ขอบหยักซี่เลื่อย ผิวใบสาก มีขน ด้านบนสีเขียวเข้ม ด้านล่างสีเขียวอ่อน เส้นใบแบบร่างแห แบบสามเส้นใบ ก้านใบยาวแคบ ยาว 0.5-1.5 ซม. ขอบเป็นกริบ มีขนครุย ดอก เป็นช่อแยกแขนง บริเวณซอกใบและปลายกิ่ง ช่อดอกหนึ่งแตกเป็น 2-3 แขนง ช่อดอกย่อยออกเป็นกระจุกแน่น ดอกย่อยจำนวนมากอัดกันเป็นรูปไข่กลับ ทรงพุ่ม ขนาด 0.5-1.5 x 0.5-0.8 ซม. ปลายแหลม สีเหลือง มีใบประดับหุ้มช่อดอก 4-7 กลีบ เรียงเป็นวง รูปขอบขนานแกมรูปไข่ สีเขียว ปลายมนหรือเว้าคั้น กลีบเลี้ยงลดรูปเป็นแพปพิต ดอกย่อยจำนวนมาก ดอกย่อยวงนอก เป็นดอกเพศเมีย สมมาตรด้านข้าง กลีบดอกโคนเชื่อมเป็นหลอดสั้นๆ สีเขียวแกมเหลือง ปลายบานเป็นปากแตร 5หรือ10 กลีบ รูปไข่กลับ ปลายมน ดอกย่อยวงใน สมบูรณ์เพศ กลีบดอกสั้น โคนเชื่อม ปลายแยก 4-5 กลีบ เกสรเพศผู้ 5 อัน ติดบนกลีบดอก อับเรณูเชื่อมติดกัน ล้อมรอบก้านเกสรเพศเมีย เกสรเพศเมีย มีรังไข่ได้วงกลีบ ก้านเกสรเพศเมีย 1 อัน ปลายแยกเป็น 2 แฉก พลาเซนตาที่ฐาน ภายในรังไข่มี 2 ช่อง ช่องละ 1 ออวูล ผล แบบแห้งเมล็ดล่อน รูปขอบขนานแกมรูปไข่ โคนแคบมน ปลายตัด ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่สีน้ำตาลเข้มหรือสีดำ ภาพที่. 29

ส่วนที่ใช้	ช่อดอกอ่อน ใบอ่อน
วิธีการประกอบอาหาร	รับประทานเป็นผักสดแกงส้มกับอาหารรสจัด หรือเป็นผักจิ้มน้ำพริก รสเผ็ดร้อน
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	เป็นไม้ที่ชอบขึ้นในที่ชุ่ม และมีความชุ่มชื้น พบขึ้นในป่าละเมาะ หรือพบตามสวน ริมคลอง ร่องน้ำ หรือ บริเวณสวน ไร่ นา ที่รกร้าง
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษา
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 14 (BCU) T.S. 11534 (BKF)

10.6 กระชับ

Xanthium strumarium L., Sp. Pl. 2: 987. 1753; Hook., Fl. Br. Ind. 3: 303; Ridl., Fl. Mal. Pen. 2: 181. 1923.

ชื่อสามัญ	-
ชื่อพื้นบ้าน	กระชับ (ถพบุรี ราชบุรี) เกียงนา จี๋กรอก (ราชบุรี) จี๋อัน มะขะนัดน้ำ(ภาคเหนือ) จี๋อันตอน (ขอนแก่น-เลย) ชักบ้อเช่า (จีน)

พืชล้มลุก ลำต้นตรง สูง 80-120 ซม. แตกกิ่งก้านมาก ลำต้นและกิ่งก้านสีเขียวแกมแดง มีขนประปราย แขนงในของลำต้นกลวงเป็นสีขาวนุ่มๆ ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่แกมสามเหลี่ยม จักเว้า 3-5 แฉก ขนาด 4-10 x 4-12 ซม. ปลายแหลม โคนรูปกลมหรือเบี้ยว ขอบจักเว้าเป็นฟันเลื่อยแบบไม่สม่ำเสมอ แผ่นใบบาง ผิวใบสาก มีขนสั้นสีขาวกระจายอยู่ทั่วผิวใบ ก้านใบกลมมีร่องตื้นๆ ตรงกลาง สีเขียวแกมแดง ยาว 3-10 ซม. เส้นกลางใบเห็นชัดเจน และมีอีกสองเส้นที่แตกออกจากจุดเดียวกันจนมองเห็นคล้ายมี 3 เส้น เส้นใบด้านล่างใบนูนขึ้นมาเห็นชัดเจน ใบมีกลิ่นฉุนเหม็นเล็กน้อย ดอก ออกเป็นช่อกระจุกตรงซอกใบ 8-10 ดอก ดอกย่อยอัดกันแน่นเป็นก้อนมองเห็นเป็นสีเหลือง ดอกเพศผู้และเพศเมียอยู่ในช่อเดียวกัน ก้านช่อดอกยาว 0.4-0.6 ซม. ดอกเพศผู้ออกชิดกันเป็นกระจุกที่ปลายช่อ ก้านข้างกลม ริวประดับจำนวนมาก ขนาดเล็ก ปลายหลอดกลีบดอกจักเป็น 5 ซี่ เกสรเพศผู้โผล่พ้นหลอดกลีบดอก ดอกเพศเมียอยู่ชิดกันเป็นคู่ๆ ออกทางตอนล่างของช่อ 2-4 ดอก ริวประดับเรียงเป็นรูปรี ไม่มีกลีบดอก รั้งไข่ 2 อัน รูปไข่ ก้านเกสรแยกเป็นแฉกยาว ผด รูปรีหรือรูปไข่ สีเขียวอ่อน ไม่มีก้านหรือมีแต่สั้นมาก ขนาด 1.0-1.8 x 0.6-1.2 ซม. ปลายผลมีงอยแหลม 2 อัน โคนงอเข้าหากัน ยาว 0.2-0.3 ซม. มีหนามอ่อนสั้นคล้ายผลเงาะยาว 0.15-0.2 ซม. ปลายหนามโค้งงอคล้ายขอเกี่ยวสีน้ำตาลแกมแดง ยาว 0.02-0.05 ซม. เมล็ด 1 เมล็ด สีดำ แข็ง ภาพที่. 30

ส่วนที่ใช้	ดินอ่อน ยอดอ่อน เมล็ด
วิธีการประกอบอาหาร	ดินอ่อน นำไปทำแกงส้ม ยอดอ่อน นำมาต้มหรือลวกเป็นผักจิ้มน้ำพริก รสมัน เมล็ด มีการนำมาแปรรูปทำเป็นแป้ง ใช้ทำเส้นก๋วยเตี๋ยว
ระยะเวลาการออกดอก	ออกดอกเกือบทั้งปี
นิเวศวิทยา	มักขึ้นในที่รกร้าง และมีการนำมาปลูกเพื่อใช้ประโยชน์ทางอาหาร
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ
หมายเหตุ**	ผลของกระชับจะมีสารเหนียวชนิดหนึ่ง จับแล้วติดมือ เด็กๆนำมาแกงใส่ป่าใส่ผมจะติดเหนียวเกาะออกยาก
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 121 (BCU) T.S. 4413 (BKF)

11. วงศ์ Athyriaceae

11.1 ผักกูด

Diplazium esculentum (Retz) Sw. , Schrad J. Bot. 1801 (2) : 312. 1803; Holtt. , Rev. Fl. Mal. 2: 562. 1955; Tagawa 2 K. Iwats. , in Flora of Thailand 3 (3): 466. 1988.

Hemionitis esculenta Retz. , Obs. Bot. : 38. 1791.

Anisogonium esulentum (Retz.) Presl, Tent. Pterid. : 116. 1836.

Athyrium esculentum (Retz.) Copel. , Phil. J. Soc. Bot. 3: 295. 1908.

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นเมือง หัสติน (ภาคใต้), กูดดิน (ภาคเหนือ)

พืชจำพวกเฟิร์น ลำต้นใต้ดินเป็นเหง้า ลำต้นเหนือดินตั้งตรง สูง 1 เมตร มีเกล็ดสีน้ำตาลปกคลุมขนาดประมาณ 1.0 x 0.1-0.2 ซม. ขอบหยักคล้ายซี่ฟัน ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกสองชั้น เรียงสลับ ใบย่อยจำนวนมาก ใบย่อยชั้นที่ 1 ที่อยู่ด้านโคนของก้านใบมักลดรูปลง รูปแถบแคบ ปลายแหลม ส่วนใบย่อยชั้นที่ 2 มักมีก้านสั้นๆ โคนใบรูปหัวใจหรือรูปดิ่งหู รูปแถบ ขนาด 12-13 x 2.0-2.5 ซม. ปลายแหลม ขอบใบหยัก ลึกประมาณ 1 ใน 4 นับจากขอบใบถึงเส้นกลางใบย่อย ก้านใบยาว 50-70 ซม. ก้านใบย่อยสั้น หรือเกือบไม่มี เส้นใบแบบขนนก เส้นใบย่อยมีประมาณ 8-10 คู่ มักยื่นยาวไปเชื่อมกับเส้นใบย่อยที่อยู่ตรงกันข้าม กลุ่มอับสปอร์ขนานกับเส้นใบย่อย ใบอ่อนหึงงอ ยอดอ่อนและปลายใบม้วนงอแบบก้นหอย มีขนละเอียด ภาพที่. 31

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน
วิธีการประกอบอาหาร	รับประทานสดเป็นผักจิ้มน้ำพริก รสมัน
นิเวศวิทยา	ขึ้นในพื้นที่แฉะๆ ตามริมน้ำ
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการการศึกษา
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 134 (BCU) ภาพที่. 136

12. วงศ์ Barringtoniaceae

12.1 จิกนา

Barringtonia acutangula (L.) Gaertn., Fruct. 2: 97. Pl. 101. 1791; Clarke in Fl. Br. Ind. 2: 508. 1879.

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นเมือง จิก (ลพบุรี) กระโดนทุ่ง กระโดนน้ำ (หนองคาย) ตอง (ภาคเหนือ)

ไม้ต้นขนาดกลางสูง 8-15 เมตร แตกกิ่งก้านสาขามาก เปลือกหยาบ หนา สีน้ำตาลเข้ม เรือนยอดเป็นพุ่มกลม ยอดอ่อนมีขนเล็กน้อย ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับเป็นกระจุกที่ปลายกิ่ง รูปไข่กลับ รูปรี หรือรูปใบหอกกลับ ขนาด 7-15 x 3-8 ซม. ปลายมน มีติ่งแหลมสั้น โคนแหลม ขอบหยักถี่ๆ ปลายหยักแหลมหรือมน เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 5-12 คู่ ก้านใบยาว 0.2-1.0 ซม. ไม่มีขน ดอก เป็นช่อเชิงตด ออกที่ปลายกิ่ง ช่อดอกห้อยลงยาว 25-40 ซม. ก้านดอกยาว 0.5-0.7 ซม. ดอกย่อยขนาดเล็ก มีกลิ่นหอม สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี กลีบเลี้ยงสีเขียว โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดสั้น ปลายแยกเป็น 4 กลีบ รูปไข่ ขนาด 0.2 x 0.1 ซม. ปลายมน กลีบดอกสีขาวนวลหรือขาวแกมชมพูอ่อน รูปขอบขนานหรือรูปรี 4 กลีบ ขนาด 0.5-0.6 x 0.2-0.3 ซม. ปลายกลีบมน หดรว้งง่าย เกสรเพศผู้สีแดง จำนวนมาก โคนเชื่อมกันติดอยู่กับกลีบดอก ล้อมรอบจานฐานดอก ปลายก้านเกสรแยกเป็นอิสระเรียงเป็น 3 ชั้น กล้ายฟูฝอย หดรว้งง่าย ร่วงพร้อมกัน ก้านเกสรยาว 4-6 ซม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ได้วงกลีบ ฐานดอกกลม กว้าง 0.4-0.8 ซม. ตรงกลางเป็นแอ่ง ยอดเกสรขนาดเล็ก กลม ภายในรังไข่มี 2 ช่อง แต่ละช่องมีออวูล 2-4 ออวูล ผล รูปสี่เหลี่ยม ขนาด 2-7 x 1-3 ซม. ปลายตัด มีกลีบเลี้ยงติดอยู่ที่ขั้วผล เมล็ด รูปไข่ 1 เมล็ด ผิวเป็นร่อง ภาพที่. 32

ส่วนที่ใช้ ยอดอ่อน ใบอ่อน ดอกอ่อน

วิธีประกอบอาหาร รับประทานสดจิ้มกับน้ำพริก หรืออาหารรสจัด มีรสเผ็ดอมมัน

ระยะเวลาการออกดอก ธันวาคม-กุมภาพันธ์

นิเวศวิทยา พบตามท้องนา ริมถนน มักจะพบในบริเวณใกล้แหล่งน้ำ

แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ

ตัวอย่างพันธุ์ไม้ C. Cheancharoen 64 (BCU)

R. Pooma 974 (BKF)

12.2 กระโดน

Careya sphaerica Roxb., Hort. Beng. 52. 1814; Fl. Ind. 2: 536. 1832; Kurz, Fl. Burm. 1: 500. 1877; Hook. f., Fl. Br. Ind. 2: 511. 1878; Brandis, Ind. Trees :332. 1906; Gagnep. in Fl. Gen. I.-C. 2: 851. 1921.

C. arborea Roxb., Cor. Pl. 3:14, t. 218.1819; Kurz, Fl. Burm. 1:499.1877;Hook. f., Fl. Br. Ind. 2: 511. 1878; Brandis, Ind. Trees :332. 1906; Gagnep. in Fl. Gen.I.-C. 2: 852. 1921; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 760. 1922; Craib in Fl. Siam. En. 1: 673. 1931.

ชื่อสามัญ Tummy-wood

ชื่อพื้นเมือง กระโดน (ลพบุรี) กระโดน กระนอน (เขมร) พุย (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี) แขงจิ
แห่น, เต้เจือบะ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ปุย (ภาคใต้ ภาคเหนือ) ปุยกระโดน (ภาค
ใต้) ปุยขาว, ผ้ายาด (ภาคเหนือ) พุย (ละโว้-เชียงใหม่) หูกวาง (จันทบุรี)

ไม้ต้นขนาดกลางสูง 10-15 เมตร แตกกิ่งก้านสาขามาก เปลือกหนา สีเทาหรือสีน้ำตาล แตกก
่อนเป็นแผ่น ผิวเกลี้ยง เรือนยอดเป็นพุ่มกลม ผลัดใบ และผลัดใบใหม่พร้อมออกดอก กิ่งอ่อนมัก
เป็นสัน มีรอยแผลใบปรากฏอยู่ ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับเป็นกระจุกที่ปลายกิ่ง รูปไข่กลับ
ขนาด 7-20 x 4-15 ซม. ปลายแหลมเป็นติ่งสั้น โคนสอบแหลมแคบเป็นรูปกลม ส่วนที่ค่อนข้างไปทาง
ปลายใบจะผายกว้าง ขอบหยักเล็กน้อย แผ่นใบบาง ผิวเกลี้ยงทั้งสองด้าน ด้านบนจะสีจางกว่าด้านล่าง
เล็กน้อย เส้นใบแบบร่างแหเห็นชัดเจนทางด้านล่างใบ เส้นแขนงใบ 9-15 คู่ ปลายเส้นใบจรดกับเส้น
ถัดขึ้นไปก่อนถึงขอบใบ ก้านใบอวบและค่อนข้างแบนยาว 0.5-2 ซม. ไม่มีขน ดอก ออกเป็นดอก
เดี่ยวหรือเป็นช่อเชิงลด ที่ปลายกิ่ง ยาว 7-20 ซม. ดอกย่อย สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี แต่ละ
ดอกมีใบประดับ 3 ใบ ขนาดไม่เท่ากัน กลีบเลี้ยงสีเขียว เชื่อมติดกันรูปประฆังยาว 2.3-2.5 ซม. ปลาย
แยกเป็น 4 กลีบ รูปไข่ ขนาด 2.4-2.6 x 2.0-2.5 ซม. ปลายมน ผิวด้านนอกมีขน กลีบดอกสีขาวนวล
โคนเชื่อมติดกันเป็นรูปประฆัง ปลายแยกเป็นกลีบรูปช้อน 4 กลีบ รูปรีแกมขอบขนาน ขนาด 4-5 x 3-
4 ซม. ปลายกลีบมน มีขน หลุดร่วงง่าย ขอบกลีบหับออกด้านนอก เกสรเพศผู้สีแดงอ่อนจำนวนมาก
แยกเป็นอิสระโคนเชื่อมกันล้อมรอบจานฐานดอก เรียงเป็นชั้นๆ ดูลึกลับห่อหุ้ม ชั้นนอกสุดยาวกว่า
ชั้นใน และทั้งชั้นนอกและชั้นในไม่มีอับเรณู ชั้นกลางมีอับเรณู ก้านเกสรยาว 7.5-8.5 ซม. เกสรเพศ
เมีย มีรังไข่ได้วงกลีบ ฐานฐานดอกกลม กว้าง 0.8-1.0 ซม. สูง 0.12-0.15 ซม. กลางฐานฐานดอก

เป็นแฉ่ง ยอดเกสรขนาดเล็ก กลม แบน พลาเซนตาตามแนวตะเข็บ ภายในรังไข่แบ่งเป็น 4 ช่อง แต่ละช่องมีออวูลจำนวนมาก ผล มีเนื้อ รูปไข่หรือกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 5-7 ซม. มีกัลบเลี้ยงติคอยู่ที่ปลายผล เมล็ด แบน รูปขอบขนานยาวประมาณ 1 ซม. ผิวเรียบ มีเยื่อหุ้ม ภาพที่. 33

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน ดอกอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	รับประทานสดจิ้มกับน้ำพริก หรืออาหารรสจัด มีรสฝาดอมมัน
ระยะเวลาการออกดอก	ต้นวาคม-กุมภาพันธ์
นิเวศวิทยา	พบตามท้องนา ริมถนน มักจะพบในบริเวณใกล้แหล่งน้ำ
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ ยกเว้นอำเภอเมือง มีเฉพาะที่ชายตามท้องตลาด
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 79 (BCU) J. F. Maxwell 75-150 (BKF)

13. วงศ์ Basellaceae

13.1 ผักปลั่ง

Basella alba L., Sp. Pl. :272. 1753; Stacnis in Fl. Mal. 1,5: 300. 1957; K. Larsen in Fl. C.L.V. 24: 58. 1989; in Flora of Thailand 5(4): 410, Fig. 91:4-7.1992; Back. & Bakh. van de Brink.f., Fl. Java 1: 240. 1963; M. Rahmansyah. in PROSEA 8: 93. 1993.

B. rubra L., Hook. F., Fl. Br. Ind. 5:20.1886; Courchet in Fl. Gen. I.-C. 5:11.1910.

B. lucida L., Syst. Ed. 10:966.1759.

B. cordifolia Lamk., Enc. 1:382.1783.

B. nigra Lour., Fl. Cochinch. :183.1790.

ชื่อสามัญ	Ceylon Spinach, Malabar Nightshade, East India Spinach
ชื่อพื้นเมือง	ผักปลั่ง (ลพบุรี กาญจนบุรี ภาคกลาง) ผักปลั่งใหญ่ ผักปลั่งแดง ผักปลั่งขาว (ภาคกลาง) ผักบั้ง (เชียงใหม่ ภาคเหนือ) ผักบั้ง (ภาคอีสาน) โปเต้งฉ้าย (จีน)

ไม้เลื้อย อายุหลายฤดู ลำต้นยาวกลม อวบน้ำ มี 2 ชนิด คือ ผักปลังแดงและผักปลังเขียว ลำต้น กิ่งก้านและเส้นใบมีสีแดงเข้มในต้นที่มีดอกสีแดง และมีสีเขียวในต้นที่มีดอกสีขาว ไม่มีขน ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปร่างคล้ายรูปหัวใจ หรือรูปไข่แกมขอบขนาน ขนาด 6-11 x 4-8 ซม. ปลายแหลม โคนมนแหลมคล้ายรูปหัวใจ ขอบเรียบ แผ่นใบบางอวบน้ำ ผิวใบเกลี้ยง เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 3-4 คู่ ก้านใบยาว 1.5-2 ซม. ไม่มีขน ดอก ออกเป็นช่อเดี่ยวแบบช่อเชิงลด บริเวณยอดหรือซอกใบ ยาว 3-25 ซม. แต่ละช่อมีดอกจำนวนมาก ดอกสมบูรณ์เพศ สีมมาตรด้านข้าง ดอกย่อยสีขาวหรือสีขาวอมชมพูมีใบประดับ 3 ใบ ติดอยู่ที่โคนของกลีบดอก ขนาดใหญ่ 1 ใบ รูปไข่ปลายแหลมยาว 0.15-0.2 ซม. ขนาดเล็ก 2 ใบ รูปไข่ปลายกลมยาวประมาณ 0.1 ซม. หูดร่วงง่าย ผิวมีขนสั้น กลีบรวมเชื่อมติดกันรูปถ้วยยาว 0.25-0.4 ซม. เรียงเป็น 2 ชั้น ชั้นนอก 3-4 กลีบ มีขนาดใหญ่ ชั้นใน 2-3 กลีบ มีขนาดเล็กปลายกลีบกลมยาว 0.15-0.2 ซม. เกสรเพศผู้ 5 อัน ติดอยู่ที่วงกลีบรวม ก้านเกสรสั้น โคนก้านแผ่กว้างเชื่อมติดกันเป็นวง อับเรณูมี 2 ช่อง รูปกลมรี ขนาดประมาณ 0.05 x 0.03 ซม. แดกตามยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ สีขาวใส ไม่มีขน รูปกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.1-0.15 ซม. ก้านเกสรเพศเมีย 3 อัน ยาว 0.05-0.1 ซม. ยอดเกสรตรงปลายเป็นตุ่มขนาดเล็ก ภายในรังไข่มี 1 ช่อง ออวุล 1 ออวุล ติดอยู่ที่ฐาน ผล แบบมีเนื้อหลายเมล็ด รูปร่างกลมรี เนื้อนุ่ม เมื่ออ่อนสีเขียว เมื่อแก่เปลี่ยนเป็นสีม่วงเข้มถึงดำ เส้นผ่านศูนย์กลางผล 0.5-0.7 ซม. ส่วนของกลีบรวมยังคงติดแน่นกับผล ภาพที่.34

ส่วนที่ใช้	ใบอ่อน ยอดอ่อน ดอกอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	นำไปตาก นึ่ง หรือผัดน้ำมันเป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือนำไปผัดกับเนื้อสัตว์ มีรสจืด
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	พบตามที่ชุ่มชื้น นิยมนำมาปลูกเป็นไม้รั้ว และมี การปลูกเพื่อการค้า
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 13 (BCU) P. Trisarasri 23 (BCU)

14. วงศ์ Bignoniaceae

14.1 แคนา

Dolichandrone serrulata (DC.) Seem., J. Bot. 8:383. 1870; Sprague, in Kew Bull. 1919:306; Chatterjee, Bull. Bot. Soc. Bengal 2:67. 1948; Santisuk, in Thai For. Bull. Bot. 8:18. 1974; Santisuk & Vidal in Fl. C.L.V. 22:55. Pl. 8,1-3. 1985; T. Santisuk, in Fl. of Thailand. 5(1): 54. 1987.

Stereospermum serrulata DC., Bibl. Univ. Geneve. 17:124.1838; Kurz, Fl. Burm. 2:230. 1877.

Spathodea serrulata (DC.) DC., Prod. 9:206. 1845.

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นบ้าน แคนา (ลพบุรี ภาคกลาง) แดแก่็ดควา แคป่า (ภาคเหนือ) แดทราย (ภาคอีสาน)

ไม้ต้นสูง 10-20 เมตร ลำต้นเปลาตรงสีน้ำตาล เปลือกเรียบหรือแตกเป็นสะเก็ดเล็กๆ เปลือกในสีครีมหรือสีน้ำตาล เรือนยอดรูปไข่ค่อนข้างทึบ ลำต้นมีช่องอากาศ กิ่งอ่อนเกลี้ยง ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก 3-4 คู่ เรียงตรงข้าม ยาว 15-30 ซม. ก้านช่อใบยาว 8-10 ซม. ใบย่อยออกตรงข้ามกันเป็นคู่ ปลายคี่ รูปรีหรือรูปไข่กลับ ขนาด 5-10 x 3-5 ซม. ปลายเรียวแหลม โคนเฉียง ขอบจักเรียบและบิดเล็กน้อย มีต่อมขนาดใหญ่ที่เส้นกลางใบ เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 5-7 คู่ ก้านใบย่อยยาว 0.5-1.0 ซม. ใบประดับย่อยขนาดเล็ก ดอก เป็นช่อกระจุก มีดอกย่อย 3-7 ดอก สมบูรณ์เพศ สมมาตรด้านข้าง เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 7-10 ซม. ก้านช่อดอกยาว 1.5-3 ซม. ดอกจะบานในเวลากลางวัน กลีบเลี้ยง รูปกรวยยาว 3-5 ซม. ปลายด้านหนึ่งจะโค้งเป็นคันศร สีเขียวคล้ำ กลีบดอกสีขาว โคนเชื่อมเป็นหลอดรูปทรงกระบอกยาว 10-12 ซม. ปลายกลีบจะบานออกคล้ายระฆังแยกเป็น 5 กลีบ แผ่กว้างตั้งฉากกับตัวหลอด ยาว 5-8 ซม. ฝักกลีบและขอบกลีบบางยื่นเป็นริ้วๆ ฝักเกลี้ยง เกสรเพศผู้ มี 2 คู่ ยาวไม่เท่ากัน สั้น 1 คู่ ยาว 1 คู่ ยาว 8-10 ซม. ยาวโค้งติดบริเวณโคนผนังกลีบดอกด้านใน ไม้โผล่พ้นกลีบดอกออกมา อับเรณูแบน แดกตามยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปขอบขนาน ยอดเกสรแยกเป็น 2 พู รังไข่เป็นแป้นนูน พลาเซนตาตามแนวตะเข็บ ภายในรังไข่มี 2 ช่อง แต่ละช่องมีออวุลจำนวนมาก ผอ แบบแห้งแตก ลักษณะแบน รูปขอบขนาน ขนาด 80-100 x 1-2 ซม. ฝักคดงอโค้งบิดไปบิดมา ฝักเรียบ หนา แข็ง มีจุดประสีอ่อนๆกระจายทั่วไป เมื่อแก่แล้วฝักจะแห้งแตก เมล็ด แบน บาง เรียงตัวตามยาว มีเยื่อสีขาวบางๆ ติดบริเวณหัวและท้ายของเมล็ดคล้ายปีก ภาพที่. 35

ส่วนที่ใช้	ดอก ช่อดอกอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	นำมาลวกหรือต้มจิ้มน้ำพริก
ระยะเวลาการออกดอก	มีนาคม-พฤษภาคม
นิเวศวิทยา	พบทั่วไปตามริมทาง ในทุ่งนา ในป่า ที่รกร้าง
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 41 (BCU) Larsen et al 31685 (BKF)

14.2 แควหางค่าง

Fernandoa adenophylla (Wall. ex G. Don) Steenis. Blumea, 23: 135. 1976; in Fl. Mal. I. 8 :159. 1977; Santisuk & Vidal in Fl. C.L.V. 22: 39. Pl. 5, 1. 1985; Santisuk, in Flora of Thailand. 5(1) : 47. 1987.

Bignonia adenophylla Wall. (Cat. N. 6502. 1832. Nom. Nud.) ex. G. Don, Gen. Syst. 4: 221. 1838.

Spathodea adenophylla Dc. 9: 206. 1845; Wight, 3. 1839. T. 160.

Heterophragma adenophyllum Seem. ex. B. & H. Gen. Pl. 2: 1047. 1875; Kurz, Fl. Burm. 2: 236. 1877; Clarke., Fl. Br. Ind. 4: 381. 1884; Prain, J. As. Soc. Beng. 60, 2 : Koord. Ann. Jard. Bot. Btzg. 14: 417; Gamble., Man. 514. 1902; Ridl. , Fl. Mal. Pen. ; 1:653. 1923.

Haplephragma adenophyllum (D.C.) P. Dop : Bull. Soc. Bot. Fr. 72: 890. 1925; 1006, f. 139, 14 e-f. 1927; Bull Jard. Bot. Btzg. 3, 10: 265. 1928. Bot. Gard. 60: 856, f. 14. 1973.

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นเมือง แควหางค่าง (ลพบุรี ทั่วไป) แควขน (ภาคเหนือ) แควปัด แควไร่ แควตาว (เลย) แควทอง (สุราษฎร์ธานี) แสงป่า (จันทบุรี)

ไม้ต้น ผลัดใบ สูง 5-12 เมตร เปลือกเรียบสีเทา เรือนยอดเป็นพุ่มกลม ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียว ปลายคู่ เรียงสลับ ใบที่อยู่ส่วนปลายมีขนาดใหญ่กว่าใบที่อยู่โคนช่อบ่อยมี 4 คู่ เรียงตรงข้าม รูปขอบขนานหรือรูปรี ขนาด 10.5-25.0 x 7.5-10.5 ซม. ปลายแหลมหรือเว้า ดัน โคนรูปกลม ขอบหยักเล็กน้อย ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขนเฉพาะตามเส้นใบ เนื้อใบค่อนข้าง

หนา เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 7-8 คู่ ก้านใบย่อยยาว 0.5-1.0 ซม. ดอก เป็นช่อกระจุก ออกบริเวณปลายกิ่ง ช่อดอกยาว 20-30 ซม. มีขนกำมะหยี่ที่น้ำตาตองหนาแน่น เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 4-6 ซม. ก้านดอกย่อยยาว 0.5-2.0 ซม. ดอกสมบูรณ์เพศ สมมาตรด้านข้าง กลีบเลี้ยงเชื่อมรูปถ้วย ขนาด 2.5-4.5 x 1.2-1.4 ซม. ปลายแยกเป็น 5 แฉก แฉกลึก $\frac{1}{2}$ ของความยาว ขนาดไม่เท่ากัน แข็ง หนา มีขนที่น้ำตาตองหนาแน่น ติดทนจนกระทั่งเป็นฝัก กลีบดอกสีเหลือง โคนเชื่อมรูปกรวย ยาว 2-4 ซม. ปลายบานคล้ายแตร 4 กลีบ ขนาดไม่เท่ากัน ขอบกลีบหยักเป็นคลื่น เนื้อกลีบชั้นเกสรเพศผู้ติดอยู่ภายในหลอดกลีบดอก เกสรที่สืบพันธุ์ได้มี 2 คู่ คู่ละ 2 อัน คู่แรกมีก้านชูอับเรณูยาว 4-5 ซม. และอีกคู่มีก้านชูสั้น 3-4 ซม. เกสรเพศผู้ที่เป็นม้วน 1 อัน อับเรณูสีเหลือง ขนาด 1.0-1.2 x 0.3-0.4 ซม. แดงตามยาว ก้านเกสรสีแดง ติดกับอับเรณูด้านหลัง เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปขอบขนาน ขนาด 1.7-1.8 x 0.5 ซม. มีขน ตั้งอยู่บนฐานรองดอกกลมขนาด 0.9-1.2 x 0.8-1 ซม. ก้านเกสรยาวประมาณ 4-5 ซม. ยอดเกสรรูปข้าวหลามตัด แยกเป็น 2 แฉก ขนาด 0.3 x 0.5 ซม. พลาเซนตาตามแนวตะเข็บ ภายในรังไข่มี 2 ช่อง ออวุลจำนวนมากต่อช่อง ผล เป็นฝัก รูปขอบขนาน และโค้งงอ ขนาด 30-50 x 1.5-2.0 ซม. มีสันตามยาว 5-6 สัน มีขนที่น้ำตาตอง เมล็ดแบน และมีเยื่อคล้ายปีกสีขาวใส จำนวนมาก

ส่วนที่ใช้	ดอก และฝักอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	ดอกต้มหรือลวก ฝักอ่อนนำมาเผาไฟ ใช้เป็นผักรับประทานกับน้ำพริก
ระยะเวลาการออกดอก	มกราคม-มีนาคม
นิเวศวิทยา	พบในป่าเบญจพรรณ ริมทาง ป่าละเมาะ
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษา
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 42 (BCU) T. Smitinand 1579 (BKF)

14.3 ปีบ

Millingtonia hortensis L. f., Suppl. :291. 1781; Kurz, Fl. Burm. 2: 238. 1877; Clarke in Hook. f., Fl. Br. Ind. 4: 377. 1884; Back. & Bakh. van de Brink. f., Fl. Java 2: 537. 1965; Santisuk, Thai For. Bull. (Bot.) 8: 5. 1974; Steenis in Fl. Mal. 1. 8: 133 Fig. 8. 1977; Santisuk, in Fl. of Thailand. 5(1) : 35. 1987.

ชื่อสามัญ Cork Tree

ชื่อพื้นเมือง ปีบ (ลพบุรี ทั่วไป) กาชะตอง กาดสะตอง (ภาคเหนือ) เต็กคองโพ (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี)

ไม้ต้น ผลัดใบ ขนาดกลาง สูง 10-25 เมตร เรือนยอดเป็นพุ่มกลม กิ่งก้านมักจะห้อยดู เปลือกขรุขระสีเทาเข้ม แตกเป็นร่องลึกไม่เป็นระเบียบ เนื้อไม้อ่อน สีขาวเหลือง ตามกิ่งก้านจะมีตุ่มน้ำมัน ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก 2-3 ชั้น เรียงตัวแบบตรงกันข้ามสลับตั้งฉาก ช่อใบยาว 25-60 ซม. ช่อใบย่อยและใบย่อยเรียงตรงข้ามบนแกนช่อใบ ใบย่อยรูปใบหอกแกมรูปไข่ หรือรูปไข่ หรือรูปรี ขนาด 2.5-6 x 1.5-3.5 ซม. ปลายเรียวแหลม โคนกลม หรือตัดตรง บางใบเบี้ยว ขอบหยักมนหรือเว้าเป็นคลื่นเล็กน้อย แผ่นใบบาง ใบอ่อนมีขนปกคลุมด้านต่างใบ เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 3 คู่ เส้นกลางใบยาวจากโคนถึงปลายใบและมีขนหกกคลุมเล็กน้อยที่เส้นใบ ดอก ออกเป็นช่อแบบช่อกระจุกแยกแขนง ที่ปลายกิ่ง แตกกิ่งแผ่กว้าง ช่อดอกยาว 10-40 ซม. สีขาวหรือสีขาวนวล มีกลิ่นหอมมากในตอนกลางคืน ดอกทยอยบานทีละน้อย ดอกย่อยจำนวนมาก สมบูรณ์เพศ สมมาตรด้านข้าง ก้านดอกย่อยยาว 1.0-1.5 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลางดอกขณะบาน 3-5 ซม. กลีบเลี้ยงสีเขียว โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด ยาว 0.2-0.4 ซม. ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปรางกลม ขอบมีวุ้นออกเล็กน้อยไม่เท่ากัน ผิวด้านนอกมีขน กลีบดอก โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 5-8 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.1-0.2 ซม. ปลายบานออกคล้ายระฆัง มีกลีบรูปไข่ ปลายแหลม 5 กลีบ ขนาดไม่เท่ากัน มีขนปุยด้านใน เกสรเพศผู้ 5 อัน สืบพันธุ์ได้ 4 อัน ยาว 2 อัน เส้น 2 อัน ติดอยู่ปลายหลอดดอก แต่ละอันมีอับเรณูสมบูรณ์ 1 เซลล์ รูปไข่ยาว 0.2-0.3 ซม. บริเวณโคนมีจงอยเล็กๆยาว 0.1 ซม. ติดอยู่ เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปทรงกระบอกยาว 0.5-0.6 ซม. ผิวมีต่อมขนาดเล็กปกคลุมหนาแน่น งานฐานดอกเป็นวงรูปถ้วยสูงประมาณ 0.1 ซม. ก้านเกสรเพศเมีย 1 อัน ติดที่ส่วนบนสุดของรังไข่ ยาว 6-6.5 ซม. จะยาวขึ้นขอบกลีบดอกเล็กน้อย ยอดเกสรเป็นแผ่นรูปไข่ แยกเป็น 2 แฉก ขนาด 0.2-0.25 x 0.1-0.15 ซม. พลาเซนตาตามแนวตะเข็บ ภายในรังไข่มี 2 ช่อง แต่ละช่องมีออวุลจำนวนมาก ผล แบบแห้งแตก ลักษณะเป็นฝักแบนตรง รูปแถบ ขนาด 30-35 x 1.5-1.8 ซม. เมื่อแก่จะแตกเป็น 2 แนว ตามรอยตะเข็บ เมล็ด จำนวนมาก ลักษณะแบน บาง ขนาด 1.5-3.5 x 1-1.5 ซม. มีปีกบางรอบเมล็ด ภาพที่. 36

ส่วนที่ใช้	ดอก
วิธีประกอบอาหาร	นำดอกมาแกงส้ม มีรสหวานจัด
ระยะเวลาการออกดอก	กันยายน-พฤศจิกายน
นิเวศวิทยา	พบขึ้นในป่าผสมผลัดใบ นิยมปลูกเป็นไม้ประดับตามบ้านเรือน ริมถนน

แหล่งที่พบ ในทุกห้องที่ทำการศึกษา
ตัวอย่างพันธุ์ไม้ C. Cheancharoen 43 (BCU)
 Beusekorn et al 3427 (BKF)

14.4 เพกา

Oroxylum indicum (L.) Kurz, Fl. Burm. 2: 237. 1877; Clarke in Hook. f., Fl. Br. Ind. 4: 378. 1884; Ridl., Fl. Mal. Pen. 2: 548. 1923; P. Dop. In Fl. Gen. I.-C. 4: 570. f. 61,2-3. 1930; Santisuk, Thai For. Bull. (Bot.) 8: 5. 1974; in Flora of Thailand 5,1: 36. 1987.

Bignonia indica var. ∞ L., Sp. Pl. : 625. 1753.

B. pentandra Lour., Fl. Cochinch. : 379. 1790.

Spathodea indica Pers., Syn. Pl. 2: 173. 1806.

Catosonthes indica Blume, Bijdr. 761. 1826.

ชื่อสามัญ Broken Bones, Indian Trumpet Flower

ชื่อพื้นเมือง เพกา (ถพบุรี กลาง) ฝักขี้กา เพกา (กาญจนบุรี) ถิคไม้ มะถิคไม้ มะถีนไม้ (ภาคเหนือ) ถีนฟ้า (เลย) หมากถีนกำง หมากถีนข้าง (เงี้ยว-เหนือ) คอกกะ ค็อกกะ ดูแก (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) กาได้ได้ง (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี) เบโก (มลายู-นราธิวาส)

ไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูง 5-15 เมตร เปลือกสีเทาเรียบ บางครั้งแตกเป็นรอยคืบเมื่อใบร่วงจะเหลือเป็นรอยแผลใหญ่ๆ ตามลำต้นและกิ่งก้านมีช่องอากาศกระจายอยู่ทั่วไป กิ่งอ่อนมีขนสั้นประปราย ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกปลายคู่ 3-4 ชั้น เรียงตรงข้ามแต่อยู่ชิดกันจนดูเป็นกระจุก ช่อใบประกอบยาว 60-120 ซม. ก้านใบประกอบยาว 5-8 ซม. ช่อใบย่อยยาว 10-14 ซม. ใบย่อย 3-9 ใบ ออกเป็นคู่ตรงข้ามกัน ใบย่อยรูปรีหรือรูปไข่ ขนาด 6-12 x 5-8 ซม. ปลายเรียวแหลมหรือกลม มีติ่งแหลม โคนส่วนมากจะเบี้ยวหรือกลม ขอบเรียบ แผ่นใบบาง ผิวใบเกลี้ยง เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 3-4 คู่ มีขนที่เส้นใบ ผิวใบด้านล่างมีต่อมกระจายอยู่บริเวณซอกเส้นแขนงใบ ใบที่อยู่ปลายสุดมีขนาดใหญ่ที่สุด ก้านใบย่อยยาว 0.5-2.5 ซม. ดอก เป็นช่อแบบช่อกระจอะ ขนาดใหญ่ ออกที่ปลายกิ่ง ดอกบานเวลากลางคืน และหลุดร่วงง่าย ช่อดอกตั้งขึ้น ยาว 50-150 ซม. ดอกย่อยเรียงเป็นระเบียบอยู่ตรงปลาย ดอกสมบูรณ์เพศ สม่ำเสมอด้านข้าง ก้านดอกยาว 4-5 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 7-14 ซม. โคนก้านดอกย่อยมีใบประดับรูปไข่ขนาด 0.1-0.15 x

0.05-0.08 ซม. กลีบเลี้ยงสีเขียวแกมแดงเกือบคนก โคนเชื่อมติดกันเป็นทรงกระบอกขนาด 2-4 x 1.3-1.5 ซม. กลีบหนา ส่วนปลายตัดหรือแยกเป็นกลีบคั่นๆ กลีบดอกสีม่วงแดงหรือสีแดงเกือบคนก หนา มาก โคนเชื่อมติดกันเป็นรูปกรวย ขนาด 8-10 x 2-3 ซม. ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปขอบขนานขนาด 2-3 x 1.5-2.5 ซม. ปลายกลีบขยับขึ้น ผิวกลีบด้านนอกสีม่วงคล้ำ หรือสีแดงคล้ำ มีขน ผิวกลีบด้านใน สีเหลืองแกมน้ำตาล มีต่อมปลายขน เกสรเพศผู้ 5 อัน แยกกัน มีขนปุย ก้านเกสรติดอยู่บนหลอด ดอก ขาว 3-5 ซม. อับเรณู 2 ห้อง รูปขอบขนานขนาด 1-1.2 x 0.2-0.3 ซม. แดกตามยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ สีเหลืองแกมเขียว รูปขอบขนานขนาด 1.5-1.7 x 0.3-0.5 ซม. อยู่บนจานฐานดอก ที่ฐานของรังไข่กลม แบน กว้าง 1.2-1.5 ซม. หนา 0.5-0.8 ซม. ก้านเกสรเพศเมียสีม่วงยาว 4-4.5 ซม. ยอดเกสรเพศเมียแยกเป็นแฉกรูปไข่ ขนาด 0.6-0.7 x 0.3-0.35 ซม. พลาเซนตาตามแนวตะเข็บ ภายในรังไข่มี 2 ช่อง ออวุลจำนวนมากต่อช่อง ผด แบบแห้งแตก เป็นฝักแบนยาวขนาดใหญ่ รูปขอบขนานหรือรูปดาบ ขนาด 40-110 x 5-8 ซม. มีผนังกันคล้ายแผ่นหนัง เมื่อแก่จะแตกตามรอยประสาน เมล็ด จำนวนมาก รูปปร่างแบนคล้ายจานบางๆ ขนาด 4-9 x 2.5-4 ซม. มีปีกสีขาวใส ภาพที่ 37

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ดอก และฝักอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	ยอดอ่อน รับประทานเป็นผักสด ดอก ดัมหรือลวกให้สุก รับประทานร่วมกับน้ำพริก ฝักอ่อน มีรสขม จะต้องนำมาเผาไฟให้สุกเพื่อลดความขม โดยการเผาให้ผิวนอกไหม้เกรียม และขูดผิวที่ไหม้ไฟออก หรือนำไปต้มก็ได้ จากนั้นนำมารับประทานเป็นผักร่วมกับน้ำพริก หรือนำไปหั่นฝอยตามขวางปรุงเป็นแกงหรือผัด มีรสขม
ระยะเวลาการออกดอก	พฤษภาคม-สิงหาคม และจะเป็นฝักอ่อนในฤดูหนาว
นิเวศวิทยา	ขึ้นตามชายป่าดิบ ปัจจุบันนิยมปลูกตามบ้านเรือนเพื่อรับประทาน
แหล่งที่พบ	พบในทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ และมิใช่ขาคตามตลาดสดทั่วไป
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 40 (BCU) P. Trisarasi 366 (BCU)

14.5 แคทราย

Stereospermum neuranthum Kurz, J. Asiat. Soc. Bengal 42: 91. 1873; Fl. Burm. 2: 230.1877; Clarke in Fl. Br. Ind. 4: 382. 1884; Craib, Kew Bull. 1911 : 433; P. Dop. in Fl. Gen. I.-C. 4:570. f.

61,2-3.1930; Santisuk, in Kew Bull. 28: 175. 1973; Thai For. Bull. (Bot.) 8:23. f. 13. 1974; in Flora of Thailand 5, 1: 45.1987.

Stereospermum grandiflorum Cubitt & W.W. Smith, Rec. Bot. Surv.India 4: 280. 1911.

Radermachera wallichii (Clarke) Chatterjee, Bull. Bot. Soc. Bengal 2: 72. 1948, pro parte.

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง แครทราย (ถพบุรี ภาคเหนือ) แครง แคร้อย แคร้นแอ้ (ภาคเหนือ)

ไม้ต้นขนาดกลาง ลำต้นเปลาตรง สูง 5-10 เมตร เปลือกเรียบสีเทาปนน้ำตาล เรือนยอดเป็นพุ่มรูปไข่ กิ่งอ่อนมีขนปกคลุม ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก 1 ชั้น ช่อใบเรียงตรงข้าม ช่อใบยาว 15-35 ซม. ใบย่อยเรียงตรงข้าม รูปขอบขนานหรือรูปรี ขนาด 8.0-15.0 x 3.5-6.5 ซม. ปลายแหลมหรือมน โคนเบี้ยว ขอบเรียบ แผ่นใบหนา ผิวใบมีขนปกคลุมทั้งสองด้าน เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 5-8 คู่ ด้านล่างใบเห็นเส้นแขนงใบเป็นสันชัดเจน ก้านใบย่อยยาว 0.2-0.7 ซม. ดอกเป็นช่อกระจุกแยกแขนง ออกบริเวณปลายกิ่ง ช่อดอกยาว 5-12 ซม. ดอกย่อยเรียงตรงข้ามเป็นคู่กัน ก้านดอกย่อยยาว 1-2 ซม. สมบูรณ์เพศ สมมาตรด้านข้าง บานตอนกลางวัน เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 4-6 ซม. กลีบเลี้ยง โคนเชื่อมรูปประจัน ปลายแยกเป็น 5 กลีบ ขนาด 2.0-2.5 x 1.0-1.5 ซม. ปลายแหลม ขนาดไม่เท่ากัน มีขนประปราย เมื่อแก่ขนน้อยลงจนเกือบเกลี้ยง กลีบดอกสีขาวแกมเขียวอ่อน โคนเชื่อมรูปทรงกระบอกยาว 0.5-0.8 ซม. ปลายบานรูปปากเปิด ขนาดไม่เท่ากัน ยาว 2.0-3.0 ซม. ขอบกลีบหยักเป็นคลื่น เนื้อกลีบย่น ภายในหลอดดอกมีเส้นสีม่วงหรือสีม่วงแกมแดง เกสรเพศผู้ติดอยู่ภายในหลอดกลีบดอก มี 2 คู่ ยาวไม่เท่ากัน คู่แรกมีก้านชูอับเรณูยาว 2.0-3.0 ซม. และอีกคู่มีก้านชูสั้น 1.5-2.0 ซม. อับเรณูสีเหลือง ขนาด 0.5-0.8 x 0.1-0.2 ซม. แดกตามยาว ก้านชูอับเรณูติดกับอับเรณูด้านหลัง เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปขอบขนาน ขนาดประมาณ 1.0 x 0.2 ซม. มีขน ตั้งอยู่บนฐานรองดอกกลมขนาด 0.5-1.0 x 0.3-0.5 ซม. ก้านเกสรยาวประมาณ 2-3 ซม. ยอดเกสรแยกเป็น 2 แฉก พลาเซนตาตามแนวตะเข็บ ภายในรังไข่มี 2 ช่อง ออวุลจำนวนมากต่อช่อง ผด แบบแห้งแตก เป็นฝัก รูปเกือบกลมและโค้งงอ ขนาด 20-30 x 1.0-1.5 ซม. มีสันตามยาว 5-6 สัน เมล็ดแบน และมีเยื่อคล้ายปีกสีขาวใส จำนวนมาก ภาพที่.

ส่วนที่ใช้

ดอก

วิธีประกอบอาหาร

ดอกต้มหรือตาก ใช้เป็นผักรับประทานกับน้ำพริก

ระยะเวลาการออกดอก	มกราคม-มีนาคม
นิเวศวิทยา	พบในป่าเบญจพรรณ ริมทาง ป่าละเมาะ
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 39 (BCU)

15. วงศ์ Bombacaceae

15.1 ง้าว

Bombax anceps Pierre. Fl. For. Cochinch.: t. 175. 1889; Gagnep. Fl. Gen. I.-C. 1: 450. 1910; Brandis, Ind. Trees: 78. 1906.

B. valetonii Hochr, Bull. L Inst. Bot. Buit. 19. 1: 1904.

Gossampinus asceps (Pierre) Bakh., Bull. Jard. Bot. Buitenz. S. 3. 6: 190. 1924.

G. valetonii (Hochr.) Bakh., l.c. :191. 1924. Figure 12.

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นเมือง ง้าว งิ้วดอกขาว (ทพบุรี)

ไม้ต้นสูงประมาณ 10-30 เมตร ลำต้นสูง 10-20 เมตร เรือนยอดแผ่เป็นพุ่มกว้าง มีหนาม ใบเป็นใบประกอบแบบนิ้วมือ เรียงเวียนสลับ ก้านช่อใบยาว 20-30 ซม. ใบย่อย 6-7 ใบ รูปรี ขนาด 20.5-31.5 x 5.6-7.8 ซม. ปลายเรียวแหลม โคนรูปกลม ขอบเรียบ แผ่นใบค่อนข้างหนา ผิวเกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 16-20 คู่ หูใบร่วงง่าย ก้านใบย่อยยาว 0.8-1.7 ซม. ดอกเป็นดอกเดี่ยว หรือ ออกเป็นช่อกระจุก ที่ปลายกิ่งหรือซอกใบ ดอกย่อยสมมาตรด้านข้าง สมบูรณ์เพศ ก้านดอกย่อยยาว 1-2 ซม. กลีบเลี้ยงสีเขียว โคนเชื่อมรูประฆังยาว 2.5-3.8 ซม. ปลายแยก 3-4 กลีบ ขนาดไม่เท่ากัน รูปไข่ ขนาดประมาณ 2.4-2.5 x 2.3-3.4 ซม. ปลายแหลม หรือ ปลายมน เนื้อกลีบหนาและแข็ง ผิวด้านในมีขนยาว กลีบดอกสีขาวแกมเขียวอ่อน 5 กลีบ แยกกัน รูปรี ขนาด 10-13 x 3.0-3.5 ซม. ปลายแหลม หรือมน ผิวกลีบมีขนปกคลุมทั้ง 2 ด้าน เนื้อกลีบหนา เรียงตัวแบบบิดเวียนในดอกตูม เกสรเพศผู้จำนวนมาก ส่วนโคนเชื่อมกันยาว 0.8-1.0 ซม. ปลายแยกเป็นอิสระ ก้านเกสรยาว 7.0-8.5 ซม. ขึ้นพื้นออกมานอกกลีบดอก อับเกสรรูปขอบขนาน ขนาด 0.8-1.0 x 0.2-

0.3 ซม. มีวงงอ เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ ขนาด 0.9 x 0.8 ซม. มีขน และมีสันตามยาว 5 อัน ก้านเกสรเพศเมียยาว 8-10 ซม. ปลายแยกเป็น 5 แฉก แหวม แฉกลึกประมาณ 0.1-0.2 ซม. ปลายแฉกจรดกัน พลาเซนตาดามแนวตะเข็บ ภายในรังไข่มี 1 ช่อง ออวูลจำนวนมากต่อช่อง ผด แบบแห้งแตก ภาพที่. 38

ส่วนที่ใช้	ผลอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	ผลอ่อน แกงส้ม ต้มจืดน้ำพริก
ระยะเวลาการออกดอก	มกราคม-มีนาคม
นิเวศวิทยา	ปลูกได้ทั่วไป ความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 10-850 เมตร
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 218 (BCU) T. Smitinand 17889 (BKF)

15.2 จิว

Bombax celba L., Sp. Pl. 1:511.1753; Robyns in Fl. Ceylon 1:64.1980; Phengkklai, in Thai For. Bull. (Bot.) 25:96, Fig. 10.1997.

B. malabaricum DC., Prodr 1:479.1824; Master in Hook. f., Fl. Br. Ind. 1:349.1847; Brandis, Ind. Trees: 77.1906; Gagnep. in Fl. Gen. I.-C. 1:448.1910; Craib in Fl. Siam. En. 1:164.1925; Li in Fl. Taiwan 3:729, Pl. 789.1977.

ชื่อสามัญ	Kapok Tree, Cotton Tree, Red Cotton Tree, Shaving Brush, Silk Cotton Tree
ชื่อพื้นเมือง	จิว จิวแดง (ถพบุรี) จิวบ้าน (ทั่วไป) จิวแดง (กาญจนบุรี) จิวปง จิวปงแดง ตะเน้มระกา (ซอง-จันทบุรี)

ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ผลัดใบ สูง 25-30 เมตร ลำต้นเปลาตรง มีหนามแหลมกระจายทั่วไปแตกกิ่งก้านในแนวเกือบตั้งฉากกับลำต้น ใบ เป็นใบประกอบแบบนิ้วมือ เรียงเวียนสลับ ก้านช่อใบยาว 5-20 ซม. ใบย่อย 5-7 ใบ รูปรีขนาด 7-15 x 2.5-5 ซม. ปลายมนแหลมเป็นติ่งยาว โคนมนแหลม ขอบเรียบ แผ่นใบหนา ผิวเกลี้ยงหรือมีขนสั้น เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 9-

10 กิ่ง ก้านใบย่อยยาว 1-2 ซม. ดอก ออกเป็นช่อหรือดอกเดี่ยว ที่ปลายกิ่งหรือตามกิ่ง ก้านดอกยาว 1-1.5 ซม. มีขน กลีบเลี้ยงสีเขียว เชื่อมติดกันรูปถ้วยยาว 2-3 ซม. ปลายแยกเป็น 3 แฉก รูปไข่ขนาด 1.2-1.5 x 2.5-5 ซม. กลีบหนา ผิวด้านในมีขนนุ่ม กลีบดอกสีแดง 5 กลีบ รูปรีแกมรูปไข่กลีบขนาด 6-7 x 3.5-4 ซม. ปลายกลีบแหลม ขอบโคนกลีบด้านในมีขน ผิวมีขนสั้นทั้งสองด้าน เกสรเพศผู้จำนวนมาก ก้านเกสรยาว 4-5 ซม. แบ่งเป็นกลุ่ม ๆ เรียงเป็นวงรอบนอก 5 กลุ่ม โคนเชื่อมติดกันสั้น ๆ และวงใน รอบก้านเกสรเพศเมีย 1 กลุ่ม มีเกสรเพศผู้ 10 อัน ก้านเกสรเชื่อมติดกันเป็นคู่ ๆ แยกกันตรงปลาย ก้าน เกสรกลุ่มในจะยาวกว่ากลุ่มด้านนอก อันธพรวนรูปแถบ ปลายม้วนงอ เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปไข่ขนาด 0.7-0.8 x 0.1-0.2 ซม. ผิวมีขน ก้านเกสรยาวประมาณ 0.5 ซม. ยอดเกสรแยกเป็น 5 แฉก ยาว 0.4-0.8 ซม. ขึ้นเลยออกมาจากกลุ่มของเกสรเพศผู้ตรงกลาง ภายในแบ่งเป็น 5 ช่อง แต่ละช่องมีออ วูลจำนวนมาก ติดอยู่ที่แกนกลาง พลาเซนตารอบแกนร่วม ผอ รูปกระสวยขนาด 10-16 x 2-3.5 ซม. ผลแห้งแล้วแตก เมล็ด สีดำ จำนวนมาก มีเส้นใยสีขาวเป็นขนฟู ภาพที่. 39

ส่วนที่ใช้	ดอก เกสรเพศผู้
วิธีประกอบอาหาร	ดอก นำมาใช้แกงส้ม มีรสเปรี้ยว ปัจจุบันหารับประทานได้ยาก เกสรเพศผู้ของดอกบาน นำมาตากแห้ง แล้วใส่แกงส้มร่วมกับผักชนิด อื่นๆ ยังมีการนำมาประกอบเป็นอาหารบ้างในท้องถิ่นชนบท
ระยะเวลาการออกดอก	มกราคม - มีนาคม
นิเวศวิทยา	พบตามในป่า ริมทาง และปลูกในบริเวณบ้าน
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 220 (BCU) J.F. Maxwell 96-176 (BKF)

15.3 มุ่น

Celba pentandra (L.) Gaertn., Fruct. Sem. 2:244, t. 133. 1791; Craib in Fl. Siam. En. 1:164. 1925; Robyns in Fl. Ceylon 1:70. 1980; Phengklai, in Thai For. Bull. (Bot.) 25:93, Fig.9.1997.

Bombax pentandrum L., Sp. Pl. 1:511.1753.

Eriodendron anfractuosum DC., Prod. 1:479. 1824; Master in Hook. f., Fl. Br. Ind. 1:350.1875;

Brandis, Ind. Trees:76. 1906; Gagnep. in Fl. Gen. I.-C. 1:446, Fig. 42.191.

ชื่อสามัญ White Silk, Cotton Tree
ชื่อพื้นเมือง นุ่น จีวบ้าน (ลพบุรี) จ้าว จีวน้อย จีวสร้อย จีวสาย (ภาคเหนือ)

ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูง 10-30 เมตร ลำต้นสูงใหญ่ เปลือกตรง เรือนยอดแผ่เป็นพุ่มกว้าง เปลือกสีเขียว เรียบหรือมีหนาม ใบ เป็นใบประกอบแบบนิ้วมือ เรียงเวียนสลับ ก้านช่อใบยาว 8-18 ซม. ใบย่อย 5-11 ใบ รูปไข่หรือไข่กลับแกมขอบขนาน ขนาด 5-15 x 2-4 ซม. ปลายเรียวแหลม โคนสอบแหลม ขอบเรียบ แผ่นใบบาง ผิวเกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบ 8-12 คู่ ปลายโค้งเชื่อมติดกันไม่ถึงขอบใบ ก้านใบย่อยยาว 0.2-0.4 ซม. ก้านใบและเส้นใบเป็นสีแดงแกมน้ำตาล ดอก เป็นกระจุก ออกที่ปลายกิ่งหรือซอกใบใกล้ปลายกิ่ง ก้านดอกย่อยยาว 2-3 ซม. กลีบเลี้ยงสีเขียว โคนเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วยยาว 1-1.5 ซม. ปลายแยกเป็น 5 แฉก ยาว 0.2-0.3 ซม. ปลายกลมมน ผิวด้านในมีขนยาว เนื้อกลีบหนาและแข็ง กลีบดอก ด้านนอกสีขาวนวล ส่วนกลีบด้านในจะมีสีเหลือง โคนกลีบเชื่อมติดกันติดอยู่บนหลอดของก้านเกสรเพศผู้ ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปไข่กลับแกมขอบขนานขนาด 3-3.5 x 1-1.5 ซม. ปลายกลีบกลม ผิวด้านนอกยกเว้นโคนกลีบมีขนยาว ด้านในใกล้ปลายกลีบมีขนสั้นๆ เกสรเพศผู้ 5 อัน ก้านชูอับเรณูสีขาวยาว 2-3 ซม. โคนเชื่อมติดกันสั้นๆ รูปกรวยยาว 0.3-0.5 ซม. อับเรณูสีเหลืองขนาด 1.0 x 0.5 ซม. รูปแถบคดงอเป็นก้อน ก้านชูอับเรณูติดกับอับเรณูตรงกลาง เกสรเพศเมีย มีรังไข่หนึ่งวงกลีบ รูปไข่ยาว 0.5-1.0 ซม. ปลายมีขนเล็กน้อย ก้านเกสรเพศเมียยาว 3-3.5 ซม. โคนเป็นเส้นขนาดเล็กยาว 0.3-0.4 ซม. ปลายเหนือหลอดก้านเกสรเพศผู้ขยายใหญ่ยาว 2.5-3 ซม. ยอดเกสรกลม สีเขียวโต ขนาด 0.2 ซม. พลาเซนทารอบแกนร่วม ภายในแบ่งออกเป็น 5 ช่อง แต่ละช่องมีออวูลจำนวนมาก ผล รูปกระสวย ขนาด 15-30 x 4-5 ซม. ปลายและโคนแหลม ภายในปุยสีขาว เมื่อแก่แห้งจะแตก เมล็ด จำนวนมาก มีขน สีขาวนวล ภาพที่.40

ส่วนที่ใช้	ผลอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	นำมาแกงส้ม คล้ายแกงส้มแตงโมอ่อน
ระยะเวลาการออกดอก	ตุลาคม-ธันวาคม
นิเวศวิทยา	พบได้ทั่วไป ริมทาง ที่รกร้าง มีปลูกตามบ้าน
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษา
หมายเหตุ**	ปัจจุบันพบคนที่รู้จักการนำผลนุ่นอ่อนมารับประทานเป็นอาหารน้อยมาก
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 221 (BCU) P. Trisarasi 59 (BCU)

16. วงศ์ Burseraceae

16.1 มะกอกเก็ม

Canarium subulatum Guill., in Bull. Soc. Bot. Fr. :613.1908; Fl Gen. I.-C. 1:715.1911; Supp. Fl. Gen. I.-C. 1:680.1945.

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง มะกอกเก็ม (ลพบุรี) กอกกัน (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ซาลัก (เขมร) มะกอกเลือด (ภาคใต้) มะกิม (ภาคเหนือ) มะเลื่อม (พินัญโลก จันทบุรี) มักเหลียม (จันทบุรี) โมกเลื่อม (ปราจีนบุรี) มะเหลียม (นครราชสีมา)

ไม้ต้นผลัดใบขนาดกลางสูง 10-20 เมตร ลำต้นเปลาตรง เปลือกขรุขระสีน้ำตาล กิ่งและยอดอ่อนมีขน กิ่งแก่มีรอยแผลใบเห็นเด่นชัด ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียวปลายคี่ เรียงเวียนสลับ ก้านช่อใบยาว 12-14 ซม. แกนช่อใบยาว 7-9 ซม. ก้านและแกนช่อใบมีขน ใบย่อยเรียงตรงข้ามหรือเอียงกันเล็กน้อย 5-9 ใบ รูปรีแกมรูปไข่กลับขนาด 8-15 x 6-10 ซม. ปลายมนแหลม เป็นดิ่งสั้นๆ หรือกลม โคนเว้ามนแหลมหรือเบี้ยว ขอบจักฟันเลื่อย มีขนเป็นกระจุกเล็กๆตรงรอยจัก แผ่นใบหนา ผิวใบอ่อนมีขนทั้งสองด้าน ใบแก่มีขนตามเส้นใบเห็นชัดเจนที่เส้นกลางใบ เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 13-15 คู่ ก้านใบสีเขียวแกมแดง ก้านใบย่อยด้านข้างยาว 1.0-1.3 ซม. ก้านใบย่อยตรงปลายยาว 2.5-3.0 ซม. มีขน หูใบเป็นแผ่นรูปใบหอกยาวประมาณ 1 ซม. ร่วงง่าย มีขน ดอก เป็นช่อแยกเพศอยู่ต่างต้น ดอกเพศผู้ออกเป็นช่อแยกแขนง ออกที่ซอกใบใกล้ปลายกิ่งยาว 11-20 ซม. ก้านช่อดอกยาว 4-10 ซม. ดอกย่อยมีก้านดอกสั้น ก้านและแกนช่อดอกมีขน ใบประดับและใบประดับย่อยรูปใบหอกยาว 0.15-0.4 ซม. มีขน กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันรูปถ้วยยาว 0.5-0.8 ซม. ปลายแยกเป็น 3 กลีบ รูปสามเหลี่ยมยาว 0.1-0.2 ซม. ผิวด้านนอกมีขนยาว ผิวด้านในมีขนสั้น กลีบดอก 3 กลีบ แยกกัน รูปไข่กลับแกมขอบขนานขนาด 0.65-0.7 x 0.25-0.3 ซม. ปลายกลีบด้านนอกมีขน เกสรเพศผู้ 6 อัน ก้านเกสรยาว 0.4-0.5 ซม. โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 0.2-0.25 ซม. อับเรณูรูปขอบขนานยาว 0.2-0.3 ซม. ปลายแหลม งานฐานดอกเป็นวงรูปถ้วยยาว 0.1 ซม. ผิวด้านในและตรงปลายด้านบนมีขนยาว ช่อดอกเพศเมียยาว 8-10 ซม. ดอกมีขนาดใหญ่กว่าดอกเพศผู้ เกสรเพศผู้ไม่สมบูรณ์ขนาดเล็กยาวประมาณ 0.1 ซม. โคนเชื่อมติดกันเป็นวง งานฐานดอกเป็นวงสูงเกือบเท่าเกสรเพศผู้ ปลายมีขน เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปไข่ยาวประมาณ 0.3-0.4 ซม. ปลายมีขน ก้านเกสรสั้นหรือไม่มี ยอด

เกสรกลม ภายในรังไข่แบ่งเป็น 3 ช่อง แต่ละช่องมี 1-2 ออวุล ผล แบบเมล็ดเดี่ยวแข็ง สีเขียวอ่อน รูปรี ขนาด 2.8-3.0 x 1.2-1.4 ซม. มีกติบเลี้ยงติดอยู่ที่โคนผล

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	ลวกหรือคั้นจิ้มน้ำพริก
ระยะเวลาการออกดอก	มกราคม-มีนาคม
นิเวศวิทยา	พบในป่าเบญจพรรณและป่าดิบแล้ง
แหล่งที่พบ	อ.ลำสนธิ อ.ชัยบาดาล อ.โคกสำโรง
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 209 (BCU) J.F. Maxwell 87-91 (BKF)

16.2 ตะคร้ำ

Garuga pinnata Roxb., Cor. Pl., 3: 5, t. 208. 1819; Baker in Fl.Br.Ind. 1: 528. 1875; Kurz, for Fl. Burm. 1: 207. 1877; Brandis, Ind. Trees. 131. 1906; Gagnep, in FL. Gen. I. -C. 1: 720. 1911.

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง ตะคร้ำ (ลพบุรี กาญจนบุรี ภาคกลาง ภาคเหนือ) กะตึบ แยกเต้า กำ หวิด (ภาคเหนือ) ช้อยน้ำ (จันทบุรี) ปี่ชะออง (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี)

ไม้ต้น ผลัดใบ ใบสูงประมาณ 10-20 เมตร ลำต้นเปลาตรง เปลือกสีน้ำตาลแกมเทา แตกเป็นสะเก็ดและล่อนเป็นหลุมคื่นๆ เปลือกในสีขาวนวล มีทางสลับสีชมพู เมื่อถูกตัดมีน้ำยางสีชมพูปนแดงไหลออกมา เมื่อทิ้งไว้จะเปลี่ยนเป็นสีเหลืองคล้ำ กิ่งอ่อนมีขนสีเทากระจาย และมีรอยแผลใบปรากฏอยู่ตามกิ่ง ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกหนึ่งชั้น ช่อใบเรียงเวียน ก้านช่อใบยาว 3-5 ซม. แกนกลางช่อใบยาว 15-25 ซม. ตามก้านและแกนช่อใบมีขน ช่อหนึ่งๆมีใบย่อย 5-8 คู่ ใบย่อยเรียงตรงข้ามหรือเยื้องกันเล็กน้อย ใบย่อยรูปรีแกมรูปขอบขนานหรือรูปไข่ ขนาดประมาณ 6.5-12.0 x 2.5-3.5 ซม. ปลายช่อมี 2 ใบย่อย ปลายเรียวแหลม โคนเบี้ยว ขอบจักฟันเลื่อย ใบอ่อนมีขนอ่อนนุ่ม ใบแก่ผิวเกลี้ยง มีขนตามเส้นใบ ด้านบนจะมีมากกว่าด้านล่าง เนื้อใบค่อนข้างหนา เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 14-23 คู่ ขนานกันถี่ๆ ปลายเส้นจะโค้งขึ้นไปเชื่อมกับเส้นค่อไปก่อนถึงขอบใบ ก้านใบย่อยไม่มี หรือมีแต่สั้นมากประมาณ 0.08-0.09 ซม. มีขน ดอก เป็นช่อแยกแขนง ที่ปลายยอดและซอกใบใกล้ๆปลายยอด กลิ่นหอมอ่อนๆ ช่อดอกยาว 10-15 ซม. ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ

สมมาตรตามรัศมี ก้านดอกย่อยยาว 0.25-0.3 ซม. มีขน กลีบเลี้ยงสีเขียว โคนเชื่อมเป็นรูประฆัง ยาว 0.4-0.5 ซม. มีสันตามยาว 10 อัน มีขน ปลายแยก 5 กลีบ รูปใบหอก ขนาด 0.35 x 0.20 ซม. ปลายแหลม มีขนทั้ง 2 ด้าน กลีบดอกสีเหลืองนวล 5 กลีบ แยกกัน ติดสลับกับกลีบเลี้ยง รูปไข่แกมรูปใบหอก ขนาด 0.5-0.6 x 0.25-0.45 ซม. ปลายแหลม มีขนทั้ง 2 ด้าน เกสรเพศผู้ 10 อัน ก้านเกสรเพศผู้สั้น 5 อัน ยาว 0.1-0.2 ซม. ก้านเกสรเพศผู้ที่เหลืออีก 5 อันยาว 0.25-0.3 ซม. เชื่อมกับกลีบดอก มีขนฟูสีขาว อับเรณู รูปขอบขนาน ขนาด 0.15 x 0.05 ซม. แดงตามยาว ก้านเกสรติดด้านหลังอับเรณู เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ สีเขียว รูปกลม ขนาด 0.1-0.2 x 0.1-0.2 ซม. ผิวเกลี้ยง ก้านเกสรเพศเมีย 1 อัน ยาว 0.3-0.5 ซม. มีขน ยอดเกสรเพศเมียแยกเป็นแฉกเล็ก 5 แฉก ขาวยื่นพ้นกลีบดอกขึ้นมาเล็กน้อย พลาเซนตารอบแกนร่วมจำนวน 4-5 คาร์เพล จำนวน 5 ช่อง ออวูลจำนวน 2 ออวูลต่อช่อง ผล ขนาดเล็ก กลมรี สีเขียวใส เป็นปุ่มปมเล็กน้อย อุ่มน้ำ ภาพที่. 41

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ช่อดอก
วิธีประกอบอาหาร	นำมาถนอไฟ หรือ ต้ม รับประทานเป็นผักจิ้มน้ำพริก
ระยะเวลาการออกดอก	มกราคม-มีนาคม เป็นผลระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน
นิเวศวิทยา	พบกระจายตามป่าเบญจพรรณและป่าดิบแล้ง ที่สูงจากระดับน้ำทะเล 50-800 เมตร
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ แต่จะพบว่ามีกรนำมารับประทานในบางห้องที่
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 185 (BCU) K. Larsen et al 33985 (BKF)

17. วงศ์ Caesalpinaceae

17.1 มะค่าโมง

Afzella xylocarpa (Kurz.) Craib, Kew Bull. 267: 1912; Fl. Siam. En. 1: 533. 1928; K. & S.S. Larsen in Fl. C.L.V. 18: 141. 1890; Larsen & Vidal, in Flora of Thailand. 4(1): 126-127. 1984.

Pahudia xylocarpa Kurz, J. Asiat. Soc. Bengal 45. (2) 290. 1876.

A. siamica Craib, Kew Bull. 1911: 47; Gagnep. In Fl. Gen'. I.-C. 2: 203. 1913;

Pahudia cochinchinensis Pierre, Fl. For. Cochinch. :t. 386 A. 1899.

A. cochinchinensis (Pierre) J. Leonard, Reinwardtia 1: 64. 1950.

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นเมือง มะค่าโมง (ลพบุรี ภาคกลาง) มะค่าใหญ่ (ภาคกลาง) มะค่าหัวดำ มะค่าหลวง (ภาคเหนือ) เวง เวง (เขมร-ตะวันออก) ปั้น (ชาวนน-นครราชสีมา)

ไม้ยืนต้นผลัดใบ สูง 10-20 เมตร เรือนยอดเป็นพุ่มกว้าง เปลือกสีน้ำตาลอ่อน หรือ ชมพู แกมน้ำตาล เมื่อยังเป็นต้นอ่อนผิวเปลือกจะเรียบ เมื่ออายุมากขึ้นเปลือกจะขรุขระ กิ่งอ่อนมีขนปกคลุมบางๆ ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียว ปลายคู่ เรียงสลับ แกนช่อใบยาว 15-25 ซม. ก้านช่อใบยาว 2-3 ซม. ใบย่อยออกตรงข้าม 3-5 คู่ ใบย่อยรูปไข่แกมรูปขอบขนาน ขนาด 4-9 x 3-6 ซม. ปลายใบมน มักจะเว้าตื้นๆตรงกลาง โคนใบมน หรือตัด ขอบใบเรียบ แผ่นใบบาง ผิวใบเกลี้ยง เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 8-10 คู่ ก้านใบย่อยยาว 0.3-0.5 ซม. มีหูใบขนาดเล็ก หูดร่วงง่าย ดอกเป็นช่อแบบคอรรวมที่ปลายกิ่ง ยาว 5-15 ซม. มีขนปกคลุมบางๆ ช่อดอกย่อยแบบกระจะ ยาว 8-10 ซม. ส่วนต่างๆในช่อดอกมีขน ก้านดอกย่อยยาว 0.5-0.6 ซม. ใบประดับ รูปไข่กลับ รูปขอบขนาน แกนรูปไข่ ขนาด 0.5-0.7 x 0.3-0.4 ซม. มีขนประปราย ใบประดับย่อยรูปไข่ขนาด 0.5-0.6 x 0.3-0.4 ซม. ฐานรองดอกรูปกรวยยาว 10-12 ซม. กลีบเลี้ยง เชื่อมกัน ปลายแยกออกเป็นแฉก 4 แฉก รูปขอบขนาน ซ้อนเหลื่อมกัน 4 กลีบ (บนล่าง) รูปขอบขนาน ขนาด 0.9-1.2 x 0.7-0.8 ซม. ปลายมนแหลม กลีบด้านข้างรูปกลมรี ขนาด 1.3-1.4 x 0.9-1.2 ซม. ปลายกลีบกลม โคนกลีบสอบแคบ คล้ายก้านขอบกลีบบางเป็นคลื่น กลีบห่อโค้ง มีขน กลีบดอก 1 กลีบ สีแดงเรื่อๆ หรือ แดงแกมชมพู รูปรีขอบขนาน ขนาด 1.8-2.2 x 0.8-1.0 ซม. ปลายกลีบกลม หรือ เว้าเล็กน้อย โคนสอบแคบม้วนเป็นก้าน ผิวด้านในมีขน ขอบกลีบพับย่น เกสรเพศผู้ 10 อัน แยกเป็นอิสระ หรือ อาจจะเชื่อมกันบริเวณ โคนเล็กน้อย เป็นหมัน 3 อัน ก้านเกสรยาว 3-4 ซม. โคนก้านมีขน อับเรณู รูปรีแกมขอบขนาน ยาวประมาณ 0.3 มม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบดอก ก้านชูเกสรยาว 0.5-0.7 ซม. รังไข่แบน รูปขอบขนาน ยาว 0.4-0.6 ซม. มีขน ก้านเกสรเพศเมียยาว 2.8-3 ซม. ยอดเกสรกลม พลาเซนตาแนวเดียว ภายในรังไข่มี 1 ช่อง ออวุล 7-8 ออวุล ผล เป็นฝักแบน รูปขอบขนาน ขนาด 15-20 x 7-9 ซม. หนา 1.5-2 ซม. เปลือกหนา แข็ง สีน้ำตาล เมื่อฝักแก่จะแตกเป็น 2 ซีก เมล็ด สีดำ 7-8 เมล็ด รูปรีแกมขอบขนาน ขนาด 2.5-4 x 2.25 ซม. มีเยื่อหุ้มเมล็ดสีน้ำตาล หนารูปถ้วย ยาว 1-1.5 ซม. ฤดูสวนโคนของเมล็ด ภาพที่. 42

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	รับประทานสด ลวก หรือคั้นจิ้มน้ำพริก
ระยะเวลาออกดอก	กุมภาพันธ์-มีนาคม, มิถุนายน-สิงหาคม
นิเวศวิทยา	พบขึ้นในป่าผสมผลัดใบ ป่าดิบแล้ง ความสูงจากระดับน้ำทะเลไม่เกิน 600 เมตร
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษา
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 59 (BCU) P. Trisarasri 205 (BCU) J.F. Maxwell 75-141 (BKF)

17.2 ชำเอือด

Caesalpinia mimosoides Lamk., Enc. 1: 462. 1785; Bak. in Hook.f., Fl. Br. Ind. 2: 256. 1878; Craib in Fl. Siam. En. 1: 503. 1928; Vidal in Fl. C. V. L. 18: 29. Pl. 3, 8-14. Figure 16: 8-14. Plate 3, 2. 1980; Larsen & Vidal., in Flora of Thailand. 4(1): 67,69. 1984.

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง ชำเอือด (ลพบุรี ภาคกลาง) ทะน้ำของ ผักปู้ย่า หนามปู้ย่า (เหนือ) ผักกาดย่า (เพชรบุรี) ผักชะยา (นครพนม) ผักคายา (เลย)

ไม้พุ่มรอเลื้อย สูงประมาณ 2 เมตร ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกสองชั้น ช่อใบเรียงสลับ ก้านช่อใบยาว 1.2-1.5 ซม. แกนช่อใบยาว 30-32 ซม. ก้านช่อใบย่อยยาว 0.5-0.8 ซม. แกนช่อใบย่อยยาว 3.5-4.5 ซม. ช่อใบย่อยมี 12-14 คู่ เรียงตรงข้าม ตามแกนช่อใบและก้านช่อใบมีสีแดง ทุกส่วนมีหนามและมีขนปกคลุม ใบย่อยมี 8-10 คู่ เรียงตรงข้าม รูปขอบขนานแกมรูปไข่ ขนาด 1.0-1.2 x 0.4-0.5 ซม. ปลายเป็นติ่งหนาม โคนตัด หรือเบี้ยว ขอบเรียบ ผิวมีขน เนื้อใบบาง เส้นใบแบบร่างแห หูใบขนาดเล็กกว้าง 0.05 ซม. ใบย่อยหุบได้เมื่อสัมผัส ดอก เป็นช่อกระจุก ออกที่ปลายยอด ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สมมาตรด้านข้าง ใบประดับมีขน กลีบเลี้ยง โคนเชื่อมเป็นรูปถ้วย ปลายแยก 5 กลีบ รูปรีหรือรูปไข่ ขนาด 0.6-0.7 x 0.3-0.4 ซม. ปลายมน มี 1 กลีบขนาดใหญ่อยู่ด้านล่าง ขนาด 1.0-1.1 x 0.4-0.5 ซม. ผิวกลีบด้านบนนอกมีขนและมีจุดสีน้ำตาลเล็กๆ ประปรายทั่วกลีบ เนื้อกลีบจะเว้าเข้าด้านใน โดยเฉพาะกลีบล่างจะเว้ามากที่สุด กลีบดอกสีเหลือง 5 กลีบ แยกกัน กลีบนอก 4 กลีบ ขนาด 1.8-2.0 x 1.3-1.5 ซม. รูปกลม ขอบกลีบจะมีขนยาวๆ กลีบ

กลาง 1 กลีบ มีขนาดเล็กที่สุดอยู่ด้านบนขนาด 1.5-1.6 x 0.5-0.7 ซม. รูปค่อนข้างกลม ปลายกลีบหยัก และม้วนออกด้านนอกมีสีแดงเข้ม โคนกลีบม้วนเข้าหากัน เรียงตัวแบบซ้อนเหลื่อมในดอกตูม ก้านดอกย่อยยาว 1.5-2 ซม. มีหนามและขนปกคลุม ด้านบนของก้านดอกย่อยจะพวยรอยเชื่อม เกสรเพศผู้จำนวน 10 อัน แยกเป็นอิสระ ก้านเกสรเพศผู้ยาว 1.4-1.5 ซม. มีขนคลุมหนาแน่นตอนโคนทำให้เห็นก้านเกสรเป็นกลุ่ม มีสีแดงตรงกลางถึงปลาย อับเกสรยาว 0.1-0.15 ซม. อับเกสรแตกตามยาว ก้านเกสรติดกับอับเรณูด้านล่าง เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ ยาว 0.2-0.3 ซม. มีขนยาวปกคลุม ก้านเกสรเพศเมียยาว 0.6-1.1 ซม. มีขน พลาเซนตาแนวเดียว จำนวน 1 คาร์เพลจำนวน 1 ช่อง ออวูล 2-3 ออวูลต่อช่อง ผล เป็นฝัก บวมพองลม ผิวมีหนามเล็กๆ มีกลิ่นแรง เมล็ดกลม มี 2 เมล็ด ภาพที่. 43

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	รับประทานสด หรือตาก เป็นผักจิ้มน้ำพริก ใบอ่อน ยอดอ่อน และช่อดอก มีกลิ่นฉุนรุนแรง คล้ายกลิ่นแมงกะแท้วหรือแมงดา รสเปรี้ยว-เผ็ด
ระยะเวลาการออกดอก	ตุลาคม-กุมภาพันธ์
นิเวศวิทยา	พบบริเวณป่าละเมาะ ป่าเต็งรัง ป่าผสมผลัดใบ และชายป่า ที่รกร้าง
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษา
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 198 (BCU)

17.3 แสมสาร

Cassia garrettiana Craib, in Kew Bull. 1912: 151; Gagnep. in Fl. Gen.I.-C. 2: 169. 1913; Craib in Fl. Siam. En. 1: 510. 1928; K. & S.S. Larsen in Fl. C. L. V. 18: 91. Figure 27: 6-7. Plate 4,2. 1980; Larsen & Vidal., in Flora of Thailand. 4(1): 112-113. 1984.

ชื่อสามัญ	-
ชื่อพื้นเมือง	แสมสาร (กลาง) ขี้เหล็กคันข้ง ขี้เหล็กป่า ขี้เหล็กแพะ (ภาคเหนือ) ขี้เหล็กโคก (อีสาน) กะบัด การะบัด ขี้เหล็กสาร (ภาคตะวันออก) ไข่ชาน (เขมร-ภาคตะวันออก)

ไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูง 8-13 เมตร ลำต้น เปลือกตรง แตกกิ่งต่ำ เปลือกสีดำ แตกเป็นสะเก็ดเล็กๆ เรือนยอดเป็นพุ่มกลม กิ่งอ่อนมีขนประปราย ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกหนึ่ง

ชั้น ช่อใบเรียงสลับ ก้านช่อใบยาว 5.5-6.5 ซม. แขนงช่อใบยาว 13.5-15.5 ซม. ใบย่อยมี 6-9 คู่ เรียงตรงข้าม รูปใบหอกแกมรูปไข่ ขนาด 5.5-9.5 x 2.5-5.5 ซม. ปลายเรียวแหลม โคนมนหรือเบี้ยวเล็กน้อย ขอบเรียบ ผิวเกลี้ยง เนื้อใบสีเขียวเข้มก่อนข้างหนาเป็นมัน และเหนียวคล้ายแผ่นหนัง เส้นใบแบบร่างแห หูใบร่วงง่าย ก้านใบย่อยยาว 0.3-0.5 ซม. ดอก เป็นช่อแยกแขนง ออกที่ปลายยอด ช่อดอกตั้ง ยาว 8-20 ซม. มีขนสีน้ำตาลคลุมทั่วไป ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สมมาตรด้านข้าง ใบประดับรูปไข่ ปลายแหลม ร่วงง่าย กลีบเลี้ยง 5 กลีบ ไม่เท่ากัน ด้านนอกสองกลีบมีขนาดเล็กที่สุด ขนาด 0.6 x 0.5 ซม. กลีบใน 3 กลีบ ขนาด 1.2-1.3 x 0.8-1.2 ซม. กลีบดอกสีเหลือง 4-5 กลีบ แยกกัน มีขนาดไม่เท่ากัน รูปไข่กลับหรือรูปรีขนาด 1.2-1.5 x 0.8-1.2 ซม. ปลายกลีบมน โคนกลีบจะเรียวเป็นก้านดอกยาว 0.2-0.3 ซม. เนื้อกลีบโค้งงอ ผิวกลีบด้านนอกมีขน เรียงตัวแบบซ้อนเหลื่อมในดอกตูม เกสรเพศผู้จำนวน 10 อัน แยกเป็นอิสระล้อมรอบเกสรเพศเมีย มีเกสรเพศผู้ 2 อัน มีขนาดใหญ่ที่สุด ก้านเกสรยาว 1.1-1.2 ซม. อับเกสรยาว 0.8-1.0 ซม. เกสรเพศผู้อื่น 5 อัน มีขนาดรองลงมา ก้านเกสรยาว 0.4-0.5 ซม. อับเกสรยาว 0.5-0.6 ซม. และมีเกสรเพศผู้ที่ลดรูป 3 อัน มีขนาดเล็กที่สุด โคนมีขน ก้านเกสรติดกับอับเรณูที่ฐาน เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปรี โคนก้านเกสรเพศเมียมีขน ยอดเกสรโค้งเป็นงอวย พลาเซนตาแนวเดียว จำนวน 1 คาร์เพล จำนวน 1 ช่อง ออวุลจำนวนมากต่อช่อง ผล เป็นฝักแบน หนา สีน้ำตาลแก่ ขนาด 10-15 x 1.5-2.0 ซม. ภาพที่. 44

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ดอกอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	นำไปต้มน้ำทิ้ง 2-3 น้ำเพื่อลดความขม แล้วนำมาแกงเหมือนแกงขี้เหล็ก แต่จะมีรสขมกว่า
ระยะเวลาการออกดอก	สิงหาคม-ตุลาคม
นิเวศวิทยา	พบบริเวณป่าละเมาะ ป่าเต็งรัง ป่าผสมผลัดใบ และชายป่า ที่รกร้าง
แหล่งที่พบ	ทุกท้องถิ่นที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 102 (BCU) J.F. Maxwell 75-595 (BKF)

17.4 ขี้เหล็ก

Cassia siamea DC., Prod. 2 : 499. 1825; Bak. in Hook.f., Fl. Br. Ind. 2: 265. 1878; Gagnep. in Fl. Gen' .I.-C. 2: 164. 1913; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 617. 1922; Craib in Fl. Siam. En. 1: 514. 1928; K. & S.S. Larsen in Fl. C. L. V. 18: 88. 1980; Larsen & Vidal, in Flora of Thailand. 4(1): 110-111. 1984.

C. exaltata Reinw. ex Blume, Cat. :68. 1823, nom nud.

C. arayataensis Lianos, Fragm. :71. 1851.

C. montana Naves in Blanco, Fl. Filip. Ed. 3.: t. 452. 1880-83. Figure 27: 5.

ชื่อสามัญ Cassod Tree, Thai Copper Pod

ชื่อพื้นเมือง ขี้เหล็กใหญ่ (ภาคกลาง) ขี้เหล็กบ้าน (ลำปาง สุราษฎร์ธานี) ขี้เหล็กแก่น (ราชบุรี)
ขี้เหล็กหลวง ขี้เหล็กเผือก (ภาคเหนือ) ยะหา (ปัตตานี มาเลเซีย) ผักจี้ (ฉาน-
แม่ฮ่องสอน) แม่ขี้เหล็ก พะโคะ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)

ไม้ต้นขนาดกลางจนถึงขนาดใหญ่ สูงประมาณ 6-15 เมตร ผลัดใบแต่ผลิใบใหม่เร็วเปลือกเรียบสีเทาแกมน้ำตาล หรือสีเขียวแกมเทา เมื่อแก่เปลือกนอกมีสีดำ และแตกเป็นเกล็ดบริเวณโคนแตกกิ่งก้านเป็นพุ่มกลม และทึบ ยอดอ่อนและใบอ่อนสีแดงเรื่อๆ หรือสีแดงแกมชมพู กิ่งอ่อนเกลี้ยง ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียว เรียงสลับ ก้านช่อใบยาว 1.5-2.0 ซม. แกนช่อใบยาว 20-25 ซม. โคนมักโป่งพอง ทั้งแกนและก้านช่อใบมีขน ใบย่อย 6-10 คู่ เรียงตรงข้าม รูปขอบขนานหรือรูปรี ขนาด 3.5-7.5 x 1.5-2.5 ซม. ปลายมนเว้าเล็กน้อย โคนมน ขอบเรียบ ผิวเกลี้ยงทั้งสองด้าน เนื้อใบบาง เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 5-7 คู่ ก้านใบย่อยยาว 0.2-0.3 ซม. ดอก เป็นช่อเชิงหลั่น ออกบริเวณปลายยอดและซอกใบ ช่อดอกยาว 10-30 ซม. มีขนละเอียด ก้านช่อย่อยเรียงสลับเวียน ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สมมาตรด้านข้าง ใบประดับที่โคนก้านดอกย่อย รูปสามเหลี่ยมโค้งงอ ปลายเรียวแหลม ยาว 0.5-0.8 ซม. ร่วงง่าย กลีบเลี้ยงสีเขียวแกมเหลือง โคนเชื่อมเล็กน้อย ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปไข่ ขนาด 1.1-1.2 x 0.8-1.0 ซม. ปลายมน ผิวด้านนอกมีขน เนื้อกลีบหนาและแข็ง กลีบดอกสีเหลือง 5 กลีบ แยกกัน รูปไข่กลับหรือรูปรี ขนาด 1.5-1.9 x 1.1-1.4 ซม. เรียงตัวแบบซ้อนเหลื่อมในดอกตูม หลุดร่วงง่าย เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 3-4 ซม. จะเริ่มบานจากโคนช่อไปสู่ปลายช่อ ก้านดอกย่อยยาว 1.5-2.0 ซม. มีขน เกสรเพศผู้จำนวน 10 อัน สีเหลือง ยาวไม่เท่ากัน แยกเป็นอิสระล้อมรอบเกสรเพศเมีย ก้านเกสรยาว 0.2-0.8 ซม. อับเรณูสีน้ำตาล ยาว 0.8-1 ซม. แดงตามยาว ก้านเกสรติดตรงฐานของอับเรณู เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ สีเขียว รูปไข่ ขนาด 0.5-0.6 x 0.1-0.2 ซม. มีขนสีขาวประปราย ก้านเกสรเพศเมียยาว 0.4-0.6 ซม. มีขน ยอดเกสรขนาดเล็ก พลาเซนตาแนวเดียว ภายในมี 1 ช่อง ออวุลจำนวนมากต่อช่อง ผด เป็นฝัก แบนแข็ง รูปขอบขนาน ขนาด 20-25 x 1.2-1.5 ซม. หัวท้ายแหลม ฝักอ่อนสีเขียว ฝักแก่สีน้ำตาล และแตกตามแนวตะเข็บ เมล็ด สีน้ำตาล แบน รูปกลมหรือรี ผิวมัน จำนวน 10-30 เมล็ด ขนาด 0.3-0.4 x 0.1-0.2 ซม. ภาพที่. 45

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ดอกอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	ก่อนนำมาปรุงอาหารต้องนำมาต้มน้ำทิ้งก่อน 2-3 ครั้ง เพื่อลดความขมลง จากนั้นนำมาปรุงเป็นแกง เรียก แกงซี่เหล็ก มีรสขมเล็กน้อย
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	พบบริเวณป่าละเมาะ ป่าเบญจพรรณ ป่าโปร่งชุ่มชื้น ทุ่งนา ริมหาด และ ปลูกในบริเวณบ้าน ในสวน
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษามีการจำหน่ายในตลาดตลอดปี
หมายเหตุ**	คนโบราณนิยมนำใบซี่เหล็กมาบ่มมะม่วง เพื่อเร่งให้มะม่วงสุกเร็วขึ้น
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 101 (BCU) P. Trisarasri 445 (BCU)

17.5 โศกน้ำ

Saraca indica L., Mant. Pl. 1: 98. 1767; Gagnep. in Fl. Gen. I.-C. 2: 210. 1913; Zuyderhoudt, Blumea 15: 423. 1967; Vidal in F.L.V. 18: 137. Fig. 24. 1980; Larsen & Vidal., in Fl. of Thailand. 4(1): 97-98. 1984.

S. minor (Zoll. & Mor.) Miq., Fl. Ind. Bat. 1(1): 84. 1855; Craib in Fl. Siam. En. 1: 536. 1928.

S. bijuca Prain, J. As. Soc. Bengal 66(2): 214. 1897; Craib, op. Cit.: 534.

S. harmandiana Pieere, Fl. For. Cochinch. 5: t. 387 B. 1899; Gagnep. in Fl. Gen. I.-C. 2: 210.

1913.

S. pierreana Craib, Kew Bull. 1928; 64; in Fl. Siam. En. 1: 536. 1928. Figure 24: 5-7.

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง โศกน้ำ (ลพบุรี ภาคใต้) โศก (ลพบุรี ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคใต้) สมตุก (ภาคเหนือ) อีโศก อีโต โสโศคา (ภาคใต้) คะโคลิติ๊ะ (มาเลย์-ใต้)

ไม้ต้นสูง 10-15 เมตร ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียว ใบย่อย 3-5 คู่ รูปไข่แกมรูปใบหอก ขนาด 5.0-18.0 x 1.5-5.0 ซม. ปลายแหลมมน โคนมนหรือรูปหัวใจ ขอบเรียบ แผ่นใบหนา ผิวเกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 15-20 คู่ ก้านใบยาว 10-15 ซม. ก้าน

ใบย่อยยาว 0.3-0.5 ซม. ดอก เป็นช่อเชิงหลั่น เส้นผ่านศูนย์กลางช่อดอก 5-15 ซม. ก้านช่อดอกยาว 5-15 ซม. ก้านดอกย่อยยาว 1.0-2.0 ซม. ดอกย่อยจำนวนมาก สมบูรณ์เพศ สมมาตรด้านข้าง ใบประดับรูปไข่ ขนาด 0.2-0.8 x 0.1-0.3 ซม. ร่วงง่าย ใบประดับย่อยสีเขียว รูปไข่ หรือรูปไข่แกมรูปขอบขนาน ขนาด 0.3-0.8 x 0.1-0.3 ซม. ฐานรองดอกยาว 0.5-1.5 ซม. กลีบเลี้ยงสีเขียวแกมแดง 4 กลีบ รูปไข่แกมรูปขอบขนาน ขนาด 0.5-1.2 x 0.3-0.5 ซม. ปลายมนหรือกลม เกสรเพศผู้ 6-8 อัน ก้านเกสรยาว 3-5 ซม. โคนก้านสีเขียว ปลายก้านสีแดง อันเรณูสีแดงแกมน้ำตาล รูปแถบ ยาว 0.1-0.15 ซม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปรี ขนาด 0.5-0.8 x 0.2-0.4 ซม. มีขนสีขาว ก้านชูเกสรเพศเมียยาว 0.4-0.6 ซม. ก้านเกสรเพศเมียยาว 1.5-3.0 ซม. ยอดเกสรเป็นดู่ยาว 0.1-0.2 ซม. พลาเซนตาแนวเดียว ภายในรังไข่มี 1 ช่อง ออวุล 6-8 ออวุล ผล เป็นฝัก รูปขอบขนานแกมรูปใบหอก ขนาด 10-20 x 2-6 ซม. หนา 0.4-0.6 ซม. ปลายเป็นงอวยแหลม โคนกลมหรือตัด ฝักอ่อนสีเขียว ฝักแก่สีน้ำตาล เมล็ด 6-8 เมล็ด ภาพที่. 46

ส่วนที่ใช้	ดอกอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	นำมาใส่แกงส้ม นิยมใช้ดอกที่ยังไม่บาน มีรสเปรี้ยวเล็กน้อย
ระยะเวลาการออกดอก	ธันวาคม-มีนาคม
นิเวศวิทยา	พบบริเวณริมแหล่งน้ำ ในป่าละเมาะ ป่าเบญจพรรณ
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษา
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 120 (BCU) ภาพที่. 54

17.6 มะขาม

Tamarindus indica L., Sp. Pl. ; 134. 1753; Kurz., Fl. Burm. 1: 414. 1877; Baker in Hook. f., Fl. Br. Ind. 2: 273. 1878; Gagnep. in Fl. Gen. I.-C. 2: 217. 1913; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 636. 1922; Craib in Fl. Siam. En. 1: 533. 1928; K. & S.S. Larsen in Flora of Thailand 4,1: 124, Fig. 31: 10-12. 1984.

ชื่อสามัญ	Tamarind
ชื่อพื้นเมือง	มะขาม (กพบุรี ทั่วไป) ตะลุม (ชาวนน-นครราชสีมา) อำเปยล (เขมร-สุรินทร์) ม่องโคตัง (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี) มอคเตล ต่อมอเทล (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) หมากแกง (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน)

ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่สูง 10-25 เมตร กิ่งอ่อนมีขนปกคลุม เมื่อแก่ผิวจะเกลี้ยง ใบเป็นใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียวปลายคู่ เรียงสลับ ใบย่อย 10-18 คู่ ก้านช่อใบยาว 5-8 ซม. แกนช่อใบยาว 6-10 ซม. เป็นร่อง ก้านและแกนช่อใบมีขน หูใบขนาดเล็กหลุดร่วงง่าย ใบย่อย เรียงตรงข้าม รูปแถบแกมรูปขอบขนาน ขนาด 0.8-3.0 x 0.3-0.6 ซม. ปลายกลมถึงตัดตรงมีติ่งหนามสั้นๆ โคนเบี้ยว ขอบเรียบ แผ่นใบบาง ผิวใบเกลี้ยง เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 5-7 คู่ ดอกเป็นช่อกระจุก ออกตามปลายกิ่งหรือตามลำต้น ช่อดอกยาว 5-15 ซม. ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สมมาตรด้านข้าง ใบประดับสีแดงขนาดใหญ่ 2 ใบ รูปรีแกมไข่กลับ ขนาด 0.5-0.8 x 0.2-0.4 ซม. ปลายกลีบมีขน หลุดร่วงง่าย ก้านดอกย่อยยาว 1-1.2 ซม. กลีบเลี้ยงเมื่ออ่อนสีเขียว เมื่อดอกบานจะเปลี่ยนเป็นสีเหลือง โคนเชื่อมเป็นรูปกรวยยาว 0.5-1.0 ซม. ปลายแยกเป็น 4 กลีบ รูปรีแกมขอบขนาน ขนาด 1.2-1.5 x 0.4-0.6 ซม. ปลายแหลม มีขนบริเวณโคนกลีบด้านใน กลีบดอกสีเหลืองแกมส้มมีลายแดง 3 กลีบ ขนาดไม่เท่ากัน กลีบบนขนาดเล็กรูปรีขนาด 1.0-1.2 x 0.2-0.3 ซม. ปลายกลมแหลม โคนม้วนห่อเป็นหลอด ขอบกลีบพับขึ้น ผิวมีขน กลีบใหญ่ด้านข้าง 2 กลีบ รูปไข่แกมขอบขนานแคบๆ ขนาด 1.0-1.2 x 0.4-0.6 ซม. ปลายกลมมีติ่งแหลมตรงกลาง โคนสอบแหลม โค้งงอ ขอบกลีบยับย่นเป็นคลื่น ผิวมีขน เกสรเพศผู้ 3 อัน ใ้คงงอเชื่อมติดกันเป็นแผ่น ก้านเกสรยาว 1.2-1.5 ซม. อับเรณูขนาดใหญ่รูปขอบขนาน ยาว 0.2-0.3 ซม. ก้านเกสรติดกับอับเรณูด้านหลัง เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปขอบขนานยาว 0.8-1.0 ซม. ก้านเกสรโค้งยาว 0.5-0.7 ซม. มีขน ปลายเกสรตัด พลาเซนตาแนวเดียว ภายในรังไข่มี 1 ช่อง ออวุล 10-12 ออวุล ติดอยู่ที่ผนังรังไข่ ผล เป็นฝักกลมรี รูปขอบขนานโค้ง ขนาด 5-15 x 1.5-2 ซม. ฝักอ่อนมีเปลือกสีเขียวแกมน้ำตาล เปลือกผลชั้นกลางเป็นเนื้อติดกับเปลือกชั้นนอก เมื่อแก่เปลือกชั้นนอกจะแข็ง กรอบหักง่าย สีน้ำตาล เนื้อในกลายเป็นสีน้ำตาล ฝักไม่แตก เมล็ด แบน สีน้ำตาลเข้มถึงดำ รูปรางเกือบกลม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1 ซม. ภาพที่. 47

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน ดอกอ่อน ดอกแก่ ฝักอ่อน ฝักแก่
วิธีประกอบอาหาร	ยอดอ่อน ใบอ่อน ดอกอ่อน ดอกแก่ นำมาปรุงเป็นต้มโคล้งปลาช่อน มะขามอ่อน ต้มกะทิกับหมู ฝักอ่อน นำมาทำเป็นน้ำพริกส้มมะขาม ฝักแก่ แกะเมล็ดคอกเก็บไว้ใช้เป็นเครื่องปรุงรส เรียกว่าส้มมะขามหรือ มะขามเปียก เวลาใช้นำมาคั้นกับน้ำ รสเปรี้ยว
ระยะเวลาการออกดอก	สิงหาคม-ตุลาคม

นิเวศวิทยา	พบขึ้นในป่าเบญจพรรณ ปัจจุบันนำมาปลูกเป็นไม้ผลเศรษฐกิจ และนิยมปลูกตามบ้านเรือนเพื่อใช้ประโยชน์ด้านต่างๆ เช่น รับประทาน ให้ร่มเงา และเป็นต้นไม้มงคลโบราณจะทำให้คนเกรงขาม ย้ำเกรง
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 128 (BCU) P. Trisarasi 437 (BCU)

18. วงศ์ Capparaceae

18.1 ผักเตี๋ยน

Cleome gynandra L., Sp. Pl. 2:671. 1753; Jacobs in Fl. Males. I. 6:101. 1960; Backer & Bakh. van den Brink. f., Fl. Java 1: 182. 1963; Kongkanda, in Flora of Thailand. 5, 3: 241-271. 1991.

Gynandropsis pentaphylla DC., Prod. 1:238. 1824; Hook.f. & Thoms. In Fl. Br. Ind. 1: 171. 1872Ridl., Fl. Mal. Pen. 1:120. 1922.

ชื่อสามัญ	Spider flower, Wild Spider Flower
ชื่อพื้นเมือง	ผักเตี๋ยน (ลพบุรี ทั่วไป) ผักเตี๋ยน ผักเตี๋ยนขาว (ภาคกลาง) ผักส้มเตี๋ยน (ภาคเหนือ)

พืชล้มลุกปีเดียว แตกกิ่งก้านสาขารอบต้น ลำต้นและใบมีขนปกคลุมทั่วไป มียางเหนียว สูง 70-100 ซม. ใบ เป็นใบประกอบแบบนิ้วมือ เรียงสลับ ใบย่อย 3-5 ใบ รูปขอบขนาน ปลายแหลม โคนสอบแคบ ขอบเรียบ ขนาดของแต่ละใบมักไม่เท่ากัน ใบกลางมีขนาดใหญ่ที่สุด ขนาด 3-8 x 1-3 ซม. ก้านใบยาว 2-8 ซม. ก้านใบย่อยยาว 0.1-0.3 ซม. มีขนอ่อนๆปกคลุมอยู่ เส้นแขนงใบ 5-9 คู่ ใบประดับขนาดเล็ก ลักษณะคล้ายใบประกอบแบบ 3 ใบย่อย ดอก เป็นช่อกระจกระจ ออกที่ยอด กิ่งยาว หรือสีเหลืองอ่อน ดอกบานในเวลาากลางคืน ก้านช่อดอกยาว 1.5-2.5 ซม. ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สม่ำเสมอตามรัศมี กลีบเลี้ยง 4 กลีบ แยกกัน รูปไข่ ขนาด 0.3-0.6 x 0.1-0.2 ซม. กลีบดอก 4 กลีบ แยกกัน รูปไข่กลับ ขนาด 0.8-1.5 x 0.2-0.4 ซม. โคนกลีบดอกเรียวเป็นก้านยาว 0.1-0.5 ซม. ก้านชูเกสรร่วมยาว 0.8-2.0 ซม. ไม่มีขน เกสรเพศผู้ 6 อัน ก้านเกสรยาว 1-2 ซม. อับเรณูรูปขอบขนาน

ยาว 0.2-0.3 ซม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ ลักษณะเป็นแท่งยาว ขนาด 0.15-0.25 x 0.05 ซม. มีก้านชูเกสรเพศเมียยาว 0.1-0.2 ซม. พลาเซนตาตามแนวตะเข็บภายในมี 2 ช่อง ผล เป็นฝักเรียวยาว รูปทรงกระบอก ขนาด 5-7 x 0.3-0.6 ซม. อยู่บนก้านยาว 0.1-0.3 ซม. ปลายผลมีงอยยาว เมื่อแก่แตกออกเป็น 2 ซีก เมล็ด จำนวนมาก รูปไต สีดำแกมน้ำตาล เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.1-0.2 ซม. ภาพที่. 48

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน ดอกอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	คนไทยไม่นิยมบริโภคสด ต้องนำไปลวกก่อน โดยการนำผักเสี้ยนมาเด็ดหรือหั่นเป็นท่อน นำไปตากแดดให้หมาดๆ จากนั้นเอาข้าวสุกเย็น 1 กำมือ คั่วผักเสี้ยน 5 ถ้วยแกง ขยำกับเกลือให้มีรสเค็มเล็กน้อย น้ำเกลือ 5 ถ้วย แล้วนำผักเสี้ยนใส่ลงไป ใส่ น้ำตาลโตนดลงไป ตักเกลือให้เข้ากัน ปิดฝา ตั้งไว้ในที่ร่ม 3-4 คืน นำไปรับประทานได้ โดยอาจนำมาจิ้มกับน้ำพริก หรือนำไปแกงส้มได้ ผักเสี้ยนสดรสขม ผักเสี้ยนคองรสเปรี้ยว
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี แต่จะออกดอกมากในฤดูฝน
นิเวศวิทยา	เป็นวัชพืช พบขึ้นตามธรรมชาติ บริเวณริมทาง ที่รกร้าง ตามสวน ชอบขึ้นในดินที่มีความชื้น
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 133 (BCU)

18.2 ผักเสี้ยนผี

Cleome viscosa L., Sp. Pl. 2:672. 1753; Hook. f. & Thoms. in Fl. Br. Ind. 1: 170. 1872; Gagnep. in Fl. Gen. I-C. 1:173. 1908; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1:119. 1924; Backer & Bakh. van den Brink. f., Fl. Java 1: 182. 1963; K. Chayamarit in Flora of Thailand. 5, 3: 241-271. 1991.

Polanisia viscosa DC., Prod. 1:242. 1824.

P. icosandra (L.) Wight & Arn., Prod.: 22. 1834.

ชื่อวงศ์	CAPPARACEAE
ชื่อสามัญ	-
ชื่อพื้นเมือง	ผักเสี้ยน (ลพบุรี ทั่วไป) ผักเสี้ยน ผักเสี้ยนขาว (ภาคกลาง)

ผักส้มเทียน (ภาคเหนือ)

พืชล้มลุกปีเดียว สูง 50-100 ซม. แดกกิ่งก้านสาขาเรอบด้น ลำต้นและใบมีขนสีเหลืองปกคลุมทั่วไป มียางเหนียว มีกลิ่นเฉพาะ ใบ เป็นใบประกอบแบบนิ้วมือ เรียงสลับ ใบย่อย 3-5 ใบ รูปขอบขนาน ปลายแหลมหรือมน โคนแหลม ขอบเรียบ ขนาดของแต่ละใบมักไม่เท่ากัน ใบกลาง มีขนาดใหญ่ที่สุด ขนาด 1.5-4.0 x 0.5-2.0 ซม. มีขนอ่อนๆปกคลุมอยู่ เส้นแขนงใบ 3-6 คู่ ก้านใบ ยาว 1-5 ซม. ก้านใบย่อยยาว 0.1-0.2 ซม. ใบประดับขนาดเล็ก ลักษณะคล้ายใบประกอบแบบ 3 ใบย่อย ดอก เป็นช่อกระจุก ออกที่ยอดหรือตามง่ามใบ สีขาวหรือสีเหลืองอ่อน ดอกบานในเวลาเช้า ก้านช่อดอกยาว 1.5-2.5 ซม. ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สม่ำเสมอตามรัศมี กลีบเลี้ยง 4 กลีบ แยกกัน รูปขอบขนาน ขนาด 0.3-0.5 x 0.1-0.2 ซม. ปลายมนหรือแหลม กลีบดอกสีเหลือง 4 กลีบ แยกกัน รูปไข่กกลีบ ขนาด 0.4-1.2 x 0.1-0.5 ซม. ปลายมนกลม โคนกลีบดอกเรียวยาวเป็นก้านยาว 0.1-0.5 ซม. ก้านชูเกสรตัวผู้ยาว 0.8-2.0 ซม. ไม่มีขน เกสรเพศผู้ 8-30 อัน ก้านเกสรตัวผู้ 0.5-0.8 ซม. อับเรณู รูปขอบขนานยาว 0.1-0.2 ซม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ ลักษณะเป็นแท่งยาว ขนาด 0.15-0.25 x 0.05 ซม. ปลายเกสรมีจอยแหลมยาว 0.3-0.6 ซม. มีขนเล็กน้อย พลาเซนตาตามแนวตะเข็บ ภายในมี 2 ช่อง ผล เป็นฝักเรียวยาว รูปทรงกระบอก ขนาด 4-6 x 0.3-0.6 ซม. อยู่บนก้านยาว 0.1-0.3 ซม. ปลายผลมีจอยยาว 0.2-0.6 ซม. เมื่อกแก่แตกออกเป็น 2 ซีก เมล็ด จำนวนมาก รูปไต สีน้ำตาลแดง เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.1-0.2 ซม. ผิวขรุขระ

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน ดอกอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	ไม่นิยมบริโภคสด ต้องนำไปต้มหรือตาก รับประทานกับน้ำพริก
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี แต่จะออกดอกมากในฤดูฝน
นิเวศวิทยา	เป็นวัชพืช พบขึ้นตามธรรมชาติ บริเวณริมทาง ที่รกร้าง ตามสวน ชอบขึ้นในดินที่มีความชื้น
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 134 (BCU)

18.3 กุ่มบก

Crateva adansonii DC., Prod. 1: 243. 1824; Jacobs, Blumea 12: 196. 1964; K. Chayamarit. in Flora of Thailand. 5, 3: 241-271. 1991.

Crateva adansonii ssp. *odora* (Buch. –Ham.) Jacobs, *ibid.*: 198.

C. odora Buch. –Ham., *Trans. L. Soc.* 15: 118. 1827; in *Fl. Mal.* I. 6: 66. 1960.

C. erythrocarpa Gagnep., *Bull. Soc. Bot. France* 55: 322. 1908; in *Fl. Gen. I.-C.* 1: 170. 1908;
 Craib in *Fl. Siam. En.* 1: 86. 1925.

ssp. *trifoliata* (Roxb.) Jacobs, *Blumea* 12: 199. 1964.

Capparis trifoliata Roxb., *Fl. Ind. ed. Carey* 2: 581. 1832.

ชื่อสามัญ Sacred Barna, Cofer Tree
ชื่อพื้นเมือง กุ่มบก (ลพบุรี) ผักกุ่ม (ภาคอีสาน)

ไม้ต้น ขนาดเล็ก สูงประมาณ 5-10 เมตร เมื่อกดอกจะผลัดใบ ใบ เป็นใบประกอบแบบนิ้วมือ ก้านใบยาว 7-9 ซม. มีต่อมกลมเล็กๆอยู่ตรงปลาย ใบย่อย 3 ใบ รูปไข่หรือรูปรี ขนาด 4-10 x 3-5 ซม. ปลายเรียวแหลม หรือมนกลม โคนรูปติ่มหรือมน ขอบเป็นคลื่นเล็กน้อย เนื้อใบค่อนข้างหนาคล้ายแผ่นหนัง ผิวใบเรียบ เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 5-7 คู่ ก้านใบย่อยยาว 0.4-0.8 ซม. เป็นร่องตามยาว ดอก เป็นช่อกระจุก ออกที่ปลายยอด หรือซอกกิ่ง มีกลิ่นหอมอ่อนๆ ช่อดอกยาว 7-10 ซม. จำนวน 5-10 ดอก ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สมมาตรด้านข้าง ก้านดอกย่อยยาว 3.5-5.5 ซม. กลีบเลี้ยงสีเขียว 4 กลีบ รูปรี ขนาด 0.3-0.6 x 0.1-0.2 ซม. เมื่อดอกแห้งจะเปลี่ยนเป็นสีส้มแกมน้ำตาล กลีบดอก 4 กลีบ แยกกัน เมื่อเริ่มออกเป็นสีขาวต่อมาเปลี่ยนเป็นสีเหลืองหรือสีเหลืองแกมส้ม รูปรี ขนาด 1.2-2.0 x 1.0-1.5 ซม. ปลายมน โคนมนสอบแคบไปยังก้าน ก้านกลีบยาว 0.3-0.6 ซม. โคนก้านกลีบสีเขียวอ่อน เกสรเพศผู้ตอนแรกสีขาว จากนั้นเปลี่ยนเป็นสีม่วงแดง จำนวน 15-25 อัน แยกเป็นอิสระ ติดอยู่บนฐานรองดอก ก้านชูอับเรณูยาว 2.5-5 ซม. อับเรณูยาวขนาด 0.2-0.3 x 0.1-0.12 ซม. ติดกับก้านชูอับเรณูด้านหลัง แยกตามยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปรีหรือรูปไข่ ขนาด 0.25-0.35 x 0.2-0.25 ซม. ก้านชูเกสรเพศเมียยาว 0.5-0.6 ซม. เมื่อเป็นผลจะยาวขึ้น ยอดเกสรขนาดเล็ก พลาเซนตาตามแนวตะเข็บ จำนวน 2 ช่อ ออวลจำนวนมากต่อช่อ ผล กลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 2-3 ซม. มีก้านหนา 0.2-0.3 ซม. เปลือกหนา มีสะเก็ดบางๆสีเหลืองแกมเทากระจายอยู่ทั่วไป เมล็ด จำนวนมาก ขนาด 0.8-0.9 x 0.5-0.7 ซม. ภาพที่. 49

ส่วนที่ใช้ ยอดอ่อน ใบอ่อน ช่อดอกอ่อน
วิธีประกอบอาหาร นำมาดองโดยการหมักกับน้ำเกลือและน้ำซาวข้าว ทิ้งไว้ 2-3 วัน จึงนำมารับประทานเป็นผักจิ้มน้ำพริก

หรือนำมาต้มกินน้ำถึง 1-2 ครั้ง เพื่อลดความขมแล้วนำไปแกงคล้ายแกง
ขี้เหล็ก โดยปรุงรสด้วยข่าอ่อน ตะไคร้ น้ำปลาร้า และข้าวสารเล็กน้อย

ระยะเวลาการออกดอก	มีนาคม-พฤษภาคม
นิเวศวิทยา	พบทั่วไปตามริมฝั่งแม่น้ำ ลำคลอง บึง
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ ไม่พบว่ามีกรนำมาขายในท้องตลาด
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 52 (BCU) T. Smitinand 1208 (BKF)

18.4 กุ่มน้ำ

Crateva magna (Lour.) DC. Prod. 1: 243. 1824; Merr., Comm. Lour. : 172. 1935; Jacobs, in
Blumea 12: 206. 1964; K. Chayamarit in Fl. of Thailand. 5, 3: 241-271. 1991.

Capparis magna Lour., Fl. Cochinch. 1: 331. 1790.

Ticlanthera corymbosa Raf., Sylv. Tell.: 108. 1838.

C. nurvala Ham., Trans. L. Soc. 15: 121. 1827; Craib in Fl. Siam. En. 1: 86. 1925; Jacobs, in
Fl. Males. 1. 6:68. 1960; Blumea 12: 194. 1964.

C. lophosperma Kurz, J. Bot. 12: 195. 1874; Gagnep in Fl. Gen. I.-C. 1: 178. 1908.

D.

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นเมือง กุ่มน้ำ (ลพบุรี) รอดะ (ละโว้-เชียงใหม่) อ่าเกอ (สุพรรณบุรี) เหาะเถาะ (กะเหรี่ยง-
กาญจนบุรี)

ไม้ต้น สูงประมาณ 5-15 เมตร ลำต้นคดงอ แตกกิ่งต่ำ ใบ เป็นใบประกอบแบบนิ้วมือ
ก้านช่อใบยาว 4.5-10.0 ซม. มีใบย่อย 3 ใบ รูปใบหอกหรือรูปขอบขนาน ขนาด 6-15 x 3.5-4.5 ซม.
ปลายเรียวแหลม โคนสอบเรียว ใบที่อยู่ด้านข้างโคนจะเบี้ยวเล็กน้อย ขอบเป็นคลื่นเล็กน้อย ใบตรง
กลางมีขนาดใหญ่ที่สุด เนื้อใบค่อนข้างหนาคล้ายแผ่นหนัง ผิวใบเรียบ เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนง
ใบ 9-15 คู่ ด้านล่างเห็นเด่นชัด ผิวใบด้านล่างมีละอองสีเทาปกคลุมอยู่ ใบอ่อนผิวด้านบนสีเขียว
มันเป็นเงา ใบแก่เปลี่ยนเป็นสีเทาแกมน้ำตาล ก้านใบย่อยยาว 0.5-0.8 ซม. เป็นร่องตามยาว ที่ปลาย
ก้านมีต่อมกลมสีน้ำตาลแก่ เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 0.1 ซม. ดอก เป็นช่อกระจุก ออกที่ปลาย

ยอด หรือชอกกิ่ง มีกลิ่นหอมอ่อนๆ ช่อดอกยาว 10-18 ซม. ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สมมาตรด้านข้าง ก้านดอกย่อยยาว 3.5-6.5 ซม. กลีบเลี้ยงสีเขียว 4 กลีบ รูปไข่ ขนาด 0.4-0.5 x 0.1-0.2 ซม. ปลายกลีบแหลมสีแดงแกมม่วง กลีบดอก 4 กลีบ แยกกัน เมื่อเริ่มออกเป็นสีขาวต่อมาเปลี่ยนเป็นสีเหลืองหรือสีเหลืองแกมส้ม รูปค่อนข้างกลม หรือรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ขนาดไม่เท่ากัน กลีบอุ้งขนาด 2.0-2.5 x 1.5-2.0 ซม. กลีบด้านข้างทั้งสองขนาด 1.0-1.8 x 0.8-1.2 ซม. ปลายมน โคนมน สออบแคบไปยังก้าน ก้านกลีบ ยาว 0.5-1.2 ซม. โคนก้านกลีบสีเขียวอ่อน เกสรเพศผู้สีม่วงแดง จำนวน 15-25 อัน แยกเป็นอิสระ ติดอยู่บนฐานรองดอก ก้านเกสรยาว 3.5-5 ซม. อับเรณูยาว ขนาด 0.2-0.3 x 0.1-0.12 ซม. ก้านเกสรติดด้านหลัง แดกตามยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปรีหรือรูปไข่ ขนาด 0.5-0.6 x 0.2-0.25 ซม. ก้านชูเกสรเพศเมีย ยาว 3.5-5.5 ซม. เมื่อเป็นผลจะยาวขึ้น พลาเซนทารอบแกนร่วม ภายในรังไข่มี 2 ช่อง ออวูลจำนวนมากต่อช่อง ผล รูปรี ยาว 5-8 ซม. เปลือกหนา มีสะเก็ดบางๆ สีเหลืองแกมเทากระจายอยู่ทั่วไป เมล็ด จำนวนมาก สีน้ำตาล รูปเกือบรี ยาว 0.5-1.0 ซม. หนา 0.2-0.3 ซม. ภาพที่. 50

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน ช่อดอกอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	นำมาดองโดยการหมักกับน้ำเกลือและน้ำซาวข้าว ทิ้งไว้ 2-3 วัน จึงนำมารับประทานเป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือนำมาต้มคั้นน้ำทิ้ง 1-2 ครั้ง เพื่อลดความขมแล้วนำไปแกงคล้ายแกงจืดเห็ด โดยปรุงรสด้วยข่าอ่อน ตะไคร้ น้ำปลาร้า และข้าวสารเล็กน้อย
ระยะเวลาการออกดอก	มกราคม-มีนาคม
นิเวศวิทยา	พบตามทั่วไปตามริมฝั่งแม่น้ำ ลำคลอง บึง ตั้งแต่ระดับความสูงระดับน้ำทะเลถึง 600 เมตร
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 101 (BCU) J.F. Maxwell 97-384 (BKF)

18.5 กุ่ม

Crateva religiosa Forst. f., Pl. Esc.: 45. 1786; Fl. Ins. Austr. Prod. : 35. 1786; Jacobs in Fl. Males. I. 6: 65. 1960; Backer & Bakh. van den Brink. f., Fl. Java 1: 183. 1963; Jacobs, Blumea 12: 206. 1964; K. Chayamarit in Flora of Thailand. 5, 3: 268-269. 1991.

Capparis macrocarpa Kurz, J. Bot. 12: 195. 1874; Gagnep. in Fl. Gen. I.-C. 1: 180. 1908; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 125. 1924; Craib in Fl. Siam. En. 1: 85. 1925

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นเมือง กุ่มน้ำ (ลพบุรี ทั่วไป) กุ่ม (ภาคอีสาน)

ไม้ต้น สูงประมาณ 5-15 เมตร ลำต้นคดงอ ใบ เป็นใบประกอบแบบนิ้วมือ ใบย่อย 3 ใบ รูปไข่ หรือรูปรี ขนาด 5-15 x 2.0-2.5 ซม. ปลายแหลมหรือเรียวแหลม โคนแหลม ใบที่อยู่ด้านข้าง โคนจะเบี้ยวเล็กน้อย ขอบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย ใบตรงกลางมีขนาดใหญ่ที่สุด แผ่นใบบาง ผิวใบเกลี้ยง เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 5-9 คู่ ก้านใบยาว 5-10 ซม. ก้านใบย่อยยาว 0.1-0.3 ซม. เป็นร่องตามยาว ที่ปลายก้านมีต่อมกลมสีน้ำตาลแก่ ดอก เป็นช่อกระจะ ออกที่ปลายยอด หรือซอกกิ่ง มีกลิ่นหอมอ่อนๆ ช่อดอกยาว 10-20 ซม. ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สมมาตรด้านข้าง ก้านดอกย่อยยาว 2.0-3.5 ซม. กลีบเลี้ยงสีเขียว 4 กลีบ รูปไข่หรือรูปรี ขนาด 0.5-0.6 x 0.2-0.3 ซม. ปลายมนหรือเรียวแหลม กลีบดอก 4 กลีบ แยกกัน เมื่อเริ่มออกเป็นสีขาวต่อมาเปลี่ยนเป็นสีเหลืองหรือสีครีม รูปค่อนข้างกลม หรือรูปรี ขนาด 1.5-3.0 x 0.5-2.0 ซม. ปลายมนหรือแหลม โคนสอบเรียวเป็นก้านยาว 0.5-1.0 ซม. โคนก้านกลีบสีเขียวอ่อน เกสรเพศผู้สีแดงแกมม่วง จำนวน 15-25 อัน แยกเป็นอิสระ ติดอยู่บนฐานรองดอก ก้านเกสรยาว 3-5 ซม. อับเรณูยาวขนาด 0.2-0.3 x 0.1-0.12 ซม. ติดกับก้านชูอับเรณูด้านหลัง เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปรีหรือรูปไข่ ขนาด 0.3-0.5 x 0.1-0.2 ซม. ก้านชูเกสรเพศเมีย ยาว 4.0-5.5 ซม. เมื่อเป็นผลจะยาวขึ้น พลาเซนทารอบแกนร่วม ภายในรังไข่มี 2 ช่อง ออวูลจำนวนมากต่อช่อง ผลเกือบกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง ยาว 3-5 ซม. เปลือกหนา ผิวหยาบ มีสะเก็ดบางๆ สีเหลืองแกมเทากระจายอยู่ทั่วไป เมล็ด จำนวนมาก สีน้ำตาล เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5-0.8 ซม. ภาพที่.51

ส่วนที่ใช้ ยอดอ่อน ใบอ่อน ช่อดอกอ่อน

วิธีประกอบอาหาร นำมาดองโดยการหมักกับน้ำเกลือและน้ำซาวข้าว ทิ้งไว้ 2-3 วัน จึงนำมารับประทานเป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือนำมาต้มคั้นน้ำทิ้ง 1-2 ครั้ง เพื่อลดความขมแล้วนำไปแกงคล้ายแกงจืดหรือแกงส้ม โดยปรุงรสด้วยข่าอ่อน ตะไคร้ น้ำปลาร้า และข้าวสารเล็กน้อย

ระยะเวลาการออกดอก มกราคม-มีนาคม

นิเวศวิทยา พบตามทั่วไปตามริมฝั่งแม่น้ำ ลำคลอง บึง ตั้งแต่ระดับความสูงระดับ

น้ำทะเลถึง 600 เมตร
 แหล่งที่พบ ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ
 ตัวอย่างพันธุ์ไม้ C. Cheancharoen 103 (BCU)
 T. Smitinand 12147 (BKF)

18.6 แอง

Maerua siamensis (Kurz) Pax., Engler et Prantl, Nat. Pflanzenfam. Ed. 2, 176: 196, 1936; K. Chayamarit in Flora of Thailand. 5, 3: 241-271. 1991.

Niebuhrria siamensis Kurz., For. Fl. Burma 1: 59, 1877; Gagnep., Fl. Gen. I.-C. 1: 177, 1908; Craib, Fl. Siam. En. 1: 78, 1925.

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นเมือง แอง (ทพบุรี ทั่วไป) แอง (นครราชสีมา)

ไม้ต้นไม่ผลัดใบขนาดกลาง สูง 10-15 เมตร เรือนยอดเป็นพุ่มทึบ ลำต้นมักคดงอ เปลือกสีเขียวเข้มจนเกือบถึงสีดำ เรียบหรือแตกเป็นเกล็ดเล็กๆ กิ่งอ่อนสีเขียว เกลี้ยง ไม่มีขน ใบ เป็นใบประกอบแบบนิ้วมือ ยาว 10-15 ซม. เรียงเวียนสลับ ใบย่อยออกจากจุดเดียวกันที่ปลายก้านช่อ 3-5 ใบ รูปขอบขนานหรือรูปขอบขนานแกมรูปไข่ ใบกลางมีขนาดใหญ่ที่สุด ขนาด 3-8 x 1.5-3 ซม. ใบด้านข้างขนาด 4-5.5 x 1-1.5 ซม. ปลายตัด มีติ่งแหลม โคนสอบแคบ ขอบเรียบ แผ่นใบค่อนข้างหนาเป็นมันคล้ายแผ่นหนัง ไม่มีขน เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบและเส้นใบย่อยเห็นไม่ชัด ก้านช่อใบยาว 1.5-5 ซม. ก้านใบย่อยสั้นมาก ดอก ออกเป็นดอกเดี่ยวหรือเป็นช่อเล็กๆแบบช่อเชิงหลั่น 5-10 ดอก สีขาวแกมเขียวหรือสีเขียวอ่อน ที่ปลายยอดหรือตามซอกใบ ก้านดอกยาว 3-4 ซม. ใบประดับเป็นเส้นเรียวยาว 1.5-3.5 ซม. กลีบเลี้ยงสีเขียว 4 กลีบ แยกจากกันหรือเชื่อมติดกันเป็นหลอดสั้นๆ รูปขอบขนาน ขนาด 0.5-0.8 x 0.2-0.3 ซม. เมื่อดอกบานเต็มทีกลีบจะพับกลับมาจากโคนก้านดอก ไม่มีกลีบดอก เกสรเพศผู้ 9-10 อัน แยกกัน ก้านเกสรมีขนาดเล็กยาว 1.5-2.5 ซม. อับเรณูติดด้านหลัง แดกตามยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ ผิวเกลี้ยง รูปกลมหรือรูปรี ขนาดกว้าง 0.1-0.2 ซม. ก้านชูรังไข่ ยาว 1.5-2.3 ซม. ปลายเกสรเป็นก้านกลม พลาเซนตาตามแนวตะเข็บ ภายในรังไข่มีช่องเดียว ออวูลจำนวนมาก ผล มีเนื้อหลายเมล็ด ลักษณะกลมหรือเบี้ยวบิดเล็กน้อย เส้น

ผ่านศูนย์กลาง 2-2.5 ซม. ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่สีเหลือง ผิวขรุขระ ไม่มีขน เมล็ด 2-3 เมล็ด รูป
ร่างคล้ายเมล็ดถั่วหรือเป็นสี่เหลี่ยม ภาพที่. 52

ส่วนที่ใช้	ขอลอ่อน ดอกอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	รับประทานสดเป็นผักแกล้มกับอาหารรสจัด เช่น น้ำพริก ลาบ
ระยะเวลาการออกดอก	เดือนธันวาคม-กุมภาพันธ์ ก่อนออกดอกจะทิ้งใบแล้วผลใบใหม่พร้อม กับการออกดอก
นิเวศวิทยา	พบตามป่าดิบแล้ง หรือบริเวณภูเขา
แหล่งที่พบ	อ.ลำสนธิ อ.ชัยบาดาล
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 108 (BCU) J.F. Maxwell 74-141 (BKF)

19. วงศ์ Caricaceae

19.1 มะละกอ

Carica papaya L. Sp. Pl. 2: 1036. 1753; Kurz, for Fl. Burm. 1: 533. 1877; Hook., Fl. Br. Ind. 2:
599. 1879; Ridl., Fl. Mal. Pen. 2:838. 1923; Brandis Ind. Tree. 345. 1990.

ชื่อสามัญ	Papaya
ชื่อพื้นเมือง	มะละกอ (ลพบุรี ภาคกลาง) หมักหุ้ง (นครพนม เลย) มะก้วยเทศ (ภาคเหนือ) ตะกุกเต้ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) หมากขวางพอ (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) ลอกอ (ภาค ใต้) ก้วยลา (ยะลา) แดงตัน (สตูล) มะเต๊ะ (มาเลย์-ปัตตานี)

ไม้ล้มลุก สูง 2-8 เมตร ลำต้นมีรอยแผลเป็นที่เกิดจากใบหลุดร่วงไป ไม่แตกกิ่งก้านสาขา มี
ยางสีขาว ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับที่ยอดลำต้น ใบบอกเป็นแฉกลึกเข้าสู่เส้นกลางใบ มีตั้ง
แต่ 5-7 แฉก บางครั้งพบจักเป็น 3 แฉก แต่ละแฉกบางครั้งจะจักอีกครั้งหนึ่ง ขอบของแต่ละแฉกฟัน
เป็นเลื้อยหยาบๆ แต่ละแฉกมีเส้นกลางใบมาบรรจบกันที่โคนใบ ก้านใบกลม ยาว 25-100 ซม. ดอก
สีครีมหรือขาวเหลือง ออกเป็นช่อตามใบ มักแยกเป็นต้นตัวผู้และต้นตัวเมีย แต่บางครั้งพบดอกตัว
ผู้และดอกตัวเมียอยู่บนต้นเดียวกัน ดอกตัวผู้มีขนาดเล็กกว่าดอกตัวเมีย ออกเป็นช่อห้อยลง ไม่มีก้าน

ดอก กลีบรองกลีบดอกมี 5 กลีบ โคนเชื่อมติดกัน ปลายกลีบแยกออกเป็นแฉกเล็กๆ กลีบดอกมี 5 กลีบ โคนเชื่อมติดกันเป็นท่อแคบ ยาว 1.5-2.5 ซม. ด้านนอกเกลี้ยง ด้านในมีขนนุ่ม ปลายกลีบแยกเป็นแฉกบาน โค้ง กว้าง 4-5 มม. ยาวประมาณ 1.5 ซม. เกสรผู้มี 10 อัน จัดเรียงเป็น 2 แถว ติดอยู่ที่ส่วนบนของท่อกลีบดอก ดอกตัวเมียออกเดี่ยวๆหรือมี1-3ดอก กลีบรองกลีบดอกค่อนข้างแบน กลีบดอกมี 5 กลีบ แยกจากกัน รูปขอบขนาน แฉก กว้าง 1.4-1.7 ซม. ยาว 4.5-5.5 ซม. รังไข่ยาว 2-3 ซม. เกลี้ยง ยอดเกสรเมีย แฉกร้าง มีหลายพู สีเหลือง ผด สด รูปรี หรือ รูปไข่ปลายแหลม ยาว 10-25 ซม. สีเขียว เมื่อสุกสีส้ม แดงอมส้ม หรือสีเหลือง ปลายแหลม เปลือกเรียบ บาง ปกคลุมด้วยคราบเทา เนื้อในสีเหลืองปนครีม หรือ สีแดงอมส้ม ตรงกลางกลวง เมล็ด มีจำนวนมาก สีดำ ภาพที่. 53

ส่วนที่ใช้	ผลดิบ ผลสุก
วิธีประกอบอาหาร	ผลดิบ นำมาต้มจิ้มน้ำพริก หรือ ผัดกับไข่ แดงส้ม ต้มกะทิกับปลาทุ หรือ นำมาทำส้มตำ ผลสุก รับประทานเป็นผลไม้
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	พบตามป่าละเมาะ ที่รกร้าง ริมทาง นิยมนำมาปลูกในบริเวณบ้าน
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 199 (BCU)

20. วงศ์ Clusiaceae (Guttiferae)

20.1 มะดัน

Garcinia schomburgkiana Pierre. Fl. For. Coch. 38. tt. 82; Craib in Fl. Siam. En. 1. 1932.

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง มะดัน (ลพบุรี ทั่วไป)

ไม้ต้นสูง 5-10 เมตร กิ่งเป็นเหลี่ยมสีน้ำตาล มียางเหนียวสีเหลือง มีกลิ่นเฉพาะ ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปรีแกมรูปขอบขนาน หรือรูปไข่กลับ ขนาด 8-11 x 2-4 ซม. ปลายมนหรือแหลม โคนสอบมน ขอบเรียบ หรือเป็นคลื่นเล็กน้อย แผ่นใบหนาคล้ายหนัง ผิวเกลี้ยง ด้านบนมัน เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 9-11 คู่ ก้านใบยาว 0.5-0.8 ซม. ดอก เป็นช่อ กระจุก ๆ ละ 2-6

ดอก ออกตามซอกใบ มีทั้งดอกสมบูรณ์เพศและดอกเพศผู้ ก้านดอกยาว 0.1-0.2 ซม. ดอกสมบูรณ์เพศ มีกลีบเลี้ยงสีเขียว 4 กลีบ แยกจากกัน เรียงเป็น 2 วง รูปไข่หรือรูปเกือบกลม งอโค้งเป็นกระต่าย ขนาด 0.4-0.5 x 0.2-0.3 ซม. กลีบดอกสีเหลืองแกมส้ม 4 กลีบ รูปรีแกมรูปไข่ หรือ รูปไข่ กลีบ ขนาด 0.5-0.7 x 0.3-0.4 ซม. ปลายกลม โคนสอบแคบ กลีบหนา หูดร่วงง่าย เกสรเพศผู้ จำนวน 10-20 อัน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปกลม ขนาด 0.15-0.2 x 0.1 ซม. สีเขียวอ่อน ไม่มีก้านเกสร ยอดเกสรสีน้ำตาลอ่อน ปลายแยก 3-4 แฉก ภายในรังไข่มี 5 ช่อง ดอกเพศผู้ มีเกสรจำนวนมากเรียงเป็นวง 4-5 วง กลุ่มละ 5-8 อัน ก้านเกสรสั้น โคนเชื่อม ปลายแยกเป็นก้านสั้น ๆ 0.05-0.015 ซม. อับเรณูมี 2 พู ติดที่ฐาน ไม่มีเกสรเพศเมีย ผล รูปไข่ หรือรูปขอบขนาน ขนาด 5-7 x 2-4 ซม. ผิวสีเขียวเป็นมัน บางเรียบ ผลยังมีกลีบเลี้ยงติดอยู่ รสเปรี้ยวมาก เมล็ด ลักษณะเป็นเมล็ดยาวเรียว 4-6 เมล็ดต่อผล เมื่ออ่อนสีขาว แก่จะมีสีดำเข้ม ภาพที่. 54

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน ผล
วิธีประกอบอาหาร	ยอดอ่อน ใบอ่อน รับประทานสดเป็นผักแกล้มกับอาหารรสจัด เช่น น้ำพริก ยำ ปลาร้าหลน มีรสเปรี้ยว ผล นำมาปรุงอาหารเพื่อให้มีรสเปรี้ยว ใช้แทนมะนาวได้ เช่น ใส่ในต้มยำ ต้มส้ม ต้มปลาทุ แกงส้ม น้ำพริกมะดัน หรือนำไปซอเป็นผักแกล้มกับข้าวคูกกะปิ นอกจากนี้ยังรับประทานเป็นผลไม้ อาจรับประทานสดหรือนำไปดองในน้ำเกลือเพื่อลดความเปรี้ยวลง
ระยะเวลาการออกดอก	มิถุนายน-สิงหาคม
นิเวศวิทยา	พบบริเวณริมลำธาร ริมหนองน้ำ ในป่าดิบแล้ง และมีการนำมาปลูกในบริเวณบ้าน
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษามีการจำหน่ายในตลาด
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 81 (BCU)

21. วงศ์ Combretaceae

21.1 ชุกวาง

Terminalla catappa L., Syst. Nat. ed. 12,2: 674. 1767; Clark in Hook. f., Fl. Br. Ind. 2: 444. 1878; Gagnep. in Fl. Gen. I.-C. 2: 750. 1920; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 705. 1922; Craib in Fl. Siam. En. 1: 601. 1931; Nanakorn, Thai For Bull. (Bot.) 15:65, Fig. 32.1985.

S. procera Roxb. Fl. Ind. ed. Carey :429.1832.

ชื่อสามัญ Singapore Almond, Tropical Almond, Olive-bark Tree, Indian Almond, Umbrella Tree, Sea Almond, Bengal Almond

ชื่อพื้นเมือง หูกวาง (ลพบุรี ทั่วไป) โคน(นราธิวาส) คัดมือ คัดมือ (ตรัง) ตาบัง(พิษณุโลก สกล) คาแปห์(มลายู-นราธิวาส) หลุมบัง (สุราษฎร์ธานี)

ไม้ต้นขนาดใหญ่ สูง 10-25 เมตร แตกกิ่งเป็นชั้น ๆ เรียงเวียนรอบต้นและแผ่กว้างในแนวราบ เปลือกเรียบ เนื้อไม้สีน้ำตาลหรือแดง กิ่งอ่อนมีขนสีน้ำตาลแดง เมื่อแก่เกลี้ยง ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับ เป็นกระจุกบริเวณปลายกิ่ง รูปไข่กลับ ขนาด 12-15 x 8-10 ซม. ปลายกลมมนหรือแหลมเป็นติ่งสั้น ๆ โคนสอบแคบจากกึ่งกลางใบและเว้าเป็นติ่งหู ขอบใบเป็นคลื่นและมีขนแข็งเรียงห่าง ๆ แผ่นใบหนาคล้ายแผ่นหนัง ผิวเกลี้ยงทั้ง 2 ด้าน เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 8-12 คู่ ด้านล่างมีขน ที่โคนของเส้นกลางใบด้านล่างมีต่อม 1 คู่ ติดอยู่ ก้านใบยาว 0.5-1.5 ซม. หนาแข็ง และมีขน ดอก เป็นช่อเชิงลด ออกที่ซอกใบใกล้ปลายกิ่ง ช่อดอกยาว 8-12 ซม. เป็นช่อเดี่ยว ๆ แกนช่อดอกมีขน มีทั้งดอกเพศผู้และดอกสมบูรณ์เพศอยู่บนต้นเดียวกัน ดอกย่อยจำนวนมาก ร่วงง่าย ดอกเพศผู้มักอยู่ที่ปลายช่อ ดอกสมบูรณ์เพศอยู่ที่โคนช่อ ไม่มีก้านดอกย่อย โคนดอกมีใบประดับรูปใบหอกยาว 0.1-0.15 ซม. ขอบมีขนแข็งเป็นตุ่ม ดอกสมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด ยาว 0.2-0.4 ซม. มีขน ปลายบานออกเป็นรูปถ้วยตื้น ๆ ยาว 2-3 ซม. ผิวด้านในมีขนบาง ปลายแยกเป็นกลีบรูปสามเหลี่ยมแกมรูปไข่ 5 กลีบ ยาว 0.1-0.15 ซม. ไม่มีกลีบดอก เกสรเพศผู้ 10 อัน ติดอยู่ที่ปลายหลอดกลีบเลี้ยง ก้านเกสรยาว 0.2-0.25 ซม. ไม่มีขน อับเรณูรูปไข่ ปลายแหลมยาวประมาณ 0.05 ซม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ใต้วงกลีบ ภายในแบ่งเป็น 1 ช่อง มี 2-3 ออวูล ติดอยู่ตรงปลายยอดรังไข่และห้อยลง ก้านเกสรเพศเมียไม่มีขน ยาว 0.2-0.25 ซม. งานฐานดอกเป็นพู่มีขนยาวคล้ายเส้นไหม ดอกเพศผู้มีลักษณะคล้ายดอกสมบูรณ์เพศ ผด แบบเมล็ดเดี่ยวแข็ง รูปกลมรี ด้านข้างแบน ขนาด 5-6 x 4-5 ซม. เปลือกผลมีเส้นใย เมล็ด รูปเกือบกลม ขนาด 2.5-3.0 x 2.0-2.5 ซม.

ส่วนที่ใช้ ยอดอ่อน

วิธีประกอบอาหาร รับประทานสด หรือลวกจิ้มน้ำพริก

ระยะเวลาการออกดอก พฤศจิกายน-มีนาคม

นิเวศวิทยา	ขึ้นกระจายตามชายฝั่งทะเลในเขตร้อน มักนิยมปลูกเป็นไม้ประดับ ใบจะเปลี่ยนเป็นสีเหลืองและสีแดงก่อนผลัดใบ
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษาศึกษา
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 122 (BCU) P. Trisarasaki 537 (BCU)

22. วงศ์ Convolvulaceae

22.1 ผอยทอง

Cuscuta chinensis Lamk. Enc. 2: 229. 1876; Clarke in Hook. f., Fr. Br. Ind. 4: 227. 1883; Trimen, Handb. Fl. Ceylon 3: 229.1895.

ชื่อสามัญ	Dodder
ชื่อพื้นเมือง	ผอยทอง (ลพบุรี ภาคกลาง) ผักไหม (อุตรธานี) ผอยไหม (นครราชสีมา) กิมซีเช่า ไท่วซี (จีน-แต้จิ๋ว)

พืชเบียน ซึ่งเป็นไม้เลื้อยขนาดเล็กขึ้นพันไม้พุ่มชนิดอื่น ลำต้นเป็นเส้นกลม แตกกิ่งก้านสาขาเป็นเส้นยาว สีเหลืองทอง ใบ รูปสามเหลี่ยมเล็กๆ หรือไม่มี ดอก สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามแนวรัศมี มีขนาดเล็กสีชมพู หรือขาวแกมชมพู กลีบเลี้ยง 4-5 อัน ช้อนเหลื่อมกัน กลีบดอก เชื่อมกันปลายแยกเป็นรูประฆัง หรือรูปกรวย เกสรเพศผู้ 4 อัน เชื่อมกับกลีบดอก เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ ก้านเกสรเพศเมีย 2 อัน ปลายแยกเป็น 2 แฉก พลาเซนทารอบแกนร่วม ภายในรังไข่มี 2 ช่อง ช่องละ 4 ออวูล ผล กลม ภาพที่. 55

ส่วนที่ใช้	ลำต้น
วิธีประกอบอาหาร	นำมาลวกจิ้มน้ำพริก หรือผัดกับหมู รสขมมัน
ระยะเวลาการออกดอก	ฤดูฝน
นิเวศวิทยา	พบตามริมทาง ที่รกร้าง ชอบที่ชุ่มชื้น จะพันเกาะกับต้นไม้อื่น

แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ อาจพบว่ามีการนำมาขายในท้องถิ่นชนบท
หมายเหตุ**	ถ้าฝอยทอง ไปขึ้นพันอยู่กับต้นไม้ที่มีพิษ หากนำมารับประทานอาจเกิดอันตรายได้
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 60 (BCU) T. Smitinand 83-6 (BKF)

23. วงศ์ Cucurbitaceae

23.1 ตำลึง

Coccinia grandis Voigt. Hort. Suburb. Calc. : 59. 1854; Backer & Bakh. van den Brink. f., Fl. Java. 1: 305. 1963; Craib. in Fl. Siam. En. 1: 152. 1932.

ชื่อสามัญ Ivy Gourd, Gourd

ชื่อพื้นเมือง ผักตำลึง (ลพบุรี ภาคกลาง) ผักแคบ (ภาคเหนือ) แคเคี้ยว (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)

ไม้เลื้อย ลำต้นขนาดเล็ก สีเขียว ยาวหลายเมตร มีมือเกาะ 1 เส้น ไม้แตกแขนง ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับไปตามข้อต้น รูปค่อนข้างกลม ขนาด 5-10 x 5-8 ซม. ปลายเป็นติ่งแหลม โคนเว้ารูปหัวใจ ขอบใบหยักแบบฟันเลื่อย เว้าลึกเป็น 5 แฉก แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ ผิวใบเกลี้ยง ด้านบนสีเขียวเข้มเป็นมัน เส้นใบรูปฝ่ามือ เส้นแขนงใบ 5-7 เส้น ก้านใบยาว 3-6 ซม. ดอก สีขาวขนาดใหญ่ เป็นดอกเดี่ยวหรือเป็นคู่ ออกตามง่ามใบ ดอกแยกเพศอยู่ร่วมต้น เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 3-6 ซม. ดอกเพศผู้ สมมาตรตามรัศมี ก้านดอกยาว 2-4 ซม. กลีบเลี้ยงสีเขียว โคนเชื่อมติดกันรูปประฉิ่ง ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปยาวแคบ ขนาด 0.25-0.3 x 0.1-0.15 ซม. หลายริ้วแหลม กลีบดอกสีขาว โคนเชื่อมกันเล็กน้อยรูปประฉิ่ง ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปไข่ ขนาด 1.0-1.2 x 0.8-1.0 ซม. ปลายริ้วแหลม ผิวเกลี้ยง เกสรเพศผู้ 3 อัน ก้านเกสรเพศผู้เชื่อมติดกันเป็นกลุ่ม อับเรณูเชื่อมติดกัน ดอกเพศเมีย สมมาตรตามรัศมี กลีบเลี้ยงและกลีบดอกเหมือนดอกเกสรเพศผู้ เกสรเพศเมีย มีรังไข่ได้วงกลีบ รูปกระสวย ก้านเกสรเพศเมียยาว 0.5-1.0 ซม. ไม่มีขน ยอดเกสรแยกเป็น 3-5 แฉก พลาเซนตาตามแนวตะเข็บ ภายในรังไข่มี 1 ช่อง ออวูลจำนวนมาก ผล แบบแตง รูปไข่กลับหรือรูปขอบขนาน ขนาด 4.0-6.5 x 2.0-2.5 ซม. ผลอ่อนสีเขียว มีลายเป็นเส้นสีขาวตามความยาวผล ผลแก่จะเปลี่ยนเป็นสีแดงจัด เนื้อภายในสีแดง ผิวเกลี้ยง เมล็ด จำนวนมาก รูปไข่กลับแกมขอบขนาน ขนาด 0.5-0.7 x 0.3-0.4 ซม. ผิวเรียบ ภาพที่. 56

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน ผลอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	ยอดอ่อน ใบอ่อน ต้ม, ลวก, ผัดน้ำมัน รับประทานกับน้ำพริก หรือนำไป ต้มจืด หมูบะช่อ แกงเลียง ผลอ่อน นำไปแกงส้ม เป็นอาหารในสมัยโบราณ ปัจจุบันหารับประทาน ได้ยาก เนื่องจากต้องมีกรรมวิธีในการทำเพื่อไม่ให้ผลมีรสขม
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	ปลูกเป็นอาหาร โดยมักทำค้างหรือร้านให้เลื้อย หรือขึ้นพันไม้อื่น พบ ได้ทั่วไป ตามข้างทาง ที่รกร้าง
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 181 (BCU)

23.2 บวบขม

Luffa cylindrica (L.) Roem., Fl. Gen. I. -C. 2:1075. 1913; J.J. Ochse., Vegetables of The Dutch East Indies. 1: 203. Fig. 123. 1931.

ชื่อสามัญ	Smooth Loofah, Vegetable Sponge, Sponge Guard, Wash-rag Sponge, Gourd Towel
ชื่อพื้นเมือง	บวบขม (ลพบุรี ภาคกลาง) บวบกลม บวบขม (ภาคกลาง) บวบอ้ม มะนอยขม มะ นอยอ้ม มะบวบอ้ม มะบวบ (ภาคเหนือ) กะตอระอ (มลายู-ปัตตานี)

ไม้เลื้อยปีเดียว ลำต้นอ่อนและยอดอ่อนมีขน และค่อยๆหลุดร่วงไปเมื่อแก่ ลำต้นเป็นเหลี่ยม ยาว 7-10 เมตร มือเกาะออกตามข้อเป็นเส้นยาว แยก 3 แขนง ทุกส่วนเมื่อขี้คิมจะมีกลิ่นเหม็น ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ ใบรูปห้าเหลี่ยม ขนาด 8-12 x 8-14 ซม. ปลายใบแหลม โคนเว้ารูปหัวใจ ขอบใบหยักเล็กน้อย เว้าลึกเป็น 5 แฉก แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ ด้านบนใบสีเขียวแก่ ด้านล่างสีเขียวอ่อน ใบอ่อนมีขน เมื่อแก่ขนจะหลุด เส้นใบรูปฝ่ามือ เส้นแขนงใบ 3-7 เส้น ฐานขึ้นมาเห็นชัดเจน ก้านใบเป็นเหลี่ยมยาว 6-10 ซม. มีขน ดอก เป็นดอกเดี่ยวหรือเป็นช่อ ดอกแยกเพศอยู่ร่วมต้น เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 3-5 ซม. ดอกบานตอนบ่ายหรือตอนเย็น ดอกเพศผู้ มักออกเป็นช่อ ยาว 10-12 ซม. สมมาตรตามรัศมี ก้านดอกยาว 1-2 ซม. กลีบเลี้ยงสีเขียว โคนเชื่อมเป็นหลอดสั้น ปลายแยกเป็นกลีบเล็กๆเรียวยาว 5 กลีบ ปลายแหลม ผิวด้านนอกมีขนสั้นอ่อนนุ่มปกคลุม กลีบ

ดอกสีเหลืองหรือสีเหลืองอ่อน 5 กลีบ รูปไข่กลับหรือรูปรี ขนาด 2.0-2.3 x 1.0-1.5 ซม. เกสรเพศผู้ 3 อัน ก้านเกสรแยกกัน อับเรณูแบบ 1 ช่อง 1 อัน แบบ 2 ช่อง 2 อัน ดอกเพศเมียมักเป็นดอกเดี่ยว สมมาตรตามรัศมี กลีบเลี้ยงและกลีบดอกเหมือนดอกเกสรเพศผู้ เกสรเพศเมีย มีรังไข่ได้วงกลีบ รูปขอบขนานยาว 0.5-1.0 ซม. ก้านเกสรเพศเมียเป็นหลอดสั้น ยอดเกสรแยกเป็น 3 แฉก พลาเซนตาตามแนวตะเข็บ ภายในรังไข่มี 3 ช่อง แต่ละช่องมีออวูลจำนวนมาก ผล แบบแดง รูปรียาว 20-30 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลางผล 4-8 ซม. ปลายผลมีกลีบดอกเหลืออยู่ผลอ่อนสีเขียว มีลายสีเขียวเข้ม ผลแก่สีเขียวแกมเหลือง หรือสีเขียวแกมเทา ผิวเกลี้ยง ภายในผลมีเส้นใยเหนียวเป็นร่างแห เมล็ดจำนวนมาก สีดำ รูปรี แบน ขนาด 1.2-1.5 x 0.6-0.8 ซม. ผิวเรียบ ภาพที่. 57

ส่วนที่ใช้	ผลอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	ผลอ่อน คั้น, ลวก รับประทานกับน้ำพริก, ผัดกับเนื้อสัตว์
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	ปลูกเป็นอาหาร โดยมักทำค้างหรือร้านให้เลื้อย ชอบดินที่ร่วนซุย และไม่มีน้ำขัง หรืออาจจะพบขึ้นเป็นวัชพืชพันต้นไม้อื่น ตามที่รกร้างหรือในป่า
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 179 (BCU)

23.3 มะระขี้นก

Momordica charantia L., Sp. Pl. 2: 1009. 1753; Hook. f., Fl. Br. Ind., 2: 616. 1878; Gagnep in Fl. Gen. I. -C., 2: 1071. 1913; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 848. 1922; J.J. Ochse, Vegetables of The Dutch East Indies. 1: 205. Fig. 124-125. 1931; Backer & Bakh. van den Brink. f., in Fl. Java. 1: 299. 1963.

ชื่อสามัญ	Bitter Cucumber, Bitter Gourd, Carilla Fruit
ชื่อพื้นเมือง	มะระขี้นก (ลพบุรี) มะระ (ทั่วไป) มะร็อยรู (ภาคกลาง ภาคใต้) มะห่อย มะไห่ (ภาคเหนือ) ผักเหย (สงขลา) ผักไห่ (นครศรีธรรมราช) สุพะเด (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)

ไม้เลื้อย ลำต้นเป็นเส้นเล็ก ยาว 5-10 เมตร มีขนประปราย มือเกาะออกตามข้อเป็นเส้นยาว ไม้แตกแขนง ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปฝ่ามือ ขนาด 2-4 x 2-4 ซม. แยกเป็นแฉกลีกรูปไข่ 5-7 แฉก ปลายใบแหลม โคนเว้ารูปหัวใจ ขอบใบหยักเล็กน้อย แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ เส้นใบรูปฝ่า

มือ เส้นแขนงใบ 7-9 เส้น ก้านใบยาว 1-2 ซม. มีขน ดอก เป็นดอกเดี่ยว ออกที่ซอกใบ ดอกแยกเพศอยู่ร่วมต้น เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 3-4 ซม. ดอกเพศผู้ ก้านดอกยาว 1.0-1.2 ซม. สมมาตรตามรัศมี กลีบเลี้ยงสีเขียว โคนเชื่อมกัน ปลายแยกเป็นแฉกรูปไข่ 5 กลีบ ปลายแหลม กลีบดอกสีเหลืองหรือสีเหลืองอ่อน 5 กลีบ บอบบางซี่ง่าย รูปไข่กลับหรือรูปรี ขนาด 1.5-2 x 1.0-1.5 ซม. เกสรเพศผู้ 3 อัน ก้านเกสรแยกกัน อับเรณูแบบ 1 ช่อง ดอกเพศเมีย สมมาตรตามรัศมี กลีบเลี้ยงและกลีบดอกเหมือนดอกเกสรเพศผู้ เกสรเพศเมีย มีรังไข่ได้วงกลีบ รูปขอบขนานยาว 0.5-1.0 ซม. ผิวขรุขระ ก้านเกสรเพศเมียเป็นหลอดสั้น ยอดเกสรแยกเป็น 3 แฉก พลาเซนตาตามแนวตะเข็บ ภายในรังไข่มี 3 ช่อง แต่ละช่องมีออวูลจำนวนมาก ผล รูปกระสวย ป้อม ยาว 2.0-4.0 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลางผล 2-3 ซม. โคนและปลายแหลม ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่สีเหลืองแกมส้ม หรือสีเหลือง เมื่อแก่จัดจะแตก ผิวขรุขระ เมล็ด จำนวนมาก สีแดง รูปไข่กลับ แบน ภายในผลมีเยื่อสีแดง ผิวเรียบ ภาพที่. 58

ส่วนที่ใช้	ผล
วิธีประกอบอาหาร	ผล ต้ม,ลวก หรือรับประทานสดกับน้ำพริก มีรสขม
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	ปลูกเป็นอาหาร โดยมักทำค้างหรือร้านให้เลื้อย ชอบดินที่ร่วนซุย และไม่ มีน้ำขัง อาจจะพบขึ้นเป็นวัชพืชพันต้นไม้อื่นหรือทอดเลื้อยไปตามพื้นดิน ตามที่รกร้างหรือโนป่า
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 169 (BCU)

23.4 พักข้าว

Momordica cochinchinensis L., Syst. Veg. 3: 14. 1826; Bot. Maq. t. 5145; King, l.c.36; Hook. f., FL. Br. Ind. 2: 618. 1875; Ridl., in Fl. Mal. Pen. 1: 848. 1932.

ชื่อสามัญ	-
ชื่อพื้นเมือง	พักข้าว (ลพบุรี ภาคกลาง) ผักข้าว (ภาคเหนือ) ชี้กาเครือ (ปัตตานี) พุตุ้เดาะ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)

ไม้เลื้อย ลำต้นเป็นเส้นสีเหลืองขนาดเล็ก สีเขียวคล้ำ ขึ้นพันต้นไม้อื่น หรือเลื้อยตามค้าง มีขนประปราย มือเกาะออกตามข้อเป็นเส้นยาว ไม้แยกแขนง ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปฝ่ามือ ขนาด 5-12 x 5-14 ซม. แยกเป็นแฉกลีกรูปไข่ 3-5 แฉก ปลายใบแหลม โคนเว้ารูปหัวใจ ขอบใบหยักเล็กน้อย แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ ผิวใบมีต่อมเป็นจุด และมีขนเล็กน้อย หรือไม่มีขน เส้นใบรูปฝ่ามือ เส้นแขนงใบ 3-5 เส้น ก้านใบยาว 4-8 ซม. ดอก เป็นดอกเดี่ยว ออกที่ซอกใบ ดอกแยกเพศอยู่ต่างต้นกัน ดอกเพศผู้ ก้านดอกยาว 5-15 ซม. สมมาตรตามรัศมี เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 5-7 ซม. ใบประดับมีขน กลีบเลี้ยงสีเขียว โคนเชื่อม หนา และแข็ง กลีบดอกสีขาวนวลหรือสีครีม มีจุดสีม่วง โคนสีดำ เชื่อมกันเล็กน้อย ปลายแยก 5 กลีบ รูปไข่กลับหรือรูปรี ขนาด 1.5-2 x 1.0-1.5 ซม. เกสรเพศผู้ 3 อัน ก้านเกสรแยกกัน ดอกเพศเมีย ก้านดอกยาว 2-5 ซม. สมมาตรตามรัศมี ใบประดับมีขนาดเล็กกว่าดอกเกสรเพศผู้ กลีบเลี้ยงและกลีบดอกเหมือนดอกเกสรเพศผู้ เกสรเพศเมีย มีรังไข่ได้วงกลีบ รูปขอบขนานยาว 0.5-1.0 ซม. ผิวขรุขระ ก้านเกสรเพศเมียเป็นหลอดสั้น ยอดเกสรแยกเป็น 3 แฉก พลาเซนตาตามแนวตะเข็บ ภายในรังไข่มี 1 ช่อง แต่ละช่องมีออวูลจำนวนมาก ผล รูปขอบขนาน ขนาด 10-15 x 5-7 ซม. ผิวมีหนาม ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่สีเหลืองแกมส้ม เมื่อแก่จัดสีแดงสด เมล็ด จำนวนมาก สีดำ รูปไข่ แบน ยาว 1.5-2.0 ซม. ด้านบนมีลายภาพที่. 59,60

ส่วนที่ใช้	ผลอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	ต้มรับประทานกับน้ำพริก หรือนำมาแกงส้มคล้ายแกงส้มแตงโมอ่อน
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	อาจจะพบขึ้นเป็นวัชพืชพันต้นไม้อื่นตามที่รกร้างหรือในป่า ปัจจุบันมีการนำมาปลูกเป็นอาหาร โดยมักทำค้างหรือร้านให้เลื้อย
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 170 (BCU)

24. วงศ์ Dilleniaceae

24.1 มะตาด

Dillenia indica L., Sp. Pl.:535. 1753; Hook.f. & Thoms. in Hook. f., Fl. Br. Ind. 1: 36. 1872; Kurz, For Fl. Burm. 1: 19. 1877; Fin. & Gagnep, in Fl. Gen. I.-C. 1: 21. 1907; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 10.

1922; Craib in Fl. Siam. En. 1: 22. 1925; Hoogl. in. Fl. Mal. I. 4: 171. 1951; Blumea 7: 108. 1952; in Flora of Thailand. 2(2): 103. 1981.

E. speciosa Thunb., Trans. L. Soc. Lond. 1: 20. 1791; Sm., Exot. Bot. 1: 3. t.2,3. 1804;

Hook.f., Curtis's bot. Mag.83:t. 5016. 1857.

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นเมือง มะตาด (ลพบุรี ภาคกลาง) ส้าน (ทั่วไป) ส้านป้าว (ภาคเหนือ) แส้น ส้านกวาย
ส้านท่า ส้านใหญ่ สัมปรู (ภาคใต้)

ไม้ต้น สูง 8-15 เมตร ลำต้นแตกกิ่งก้านมาก เปลือกหนาสีเทา หรือสีน้ำตาลแดง ลอกออกเป็นแผ่น กิ่งอ่อนมีขน ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปขอบขนาน หรือรูปไข่กลับ ขนาด 15-30 x 7-15 ซม. ปลายแหลม โคนเรียวหรือมน ขอบหยักเว้าเป็นจัก แผ่นใบหนาคล้ายหนัง ผิวใบด้านล่างหยาบ มีขนแข็ง ตรง เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 30-40 คู่ ตรงและขนานกัน ฐานเห็นเด่นชัด ก้านใบยาว 3-8 ซม. มีขนสีน้ำตาลนุ่มปกคลุมอยู่ โคนก้านใบแผ่ออกเป็นกาบหุ้มกิ่ง ดอก เป็นดอกเดี่ยวขนาดใหญ่ ออกตามปลายยอด กลิ่นหอมเย็น ก้านดอกยาว 1.0-2.5 ซม. มีขนสาบเล็กน้อย สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี เส้นผ่านศูนย์กลางดอกขณะบาน 8.0-15.0 ซม. กลีบเลี้ยงสีเขียวแกมขาว หนา รูปช้อน ขนาดใหญ่ 5 กลีบ แยกจากกัน ไม้หลุดร่วงง่าย ขนาด 3.0-5.0 x 2.0-4.0 ซม. กลีบดอกสีขาว 5 กลีบ แยกจากกัน รูปรางคล้ายถ้วยโค้ง ขนาด 6.0-12.0 x 3.0-6.0 ซม. ร่วงหลุดง่าย ขณะตูมกลีบดอกจะขยับ การเรียงกลีบแบบบิดเวียน เกสรเพศผู้สีเหลือง แบ่งเป็น 2 วงแยกออกจากกัน วงนอกจะโค้งเข้ายาว 1-1.5 ซม. จำนวนมาก วงในจะโค้งออก ยาว 2-2.5 ซม. จำนวน 20-30 อัน เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ ก้านเกสรเพศเมียยาว 3-3.5 ซม. พลาเซนตารอบแกนร่วม ภายในรังไข่มี 20 ช่อง ผล แบบมีเนื้อหลายเมล็ด กลมมน เส้นผ่านศูนย์กลาง 8-15 ซม. กลีบเลี้ยงหุ้มติดกับผล ภายในผลมียางเหนียวใส ผลอ่อนสีเขียว เมื่อแก่และสุกมีสีเหลือง ไม้แตก เมล็ด ลักษณะแข็งแบน รี คล้ายเมล็ดถั่ว สีดำ ภาพที่. 61

ส่วนที่ใช้ ผลอ่อน ผลแก่

วิธีประกอบอาหาร นำมาหั่นฝอยทำแกงส้มหรือแกงคั่ว ส่วนมากนิยมใส่น้ำปลาร้าลงไปในแกงด้วย เป็นอาหารประจำชาติของชาวมอญ มีรสเปรี้ยวอมฝาด

ระยะเวลาการออกดอก มีนาคม-พฤษภาคม

นิเวศวิทยา	พบตามป่าดิบชื้น ป่าพรุ บริเวณริมน้ำ
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 19 (BCU) T.Santisuk 1193 (BKF)

24.2 ส้าน

Dillenia obovata (Bl.) Hoogl. in Fl. Mal. 1.4: 173. fig. 13. 1951; in Flora of Thailand 2(2) : 99-100. 1981.

Colbertia obovata Blume, Bijdr. 1:6.1825.

D. ornata Wall., Pl. As. Rar. 1: 21. T. 23. 1830; Parkins., Indian Forester 61: 451. t. 28. f. 1. 1935.

D. aurea auct. non Sm.: Hook. f. & Thoms. In Hook. f., Fl. Br. Ind. 1:37. 1872; Kurz, For Fl. Burm. 1:20. 1877; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1:11.1922; Craib, Fl. Siam. En. 1:21. 1925;

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง ส้าน (ทพบุรี ภาคตะวันออก ภาคตะวันตก ภาคใต้) คว้องปะตุ (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี) ไม้ส้าน ส้านใหญ่ ส้านโค้ง (ภาคใต้)

ไม้ต้น ผลัดใบ สูงประมาณ 10-15 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่กลับ ขนาด 6.5-12.0 x 8.5-25.0 ซม. ปลายกลม โคนรูปติ่ม ขอบจักซี่ฟัน มีดิ่งตั้งยื่นต่อออกมาจากเส้นแขนงใบทุกเส้น แผ่นใบหนา ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขนยาวห่างตามเส้นใบ เส้นกลางใบด้านบนเป็นร่องลึก ด้านล่างมนเป็นสันขาว เส้นแขนงใบ 18-22 คู่ ก้านใบยาว 2-3 ซม. แบนและเป็นครีบด้านข้าง มีขนยาวห่างปกคลุม ดอก เป็นกระจุก 2-3 ดอก หรือเป็นดอกเดี่ยว สีเหลือง เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 10-15 ซม. ออกตามกิ่งหรือปลายกิ่ง ก้านดอกยาว 1.0-3.5 ซม. มีขนปกคลุม ใบประดับรูปช้อน 5 ใบ เรียงรอบก้านดอก ขนาด 1.0-1.2 x 0.4-0.6 ซม. ผิวด้านนอกมีขนหนาแน่น กลีบเลี้ยงสีเขียว หนา รูปหรือรูปกลมกลม ขนาด 2.0 x 1.5 ซม. ด้านนอกมีขน ด้านในเกลี้ยง กลีบดอกสีเหลือง รูปไข่กลับ ขนาด 6.0-6.5 x 4.0-4.5 ซม. กลีบบางและร่วงง่าย เกสรเพศผู้จำนวนมาก เรียงเป็น 2 วง วงนอกจำนวนมาก ยาว 1.0-1.2 ซม. วงใน จำนวน 16-18 อัน ยาว 2 ซม. ก้านเกสรโค้งงอออกด้านนอก เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปเกือบกลม ก้านเกสรเพศเมียโค้งยื่นออกมา ยาว

1.5-2.0 ซม. ภายในมี 5-8 ช่อง แต่ละช่องมี 10-15 ออวูล ผล กลม เส้นผ่านศูนย์กลางผล 2.5-3.0 ซม. มีกลิ่นเคี้ยวขยาใหญ่หุ้มอยู่ ฝูมน้ำ ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่สีส้ม เมล็ด จำนวนมาก ภาพที่. 62

ส่วนที่ใช้	ผลแก่
วิธีประกอบอาหาร	ใส่เป็นผักในแกงส้ม
ระยะเวลาการออกดอก	กุมภาพันธ์-พฤษภาคม
นิเวศวิทยา	พบขึ้นตามป่าเบญจพรรณ และตามเขาหินปูน สูงจากระดับน้ำทะเล 200-500 เมตร
แหล่งที่พบ	อ. ชัยบาดาล อ. ลำสนธิ อ. โศกสำโรง ไม่พบว่ามีจำหน่ายในตลาด
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 90 (BCU) C. Pengklai et al 6961 (BKF)

24.3 ด้านหิ่ง

Dillenia parviflora Griff., Not. Pl. As. 4: 704. 1854; Kurz, For. Fl. Burm. 1: 21. 1877; Hoogl., Blumea 7: 125. 1952; in Fl. of Thailand. 2(2) : 98. 1981.

D. kerrii Craib, Bull. Misc. Inf. R. Bot. GdnscKew 1911: 8; Fl. Siam. En. 1: 23. 1925.

D. elata auct. Non Picere : Craib, Fl. Siam. En. 1: 22. 1925

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นเมือง ส้าน ส้านหิน (ลพบุรี) มะส้านแคว้ง มะส้านหิ่ง ส้าน ส้านจา ส้านหิน (ภาคเหนือ)

ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ผลัดใบ สูง 10-30 เมตร ลำต้นเปลาตรง เปลือกหนา สีแดงอ่อนหรือสีน้ำตาลอ่อน ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับ อยู่บริเวณปลายกิ่ง ใบรูปไข่กลับหรือรูปรี ขนาด 15-30 x 10-15 ซม. ปลายมน โคนสอบ ขอบหยัก เนื้อใบหนาคล้ายแผ่นหนัง ผิวใบด้านบนมีขนสาบโดยเฉพาะเส้นกลางใบ ด้านล่างมีขนสีเทาอ่อนนุ่ม เส้นแขนงใบตรง และขนานถี่ๆ มี 25-35 คู่ ปลายเส้นขึ้นพันขอบใบ ทำให้ขอบใบหยักเป็นหนามแหลม ก้านใบยาว 5-6 ซม. ดอก สีเหลือง มีกลิ่นหอมอ่อนๆ ออกเป็นช่อกระจุกตามกิ่ง กระจุกละ 3-7 ดอก เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 4-6 ซม. ก้านดอกยาว 3-5 ซม. โคนก้านมีกาบหุ้ม ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี

กลีบเลี้ยง 5 กลีบ แยกกัน รูปช้อน ขนาด 1.5-2.0 x 1.0-1.5 ซม. กลีบดอกสีเหลือง 5 กลีบ แยกกัน รูปไข่กลับ ขนาด 2.0-3.0 x 1.5-2.0 ซม. ปลายมน โคนสอบเรียว ขอบกลีบเป็นคลื่น กลีบบาง ร่วงง่าย ผิวขยับย่น เกสรเพศผู้จำนวนมาก แบ่งเป็น 2 วง ล้อมรอบรังไข่ เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปกลม ก้านเกสรเพศเมียโค้งยื่นออกมา ภายในมี 5-8 ช่อง แต่ละช่องมี 12-15 ออวูล ผลกลม เส้นผ่านศูนย์กลางผล 1.5-2.0 ซม. อ้วนน้ำ ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่สีส้ม เมล็ด จำนวนมาก ภาพที่. 63

ส่วนที่ใช้	ผลแก่
วิธีประกอบอาหาร	ใส่เป็นผักในแกงส้ม
ระยะเวลาการออกดอก	กุมภาพันธ์-พฤษภาคม
นิเวศวิทยา	พบขึ้นตามป่าเบญจพรรณ และตามเขาหินปูน สูงจากระดับน้ำทะเล 200-500 เมตร
แหล่งที่พบ	อ. ชัยบาดาล อ.ลำสนธิ อ.โคกสำโรง ไม่พบว่ามีจำหน่ายในตลาด
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 89 (BCU) T. Smitinand et al 10222 (BKF)

25. วงศ์ Dioscoreaceae

25.1 มันเสา

Dioscorea alata L., Backer & Bakh. van den Brink. f., Fl. Java. 3: 254. 1923.

ชื่อสามัญ	Water Yam, Greater Yam
ชื่อพื้นเมือง	มันเสา (ลพบุรี) มันเสา มันงู มันจาวมะพร้าว มันมือหมี มันเลือดไก่ (ภาคกลาง) นอย(กะเหรี่ยง-เชียงใหม่) มันเขาวัว มันแข่งช้าง มันดินช้าง มันเลี่ยม (ภาคเหนือ) มันแถบ (ปราจีนบุรี) มันดอกทอง (นครราชสีมา) มันลองเชิง (สระบุรี) มันทุ่ (นครศรีธรรมราช) มันหวาย (เลย) ขายหมี (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)

ไม้เลื้อย มีลำต้นใต้ดิน สีน้ำตาลหรือดำ ไม่มีขน ลำต้นเป็นสี่เหลี่ยม ไม่มีหนาม ตามเหลี่ยมลักษณะเป็นครีบก มีครีบกเป็นคลื่น อาจจะพบมีหัวเกิดตามง่ามใบ ลำต้นยาวประมาณ 15-20 เมตร ใบ

เป็นใบเดี่ยว ใบที่อยู่บริเวณโคนต้น เรียงสลับ คล้ายรูปหัวใจ ขนาด 4-8 x 3-4 ซม. ปลายแหลม โคนเว้ารูปหัวใจหรือหัวใจทศกร ขอบเรียบ เส้นแขนงใบแบบนิ้วมือ 5 เส้น ฐานเห็นชัดทั้งด้านบนใบ และด้านล่างใบ เส้นใบย่อยแตกแบบร่างแห แผ่นใบบาง สีเขียวอ่อน ก้านใบยาว 7-10 ซม. ก้านใบ บิด มีครีบบ บริเวณโคนจะหนา ดอก เป็นช่อกระจุก ออกตามง่ามใบ ดอกเพศผู้และดอกเพศเมียอยู่ ต่างต้นกัน ดอกย่อยสมมาตรตามรัศมี ดอกเพศผู้ ออกเป็นช่อยาว 10-25 ซม. ก้านช่อสีเขียว ไม่มีขน มีครีบบ เส้นผ่านศูนย์กลางดอก 0.1-0.2 ซม. วงกลีบรวม 6 กลีบ เรียงเป็น 2 ชั้น เกสรเพศผู้ 6 อัน ดอกเพศเมียออกเป็นช่อ ไม่มีก้าน แต่ละช่อมี 10-15 ดอก กลีบดอกเหมือนดอกเพศผู้ เกสรเพศเมีย 1 อัน มีรังไข่เหนือวงกลีบ ยอดเกสรแยกเป็นสามแฉก พลาเซนทารอบแกนร่วม ภายในรังไข่แบ่งเป็น 3 ห้อง แต่ละห้องมี 2 ออวูล ผด แบบแห้งแตก รูปรี มี 3 มุม แผ่นเป็นปีกโค้งรูปครึ่งวงกลม 3 ปีก ปีก ขนาด 1.5-3.5 x 1.0-2.0 ซม. ปลายผลเว้าเล็กน้อย โคนกลมมีติ่งหนามแหลมสั้น เมล็ด ขนาดเล็ก จำนวนมาก มีปีก ภาพที่. 64

ส่วนที่ใช้	หัว
วิธีประกอบอาหาร	ต้มจิ้มน้ำพริก
ระยะเวลาการออกดอก	เมษายน-พฤษภาคม
นิเวศวิทยา	พบตามป่าเบญจพรรณ ป่าละเมาะ ที่รกร้าง
แหล่งที่พบ	อ.ชัยบาดาล, อ.ลำสนธิ ไม่มีจำหน่ายในตลาด
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 104 (BCU)

25.2 กลอย

Dioscorea hispida Dennst. Backer & Bakh. van den Brink. f., Fl. Java. 3: 110. 1923.

ชื่อสามัญ	Wild Yam
ชื่อพื้นเมือง	กลอย มันกลอย (ลพบุรี ทั่วไป) กลอยข้าวเหนียว กลอยหัวเหนียว (นครราชสีมา) กลอย (นครศรีธรรมราช ภาคใต้) กลอยนก กลอย (ภาคเหนือ) คลี่ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)

ไม้เลื้อย หลายฤดู ลำต้นกลมทรงกระบอก เวียนขวา ยาว 10-15 เมตร มีหนามแหลม หัวใต้ดิน ขนาดต่างกันจำนวนมาก ปกคลุมด้วยรากเล็กๆ สีเหลืองหรือสีน้ำตาล เมื่ออายุมากเปลี่ยนเป็นสีขาว เปลือกสีเทา บาง เนื้อภายในสีขาว หรือสีเหลืองอ่อน ใบ เป็นใบประกอบแบบนิ้วมือ มีใบ

ย่อย 3 ใบ ใบย่อยตรงกลางรูปรี หรือรูปรีแกมรูปขอบขนาน ขนาด 12-30 x 5-10 ซม. ปลายเรียวแหลม โคนแหลม ขอบเรียบ ใบย่อยด้านข้าง 2 ใบ รูปไข่หรือรูปไข่กลับ ขนาด 12-22 x 5-14 ซม. ปลายแหลม โคนเบี้ยว ขอบเรียบ เส้นใบแบบนิ้วมือ เส้นแขนงใบ 5-6 เส้น ใบอ่อน ด้านบนใบมีขน ใบแก่ด้านล่างมีขนตามเส้นใบ ก้านใบยาว 8-20 ซม. โคนหนา มีขน ก้านใบแก่มีขน ก้านใบย่อยยาว 0.5-1.0 ซม. ดอก ขนาดเล็ก สีเขียวแกมเหลือง ออกเป็นช่อตามซอกใบ ดอกเพศผู้ และดอกเพศเมียแยกคนละต้น ดอกเพศผู้ ออกเป็นช่อกระจະ 2-3 ชั้นซ้อนกัน ช่อดอกตั้ง ยาว 20-30 ซม. ใบประดับติดที่โคน ลักษณะคล้ายธง ปลายแหลม ด้านนอกมีขน กลีบรวมสีเหลือง 6 กลีบ แบ่งเป็น 2 วง กลีบวงในยาวกว่าเล็กน้อย เกสรเพศผู้ 6 อัน ก้านเกสรยาว ประมาณ 0.05 ซม. ไม่มีก้านดอก ดอกเพศเมีย เป็นช่อเชิงลด ชั้นเดียว ช่อดอกห้อยลงดิน ยาว 25-50 ซม. กลีบดอกเหมือนดอกเพศผู้ ไม่มีก้านดอก เกสรเพศเมีย มีรังไข่ได้วงกลีบ รูปรี มีขน ยอดเกสรเพศเมียแยกเป็น 2 แฉก พลาเซนทารอบแกนร่วม ภายในรังไข่มี 3 ช่อง ช่องละ 2 ออวูล ผล แบบแห้งแตก ขนาด 4-5.5 x 2.0-2.5 ซม. ผิวเกลี้ยง สีน้ำตาลอ่อน มีปีก เมล็ด จำนวนมาก มีปีก ภาพที่ 65

ส่วนที่ใช้	หัว
วิธีประกอบอาหาร	นำไปประกอบอาหาร เช่น แกงเผ็ด ผัดกับเนื้อสัตว์ หรือนำไปทำของหวาน เช่น กลอยคลูกน้ำตาล ข้าวเหนียวหน้ากลอย แกงบวดกลอย
ระยะเวลาการออกดอก	มิถุนายน-สิงหาคม
นิเวศวิทยา	พบตามป่าเบญจพรรณ ป่าละเมาะ ที่รกร้าง
แหล่งที่พบ	อ.ชัยบาดาล, อ.ลำสนธิ
หมายเหตุ**	หัวกลอยมีสาร dioscorine ซึ่งเป็นพิษต่อมนุษย์ แต่สามารถทำให้หมดไป โดยนำมาหั่นเป็นชิ้นบางๆ แช่ในน้ำ หรือน้ำเกลือ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 105 (BCU)

26. วงศ์ Dipterocarpaceae

26.1 พะยอม

Shorea roxburghii G. Don. Gen. Syst. 1: 813. 1831; Smitinand, in Thai For. Bull. (Bot.) 12: 74, Fig. 13. 1980; in Fl. C. L. V. 25: 96, Pl. 18: 1-5. 1990.

S. floribunda Wall. ex Kurz in J. As.Beng. 62: 60. 1873; Dyer in Hook. f., Fl. Br. Ind. 1: 304. 1874;

Kurz, For. Fl. Burm. 1: 119. 1877; Craib in Fl. Siam. En. 1: 142. 1925.

S. turula Roxb., Fl. Ind. 2: 618. 1832.

ชื่อสามัญ	Shorea
ชื่อพื้นเมือง	พะยอม (ลพบุรี ภาคกลาง กาญจนบุรี) ขะยอม พะยอมดง (ภาคเหนือ) กะยอม (เชียงใหม่) เน่าโน (แม่ฮ่องสอน) ยางหยวก (น่าน) ขะยอม (หนองคาย นครพนม ลาว) แคน (เลย) เชียงเขียว (กระเหรี่ยง-เชียงใหม่) ยอม พะยอมทอง (สุราษฎร์ธานี ปราจีนบุรี)

ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ผลัดใบ สูง 15-30 เมตร ลำต้นเปลาตรง หรือเป็นปุ่มโต ๆ เปลือกหนา สีน้ำตาลหรือเทา แตกเป็นร่องและเป็นสะเก็ดหนาไปตามยาวลำต้น เปลือกในสีน้ำตาลอ่อนปนเหลืองและมีทางสีน้ำตาลแก่ผ่าน ยอดเป็นพุ่มกลมหรือรูปไข่ กิ่งอ่อนเกลี้ยง มียาง ใบบนเป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ ใบรูปรีแกมรูปขอบขนานหรือใบรูปขอบขนาน ขนาด 8-10 x 3.0-4.5 ซม. โคนมน ปลายมน หรือปลายมีติ่งสั้น ๆ ขอบหยักเป็นคลื่นเล็กน้อย เนื้อใบค่อนข้างหนา เกลี้ยงเป็นมัน เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบมี 15-20 คู่ เส้นโค้งหนาไปคู่ขอบใบ เส้นใบย่อยแบบชั้นบันไดเห็นชัดทางด้านล่างใบ ก้านใบยาว 2.0-2.5 ซม. ดอก สีขาวหรือสีขาวนวล กลิ่นหอมแรง ออกเป็นช่อตามปลายกิ่งหรือเหนือรอยแผลใบใกล้ ๆ ปลายกิ่ง ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี กลีบเลี้ยงสีเขียวคล้ำ 5 กลีบ แยกกัน ขอบหยักฟันเลื่อย กลีบดอก 5 กลีบ แยกกัน การจัดเรียงของกลีบดอกบิดเวียนในดอกตูม เกสรเพศผู้ มี 15 อัน เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปรี พลาเซนทารอบแกนร่วม ภายในแบ่งเป็น 3 ช่อง ช่องละ 2 ออวูล ผล รูปกระสวย ยาว 2-3 ซม. ช่อนตัวอยู่ในกระพุ้งโคนปีก มีปีกยาวรูปขอบขนานแคบ ๆ 3 ปีก ยาว 8-10 ซม. มีเส้นตามความยาวปีกประมาณ 10 เส้น ส่วนปีกสั้นมี 2 ปีก ยาวไม่เกิน 3 ซม. ภาพที่. 66

ส่วนที่ใช้	ดอกอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	นำดอกอ่อนมาคั่วกับไข่ หรือชุบไข่ทอด รับประทานกับน้ำพริก
ระยะออกดอกเป็นผล	ออกดอกระหว่างเดือน ธันวาคม - กุมภาพันธ์
นิเวศวิทยา	พบในป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณแล้ง และชัน มีการนำมาปลูกเป็นไม้ประดับตามสถานที่ต่างๆ และคามริมถนน

แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษา แต่ไม่มีการนำมาจำหน่ายในท้องตลาด
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 201 (BCU) C. Pengklai 329 (BKF)

27. วงศ์ *Elaeocarpaceae*

27.1 มะกอกน้ำ

Elaeocarpus hygrophyllus Kurz, For. Fl. Burm. 1: 168. 1877; Brandis Ind. Tree: 103. 1921; Craib in Fl. Siam. En. 1: 195. 1925; Phengkklai, in Thai For Bull. (Bot.) 10: 36. F. 18. 1977.

ชื่อสามัญ	-
ชื่อพื้นเมือง	มะกอกน้ำ (ลพบุรี ทั่วไป)

ไม้ต้นสูง 8-20 เมตร ไม้ผลัดใบ เรือนยอดพุ่มกลมทึบ ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับห่างๆ รูปไข่กลับ หรือรูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ ขนาด 5-12 x 2-5 ซม. ปลายมน โคนสอบเรียว ขอบจักฟันเลื่อย แผ่นใบหนา ผิวใบเกลี้ยง ด้านบนสีเขียวเข้มเป็นมัน เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 5-7 คู่ ก้านใบยาว 1-2 ซม. หูใบหุดร่วงง่าย ดอก เป็นช่อกระจุก ออกตามซอกใบ ก้านช่อดอกยาว 4-12 ซม. มีขนสีขาวฟู ดอกย่อยจำนวนมาก สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี ก้านดอกย่อยยาว 0.1-0.2 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 0.8-1.2 ซม. กลีบเลี้ยงสีเขียว 5 กลีบ รูปหอก ขนาด 0.3-0.4 x 0.1-0.2 ซม. ด้านนอกมีขนสั้นนุ่ม กลีบดอกสีขาวหรือสีขาวนวล 5 กลีบ รูปไข่กลับ ขนาด 0.6-0.8 x 0.3-0.4 ซม. ขอบกลีบจักลึกลงไปประมาณครึ่งหนึ่งของความยาวกลีบ เห็นเป็นเส้นผอๆ ไม่มีขน เกสรเพศผู้จำนวนมาก 15-25 อัน ก้านเกสรยาว 0.3-0.4 ซม. มีขนสั้นๆ อับเรณูรูปแถบยาว 0.1-0.2 ซม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปไข่ ขนาด 0.15-0.2 x 0.1-0.15 ซม. มีขนเล็กน้อย ก้านเกสรเพศเมียยาว 0.3-0.4 ซม. มีขน ภายในรังไข่มี 3 ช่อง แต่ละช่องมี 2 ออวูล ผล รูปรี หัวแหลม ท้ายแหลม ขนาด 3-4 x 1.5-2.5 ซม. ไม่มีขน ผลอ่อนสีเขียวอ่อน ผลแก่สีเหลืองแกมน้ำตาล ก้านผลยาว 0.7-1.0 ซม. เมล็ด ขนาดใหญ่ 1 เมล็ด หัวท้ายแหลม ผิวเมล็ดขรุขระ ภาพที่ 67

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ผล
วิธีประกอบอาหาร	ยอดอ่อน รับประทานสดเป็นผักแกล้มกับอาหารรสจัด เช่น ข้าวหรือลาบ

	ผลแก่ รับประทานเป็นผลไม้ รสเปรี้ยวฝาด หรือนำมาแปรรูปโดยการดอง รสหวานอมฝาด
ระยะเวลาการออกดอก	มีนาคม-เมษายน
นิเวศวิทยา	พบตามริมแม่น้ำ คลอง บึง ลำธาร
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษา
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 15 (BCU) J.F. Maxwell 97-635 (BKF)

28. วงศ์ Euphorbiaceae

28.1 มันตำปะหลัง

Manihot esculenta Crantz Inst. Rei herb. 1: 177. 1766; Flanch. M. & F. Rumawas, PROSEA 9: 107. 1996.

ชื่อสามัญ	Cassava
ชื่อพื้นเมือง	มันตำปะหลัง (ลพบุรี) มันตำโรง ตำปะหลัง (ภาคกลาง) ต่างน้อย ต่างบ้าน (ภาคเหนือ) มันต้น มันไม้ (ภาคใต้) มันหัว (พังงา) อุบิกายู (มลายู-ใต้)

ไม้พุ่ม สูง 1-5 เมตร มีรอยของก้านใบที่หลุดร่วงไปเห็นเด่นชัด เมื่ออายุน้อยมีสีเขียว เมื่อแก่จะเปลี่ยนเป็นสีเทา เขียว เหลือง แดงหรือน้ำตาล ทุกส่วนเมื่อหักจะมีน้ำยางสีขาวไหลออกมา รากที่สะสมอาหาร เส้นผ่านศูนย์กลาง 5-15 ซม. ยาว 30-100 ซม. ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับ แผ่นใบเว้าลึกเป็นแฉกแบบนิ้วมือ จำนวน 3-7 แฉก ใบใกล้ช่อดอกมีขนาดเล็ก และมี 1-3 แฉก รูปร่างของแฉกใบมีหลายแบบ ใบแคบยาว รูปใบหอก หรือรูปไข่ ขนาด 5-20 x 2-6 ซม. ปลายแหลม โคนสอบแคบ ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างสีขาวนวล อาจมีขนเล็กน้อยตามเส้นใบ ก้านใบยาว 20-30 ซม. ก้านใบและเส้นกลางใบสีเขียว แดง แดงแกมเขียว หรือม่วง มีหูใบรูปใบหอก ยาว 1-1.5 ซม. จำนวน 3-5 อัน ที่โคนก้านใบ หลุดร่วงง่าย มีขนอ่อนที่ยอดหรือไม่มี ดอก เป็นช่อดอกแยกแขนง เกิดบริเวณที่มีการแตกกิ่ง ดอกแยกเพศแต่อยู่บนต้นเดียวกัน ดอกเพศผู้มีขนาดเล็กอยู่ส่วนบนของดอก ดอกเพศเมียขนาดใหญ่กว่าอยู่ด้านล่างของช่อดอก ดอกเพศผู้มีก้านดอกยาว 0.5-1 ซม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ สีแดง เขียว หรือม่วง ไม่มีกลีบดอก เกสรเพศผู้ 10 อัน เรียงตัวเป็น 2 วงๆละ 5

อิน วงในมีก้านเกสรสั้น วงนอกมีก้านยาว ก้านเกสรแยกกัน อับเรณูขนาดเล็ก ดอกเพศเมีย ก้านดอกยาว 1-2.5 ซม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ โคนเชื่อมกันเล็กน้อย ยาวประมาณ 1 ซม. ไม่มีกลีบดอก รังไข่ มีสัน 6 สัน ยาว 0.3-0.4 ซม. ไม่มีนิน ภายใต้มือ 3 ห้อง แต่ละห้องมี 1 ออวูล ดอกเพศเมียจะบานช้ากว่าดอกเพศผู้ ผล แบบแห้งแตก เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.5 ซม. เป็นร่อง มีปีกแคบๆ 6 ปีก ตามความยาวของผล เมล็ด สีน้ำตาลลายดำ รูปรีขนาด 0.8-1.0 x 0.5-0.7 ซม.

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	ต้มให้สุก รับประทานเป็นผักจิ้มน้ำพริก ปลาจี่ หรือแกงส้มอาหารรสจัด มีรสมัน
ระยะเวลาการออกดอก	สิงหาคม-ตุลาคม
นิเวศวิทยา	ปลูกได้ทั่วไป เป็นพืชทนแล้งได้ดี ชอบดินปนทราย
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 127(BCU)

28.2 มะยม

Phyllanthus acidus (L.) Skeels in U.S. Dept. Agric. Bur. Pl. Ind. Bull. 148: 17. 1909; Backer & Bakh. van den Brink. f., Fl. Java 1: 467. 1963; Airy Shaw, in Kew. Bull. 26,2. 1972.

Averrhoa acida L., Sp. Pl. :428. 1753.

Cicca disticha L., Mant. :124. 1767; Ridl., Fl. Mal. Pen. 3: 126. 1924.

C. acidissima Blanco, Fl. Filip. :700. 1837.

P. acidissimus (Blanco) Muell. Arg. In Linnaea 32: 50. 1863.

P. distichus Muell. Arg. In DC. Prodr. 15,2: 413. 1866; Hook. f., Fl. Br. Ind. 5:304. 1887;

Brandis, Ind. Trees : 570. 1906.

Cicca acida (L.) Merr. Interpr. Rumph. Herb. Ambon. :314. 1917.

ชื่อสามัญ	Star gooseberry, Otaheite Goosebery
ชื่อพื้นเมือง	มะยม (ลพบุรี ภาคกลาง ทั่วไป) หมากยม หมักยม (ภาคอีสาน) ยม (ภาคใต้)

ไม้ต้นขนาดเล็กสูง 5-10 เมตร เปลือกเป็นปุ่มปม ตามกิ่งใหญ่ และลำต้น จะพบช่องอากาศกระจายอยู่ทั่วไป ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ คล้ายใบประกอบ รูปไข่หรือรูปไข่แกมขอบขนาน ขนาด 3.5-7.5 x 2.0-3.5 ซม. ปลายสอบแหลม โคนกลมหรือมน หรือเบี้ยวเล็กน้อย ขอบเรียบ แผ่นใบบาง ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 4-6 คู่ หูใบเป็นคู่ขนาดเล็ก รูปสามเหลี่ยม ยาวประมาณ 1 มม. แผ่นใบด้านบนสีเขียวอ่อน ด้านล่างสีนวล ก้านใบยาว 0.2-0.3 ซม. ดอก สีชมพู ออกเป็นช่อกระจุกเล็กๆ ตามลำต้น และกิ่ง ช่อดอกยาว 2-9 ซม. ดอกแยกเพศ หรือ สมบูรณ์เพศ อยู่บนต้นเดียวกัน ช่อดอกส่วนใหญ่เป็นดอกเพศผู้ เกิดที่ปลายช่อ ออกเป็นกระจุก ก้านดอกยาว 0.1-0.2 ซม. ใบประดับขนาดเล็ก รูปไข่ ยาว 0.03-0.05 ซม. ขอบมีขน ดอกขนาดเล็ก กลม ดอกเพศผู้ กลีบรวม 4 กลีบ สีแดง เรียงตรงข้ามเป็น 2 ชั้นๆละ 2 กลีบ ชั้นในจะใหญ่กว่าชั้นนอก กลีบดอกสีเขียวอ่อน หรือสีแดง รูปไข่กลับ ขนาด 0.1-0.15 x 0.1-0.15 มม. เกสรเพศผู้ 4 อัน ก้านเกสรยาว 0.05 ซม. อับเรณูขนาดเล็ก รูปกลม งานฐานดอกเป็นต่อมรูปไต 4 ต่อม ยาว 0.1-0.15 ซม. ดอกเพศผู้ เกสรจะยาวกว่ากลีบดอกมาก ดอกสมบูรณ์เพศ มีลักษณะคล้ายดอกเพศผู้ มีเกสรเพศผู้ 1-2 อัน ก้านเกสรยาว 0.02-0.04 ซม. อับเรณูรูปไข่ ยาวประมาณ 0.05 ซม. เกสรเพศเมียมี รังไข่เหนือวงกลีบ รูปไข่ยาวประมาณ 0.1 ซม. ก้านเกสรแยกเป็น 3 แฉก ปลายแฉกแยกเป็น 2 แฉกย่อย ยาวประมาณ 0.08 ซม. พลาเซนทารอบแกนร่วม ภายในแบ่งเป็น 3-4 ช่อง แต่ละช่องมี 2 ออวูล ผล กลม ค่อนข้างแป้น เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 ซม. เห็นเป็นพุดินๆ 4-8 พู ด้านบนนุ่ม ด้านล่างแบน ผลอ่อนสีเขียวแกมขาว เมื่อแก่จะเปลี่ยนเป็นสีเหลืองอมขาว ก้านผลยาว 0.3-0.5 ซม. ห้อยเป็นพวงตามลำต้นและกิ่ง เมล็ด แข็งกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 5-8 มม. มีร่องสีน้ำตาลอ่อน ภาพที่. 68

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน ผล
วิธีประกอบอาหาร	ยอดอ่อน ใบอ่อน รับประทานสดแก้มส้มตำ ตาบ ยำ มีรสเปรี้ยวมัน ผล นำมาทำเป็นส้มตำขอม มีรสเปรี้ยว
ระยะเวลาการออกดอก	กรกฎาคม-กันยายน
นิเวศวิทยา	ขึ้นได้ในดินแทบทุกชนิด ชอบดินร่วน น้ำไม่ขัง นิยมปลูกตามบ้าน เนื่องจากเป็นไม้มงคล กำหนดปลูกในทิศตะวันตก เชื่อว่าผู้คนที่ได้นิยมชมชอบ
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 111 (BCU) P. Trisarasi 507 (BCU)

28.3 มะขามป้อม

Phyllanthus emblica L., Sp. Pl. 2: 982. 1753; Hook.f., Fl. Br. Ind. 5: 289. 1887; Brandis, Ind. Trees. : 570. 1906; Beill in Fl. Gen. 1.-C. 5: 580. 1927; Airy Shaw, in Kew Bull. 26, 2: 319. 1972; Whitmore in Tree Fl. Malaya 2: 123. 1973.

ชื่อสามัญ Malacca Tree, Emblic Vyrobalan, Indian Gooseberry

ชื่อพื้นเมือง มะขามป้อม (ลพบุรี หัวไป) กำทวด (ราชบุรี) กันโคด (เขมร-จันทบุรี) สันยาตำ มั่งกู่ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) อิว อ่าโมเหล็ก (จีน)

ไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูง 5-10 เมตร เปลือกสีน้ำตาลแกมเทา เรียบเกลี้ยง ปลายกิ่ง กิ่งงอ เนื้อไม้สีแดงแกมน้ำตาล ไม่มีขน ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับชิดกันบนกิ่งย่อยขนาดเล็กคล้ายช่อ ใบยาว 5-15 ซม. ใบรูปขอบขนาน ขนาด 0.5-1.2 x 0.15-0.25 ซม. ปลายมนแหลม โคนกลม ขอบ เรียบ แผ่นใบหนา ผิวเกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 5-7 คู่ ก้านใบสั้น 0.05-0.08 ซม. หูใบออกเป็นคู่ รูปไข่หรือรูปสามเหลี่ยม ยาว 0.05-0.1 ซม. ดอก เป็นดอกเดี่ยวสีขาวหรือ สีเหลืองนวล ขนาดเล็กมาก ออกรวมกันเป็นกระจุก หึ่งงวมใบ ดอกเพศผู้และดอกเพศเมียอยู่ต่างดอก กัน ส่วนใหญ่เป็นดอกเพศผู้ มีก้านดอกยาว 0.1-0.2 ซม. หรือไม่มีก้านดอก ใบประดับขนาดเล็ก มี ขน ดอกเพศผู้มีกลีบรวม สีเขียวแกมเหลือง โคนเชื่อมติดกันเล็กน้อย ปลายแยก 6 กลีบ รูปไข่กลับ แกมรูปขอบขนาน ขนาด 0.1-0.2 x 0.05-0.1 ซม. ปลายกลีบมน เกสรเพศผู้ 3 อัน ก้านเกสรยาว 0.05-0.1 ซม. ปลายเรียวแหลม โคนกว้าง อับเรณูรูปขอบขนานยาว 0.05-0.1 ซม. ปลายมีระยางค์ แหลม งานฐานดอกเป็นต่อม 6 ค่อม ดอกเพศเมียลักษณะคล้ายดอกเพศผู้ แต่มีขนาดใหญ่กว่า ก้าน ดอกสั้นหรือไม่มี รังไข่เหนือวงกลีบ รูปแอกันทรงสูง ยาว 0.2-0.3 ซม. ก้านเกสรเพศเมียแยกเป็น 3 แฉก ยาว 0.3-0.4 ซม. ปลายหักพับแยกเป็น 2 แฉก ยอดเกสรเป็นตุ่มขนาดเล็ก ภายในรังไข่มี 3 ช่อง แต่ละช่องมี 2 ออวูล งานฐานดอกรูปถ้วย หุ้มส่วนโคนรังไข่สูง 0.05-0.1 ซม. ปลายหยักเป็นซี่ ติงๆ ผล กลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 2.0-3.5 ซม. ผิวเกลี้ยง เมื่อแก่จัดมีสีเขียวอ่อนก่อนข้างใส มีเส้น เป็นริ้วตามยาว 6-7 เส้น เมล็ด สีน้ำตาลอ่อน รูปครึ่งวงกลม ขนาด 0.2-0.3 x 0.4-0.5 ซม. ภาพที่. 69

ส่วนที่ใช้ ยอดอ่อน ผลแก่

วิธีประกอบอาหาร	ขูดอ่อน นำมาใส่ในอาหารหรือรับประทานสด รสเปรี้ยว ผลแก่ เป็นผลไม้ รับประทานแก้กระหายน้ำ รสเปรี้ยวฝาด เมื่ออมต่อไป จะมีรสหวาน
ระยะเวลาการออกดอก	มกราคม-เมษายน
นิเวศวิทยา	พบในป่าเบญจพรรณแล้ง และตามชายป่าละเมาะ
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 112 (BCU) J.F. Maxwell 98-338 (BKF)

28.4 ผักหวานบ้าน

Sauropus androgynus (L.) Merr. in Phillip. Bur. For. Bull. I : 30. 1903; Pax & Hoffm. xv : 217. 1922; 405 : 1923; Airy Shaw in Kew Bull. 26 (2) : 333. 1972.

Clutia androgyna L., Mant. I: 128. 1767.

Sauropus albicans Bl., Bijdr. : 596. 1825; Muell. Arg. :240. 1866; Hook. F. : 332. 1887; Ridly in Journ. Str. Br. Roy. As. Soc. 59 : 176. 1911; Craib : 457. 1911 & 183. 1912; Ridley : 220. 1924.

S. sumatranus Miq., Fl. Ind. Bat. Suppl. : 446. 1860; Ridley : 220. 1924.

S. parviflorus Pax & Hoffm. xv : 218. 1922; Cdeser. et. loc., Synon. nov.

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นบ้าน ผักหวานบ้าน (ลพบุรี กาญจนบุรี ภาคกลาง ภาคอีสาน) ผักหวาน ก้านตง จ้า ผักหวาน (ภาคเหนือ) โถงหูกะนิเต๊ะ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) นานาเซียม (มลายู-สตูล) ผักหวานใต้ใบ (สตูล) มะขมป่า (ประจวบคีรีขันธ์)

ไม้พุ่ม สูง 2-4 เมตร ลำต้นกลมหรือเป็นเหลี่ยม แตกกิ่งยาวประมาณ 30 ซม. เรียงเวียนรอบต้น ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ ลักษณะคล้ายใบประกอบแต่มีใบอ่อนอยู่ปลายกิ่ง ใบรูปกลมหรือรูปไข่ ขนาด 4.0-7.0 x 3.0-4.0 ซม. ปลายแหลม โคนมน ขอบเรียบ แผ่นใบบาง เรียบ ไม่มีขน เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 5-7 คู่ ก้านใบยาว 0.2-0.4 ซม. มีหูใบเป็นแผ่นเล็กๆ รูปสามเหลี่ยมปลายเรียวแหลม 2 อัน ยาว 0.1-0.15 ซม. ที่โคนก้านใบ ดอก เป็นดอกเดี่ยวหรือออกเป็นกลุ่ม 2-3 ดอก ตามซอกก้านใบ ดอกแยกเพศ ดอกเพศผู้รูปร่างคล้ายจานกลมๆ เส้นผ่านศูนย์กลาง

ดอกขณะบาน 0.4-0.8 ซม. ก้านดอกยาว 0.5-0.8 ซม. กลีบเลี้ยงสีเหลือง มีสีแดงแต้มเป็นจุดเล็กน้อย ขณะยังอ่อนมีสีเขียว ขอบกลีบจักเป็นคลื่นเล็กน้อย ไม่มีกลีบดอก เกสรเพศผู้ 3 อัน ก้านเกสรเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาวประมาณ 0.05 ซม. ปลายแยกเป็น 3 แฉก ดอกเพศเมีย ก้านดอกยาว 0.5-0.8 ซม. กลีบเลี้ยงสีแดงเข้มหรือสีแดงแกมเหลือง แยกเป็น 6 กลีบ รูปไข่หรือค่อนข้างกลม ขนาด 0.5-0.7 x 0.2-0.3 ซม. ปลายมน รังไข่เหนือวงกลีบ รูปไข่ ก้านเกสรเพศเมีย 3 อัน สั้น ปลายแยกเป็น 2 แฉก และมีวงจอ พลาเซนทารอบแกนร่วม ภายในรังไข่มี 3 ช่อง ช่องละ 2 ออวูล ผด ขนาดเล็กแบบแห้งแตก รูปกลมแป้น สีขาวแกมชมพูหรือสีขาวแกมเขียวอ่อน เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.8-1.5 ซม. ยาว 0.7-1.2 ซม. มี 3-4 พู กลีบเลี้ยงมีขนาดใหญ่และติดอยู่กับผล เมล็ด รูปสามเหลี่ยมคล้ายพระจันทร์เสี้ยว ขนาด 0.3-0.4 x 0.6-0.8 ซม. สีดำ ภาพที่ 70

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน ผลอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	นำมาต้ม ตัก นึ่งหรือผัดน้ำมัน รับประทานกับน้ำพริกหรือนำมาต้มจัดแกงเลียง หรือแกงกับหมูได้ มีรสหวานเย็น
ระยะเวลาการออกดอก	กันยายน-พฤศจิกายน
นิเวศวิทยา	พบทั่วไปตามป่า ทุ่งนา ป่าละเมาะ ที่รกร้างข้างถนน ชาวบ้านนิยมนำมาปลูกตามบ้าน สวน ไร่ ชอบขึ้นในที่ชื้น
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 82 (BCU) C. Pengklai 3742 (BKF)

29. วงศ์ Fabaceae

29.1 ทองกวาว

Butea monosperma (Lam.) Taub. in Pflanzenfam. 3, 3:365. 1894; Backer & Bakh. van den Brink. f., Fl. Java. 1:628. 1963; Thuan in Fl. C. L. V. 17:98. 1979; Rudd. in Fl. Ceylon 7:266. 1991.

Erythrina monosperma Lam., Enc. 1:391. 1783..

B. frondosa Koen. ex. Roxb., Asiat. Res. 3:469. 1792; nom invalid. (sinc descr. Gen.); Baker in Hook. f., Fl. Br. Ind. 2:194. 1876; Kurz, Fl. Burm. 1:364. 1877; Gagnep. in Fl. Gen. I.-C.

2:413. 1916; Craib in Fl. Siam. En. 1:445. 1928.

ชื่อสามัญ	Flame of the Forest, Bastard Teak, Bengal Kinotree, Kino Tree, Tissoo, Pulas
ชื่อพื้นบ้าน	ทองกวาว (ลพบุรี) ทองธรรมชาติ ทองพรหมชาติ (ภาคกลาง) กวาว ก้าว (ภาคเหนือ) จอมทอง (ภาคใต้) จ้า (เขมร-สุรินทร์) จาน (อุบลราชธานี) ทองคัน (ราชบุรี)

ไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูง 8-15 เมตร ผลัดใบก่อนออกดอก ลำต้นส่วนมากจะคดงอ เปลือกสีเทาลำ แตกแหว่งเป็นร่องตื้นๆ เมื่อแก่เปลือกจะมีน้ำยางใส เมื่อทิ้งไว้จะเปลี่ยนเป็นยางเหนียวสีแดง เรือนยอดพุ่มกลม ทึบ กิ่งอ่อนมีขนสีน้ำตาลเข้มปกคลุม ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกมีใบย่อย 3 ใบ เรียงเวียนสลับ มักรวมเป็นกระจุกอยู่ตามปลายกิ่ง หูใบรูปใบหอกหรือรูปแถบ ยาว 0.5-0.6 ซม. ก้านช่อใบยาว 12-15 ซม. แกนกลางช่อใบยาว 4-5 ซม. ก้านและแกนช่อมีขน ใบย่อยด้านข้างเรียงตรงข้ามรูปไข่เบี้ยว ขนาด 15-18 x 12-14 ซม. มักมีขนาดไม่เท่ากัน ใบย่อยตรงกลางรูปสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด ขนาด 19-21 x 18-20 ซม. ปลายมนกลมหรือมนแหลม โคนกลมหรือสอบแหลมรูปรี ขอบเป็นคลื่นเล็กน้อย มีขน แผ่นใบหนาคล้ายหนัง ผิวมีขนทั้งสองด้านประปราย เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบเรียงสลับข้างละ 13-15 เส้น ขนและเส้นใบเห็นชัดเจนที่ผิวใบด้านล่าง ก้านใบย่อยยาว 0.5-0.7 ซม. หูใบย่อยเป็นขนแข็งสีน้ำตาลยาว 0.2-0.3 ซม. กิ่งอ่อนและก้านใบมีขนสีขาว ดอก เป็นช่อกระจุก หรือช่อกระจุก ออกรวมกันเป็นช่อเล็กใหญ่ตามกิ่งเหนือรอยแผลใบ หรือที่ซอกใบใกล้ปลายกิ่งยาว 5-30 ซม. ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สดมาตรด้านข้าง ก้านดอกย่อยยาว 2-3 ซม. ก้านและแกนในช่อดอกมีขนหนาแน่น กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 1-1.5 ซม. ปลายแยกเป็น 4 กลีบ ขนาด 1.0-1.5 x 1.5-2.0 ซม. ผิวมีขนสีน้ำตาลหนาแน่นทั้งสองด้าน กลีบดอกรูปถ้วยสี่เหลี่ยม กลีบกลางรูปไข่ ขนาด 3-4 x 5-6 ซม. กลีบคู่ข้างรูปรี ขนาด 5-6 x 1.5-1.7 ซม. กลีบคู่ข้างรูปรีโค้ง ขนาด 5-6 x 2-3 ซม. ผิวกลีบมีขน โคนกลีบเรียวเป็นก้านยาว 0.5-1.0 ซม. เกสรเพศผู้ 10 อันแยกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 9 อัน และ 1 อัน ตามลำดับ โดยกลุ่มที่มี 9 อัน โคนก้านเชื่อมติดกันเป็นหลอดหรือเป็นรางยาวหุ้มก้านเกสรเพศเมียไว้ภายใน ยาว 4-5 ซม. มีขน อับเรณูรูปไข่ สีน้ำตาล มีก้านเกสรติดที่ฐาน เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปแถบขนาด 1.5-1.8 x 0.5-0.6 ซม. ก้านชูเกสรเพศเมียยาว 0.5-0.8 ซม. มีขน ก้านเกสรเพศเมียยาว 4-4.5 ซม. โคนมีขน ยอดเกสรเป็นดุมขนาดเล็ก ปลายก้านเกสรจะยาวพันการห่อหุ้มของกลุ่มเกสรเพศผู้เล็กน้อย พลาเซนตาแนวเดียว ภายในมี 1 ช่อง ออวูล 1 ออวูล ผล เป็นฝักแบนบางรูปขอบขนาน ขนาด 13-15 x 3-4 ซม. คล้ายปีก ผิวมีขน เมล็ด 1 เมล็ด ค่อนข้างกลมขนาด 2.0-2.5 x 2.5-3.0 ซม. ภาพที่. 71

ส่วนที่ใช้	ดอกอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	นำมาแกงส้ม
ระยะเวลาการออกดอก	ธันวาคม-กุมภาพันธ์
นิเวศวิทยา	ป่าเบญจพรรณ ป่าแดง นิยมนำมาปลูกตามริมถนน เพื่อความร่มรื่น และสวยงาม
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ ไม่มีการนำมาขายในท้องตลาด
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 134 (BCU) P. Smitinand 751 (BKF)

29.2 ถั่วแระ

Calanus calan (L.) Millsp., Publ. Field Columbian Mus. Bot. Ser. 2: 53. 1900; Dassanayake, Handb. Fl. Ceylon. 7: 348. 1991.

C. indicus Spreng., Syst., 3: 248. 1826; Fl. Br. Ind. 2: 217; For. Fl. Burma 1: 377; Mat. Fl. Mal. Pen. 9: 47.

ชื่อสามัญ	Angola Pea, Congo Pea, Peageon Pea
ชื่อพื้นบ้าน	ถั่วแม่ตาย ถั่วแระ (ภาคกลาง) ถั่วแระ (ชุมพร) มะแะ มะแะต้น (ภาคเหนือ) บะแะ มะแะ (เชียงใหม่)

ไม้พุ่มสูง 2-3 เมตร ลำต้นและกิ่งเป็นเหลี่ยม มีขนสั้นปกคลุม ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก ใบย่อย 3 ใบ เรียงสลับ ใบกลาง รูปใบหอกแกมรูปขอบขนาน ขนาด 3.5-6.0 x 1.0-3.0 ซม. ใบด้านข้าง 2 ใบ รูปใบหอก ขนาด 2.5-4.0 x 0.5-1.5 ซม. ปลายแหลม โคนรูปติ่ม ขอบเรียบ แผ่นใบบาง ผิวใบมีขนสั้นนุ่มปกคลุมทั้งสองด้าน ด้านบนสีเขียวเข้ม ด้านล่างสีเขียวแกมเทา ก้านใบยาว 0.7-1.2 ซม. ก้านใบย่อยยาว 0.2-0.4 ซม. โคนก้านใบโป่งพอง หูใบขนาดเล็ก ดอก เป็นช่อกระจุก ออกที่ปลายยอดหรือซอกใบ ช่อดอกยาว 3-10 ซม. ก้านดอกย่อยยาว 1-2 ซม. ดอกย่อย 3-5 ดอก สมบูรณ์เพศ สมมาตรด้านข้าง เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 1.5-2.5 ซม. กลีบเลี้ยงสีเขียว โคนเชื่อมเป็นหลอด ยาว 0.4-0.6 ซม. ปลายแยกเป็น 5 แฉก ยาว 0.2-0.3 ซม. ปลายแหลม กลีบดอก 5 กลีบ รูปดอกถั่วสีเหลือง หรือสีเหลืองแกมส้ม กลีบกลางรูปไข่กลับ ขนาด 1.5-2.2 x x 1.2-2.0 ซม. กลีบคู่ด้านข้างและกลีบคู่ล่างมีขนาดเกือบเท่ากัน ขนาด 1.5 x 0.8 ซม. โคนสอบเรียวเป็นก้าน ขอบ

กลีบสีแดงเลือดหมู เกสรเพศผู้ 10 อัน แยกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 9 และ 1 อัน ตามลำดับ โคนเชื่อม ล้อมรอบก้านเกสรเพศเมีย ปลายโค้งงอ อับเรณูสีเหลือง รูปรี ยาว 0.4-0.6 ซม. ก้านเกสรติดกับอับเรณูด้านหลัง เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ สีเขียว ขนาด 0.5-0.6 x 0.1-0.3 ซม. มีขน พลาเซนตาแนวเดียว ภายในรังไข่มี 1 ช่อง ออวูล 5 ออวูล ผล เป็นฝักแบน รูปแถบ ขนาด 3.5-8.0 x 0.8-1.2 ซม. ปลายเป็นติ่งแหลม ฝักอ่อนสีเขียวหรือสีเขียวแกมเหลือง ฝักแก่สีน้ำตาล มีขนปกคลุมหนาแน่น เมล็ด กลมรี สีเหลืองหรือสีน้ำตาลอ่อน เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.4-0.5 ซม. ภาพที่. 72

ส่วนที่ใช้	ฝักอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	รับประทานสดจิ้มน้ำพริก หรือนำไปผัดกับเนื้อสัตว์ หรือใส่ในแกงส้ม
ระยะเวลาการออกดอก	ธันวาคม-มีนาคม
นิเวศวิทยา	พบปลูกในบริเวณบ้าน หรือพบริมป่าละเมาะ ที่รกร้าง
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษาศึกษา
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 141 (BCU) J.F. Maxwell 85-86 (BKF)

29.3 อัญชัน

Clitoria ternatea L., Sp. Pl. :753.1753; Baker in Hook. Fl. Br. Ind. 2: 208. 1876; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1:569. 1922; Craib in Fl. Siam. En. 1:436. 1928; Backer & Bakh. van den Brink. f., Fl. Java. 1:623. 1963; Rudd, in Fl. Ceylon 7:305.1991.

ชื่อสามัญ	Blue Pea, Blue Butterfly Pea, Cordofan Pea
ชื่อพื้นเมือง	แดงชัน(เขียงใหม่), เอื้องชัน (ภาคเหนือ)

ไม้เลื้อย ลำต้นมีขน ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ เรียงสลับ ก้านช่อใบยาว 1.7-2.3 ซม. แกนช่อใบยาว 3.2-6 ซม. ก้านและแกนช่อใบเป็นร่อง มีขน ใบย่อยจำนวน 5-7 ใบ เรียงตรงข้าม รูปรีแกมรูปไข่ ขนาด 2.2-4.0 x 1.5-2.8 ซม. ปลายมนหรือเว้า มีติ่งแหลม โคนกลมหรือสอบแหลม ขอบเรียบมีขนประปราย แผ่นใบบาง ผิวใบมีขนประปรายทั้งสองด้าน เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 3-5 คู่ หูใบรูปแถบหรือรูปใบหอกยาว 0.35-0.4 ซม. หูใบย่อยเป็นขนแข็งยาวประมาณ 0.12 ซม. หูใบและหูใบย่อยมีขน ก้านใบยาว 0.15-0.2 ซม. ดอก ออกเป็นช่อกระจุก 1-2 ดอก แต่มักเห็นเป็นดอกเดี่ยว บริเวณซอกใบ ก้านช่อดอกยาว 0.5-0.6 ซม. ดอกสมบูรณ์เพศ

สมมาตรด้านข้าง ใบประดับรูปรีแกมรูปไข่ยาวประมาณ 0.25 ซม. มีขน ก้านดอกย่อยยาว 0.2-0.3 ซม. มีขน ใต้กลีบเลี้ยงมีใบประดับย่อยขนาดใหญ่ 2 ใบ รูปกลมขนาด 0.7-0.8 x 0.75-0.85 ซม. ขอบกลีบมีขน กลีบเลี้ยง โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาวประมาณ 1.5 ซม. ปลายแยกเป็น 5 แฉก รูปสามเหลี่ยม ยาว 0.6-0.7 ซม. ปลายแหลม มีขน ติดอยู่จนเป็นผล กลีบดอก รูปดอกถั่วสีน้ำเงินคราม ตรงกลางสีขาวแกมเหลือง กลีบกลางรูปไข่ขนาด 2.0-2.5 x 3.0-3.5 ซม. ปลายมนเป็นแอ่งเว้า ตรงกลางมีขน กลีบคู่ข้างรูปรีแกมขอบขนานขนาด 2.3-2.7 x 0.5-0.8 ซม. โคนสอบแหลมเป็นก้านยาว 1-1.2 ซม. กลีบคู่ล่างเป็นรูปรีหรือรูปไข่ขนาด 8.2-8.5 x 4.2-4.5 ซม. ปลายเป็นงอวย โคนสอบแหลมเป็นก้านยาว 1-1.2 ซม. เกสรเพศผู้ 10 อัน แยกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 9 และ 1 อัน ตามลำดับ ก้านเกสรยาวประมาณ 2 ซม. อับเรณูกลมรียาว 0.1-0.15 ซม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปขอบขนานยาว 0.7-0.8 ซม. มีขน ก้านเกสรเพศเมียเป็นเส้นปลายโค้งและมีขนตรงปลาย ยอดเกสรรูปถ้วย มีขน ก้านชูรังไข่สั้น พลาเซนตาแนวเดียว ผล เป็นฝัก รูปขอบขนานขนาด 9-10.5 x 1.0-1.5 ซม. ปลายเป็นติ่งแหลม ผิวมีขน เมล็ดแบน หนา รูปไต ขนาด 0.4-0.45 x 0.55-0.6 ซม. ภาพที่ 73

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	ลวกจิ้มน้ำพริก รสจัดมัน
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	ปลูกเป็นไม้ประดับ ขึ้นได้เกือบทุกสภาพพื้นที่ มีอยู่ทั่วไปตามป่าละเมาะ
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 142 (BCU)

29.4 ถั่วแปบ

Lablab purpureus (L.) Sweet., Hort. Brit. ed. 1: 481. 1827; J. S. & K. P. in PROSEA 8: 25, 325. 1993.

Dolichos lablab L., Sp. Pl. 2: 725. 1723; Fl. Br. Ind. 2: 209; Fl. Mal. Pen. 9: 54., Prain. In Journ. As. Soc. Beng. 2: 249.

ชื่อสามัญ	Hyacinth Bean, Lablab
ชื่อพื้นบ้าน	ถั่วแปบ (ลพบุรี ทั่วไป)

ไม้เลื้อย ลำต้นยาว 2-4 เมตร ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก ใบย่อย 3 ใบ เรียงสลับ รูปไข่ รูปหัวใจ หรือรูปเกือบกลม ขนาด 5.5-15.0 x 4.5-15.0 ซม. ปลายแหลมหรือเรียวแหลม โคนมนหรือสอบแคบ ขอบเรียบ แผ่นใบบาง ผิวใบเกลี้ยง มีขนบริเวณเส้นแขนงใบ ก้านใบยาว 1.0-1.2 ซม. ก้านใบย่อยยาว 0.2-0.4 ซม. ใบรูปสามเหลี่ยม 2 อัน ปลายแหลม ที่โคนก้านคอกย่อยดอกเป็นช่อกระจกระจ ออกที่ปลายยอดหรือซอกใบ ช่อดอกยาว 10-15 ซม. ก้านคอกย่อยยาว 0.1-0.2 ซม. ดอกย่อยจำนวนมาก สมบูรณ์เพศ สมมาตรด้านข้าง เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 1.5-2.5 ซม. ใบประดับ 2 อัน ขนาด 1.5-2.0 x 1.2-1.4 ซม. กลีบเลี้ยงสีเขียว โคนเชื่อมเป็นหลอด ยาว 0.4-0.6 ซม. ปลายแยกเป็น 4-5 แฉก ปลายแหลม กลีบดอก 5 กลีบ รูปดอกถั่วสีขาว หรือสีม่วง ขนาด 1.6-2.0 x 1.2-1.5 ซม. โคนสอบเรียวเป็นก้าน เกสรเพศผู้ 10 อัน แยกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 9 และ 1 อัน ตามลำดับ โคนเชื่อมล้อมรอบก้านเกสรเพศเมีย ปลายโค้งงอ อับเรณูสีเหลือง รูปรี ยาว 0.4-0.6 ซม. ก้านเกสรติดกับอับเรณูด้านหลัง เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ สีเขียว รูปทรงกระบอก ขนาด 0.5-0.6 x 0.1-0.2 ซม. มีขน ก้านเกสรเพศเมียมีขน และโค้งงอ พลาเซนตาแนวเดียว ภายในรังไข่มี 1 ช่อง ออวูล 4-5 ออวูล ผด เป็นฝักแบน โค้งงอ รูปแถบ ขนาด 5.0-15.0 x 1.5-2.5 ซม. ปลายเป็นติ่งแหลมยาว 0.2-0.3 ซม. โคนสอบ ฝักอ่อนสีเขียวหรือสีเขียวแกมเหลือง ฝักแก่สีน้ำตาล เมล็ด 3-6 เมล็ด รูปรี สีเหลืองหรือสีน้ำตาลอ่อน เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.4-0.5 ซม. ภาพที่. 74

ส่วนที่ใช้	ดอก ฝักอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	นำไปต้ม ลวก รับประทานสดจิ้มน้ำพริก หรือนำไปผัดกับเนื้อสัตว์ หรือใส่ในแกงส้ม
ระยะเวลาการออกดอก	ธันวาคม-มีนาคม
นิเวศวิทยา	พบปลูกในบริเวณบ้าน หรือพบริมป่าละเมาะ ที่รกร้าง
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 143 (BCU)

29.5 ทองหลางน้ำ

Erythrina fusca Lour., Cochinch. 427. 1790; Dassanayake, M.D., Handb. Fl. Ceyl. 7:245. 1991.

Erythrina ovarifolia Roxb., Hort. Beng. 53; Fl. Ind. 3: 254. 1832; Kurz., Fl. Burm. 1: 367. 1877; Hook. f., Fl. Br. Ind. 2: 189. 1880; Gagnep in Fl. Gen. I. -C. 2: 417. 1913.

ชื่อสามัญ**ชื่อพื้นเมือง** ทองหลางน้ำ ทองหลาง (ลพบุรี)

ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูง 5-20 เมตร ผลัดใบ ลำต้นและกิ่งขรุขระ เปลือกสีน้ำตาล ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียว มีใบย่อย 3 ใบ เรียงเวียนสลับ ใบย่อยด้านข้าง 2 ใบ เรียงตรงข้าม รูปไข่ ขนาด 10.5-12.0 x 3.5-6.5 ซม. ใบย่อยตรงกลาง รูปไข่แกมรูปใบหอกขนาด 10-14 x 8-12 ซม. ปลายเรียวแหลม โคนมนหรือตัด ขอบเรียบ แผ่นใบหนา ผิวเกลี้ยง ด้านบนสีเขียวเข้มเป็นมัน ด้านล่างสีอ่อนกว่า สีขาวแกมเทา เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 5-7 คู่ ก้านใบยาว 6-8 ซม. ก้านใบย่อยยาว 0.7-1.0 ซม. โคนก้านใบย่อยโป่งพอง และมีต่อมกลม 2 ต่อม เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.2-0.3 ซม. ดอก เป็นช่อแบบกระจุก ออกที่ปลายกิ่ง ดอกล่างจะบานก่อนแล้วทยอยบานขึ้นไปจนถึงปลายช่อ ก้านช่อดอกสีน้ำตาล ยาว 10-15 ซม. ก้านดอกย่อยยาว 0.8-1.0 ซม. ดอกย่อยจำนวนมาก สมบูรณ์เพศ สมมาตรด้านข้าง กลีบเลี้ยงสีเขียวต่อมาเปลี่ยนเป็นสีเขียวแกมแดง โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 0.8-1.2 ซม. ปลายแยกเป็น 2 กลีบ ยาว 0.5-0.6 ซม. กลีบดอกรูปดอกถั่วสีแดงเลือดหมู หรือสีแดงคล้ำ ขอบกลีบสีเข้มกว่ากลางกลีบ กลีบกลางขนาดใหญ่ รูปรีแกมรูปไข่ ขนาด 5.0-8.5 x 2.0-3.5 ซม. กลีบคู่ข้างและคู่ด้านข้างขนาดใกล้เคียงกัน รูปรีแกมรูปไข่ ขนาด 1.5-2.5 x 0.8-1.0 ซม. ปลายแหลม โคนเรียวเป็นก้าน ขอบเรียบ เกสรเพศผู้ 10 อัน แยกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 9 อัน และ 1 อันตามลำดับ ก้านเกสรสีแดง ยาว 6.0-6.5 ซม. โคนงอ อับเรณูสีเหลือง ขนาด 0.3-0.4 x 0.1-0.2 ซม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปแถบ ขนาด 1.5-2.0 x 1.0-2.0 ซม. มีขน โคนก้านเกสรเพศเมียมีขน ยอดเกสรสีเขียวขนาดเล็ก พลาเซนตาแนวเดียว ภายในรังไข่มี 1 ช่อง ออวุล 4-5 ออวุล ผด เป็นฝัก รูปเกือบกลม 10-20 x 0.5-1.0 ซม. ปลายเรียวแหลมเป็นติ่ง เมื่อแก่ฝักจะแตก้าออก เมล็ด สีแดงเข้มแกมน้ำตาล จำนวน 8-12 เมล็ด ภาพที่. 75

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	รับประทานสดแก้มกับอาหารรสจัด เช่น ส้มตำ รสมัน
ระยะเวลาการออกดอก	มกราคม-กุมภาพันธ์
นิเวศวิทยา	พบในป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง พบปลูกตามบ้านเรือน
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษา
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 202 (BCU) C. Niyomdham 1986 (BKF)

30.6 ทองหลาง

Erythrina suberosa Roxb. Fl. Ind. 2: 253. 1832; Hook. f., Fl. Br. Ind. 2: 189. 1879; Kurz, For. Fl. Burm. 1: 369. 1887; Lec. F. I.-C. 2: 419. 1923; Brandis Ind. Trees. 227. 1990.

Erythrina suberosa Roxb. Fl. Ind. 3: 254. 1832.

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นบ้าน ทองหลาง ทองหลางไบน (ลพบุรี ภาคกลาง)

ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูง 5-20 เมตร ผลัดใบ ลำต้นและกิ่งมีหนามแหลมแข็งทั่วไป เปลือกสีเทา ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียว มีใบย่อย 3 ใบ เรียงเวียนสลับ ใบย่อยด้านข้าง 2 ใบ เรียงตรงข้าม รูปไข่ ขนาด 10.5-12.0 x 7.0-7.5 ซม. ใบย่อยตรงกลาง รูปสามเหลี่ยม ขนาด 10-12 x 8-12 ซม. ปลายเรียวแหลม โคนมนหรือตัด ขอบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย แผ่นใบหนา ผิวเกลี้ยง เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 7-8 คู่ ก้านใบยาว 8-12 ซม. ก้านใบย่อยยาว 0.7-1.2 ซม. โคนก้านใบย่อยโปร่งพอง และมีต่อมกลม 2 ต่อม เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.2-0.3 ซม. ดอกเป็นช่อแบบกระจุก ออกที่ปลายกิ่งยาว 15-20 ซม. ช่อดอกตั้ง ดอกกลางจะบานก่อนแล้วทยอยบานขึ้นไปจนถึงปลายช่อ ก้านช่อดอกสีม่วงคล้ำ ยาว 15-30 ซม. ก้านดอกย่อยยาว 1.2-1.5 ซม. มีขนอ่อนนุ่ม ดอกย่อยจำนวนมาก สมบูรณ์เพศ สมมาตรด้านข้าง กลีบเลี้ยงสีเขียวต่อมาเปลี่ยนเป็นสีเขียวแกมแดง โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 1.2-1.5 ซม. มีขน ปลายแยกเป็น 2 กลีบ ยาว 0.5-0.6 ซม. มีขน กลีบดอกรูปดอกถั่วสีแดง หรือสีแดงแกมส้ม กลีบกลางขนาดใหญ่ รูปรีแกมรูปไข่ ขนาด 5.0-8.5 x 2.0-3.5 ซม. กลีบคู่ล่างและคู่ด้านข้างขนาดใกล้เคียงกัน สีแดงคล้ำ รูปรีขน ขนาด 1.5-2.5 x 0.8-1.0 ซม. ปลายแหลม โคนเรียวเป็นก้าน ขอบเรียบ เกสรเพศผู้ 10 อัน แยกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 9 อัน และ 1 อันตามลำดับ ก้านเกสรสีแดง ยาว 6.0-6.5 ซม. ใ้คงอ อับเรณูสีเหลือง ขนาด 0.3-0.4 x 0.1-0.2 ซม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปแถบ ขนาด 1.5-2.0 x 1.0-2.0 ซม. มีขน โคนก้านเกสรเพศเมียมีขน ยอดเกสรสีเขียวขนาดเล็ก พลาเซนตาแนวเดียว ภายในรังไข่มี 1 ช่อง ออวูล 4-5 ออวูล ผล เป็นฝักแบนตรง รูปขอบขนานขนาด 10-20 x 0.5-1.5 ซม. ปลายเรียวแหลมเป็นติ่ง เมื่อแก่ฝักจะแตก้าออก เมล็ด สีแดงเข้มแกมน้ำตาล จำนวน 8-12 เมล็ด ภาพที่ 76

ส่วนที่ใช้ ยอดอ่อน ใบอ่อน

วิธีประกอบอาหาร รับประทานสดแก้มกับอาหารรสจัด เช่น ส้มตำ รสมัน

ระยะเวลาการออกดอก	มกราคม-กุมภาพันธ์
นิเวศวิทยา	พบในป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง พบปลูกตามบ้านเรือน
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการการศึกษา
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 203 (BCU) T. S. 418 (BKF)

29.7 ทองหลวงป่า

Erythrina subumbrans (Hassk.) Merr. Philipp. J. Sci. 5:113. 1910; Backer & Bakh. van den Brink. f., Fl. Java 1:628. 1963; Thuan in Fl. C. L. V. 17: 25. 1979; Rudd. in Fl. Ceylon 7:248. 1991.

Hypaphorus subumbrans Hassk., Hort. Bogor. Descr. 198. 1858.

E. lithosperma Miq. Fl. Ind. Bat. 1,1:209. 1885; Baker in Hook. f., Fl. Br. Ind. 2:190. 1876; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1:579. 1922; Craib in Fl. Siam. En. 1:440. 1928.

E. mysorensis Gamble, Fl. Pres. Madras 1,2:354. 1918. Ined.

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นบ้าน ทองหลวง (ลพบุรี ภาคกลาง) ทองมิดขูด ทองหลวงป่า (ภาคเหนือ)

ไม้ต้นขนาดใหญ่ สูง 10-20 เมตร ลำต้นและกิ่งมีหนามแหลมแข็งทั่วไป ใบจะหลุดร่วงเมื่อตอนใกล้หรือระหว่างการออกดอก ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียว มีใบย่อย 3 ใบ เรียงเวียนสลับ ก้านช่อใบยาว 9-12 ซม. แกนกลางช่อใบยาว 3-4 ซม. ใบย่อยด้านข้าง 2 ใบ เรียงตรงข้ามรูปไข่ ใบย่อยตรงปลายรูปไข่หรือสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด ขนาด 8-12 x 5-8 ซม. ปลายสอบแหลม โคนกลมหรือสอบแหลม ขอบเรียบ แผ่นใบบาง ผิวเกลี้ยง เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 7-8 คู่ ก้านใบย่อยยาว 1-1.2 ซม. ใต้ใบย่อยมีต่อม 2 ต่อม หูใบเป็นแผ่นรูปถ้วย มีขน ดอก เป็นช่อแบบกระจัง ออกที่ปลายกิ่งยาว 15-20 ซม. ดอกล่างจะบานก่อนแล้วทยอยบานขึ้นไปจนถึงปลายช่อ ก้านช่อดอกยาว 8-10 ซม. มีขนสั้น แกนช่อดอกมีขนยาวปกคลุมหนาแน่น ดอกย่อยจำนวนมาก สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามแนวรัศมี ก้านดอกยาว 0.3-0.5 ซม. ติดเรียงเป็นชั้นอยู่บนแกนวงกลม ใบประดับที่โคนก้านดอกย่อยรูปแถบแกมรูปใบหอก ร่วงง่าย มีขน กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 1.2-1.5 ซม. มีขน ปลายแยกเป็น 2 กลีบ ยาว 0.5-0.6 ซม. กลีบดอกรูปดอกถั่วสีส้มแดง กลีบกลางขนาดใหญ่ รูปรีแกมรูปไข่ ขนาด 3-4 x 2-3 ซม. กลีบคู่ด้านข้างรูปรีแกมไข่กลับ ขนาด 2.0-2.2 x

0.7-1.0 ซม. กลีบคู่ล่างรูปกลมแกมรูปไข่กลับ ขนาด 1.8-2.0 x 1.0-1.1 ซม. เกสรเพศผู้ 10 อัน แยกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 9 อัน และ 1 อันตามลำดับ ยาว 2.5-3.5 ซม. อับเรณูเก็ยงหรือเกือบเก็ยง เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปรีแกมขอบขนานยาว 0.1-0.15 ซม. ก้านชูรังไข่ยาว 0.5-0.6 ซม. มีขน ก้านเกสรเพศเมียยาว 1-1.2 ซม. ยอดเกสรขนาดเล็ก ผล เป็นฝักแบนตรง รูปขอบขนานขนาด 8-10 x 1-2 ซม. ก้านผลยาว 3-4 ซม. ปลายผลเป็นติ่งแหลมยาว 1.5-1.7 ซม. เมื่อกำฝักจะแตก้าออกเมล็ด สีดำ จำนวน 1-2 เมล็ด รูปไต ขนาด 1.0-1.2 x 0.8-0.9 ซม. ภาพที่ 77

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	รับประทานสดแก้มกับอาหารรสจัด เช่น ส้มตำ
รสชาติ	รสมัน
ระยะเวลาการออกดอก	มกราคม-กุมภาพันธ์
นิเวศวิทยา	พบในป่าดิบชื้น ป่าดิบแล้ง ริมถนน
แหล่งที่พบ	อ. ลำนารายณ์ อ.ชัยบาดาล
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 140 (BCU) C. Csn. (BKF)

29.8 กระพี้จั่น

Millettia brandisiana Kurz, Journ. As. Soc. Beng., 13. 2.69. 1873; in Fl. Br. Ind. 2: 108. 1875; in For. Fl. Burm. 1: 355.1877.

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง กระพี้จั่น จั่น (ลพบุรี ทั่วไป) ปี่จั่น (ภาคเหนือ)

ไม้ต้นผลัดใบขนาดกลาง สูง 8-15 เมตร เปลือกค่อนข้างเรียบ สีเทาอมน้ำตาล กิ่งแก่มีจุดประสีขาวกระจายทั่วไป เรือนยอดทึบ ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก 1-2 ชั้น ปลายคี่ เรียงสลับแกนกลางช่อใบยาว 10-20 ซม. ก้านใบยาว 3-6 ซม. ใบย่อยออกแบบตรงข้าม 7-10 คู่ ใบย่อย รูปขอบขนาน หรือรูปขอบขนานแกมรูปใบหอก ขนาด 2.5-6 x 1-1.5 ซม. ปลายแหลมหรือมน โคนมนหรือแหลม ขอบเรียบ แผ่นใบบาง ผิวใบด้านบนสีเขียวเข้มและมีขนหนาแน่นกว่าผิวใบด้านล่าง ก้านใบย่อยยาว 0.2-0.3 ซม. ใบอ่อนมีสีน้ำตาลแกมแดงแล้วเปลี่ยนเป็นสีเขียวอ่อน ดอก ออกเป็นช่อแบบกระจุก ที่ปลายกิ่งและด้านข้างของกิ่ง ช่อดอกยาว 7-20 ซม. ก้านดอกย่อยยาว 0.4-0.6 ซม.

ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ มีใบประดับเล็กๆ 2 อัน ที่โคนดอกย่อย กลีบเลี้ยงสีม่วงคล้ำ โคนเชื่อมติดกัน เป็นรูปประฆัง ยาว 0.5-0.6 ซม. ปลายแยกเป็นกลีบรูปสามเหลี่ยมตื้นๆ 5 กลีบ กลีบดอกสีม่วงหรือสีม่วงแกมชมพู รูปดอกถั่ว ยาว 0.8-1.2 ซม. เกสรเพศผู้ 10 อัน ก้านเกสร 9 อันเชื่อมติดกันตรงโคน ส่วนอีก 1 อัน แยกเป็นอิสระ อับเรณูติดด้านหลัง เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปรางแบนยาว ขนาด 0.3-0.5 x 0.05-0.1 ซม. สีเขียว มีขนสีขาวปกคลุม ก้านเกสรเพศเมียโค้งงอยาวกว่าก้านชูอับเรณู ยอดเกสรสีเขียว ปลายแยกเป็น 2 แฉก พลาเซนตาแนวเดียว ออวูล 8 ออวูล ผล เป็นฝักแบน ขนาด 10-15 x 2-2.3 ซม. หนา 0.3-0.5 ซม. ตอนกลางและตอนปลายกว้างกว่าส่วนโคน ฝักอ่อนสีเขียว เมื่อแก่เปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลแกมเหลือง ผิวเกลี้ยง เมื่อแก่แตกตามรอยตะเข็บ เมล็ด สีน้ำตาลกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.8-1.0 ซม. ผิวมัน ภาพที่. 78

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	ลวกหรือต้มจิ้มน้ำพริก
รสชาติ	รสขมมัน
ระยะเวลาการออกดอก	มกราคม-มีนาคม
นิเวศวิทยา	พบตามป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณที่แห้งแล้ง ตามริมทาง
แหล่งที่พบ	อ.ลำสนธิ อ.ชัยบาดาล
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 142 (BCU) Prayad 808 (BKF)

30. วงศ์ Hydrocharitaceae

30.1 ฝักตับเต่า

Hydrocharis dubia (Bl.) Back., Handb. Fl. Java 1: 64. 1925; Dandy., Backer & Bakh. van den Brink. f., Fl. Java. 10. 1949; Steenis, Fl. Males. 1,5: 394. 1957.

Hydrocharis asiatica Miq. Fl. Ind. Bat. 3: 239. 1856; Gagnep. Fl. Gen. I.-C. 6: 8, f. 5: 1908.

H. morsus-ranae (non.L.) F. V. M. Fragm. 6: 199. 1868; Bth. Fl. Austr. 6: 256. 1873; Hook. Fl. Br. Ind. 5: 662. 1888.

ชื่อสามัญ Frog Bit
ชื่อพื้นเมือง ผักดับเต่า ผักเต่า (ลพบุรี ภาคกลาง) ผักปอดม้า (ภาคเหนือ)

พืชน้ำ หลายฤดู โดยทั่วไปเป็นพืชลอยน้ำ หรือถ้าในน้ำตื้น พบว่ามีรากหยั่งยึดติดดินได้ ลำต้นเป็นไหล กลม เรียวยาว อวบน้ำ ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียนเป็นกระจุก รูปหัวใจ รูปไตหรือรูปเกือบกลม ขนาด 5-9 x 4-8 ซม. ปลายมน โคนเว้ารูปหัวใจ ขอบเรียบ แผ่นใบหนาคล้ายหนัง ใบมัน แผ่นใบด้านล่างพองนูน รูปกลมหรือรูปหัวใจ ด้านบนสีเขียวเข้มกว่าด้านล่าง ผิวเกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นใบรูปฝ่ามือ เส้นแขนงใบ 6-9 เส้น โคนก้านใบมีหูใบ 2 อัน ดอก ชูดอกขึ้นเหนือผิวน้ำ เล็กน้อย ออกเป็นช่อกระจุก แยกเพศ มีก้านบางๆหุ้มช่อดอก รูปแถบ ยาว 2-3 ซม. ภายในก้านมีดอกย่อย 2-5 ดอก แต่มีดอกเพศเมียเพียง 1 ดอก ดอกเพศผู้ 1-4 ดอก ก้านดอกสั้นกว่าดอกเพศเมีย ยาว 4-6 ซม. กลีบเลี้ยงสีขาวใส 3 กลีบ รูปใบหอกกลับ ขนาด 0.3-0.4 x 0.1-0.2 ซม. ผิวกลีบมีจุดประสีน้ำตาลแกมแดงประปราย กลีบดอกสีขาว 3 กลีบ โคนมีสีเหลืองอ่อน รูปช้อน ขนาด 0.5-1.0 x 0.3-0.5 ซม. ปลายเว้าตื้น โคนกตัด ขอบเรียบ กลีบขยับยื่น ร่วงง่าย เกสรเพศผู้ 9 อัน แบ่งเป็น 2 วง วงนอก 6 อัน วงใน 3 อัน ก้านเกสรยาว 0.2-0.4 ซม. อับเรณูสีเหลือง เป็นแผ่นคล้ายหัวลูกศร เห็นเป็น 4 พู เชื่อมติดกัน ยาว 0.1-0.2 ซม. ดอกเพศเมีย กลีบเลี้ยงและกลีบดอกเหมือนดอกเพศผู้ เกสรเพศเมีย มีรังไข่ได้วงกลีบ รูปรียาว 0.1-0.2 ซม. ก้านเกสรเพศเมีย 6 อัน ยาว 0.1-0.2 ซม. ผลาเซนดาตามแนวตะเข็บ ออกลูกจำนวนมาก ผล มีเนื้อหลายเมล็ด รูปรีสีเขียว ขนาด 0.4-0.6 x 0.3-0.5 ซม. มีสันตามยาว 6 สัน เมล็ด จำนวนมาก ภาพที่. 79

ส่วนที่ใช้	ใบอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	รับประทานเป็นผักสด จิ้มน้ำพริก หรืออาหารที่มีรสจัด
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	พบในแหล่งน้ำต่างๆ เช่น หนอง บึง นาข้าวที่มีน้ำขัง
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษามีจำหน่ายในตลาด
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 71 (BCU)

30.2 ต้นตะวาใบพาย

Ottelia alismoides (L.) Pers. Syn. Pl. 1: 400. 1805; Hook. f. in Fl. Br. Ind. 5: 662. 1888; Ridl., Mat. Fl. Mal. Pen. 1: 5. 1907; Ridl., Fl. Mal. Pen.. 4: 3. 1924; Back. in Handb. Fl. Java 1: 63. 1925.

Damasonium indicum Willd. Sp. Pl. 2: 276. 1799.

Ottelia javanica Miq. Fl. Ind. Bat. 3: 240. 1856; Gagnep. in Fl. Gen. 1.-C. 6: 14. 1908.

O. japonica Gagnep. in Fl. Gen. 1.-C. 6: 13. 1908.

ชื่อสามัญ Water Plantain *Ottelia*
ชื่อพื้นเมือง ต้นตะวาใบพาย (ลพบุรี กรุงเทพมหานคร) ต้นตะวา (ภาคกลาง) ผักโอบเหบ (ภาคอีสาน) ผักโตวา (นครราชสีมา) ผักกะโตวา (อุตรธานี)

พืชใต้น้ำ รากยึดติดดิน ส่วนต่างๆของต้นอยู่ใต้น้ำ แต่จะชูดอกพ้นผิวน้ำ ลำต้นสั้น ไม่มีไหล ใบ เป็นใบเดี่ยว แตกออกจากลำต้น เรียงเวียนเป็นกระจุกใกล้ราก รูปหัวใจ หรือรูปใบหอก ขนาด 10-20 x 5-10 ซม. ปลายแหลม โคนกลมหรือเว้าเป็นรูปหัวใจ ขอบเรียบ แผ่นใบบาง กรอบฉีกขาดง่าย ผิวใบเป็นคลื่น ไม่มีขนทั้งสองด้าน เส้นใบรูปฝ่ามือ ก้านใบยาวตามความลึกของแหล่งน้ำ ดอก เป็นดอกเดี่ยว มีทั้งดอกสมบูรณ์เพศและดอกไม่สมบูรณ์เพศ ก้านดอกเป็นเหลี่ยม จะโผล่ขึ้นมาเหนือผิวน้ำเล็กน้อย มีกาบสีเขียวอ่อนหุ้มดอกไว้ รูปหลอด ปลายแยก 5-6 แฉก กลีบเลี้ยงสีเขียวอ่อน 3 กลีบ โคนเชื่อมเป็นหลอดยาว 2.0-2.5 ซม. ปลายแยก 3 กลีบ รูปแถบ ขนาด 0.8-1.0 x 0.2-0.4 ซม. ปลายมน กลีบดอกสีขาว 3 กลีบ ขนาด 1.5-2.0 x 0.4-0.6 ซม. ปลายมน ร่วงง่าย เกสรเพศผู้ 8-10 อัน ก้านเกสรยาว 1.0-1.2 ซม. อับเรณูสีเหลือง รูปแถบ ขนาด 0.2-0.3 x 0.1 ซม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปไข่ ขนาด 0.8-1.2 x 0.4-0.6 ซม. โคนสีน้ำตาลอ่อน ก้านเกสรเพศเมีย 6-18 อัน ยาว 2.0-2.5 ซม. ยอดเกสรสีเหลือง แยกเป็น 2 พู ยาว 0.1-0.15 ซม. พลาเซนตาหัวผนัง ภายในรังไข่มี 6-8 ช่อง แต่ละช่องมีออวูลจำนวนมาก ผล รูปรี มีปีกหักเป็นครึ่งบาง 3 ปีก เมล็ด สีดำ จำนวนมาก ภาพที่. 80

ส่วนที่ใช้ ใบอ่อน ดอก
วิธีประกอบอาหาร รับประทานเป็นผักสด จิ้มน้ำพริก หรืออาหารที่มีรสจัด
ระยะเวลาการออกดอก มิถุนายน-กันยายน
นิเวศวิทยา พบในแหล่งน้ำต่างๆ เช่น หนอง บึง นาข้าวที่มีน้ำขัง
แหล่งที่พบ ทุกห้องที่ทำการศึกษามีจำหน่ายในตลาดในฤดูฝน หรือขณะมีน้ำท่วม
ตัวอย่างพันธุ์ไม้ C. Cheancharoen 44 (BCU)

31. วงศ์ Hypericaceae

31.1 ตั้ว

Cratoxylum formosum (Jack.) ssp. **formosum** Dyer. in Hook. f., Fl. Br. Ind. 1: 258. 1874; Kurz, For Fl. Burm. 1:84. 1877; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1:153, Fig. 16. 1922; Craib in Fl. Siam. En. 1:111. 1925; Backer & Bakh. van den Brink. f., Fl. Java 1:383. 1963; Gogelein, Blumea 1:467, Fig. 5: a-I, 1. 1967; Kochummen in Tree Fl. Malaya 2:251. 1973.

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นเมือง ตั้ว (ลพบุรี) ตั้วขาว ตั้วส้ม (นครราชสีมา) มูโตะ (มลายู นราธิวาส)

ไม้ต้นขนาดกลางสูง 10-15 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปรีแกมขอบขนานขนาด 3-9 x 2-4 ซม. ปลายแหลมหรือมนแหลม โคนเรียว แผ่นใบบาง ผิวมีตุ่มขนาดเล็กกระจายทั่วไป เส้นใบแฉกร่างแห เส้นแขนงใบ 10-12 คู่ ปลายโค้งเชื่อมกันก่อนถึงขอบใบ ก้านใบยาว 0.5-1.0 ซม. ดอก เป็นกระจุกหรือดอกเดี่ยว ออกตามกิ่ง จะออกดอกพร้อมกับแตกใบอ่อนสีแดง มีกลิ่นหอม ก้านดอกยาว 0.5-0.6 ซม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ เรียงเป็น 2 ชั้น ชั้นนอก 3 กลีบ และชั้นใน 2 กลีบ รูปรีแกมรูปไข่ขนาด 0.4-0.5 x 0.2-0.3 ซม. กลีบหนา กลีบชั้นนอกจะมีขนาดใหญ่กว่ากลีบชั้นใน กลีบดอกสีขาวแกมชมพู 5 กลีบ รูปรีแกมรูปขอบขนาน ขนาด 0.8-1.0 x 0.4-0.5 ซม. ปลายกลมมน ขอบกลีบเป็นขนฟู โคนสอบแหลม ด้านในมีระยางค์ รูปขอบขนานยาว 0.2-0.3 ซม. เกสรเพศผู้จำนวนมาก เชื่อมติดกันเป็น 3 กลุ่ม ยาว 0.8-1.0 ซม. ปลายแยก อับเรณูรูปไข่กลับยาว 0.03-0.05 ซม. ระหว่างโคนก้านเกสรเพศผู้มีระยางค์รูปขอบขนานยาว 0.05-0.1 ซม. ด้านบนมีตุ่มนูนสั้น ๆ เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปไข่แกมรูปขอบขนานยาว 0.2-0.3 ซม. เป็นสันสามเหลี่ยม ก้านเกสรเพศเมียแยกเป็น 3 แฉก ยาว 0.1-0.15 ซม. ยอดเกสรกลม ภายในมี 1 ช่อง ออวุลจำนวนมากติดอยู่ที่ผนัง ผล รูปรีขนาด 1.0-1.5 x 0.5-0.6 ซม. ผิวเกลี้ยง มีกลีบเลี้ยงติดอยู่ที่โคนผล เมล็ด จำนวนมาก มีปีกตรง ปลาย รูปไข่กลับแกมขอบขนาน ขนาด 0.5-0.6 x 0.2-0.3 ซม. ภาพที่. 81

ส่วนที่ใช้ ยอดอ่อน ใบอ่อน ช่อดอกอ่อน

วิธีประกอบอาหาร ยอดอ่อน ใบอ่อน ช่อดอกอ่อนลวกหรือนึ่งให้สุก รับประทานร่วมกับน้ำพริก หรือนำไปแกงส้ม รสหวานมัน

ระยะเวลาการออกดอก กุมภาพันธ์-มิถุนายน

นิเวศวิทยา	พบขึ้นตามป่าละเมาะ ในป่าเบญจพรรณแล้ง สูงจากระดับน้ำทะเล 200-1,000 เมตร
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษา
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 161 (BCU) P. Trisarasri 179 (BCU)

31.2 แด้ว

Cratoxylum formosum ssp. *pruniflorum* (Kurz) Gogina, Blumea 15:469. Fig. 5:j,k. 1967.

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง แด้ว (ลพบุรี) ดี้วเหลือง (ภาคกลาง) ดี้วขน ดี้วแดง ดี้วยาง ดี้วเลือด (ภาคเหนือ) แด้วหิน (ลำปาง) กวยใจ (กระเหรี่ยง-กาญจนบุรี) กุยฉ่องเช้า (กระเหรี่ยง-ลำปาง) ดาว (สตูล) เน็กเครแม่ (ละว้า-เชียงใหม่) ราเง็ง (เขมร-สุรินทร์)

ไม้ต้นขนาดกลาง ผลัดใบ สูง 10-15 เมตร ส่วนต่าง ๆ มีขน ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปรีแกมรูปขอบขนานขนาด 4.5-10 x 1.5-3.5 ซม. ปลายแหลม โคนมนกลมหรือแหลม ขอบเรียบ แผ่นใบบาง มีต่อมน้ำมันกระจายทั่วไป ผิวใบมีขนทั้งสองด้าน เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 8-15 คู่ ปลายโค้งเชื่อมติดกันก่อนถึงขอบใบ หูใบรูปสามเหลี่ยมเล็ก ๆ สีแดง 1 อัน ก้านใบยาว 0.3-0.5 ซม. มีขน กิ่งอ่อนและยอดอ่อนสีแดงเข้ม ดอก ออกเป็นกระจุก 3-5 ดอก หรือดอกเดี่ยว ที่กิ่งหรือซอกใบ ออกดอกพร้อมแตกใบอ่อน มีกลิ่นหอมอ่อน ๆ ก้านดอกยาว 0.3-0.5 ซม. ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี กลีบเลี้ยงสีเขียว 5 กลีบ แยกกัน เรียงเป็น 2 วง วงนอก 3 กลีบ รูปรี ขนาด 0.5-0.7 x 0.3-0.4 ซม. กลีบหนา ผิวด้านนอกมีขนหนาแน่น วงใน 2 กลีบ รูปรีแกมขอบขนาน ขนาด 0.5-0.7 x 0.3-0.4 ซม. ผิวเป็นสัน มีขนสั้น กลีบบางกว่ากลีบวงนอก กลีบดอกสีขาวแกมชมพู หรือสีแดงอ่อน 5 กลีบ แยกกัน รูปไข่ ขนาด 1.4-1.5 x 0.5-0.7 ซม. ปลายมนกลม มีขนครุย โคนเรียวแหลมเป็นก้านยาว 0.2-0.3 ซม. ด้านในมีระยางค์รูปสามเหลี่ยมสั้นประมาณ 0.05 ซม. เกสรเพศผู้จำนวนมาก เชื่อมติดกันเป็น 3 กลุ่ม ก้านเกสรยาว 0.8-1.0 ซม. ปลายแยกเป็นช่อฝอย อับเรณูสีเหลือง รูปไข่กลับแกมขอบขนานยาว 0.05-0.08 ซม. ปลายมีระยางค์เป็นต่อมกลม 2 ต่อม ระหว่างโคนก้านของกลุ่มเกสรเพศผู้ มีระยางค์รูปไข่ยาว 0.1-0.15 ซม. ด้านบนเป็นแผ่น ปลายเว้า เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ สีเขียว รูปไข่ขนาด 0.3-0.4 x 0.1-0.2 ซม. ก้านเกสรเพศเมียแยกเป็น 3 แฉก ยาว 0.3-0.6 ซม. ยอดเกสรกลม ภายในมี 1 ช่อง ออวุลจำนวนมากติดอยู่ที่ผนังรังไข่ ภาพที่. 82

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน ช่อดอกอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	ยอดอ่อน ใบอ่อน รับประทานร่วมกับน้ำพริก ดอกอ่อน รับประทานจิ้มกับน้ำพริกปลาร้า รสเปรี้ยวเล็กน้อย หรือนำไป แกงส้ม หรือใส่ในแกงอื่นๆเพื่อช่วยเพิ่มรสเปรี้ยว
ระยะเวลาการออกดอก	กุมภาพันธ์-มิถุนายน
นิเวศวิทยา	พบขึ้นตามป่าละเมาะ ในป่าเบญจพรรณแล้ง สูงจากระดับน้ำทะเล 200- 1,000 เมตร
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 162 (BCU) P. Trisarasi 237 (BCU)

32. วงศ์ Lemnaceae

32.1 ไข่น้ำ

Wolffia globosa (Roxb.) Hartog & Plas. in Blumea 18: 367. 1970.

Wolffia schleideni Miq. Fl. Ind. Bat. 3: 221. 1855; Back. Handb. Fl. Java 3: 2. 1924.

ชื่อสามัญ Water Meal

ชื่อพื้นบ้าน ไข่น้ำ (ลพบุรี ภาคกลาง) ผำ (ภาคเหนือ) ไข่น้ำ (ภาคอีสาน)

พืชน้ำ ลอยเป็นแพอยู่บนผิวน้ำ แทะลัดขนาดเล็กมาก ยาว 0.1-0.15 ซม. มักอยู่เดี่ยวๆ หรือ
ติดกันเป็นคู่ รูปร่างกลม หรือรูปไข่ สีเขียว ขนาดเล็ก เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.05-0.08 ซม. พองหนา
ทั้งด้านบนและด้านล่างเล็กน้อย ไม่มีราก ดอก เป็นช่อเกิดในถุงที่อยู่ด้านข้าง ประกอบด้วยดอกเพศ
ผู้ 1 ดอก เกสรเพศผู้ อับเรณู 1 ช่อ ดอกเพศเมีย 1 ดอก ภาพที่. 83

ส่วนที่ใช้ ทุกส่วน

วิธีประกอบอาหาร นำไปต้ม แกง หรือผัด รสมัน

ระยะเวลาการออกดอก	ฤดูฝน
นิเวศวิทยา	พบในแหล่งน้ำธรรมชาติที่น้ำนิ่ง ไส เช่น บึง หนอง เป็นต้น
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษามีจำหน่ายในตลาด
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 38 (BCU)

33. วงศ์ Lentibulariaceae

33.1 สาหร่ายข้าวเหนียว

Utricularia aurea Lour. Fl. Coch. 26. 1780; Backer & Bakh. van der Brink. f., Fl. Java 2: 517. 1965.

U. vulgaris L., Sp. Pl. 18. 1753.

T. australis Clarke., Fl. Br. Ind. 4: 329. 1884; Trimen, Handb. Fl. Ceyl. 3: 267. 1895; Prain. Journ. As. Soc. Beng. 74(2): 368. 1905; Koord. Exk. Fl. Java 3: 204. 1912; Ridl., Fl. Mal. Pen. 2: 491. 1923.

U. fasciculata Roxb., Fl. Ind. 1: 143. 1820; Miq. Fl. Ind. Bat. 2: 997. 1859; Suppl. 1: 246. 1860.

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นเมือง สาหร่ายข้าวเหนียว (ลพบุรี ทั่วไป)

พืชใต้น้ำ เป็นพืชกินสัตว์ มีรากออกรอบข้อ ใบ มีหลายลักษณะ เรียงสลับ เป็นกอ อาจจะกลรูปเป็นเกตุคดเล็กๆ หรือไม่มีใบเหนือน้ำเลย มีแคใบใต้น้ำ ลักษณะเป็นริ้วเรียวเล็กๆ หรือเปลี่ยนเป็นจุดเล็กๆ สำหรับจับสัตว์ ดอก ออกเป็นช่อกระจจะ ดอกย่อย 4-5 ดอก มีก้านดอกชูเหนือน้ำ ยาว 15-30 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 1.0-1.5 ซม. กลีบเลี้ยงสีเขียวแกมเหลือง โคนเชื่อมปลายแยกเป็น 2 แฉก ขนาดไม่เท่ากัน รูปขอบขนาน ยาว 0.2-0.4 ซม. ปลายมน ขอบหยักเป็นคลื่น กลีบดอกสีเหลือง โคนเชื่อม ปลายแยกเป็น 2 กลีบ กลีบบนรูปไข่ ยาว 0.8-1.0 ซม. ปลายกลมหยัก 2 แฉก กลีบล่างยื่นเป็นจงอย รูปรี ยาว 1.0-1.2 ซม. ปลายกลมหยัก 3 แฉก เกสรเพศผู้ 2 อัน อับเรณูรูปแถบ ยาว 0.05-0.1 ซม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือกวกลีบ รูปกลม ยอดเกสรแบ่งเป็น 2 พู ภายในรังไข่มี 2 ช่อง แต่ละช่องมีออวูลจำนวนมาก ผล แห้งแตก เมล็ด จำนวนมาก ภาพที่. 84

ส่วนที่ใช้	ลำต้น
วิธีประกอบอาหาร	รับประทานเป็นผักสด หรือถวักจิ้มน้ำพริก หรืออาหารที่มีรสจัด
ระยะเวลาการออกดอก	มกราคม-มีนาคม
นิเวศวิทยา	พบในแหล่งน้ำต่างๆ เช่น หนอง บึง นาข้าวที่มีน้ำขัง
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ ไม่มีจำหน่ายในตลาด
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 191 (BCU) T.S. , K.L. , B.H. 5017 (BKF)

34. วงศ์ Liliaceae

34.1 สามสิบ

Asparagus racemosus Willd. Sp. Pl. 2. 152. 1799; Ridl. , Fl. Mal. Pen.4: 331. 1924; Back. Handb. Fl. Java. 3:72. 1924; Backer & Bakh. van der Brink. f., Fl. Java 3: 93. 1968; in Fl. Mal. 9: 216-217. 1979-1983.

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นเมือง สามสิบ (ลพบุรี ภาคกลาง) สามร้อยราก (กาญจนบุรี) จ้วงเครือ (ภาคเหนือ) พอกวายมะ (กะเหรี่ยง-เชียงใหม่) เตอสีเบาะ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ผักชีช้าง (หนองคาย) ผักหนาม (นครราชสีมา)

พืชล้มลุกหลายฤดู มีรากเก็บอาหารเป็นกลุ่มคล้ายกระชาย ลำต้นเป็นเถาเลื้อย ยาว 1-5 เมตร หรือมากกว่า สีเขียวอ่อน เกือบกลมหรือเป็นเหลี่ยมเล็กน้อย เมื่อเลื้อยไปลำต้นจะบิดไปเรื่อยๆ บริเวณข้อของลำต้นจะมีหนามแหลม 1 อัน ยาว 0.2-0.3 ซม. ขึ้นโค้งลง กิ่งหรือแขนงเล็กๆเปลี่ยนรูปเป็นเส้นแหลมแข็ง สีเขียว มีสันเหลี่ยม 3 สัน ขนาด 1-3 x 0.05-0.1 ซม. อยู่เป็นกลุ่มๆละ 1-3 อัน ใบ ลดรูปเป็นแผ่นเล็กๆบางๆ ดอก มีขนาดเล็ก ออกเป็นดอกเดี่ยวหรือเป็นช่อกระจุก ตามบริเวณซอกใบ ช่อดอกยาว 2-3 ซม. แต่ละช่อมีดอกย่อย 10-15 ดอก สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามแนวรัศมี เส้นผ่านศูนย์กลางดอกขณะบาน 0.3-0.5 ซม. มีใบประดับขนาดเล็ก 1 อัน กลีบรวม รูปร่างคล้ายระฆัง โคนเชื่อมเป็นหลอดคล้ายเส้นด้ายสีเขียวอ่อนยาว 0.2-0.3 ซม. ปลายแยกเป็น 6 กลีบ รูปรี สี

ขาวบางๆ ขนาด 0.2-0.3 x 0.05-0.1 ซม. ปลายมน คล้ายช้อน เกสรเพศผู้ ติดอยู่ที่ฐานของวงกลีบ
รวม และอยู่ตรงข้ามกับกลีบรวม จำนวน 6 อัน ก้านชูเกสรรูปเส้นด้าย ยาว 0.1-0.2 ซม. อับเรณูสีน้ำ
ตาลแกมแดง ขนาดเล็ก รูปรียาว แตกตามยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปคล้ายมงกุฎ สี
เหลืองอ่อน ขนาด 0.15-0.2 x 0.05-0.1 ซม. ก้านเกสรเพศเมีย 1 อัน สีเขียวอ่อนยาว 0.1-0.2 ซม. ยาว
ขึ้นมาจนเกือบพันยอดดอก ปลายแยกเป็น 3 แฉก ภายในรังไข่มี 3 ช่อง พลาเซนทารอบแกนร่วม ผด
ขนาดเล็ก เส้นผ่านศูนย์กลางผล 0.3-0.5 ซม. มี 3 พู ผลอ่อนสีเขียวแกมม่วง และจะเปลี่ยนเป็นสีดำ
เมื่อแก่ เมล็ด สีดำขนาดเล็ก ภาพที่. 85

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน หน่ออ่อน ผล
วิธีประกอบอาหาร	ยอดอ่อน หน่ออ่อน ลวกหรือต้ม ทำเป็นผักจิ้มน้ำพริก ผล ใส่ในแกงป่าหรือแกงเผ็ด
ระยะเวลาการออกดอก	พฤษภาคม-กรกฎาคม
นิเวศวิทยา	พบปลูกตามบ้าน และนิยมนำมาปลูกเป็นไม้ประดับ
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษา
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 163 (BCU)

35. วงศ์ Limnocharitaceae (Butomaceae)

35.1 ผักพาย

Limnocharis flava (L.) Buch., J. S. & K. P. PROSEA., 8: 192. 1993.

ชื่อสามัญ	Yellow velvat, Hermts Water Lily, Sawah Lettuce
ชื่อพื้นเมือง	ผักพาย ตาลปัตรฤาษี (ลพบุรี) ตาลปัตรฤาษี นางกวัก (ภาคกลาง) บอนจีน (ปัตตานี) บัวลอย (แม่ฮ่องสอน) บัวควัก (ภาคเหนือ) บอน คั้นจอง (ภาคอีสาน) ตาลปัตรฤาษี บอนจีน (ภาคใต้) ก้านจอง บอน ตาลปัตร (จันทบุรี)

พืชน้ำ อายุหลายปี มีเหง้าฝังอยู่ใต้ดิน และส่งใบขึ้นมาเหนือผิวน้ำ มีไหลซึ่งจะเจริญเป็นต้น
ใหม่อยู่ริบก้นเป็นกระจุก ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับถี่ๆ ทำให้ดูเหมือนเป็นกอที่มีใบเป็นกระจุก
แผ่นใบขนาดใหญ่คล้ายตาลปัตร รูปไข่ หรือรูปกลม ขนาด 10-20 x 5-15 ซม. ปลายใบมน โคนใบ

มนสอบแคบไปหาก้านใบ ขอบใบเรียบหรือเป็นหยักเล็กน้อย แผ่นใบบาง สีเขียวอ่อน ผิวใบเกลี้ยง ไม่มีขนเส้นแขนงใบ 9-13 คู่ ขนานกันและจะตัดขวางกับเส้นใบย่อย ก้านใบอวบน้ำสีเขียว เป็นแท่งรูปสามเหลี่ยม ยาว 30-75 ซม. โคนก้านใบสีม่วงแกมแดง ภายในมีวงขาวนวล เมื่อหักก้านมีน้ำยางสีขาว ดอก เป็นช่อซี่ร่ม บานในเวลาเช้าถึงสายๆ มีก้านช่อดอกเป็นแท่งอวบน้ำคล้ายสามเหลี่ยม ยาว 70-90 ซม. ตั้งตรงขึ้นเสมอกับก้านใบ ดอกย่อย 3-15 ดอก สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามแนวรัศมี ก้านดอกย่อยยาว 2-7 ซม. ที่ก้านดอกย่อยมีใบประดับสีเขียว 1 แผ่น กลีบเลี้ยงสีเขียว 3 กลีบ แยกจากกัน รูปไข่หรือกลม ขนาด 2.0-2.5 x 1.0-1.5 ซม. จะติดอยู่จนกระทั่งเป็นผล กลีบดอกสีเหลืองนวล หดรว้งง่าย 3 กลีบ ขยี้ดูจะเป็นเมือก เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 1-3 ซม. กลีบดอกรูปไข่หรือไข่กลับ ขนาด 3.0-4.5 x 1.5-2.5 ซม. เกสรเพศผู้ 10-15 อัน แยกกัน อับเรณูสีเหลือง รูปแถบ ขนาด 0.1-0.15 x 0.05-0.06 ซม. มีก้านเกสรติดที่ฐาน เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปรี ขนาด 0.6-0.7 x 0.4-0.5 ซม. พลาเซนตาตามแนวตะเข็บ ยอดเกสรสั้น ผล แดงแนวเดียว รูปกลม ขนาดใหญ่ เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5-2.0 ซม. ภายในมีเมล็ดจำนวนมาก เมล็ด สีดำ ขนาดเล็ก ผิวขรุขระ ภาพที่ 86

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน ดอกอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	นำไปเผา หรือรับประทานสดเป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือนำไปแกงส้ม รสขมเล็กน้อย
ระยะเวลาการออกดอก	เกือบตลอดปี
นิเวศวิทยา	พบตามแหล่งน้ำ เช่น ในนา ท้องร่อง ทุ่งน้ำริมถนน บ่อน้ำต่างๆ
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 20 (BCU)

36. วงศ์ Malvaceae

36.1 กระเจียบมอญ

Abelmoschus esculentus (L.) Moench., Siemonsma & Piluek., PROSEA. 57.1993.

Hibiscus esculentus L. Sp. Pl. 980. 1753.

ชื่อสามัญ Okra, Lady's finger
ชื่อพื้นบ้าน กระเจี๊ยบมอญ กระเจี๊ยบเขียว (ถพบุรี หัวไป)

พืชล้มลุกปีเดียว ลำต้นสีเขียวสูง 1-2 เมตร ลำต้นและกิ่งก้านมีขนหยาบปกคลุม ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับ รูปฝ่ามือ 3-5 หยัก แต่ละแฉกจะเป็นรูปใบหอกหรือรูปไข่กลับ ขนาด 10-20 x 8-22 ซม. ปลายแหลม โคนสอบแหลมรูปติ่ม ขอบหยักเว้า แผ่นใบบาง ผิวมีขนหยาบสั้นสีขาวทั้งสองด้าน เส้นใบแบบนิ้วมือ เส้นแขนงใบ 3-5 เส้น ก้านใบยาว 5-35 ซม. หูใบรูปเส้นด้ายยาว 1.5-2.0 ซม. ดอก เป็นดอกเดี่ยว ออกที่ซอกใบ สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี ก้านดอกยาว 2-5 ซม. รั้วประดับสีเขียว 7-13 อัน แยกกันเป็นอิสระ รูปแถบ ขนาด 0.5-2.5 x 0.1-0.2 ซม. เชื่อมติดกับหลอดของกลีบเลี้ยงด้านนอก ขอบและโคนมีขน กลีบเลี้ยงสีเขียว คล้ายเป็นกาบปุ่มอยู่ โดยกลีบจะแยกแตก 1 ด้าน เชื่อมติดกับกลีบดอก ร่วงง่าย กลีบดอกสีเหลือง 5 กลีบ โคนกลีบด้านในตรงกลางสีม่วงเข้ม เส้นผ่านศูนย์กลางเมื่อบาน 4-7 ซม. กลีบรูปไข่กลับ ขนาด 3-7 x 3-6 ซม. โคนเชื่อมติดกับหลอดของเกสรเพศผู้ ปลายกลีบมนกลม ขอบกลีบขยับขึ้น ดอกคุมกลีบดอกจะซ้อนกันและบิดไปทางเดียวกัน เกสรเพศผู้ สีม่วงแดง มีจำนวนมากเชื่อมกันเป็นหลอดสั้นๆ หุ้มรังไข่และก้านเกสรเพศเมีย ก้านเกสรยาว 1.0-1.5 ซม. ปลายแยกเป็นก้านสั้นๆ อับเรณูรูปโค้ง เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปไข่ยาว 0.4-0.6 ซม. ก้านชูเกสรยาว 1.0-1.2 ซม. ปลายแยกเป็น 5 แฉก ยอดเกสรเป็นก้อนกลมๆ มีขน พลาเซนทารอบแกนร่วม ผล แบบแห้งแตก รูปทรงกระบอก ผิวเป็นร่องสันตามยาว 5-20 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5-3.5 ซม. มีขนหยาบสีขาวกระจายทั่วไป ฝักอ่อนสีเขียว ฝักแก่สีน้ำตาล ขั้วผลยาว 5-7 ซม. เมื่อแก่จะแตกออกเป็น 5 ส่วน เมล็ด จำนวนมาก รูปกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.2-0.5 ซม. สีน้ำตาลดำ ภาพที่. 87

ส่วนที่ใช้	ผลอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	ผลอ่อน ดัมจิ้มน้ำพริก แกงส้ม รตจืดเย็น
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	ชอบขึ้นในพื้นที่โล่ง มีการนำมาปลูกในบริเวณบ้านเพื่อใช้ประโยชน์
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 123 (BCU)

36.2 กระเจี๊ยบแดง

Hibiscus sabdariffa L., Sp. Pl. 695. 1753; Delhi :79.1963; Master in Hook. f., Fl. Br. Ind. 1:340.1874; Phuphathanaphong et al, in Thai For. Bull. (Bot.) 18:43-79.1989.

ชื่อสามัญ	Jamaica Sorrel, Rosella, Indian Sorrel, Red Sorrel
ชื่อพื้นบ้าน	กระเจี๊ยบแดง (ลพบุรี ทั่วไป) กระเจี๊ยบเปรี้ยว (ภาคกลาง) ผักกึ่งเค็ง ส้มกึ่งเค็ง ส้มพอเหมาะ (ภาคเหนือ) ส้มพอดี (ภาคอีสาน) ส้มบุญ (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) ส้มตะ แลงแครง (ตาก)

พืชล้มลุกปีเดียว ลำต้นสูง 1-2 เมตร ลำต้นและกิ่งก้านมีสีม่วงแดง มีขนปกคลุมขณะยังอ่อน เปลือกเหนียว ใบ เป็นใบเดี่ยว มีใบหลายลักษณะในต้นเดียว (polymorphic) จะเป็นใบรูปฝ่ามือ 3-5 หยัก แต่จะแตกจะเป็นรูปใบหอก ขนาด 8-15 x 1-8 ซม. ปลายแหลม หรือ ใบยาว รูปรีแหลม โคนสอบแหลมรูปกลม ด้านบนมีขนเป็นแนวตรงกลาง แผ่นใบบาง ผิวเกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นใบแบบนิ้วมือ เส้นแขนงใบ 3-5 เส้น เส้นกลางใบด้านล่างมีต่อมบริเวณโคน มีหูใบเป็นเส้นหรือรูปแถบ ยาว 0.7-1.0 ซม. ก้านใบยาว 3-5 ซม. ดอก เป็นดอกเดี่ยว ออกที่ซอกใบ สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี ก้านดอกยาว 0.5-0.6 ซม. มีใบประดับสีแดงเป็นแฉกแหลมรูปใบหอก ยาว 1.0-1.2 ซม. 8-12 แฉก เชื่อมติดกับหลอดของกลีบเลี้ยงด้านนอก ขอบและโคนมีขน กลีบเลี้ยงรูปถ้วยยาว 2-2.5 ซม. ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปสามเหลี่ยมยาว 1.0-1.2 ซม. ปลายสอบแหลม ผิวเป็นสันร่อง สันตรงกลางมีต่อม ผิวด้วยด้านบนและบริเวณขอบแฉกด้านนอกมีขน กลีบดอก 5 กลีบ สีเหลืองแกมชมพู ที่โคนมีจุดสีม่วงเข้ม เส้นผ่านศูนย์กลางเมื่อบาน 4-7 ซม. กลีบรูปไข่กลับ ขนาด 3-4 x 2-2.5 ซม. โคนเชื่อมติดกับหลอดของเกสรเพศผู้ ปลายกลีบมนกลม ขอบกลีบขยับ่น ดอกตูมกลีบดอกจะซ้อนกันและบิดไปทางเดียวกัน เกสรเพศผู้ สีม่วงแดง มีจำนวนมากเชื่อมกันเป็นหลอดสั้นๆ หุ้มรังไข่และก้านเกสรเพศเมีย ก้านเกสรยาว 1.3-1.5 ซม. ปลายแยกเป็นก้านสั้นๆ อับเรณูรูปโค้ง เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปไข่ยาว 0.5-0.7 ซม. ปลายมีขนยาว ก้านชูเกสรยาว 1.0-1.2 ซม. ปลายแยกเป็น 5 แฉก ยอดเกสรเป็นก้อนกลมๆ มีขน พลาเซนทารอบแกนร่วม ผล รูปรีปลายแหลมสั้น หุ้มด้วยกลีบเลี้ยงฉ่ำน้ำ สีแดงที่มีขนาดใหญ่อขึ้น ขนาด 2-3.5 x 1-2.5 ซม. เมื่อแก่จะแตกออกเป็น 5 ส่วน เมล็ดรูปไต ขนาดยาว 0.4-0.8 ซม. สีน้ำตาลดำ จำนวนมาก ภาพที่. 88,89

ส่วนที่ใช้	ผลอ่อน ยอดอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	ผลอ่อน ต้มจิ้มน้ำพริก รสจัดเย็น

	ยอดอ่อน ไข่แกงส้ม หรือต้มจิ้มน้ำพริก รสเปรี้ยว
	รื้อประดับและกลีบเลี้ยงมีรสเปรี้ยว นำมาต้มกับน้ำเติมน้ำตาลทำเป็นน้ำ
	กระเจียบ คั้นแก้ร้อนใน กระหายน้ำ
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	ชอบขึ้นในพื้นที่โล่ง มีการนำมาปลูกในบริเวณบ้านเพื่อใช้ประโยชน์
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษา
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 124 (BCU)
	P. Trisarasti 513 (BCU)

37. วงศ์ Marsileaceae

37.1 ผักแว่น

Marsilea crenata Presl., Ral. Haenk. 1: 84. t. 12. f. 13. 1825; Holt., Rev. Fl. Mal. 2: 619. 1955; K. Iwas & Taggwa., in Flora of Thailand. (3)4 : 600. f. 60. 1-3. 1989.

ชื่อสามัญ Water Clover, Clover Fern, Pepperwort

ชื่อพื้นเมือง ผักแว่น (ลพบุรี ภาคกลาง ภาคเหนือ อุดรธานี) ผักลิ้นปี่ (ภาคใต้)

เฟิร์นที่ขึ้นในน้ำ หรือตามพื้นที่แฉะๆ รากจะสามารถเกาะติดเจริญอยู่บนพื้นดิน หรือเจริญอยู่ในน้ำได้ ลำต้นอ่อนสีเขียว เมื่อแก่จะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลทอดขนานไปตามพื้น ลำต้นค่อนข้างกลม มีขนสีน้ำตาลอ่อนปกคลุม ใบ เป็นใบประกอบ มีใบย่อย 4 ใบ ออกจากตำแหน่งเดียวกัน ใบย่อย รูปกลม หรือรูปคล้ายสามเหลี่ยม ขนาด 0.8-2.0 x 0.5-1.5 ซม. ปลายกลมมน โคนสอบ ขอบเรียบหรือหยักเล็กน้อย แผ่นใบเรียบ ไม่มีขน ก้านใบยาว 5.5-15.0 ซม. ใบย่อยไม่มีก้านใบ มีสปอโรคาร์เป็นก้อนแข็ง สีดำ รูปขอบขนานหรือรูปรีคล้ายเมล็ดถั่ว ออกที่โคนก้านใบ ขณะอ่อนมีสีขาว เมื่อแก่เปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลเข้มเกือบดำ ภาพที่. 90

ส่วนที่ใช้ ยอดอ่อน ใบอ่อน ลำต้น

วิธีประกอบอาหาร รับประทานสด เป็นผักจิ้มน้ำพริก

นิเวศวิทยา	เป็นวัชพืชที่พบขึ้นทั่วไปตามริมน้ำ หนองน้ำ หรือพบทอดขนานไปตามพื้นดินในนาข้าวและตามคันนา และบริเวณที่มีดินชื้นแฉะทั่วไป
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการการศึกษา
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 61 (BCU)

38. วงศ์ *Meliaceae*

38.1 สะเดา

Azadirachta Indica var. *siamensis* Valetton , Craib in Fl. Siam. En. 1: 250. 1926.

ชื่อสามัญ	Neem Tree
ชื่อพื้นเมือง	สะเดา (ลพบุรี ภาคกลาง) กะเดา (ภาคใต้) จะดรง (ต๋วย) สะเดียม (ภาคเหนือ)

ไม้ต้นผลัดใบ ขนาดกลาง สูง 12-15 เมตร เรือนยอดเป็นพุ่มกลมทึบ เปลือกสีน้ำตาลเทาหรือเทาปนดำ แตกเป็นร่องเล็กๆ หรือ เป็นสะเก็ดขาวทั่วไป ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียวปลายคี่ เรียงเวียนสลับถี่ๆจนดูเหมือนเป็นกระจุกตอนปลายกิ่ง ก้านช่อใบยาว 6-8 ซม. แกนกลางช่อใบยาว 20-30 ซม. มีใบย่อย 8-12 คู่ เรียงตรงข้ามเป็นคู่หรือเรียงสลับเยื้องกันเล็กน้อย ใบรูปขอบขนานแกมใบหอก หรือรูปใบหอกแกมรูปไข่ ขนาด 3.5-5 x 1-2.5 ซม. ปลายเรียวแหลม โคนเบี้ยวหรือมนแหลม ขอบเป็นคลื่นเห็นชัดเจนที่ขอบใบด้านบน แผ่นใบบาง ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 8-10 คู่ ก้านใบย่อยยาว 0.4-0.5 ซม. ดอก เป็นช่อแยกแขนงยาว 5-30 ซม. ออกตามปลายกิ่งหรือใกล้ปลายกิ่ง ก้านช่อดอกยาว 3-5 ซม. ดอกย่อยจำนวนมาก สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี ก้านดอกย่อยยาว 0.1-0.2 ซม. ใบประดับรูปไข่ขนาดเล็กยาว 0.05-0.08 ซม. ร่วงง่าย กลีบเลี้ยงสีเหลืองอมเขียว 5 กลีบ แยกกัน รูปกลมแกมรูปไข่ขนาด 0.15-0.2 x 0.1-0.15 ซม. ขอบมีขนยาว 0.1 ซม. กลีบดอกสีขาว 5 กลีบ แยกกัน รูปรีขนาด 0.5-0.65 x 0.2-0.25 ซม. ผิวและขอบมีขนทั้งสองด้าน เกสรเพศผู้ 10 อัน ก้านเกสรเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาวพื้น กลีบดอกยาว 0.4-0.5 ซม. ปลายแยกเป็น 10 แฉก รูปไข่กลับยาวประมาณ 0.05 ซม. ปลายแฉกเว้า ผิวด้านในตรงปลายหลอดมีขนยาว อับเรณูรูปขอบขนานยาว 0.05-0.08 ซม. ติดอยู่ภายในตรงปลายหลอด เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปไข่ยาว 0.05-0.08 ซม. ก้านเกสรเพศเมียยาว 0.3 -0.4 ซม. ยอดเกสร 3 แฉก พลาเซนตารอบแกนร่วม ภายในมี 3 ช่อง ช่องละ 2 ออวูล ผล รูปรีแกมขอบ

ขนาน ปลายมน กว้าง 0.5-0.8 ซม. มีเนื้อ ผลอ่อนสีเขียวเข้ม ผลแก่สีเหลืองอมเขียว ผิวเกลี้ยง เมล็ด 1 เมล็ด ภาพที่. 91

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ดอกอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	เผาไฟ ลวก หรือต้มให้สุก รับประทานร่วมกับน้ำพริก หรือรับประทานร่วมกับน้ำปลาทู หุ้งเผา หรือปลาดุกย่าง มีรสขม
ระยะเวลาการออกดอก	ธันวาคม-มกราคม
นิเวศวิทยา	พบขึ้นในพื้นที่ค่อนข้างแห้งแล้ง ตามริมทาง มักนิยมปลูกไว้เพื่อใช้ประโยชน์ภายในบ้าน
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 53 (BCU) J.F. Maxwell 75-989 (BKF)

38.2 กระท้อน

Sandoricum koetjape (Burm.) Merr. in Philipp. Journ. Sc. Bot. 7:237.1912; Back. & Bakh. f., Fl. Java 2:121.1965.

Melia koetjape Burm. f., Fl. Ind. :101.1768.

S. indicum Cav., Diss. 7:359, tt. 202,203.1789; Hiern. in Hook. f., Fl. Br. Ind. 1:553.1875; Kurz, Fl. Burm. 1:217.1877; Brandis. Ind. Trees :137.1990; Pellegrin in Fl. Gen. I.-C. 1:732.1911; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1:385.1922; Craib in Fl. Siam. En. 1:253.1926.

S. nervosum Blume, Bijdr. :163.1825; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1:385.1922; Craib in Fl. Siam. En. 1:254.1926.

ชื่อสามัญ	Sentul, Santol, Red Sentol, Yellow Sentol
ชื่อพื้นเมือง	กระท้อน (ลพบุรี) เตียน, ถ่อน, สะท้อน(ภาคใต้); มะค้อง(ภาคเหนือ อุตรธานี); มะคิ่น(ภาคเหนือ); สติยา, สะตุ (มลายู-นราธิวาส); สะโต(มลายู-ปัตตานี)

ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่สูง 15-30 ม. ลำต้นเปลาตรง แตกกิ่งต่ำ เปลือกสีเทาอมน้ำตาล ค่อนข้างเรียบ เปลือกในสีชมพู เรือนยอดเป็นพุ่มทึบ กิ่งอ่อนและยอดอ่อนมีขนสีเทานุ่มๆ ใบ

เมื่อแก่จัดจะมีสีแสดหรือสีแสดอิฐก่อนร่วง ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก มีใบย่อย 3 ใบ เรียงเวียนสลับ ก้านช่อใบยาว 10-15 ซม. ก้านใบย่อยตรงปลายยาว 5-6 ซม. ก้านใบย่อยคู่ข้างสั้นยาว 4-5 ซม. ก้านช่อใบและใบย่อยมีขน ใบย่อยรูปไข่หรือรูปรี ขนาด 15-20 x 10-14 ซม. ปลายแหลมเป็นติ่ง โคนแหลมรูปติ่มหรือมนแหลม ขอบเรียบหรือเป็นคลื่นห่างๆ แผ่นใบบาง ผิวใบมีขนนุ่มทั้งสองด้าน ใบแก่ด้านบนเกลี้ยง มีขนที่เส้นใบ เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบตรง 10-15 คู่ เส้นใบค่อนข้างตรง ไม่โค้ง ใบย่อยตรงปลายมีขนาดใหญ่กว่าใบย่อยด้านข้าง ดอก ออกเป็นช่อแยกแขนง สีเหลืองแกมเขียว ช่อดอกยาว 5-15 ซม. มีกลิ่นหอมอ่อนๆ ก้านดอกยาว 0.5-4 ซม. ดอกย่อยจำนวนมาก ก้านดอกย่อยยาว 0.1-0.2 ซม. ดอกสมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี ก้านและแกนในช่อดอกมีขน ใบประดับโคนดอกย่อยรูปใบหอกยาว 0.2-0.3 ซม. มีขน กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันรูประฆังยาว 0.3-0.4 ซม. ปลายแยกเป็น 5 แฉก ยาวประมาณ 0.05 ซม. ปลายแฉกเป็นคลื่น ผิวด้านนอกมีขน กลีบดอก 5 กลีบ แยกกัน รูปขอบขนานขนาด 0.8-1.0 x 0.3-0.4 ซม. ปลายกลีบกลม ผิวด้านนอกมีขน เกสรเพศผู้ 10 อัน ก้านเกสรเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 0.6-0.7 ซม. ผิวด้านนอกและด้านในตรงกลางหลอดมีขน อับเรณูยาว 0.1-0.2 ซม. ก้านชูอับเรณูติดกับอับเรณูด้านหลัง เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รังไข่และก้านเกสรรูปทรงกระบอกยาว 0.6-0.8 ซม. ยอดเกสรเป็นตุ่มแยกเป็น 5 แฉก ยาว 0.1-0.15 ซม. มีจานฐานดอกเป็นหลอดบางหุ้มรังไข่และโคนก้านเกสรเพศเมียยาวประมาณ 0.15 ซม. ปลายแยกเป็นแฉกแหลม พลาเซนตาแบบรอบแกนร่วม ภายในแบ่งเป็น 5 ช่อง แต่ละช่องมี 2 ออวูล ผล รูปกลมเส้นผ่านศูนย์กลาง 6-10 ซม. เปลือกผลสีเหลืองแกมน้ำตาล ผิวมีขนนุ่มคล้ายกำมะหยี่ เมล็ด มีเนื้อหุ้มจำนวน 3-5 เมล็ด ภาพที่. 92

ส่วนที่ใช้	ผลอ่อน ผลแก่
วิธีประกอบอาหาร	ผลอ่อนหรือผลแก่ ตับเป็นเส้นๆ นำไปแกงเผ็ด หรือทำเป็นส้มตำก็ได้ ผลอ่อนถ้านำไปแกงเผ็ดมักจะตับแฉ่น้ำเกลือเพื่อลดรสเปรี้ยวฝาดให้น้อยลงก่อน นิยมแกงใส่หอยแมลงภู่
ระยะเวลาการออกดอก	ผลแก่ เป็นผลไม้ มีรสเปรี้ยวฝาด หรือรสเปรี้ยวอมหวาน เมษายน-พฤษภาคม
นิเวศวิทยา	ปัจจุบันนำมาปลูกเพื่อเป็นพืชเศรษฐกิจ พบปลูกตามบ้าน
แหล่งที่พบ	ทุกท้องถิ่นที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 62 (BCU) P. Trisarasi 534 (BCU)

39. วงศ์ Menispermaceae

39.1 เถาย่านาง

Tiliacora triandra (Cole.) Diels in Pflanzenr. Menisp. : 62. 1910; Craib in Fl. Siam. En. 1:65. 1925; Forman in Flora of Thailand 5,3: 346, Fig. 77:I-M. 1991.

Cocculus triandrus Colebr. , Trans. L. , Soc. 13:64. 1821.

Imacia triandra (Colebr.) Hook. f.in Fl. Br. Ind. 1:100. 1872; Kurz, Fl. Burma 1:55. 1877;Gagenep. In Fl. Gen. I.-C. 1: 146. 1908.

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง เถาย่านาง (ลพบุรี ภาคกลาง) เถาว์ถ้อยเขียว (ภาคกลาง) จ้อยนาง (เชียงใหม่)

ไม้เลื้อย ลำต้นและกิ่งเป็นร่องรีวี่ เกือบ ใบบ เป็นใบเดี่ยวเรียงสลับรูปใบหอกแกมขอบขนาน ขนาด 8.5-12 x 2.5-4.5 ซม. ปลายแหลมเป็นติ่ง โคนกลม ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ ผิวใบเกลี้ยง เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบออกจากโคนใบ 3-5 คู่ ปลายโค้งชนกันใกล้ขอบใบ เส้นกลางใบมีขนหรือเกลี้ยง ตรงโคนล่างใบมีขน ก้านใบยาว 0.8-1.0 ซม. มีขน ดอก แยกเพศอยู่ต่างต้น ช่อดอกเพศเมียเป็นช่อกระจุก ออกที่ซอกใบหรือบริเวณกิ่ง ช่อดอกยาว 2.5-5 ซม. ก้านดอกย่อยยาว 0.2-0.3 ซม. ก้านและแกนในช่อดอกมีขน ใบประดับเป็นเส้นด้ายยาว 0.1-0.15 ซม. กลีบเลี้ยง 6 กลีบ แบ่งเป็น 2 ชั้น ชั้นนอก 3 กลีบ ขนาดเล็ก รูปสามเหลี่ยมหรือรูปไข่ ขนาด 0.10-0.15 x 0.05-0.10 ซม. ปลายแหลม ผิวด้านนอกและขอบกลีบมีขน ชั้นใน 3 กลีบ ขนาดใหญ่ รูปกลม หนา ขนาด 1.50-0.20 x 0.10-0.15 ซม. ผิวด้านนอกมีขน กลีบดอก 3-6 กลีบ ขนาดเล็ก รูปไข่กลับ ขนาด 0.10 x 0.05 ซม. ปลายเว้า เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ 6-8 อัน รูปกลมยาว 0.08-0.10 ซม. ติดอยู่บนก้านชูรังไข่สั้น ๆ เรียงเป็นวง ไม่มีก้านเกสรเพศเมีย ยอดเกสรเป็นติ่ง ปลายแหลมยาว 0.08-0.10 ซม. ภายในรังไข่มี 1 ช่อง ออกล 1 ออกล ติดอยู่ที่ฐาน ดอกเพศผู้ไม่พบ ผล รูปไข่กลับ ขนาด 0.7-1.0 x 0.6-0.7 ซม. ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่ส้มแกมแดง หรือสีแดง ภาพที่. 93

ส่วนที่ใช้

เถา ใบอ่อน ใบแก่

วิธีประกอบอาหาร

นำใบและเถาไปคั้น แล้วใส่ในแกงขี้เหล็ก เพื่อช่วยลดความขมลง หรือนำไปใส่ในแกงขนุน

ระยะเวลาการออกดอก	ตุลาคม-ธันวาคม
นิเวศวิทยา	พบในป่าเบญจพรรณ ริมทาง ป่าละเมาะ ปลูกในบริเวณบ้าน
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษา
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 29 (BCU) P. Trisarasi 508 (BCU)

40. วงศ์ Menyanthaceae (Gentianaceae)

40.1 บัวบา

Nymphoides indica (L.) O. Kze. Rev. Gen. Pl. 2: 429. 1891.

Meyanthes indica L. Sp. Pl. 145. 1753.

ชื่อสามัญ Water Snow Flake

ชื่อพื้นเมือง บัวบา (ลพบุรี)

ไม้ล้มลุก ลำต้นลอยน้ำ มีไหลกลมยาวคล้ายก้านใบ รากแตกเป็นกระจุกตามข้อ ใบ เป็นใบเดี่ยว ลักษณะคล้ายใบบัว รูปกลม หรือรูปหัวใจ เส้นผ่านศูนย์กลาง 5-12 ซม. ขอบเรียบมีขนสั้นประปราย แผ่นใบหนา ผิวใบด้านบนสีเขียวเป็นมัน ด้านล่างสีเขียวแกมแดง เส้นใบแบบฝ่ามือ เส้นแขนงใบลึก ดอก เป็นช่อช่อรวม ออกตรงข้อที่ติดกับก้านใบ ทอยบานทีละดอก และดอกบานจะแผ่เหนื่อผิวน้ำเล็กน้อย ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ ธรรมดาตามรัศมี เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 2.0-2.5 ซม. กลีบเลี้ยงสีเขียว โคนเชื่อมเป็นหลอดยาว 2-6 ซม. ปลายแยก 7-8 แฉก รูปแถบ ขนาด 0.4-0.8 x 0.1-0.15 ซม. ปลายแหลม ขอบเรียบและมีจุดประสีน้ำตาลแดง กลีบดอกเรียงจรดกันในดอกตูม กลีบดอก สีขาว โคนเชื่อมกันเล็กน้อย ปลายแยก 7-8 แฉก รูปไข่ หรือรูปรี ขนาด 1.0-1.5 x 0.3-0.4 ซม. โคนสีเหลือง ขอบกลีบด้านในแตกออกเป็นขนชายครุยสีขาวจำนวนมาก ปลายขนมีปุ่มเล็กๆ กลีบด้านในเกลี้ยง เกสรเพศผู้ 7-8 อัน ติดอยู่ที่โคนของกลีบดอก เรียงสลับกับกลีบดอก ก้านเกสรสีขาว ยาว 0.6-0.8 ซม. อับเรณูสีเหลืองแกมน้ำตาล รูปแถบ ยาว 0.2-0.3 ซม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ สีเขียวอ่อน รูปเกือบกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.2-0.3 ซม. ไม่มีขน ก้านเกสรเป็นหลอด ยอดเกสรรูปดาว 4-6 แฉก พลาเซนตาตามแนวตะเข็บ ออกลจำนวนมาก ผล แห้งแตก เมล็ดจำนวนมาก ภาพที่. 94

ส่วนที่ใช้	ไหล ราก ใบอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	รับประทานสดเป็นผักจิ้มน้ำพริก
ระยะเวลาการออกดอก	ตุลาคม-ธันวาคม
นิเวศวิทยา	พบบริเวณแหล่งน้ำต่างๆ เช่น ในนา ท้องร่อง หนอง บึง
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ โดยมากมีจำหน่ายในฤดูฝน
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 135 (BCU) J.F. Maxwell 75-84 (BKF)

41. วงศ์ Mimosaceae

41.1 ส้มป่อย

Acacia concinna (Willd.) DC. Prod. 2: 464. 1825; Baker in Fl. Br. Ind. 2: 296. 1878; Craib in Fl. Siam. En. 1: 548. 1928; Neilsen in Fl. C.L.V. 19: 10. Pl. 9:9-16. 1981; in Flora of Thailand 4, 2: 169, Fig. 41:4-11.1985.

Momosa concinna Willd., Sp.Pl. 4:1039.1806., Fl. Ind. 2:565.1832.

Mimosa sinuata Lour., Fl. Cochinch. :653.1790.

Acasia rugata Buch.-Ham. ex Benth., London Journ. Bot. 1:514.1842.

Acasia rugata Buch.-Ham. ex Benth. var. *concinna* (Willd.) Kurz, Journ. As. Soc. Beng. 45, 2: 297. 1876.

Acacia Concinna (Willd.) DC. var. *rugata* (Buch.-Ham. ex Benth.) Baker, in Hook. f., Fl. Brit. Ind. 2:297.1878.

Acacia sinuata (Lour.) Merr., Trans. Amer. Phil. Soc.n.s., 24,2:186.1935.

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นเมือง ส้มป่อย (ลพบุรี ทั่วไป) ส้มขอน (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน)

ไม้รอเลื้อย กิ่งมีหนามยาว 0.15-0.2 ซม. กิ่งอ่อนและยอดอ่อนมีขนปกคลุมหนาแน่น บริเวณยอดอ่อนกิ่งมีสีแดงคล้ำ มีหนามอ่อน ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกสองชั้น เรียงสลับ ก้านช่อใบยาว 1.8-2.5 ซม. มีขนและต่อม รูปรี ขนาด 0.1-0.15 x 0.05-0.01 ซม. กลางต่อมนูน อยู่ประมาณกึ่งกลางก้านช่อใบก่อนไปทางปลาย แกนช่อใบยาว 6.5-7.5 ซม. มีขนและต่อมรูปรี 1-2 ต่อม ขนาดประมาณ 0.10 x 0.05 ซม. บริเวณรอยแยกของช่อใบย่อยตรงปลาย 1-2 คู่ ช่อใบย่อยเรียงตรงข้าม จำนวน 7-9 คู่ ใบย่อย เรียงตรงข้าม จำนวน 20-30 คู่ รูปขอบขนานขนาด 0.4-1.2 x 0.08-0.10 ซม. ปลายแหลมเป็นติ่งโค้ง โคนเบี้ยว ขอบเรียบ มีขนยาว แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ ผิวใบเกลี้ยง ไม่มีก้านใบย่อย ดอก เป็นช่อกระจุกสีขาวแกมเหลือง เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.6-0.9 ซม. ออกที่ซอกใบ บริเวณปลายกิ่ง 1-4 ช่อ ก้านช่อดอกยาว 1.5-3.0 ซม. มีขนหนาแน่น ดอกย่อยไม่มีก้านดอก กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นรูประฆังยาว 0.20-0.25 ซม. ปลายแยกเป็นสามแฉก รูปสามเหลี่ยมยาวประมาณ 0.05 ซม. มีขนสั้น ๆ ตรงปลายกลีบ กลีบดอก โคนเชื่อมติดกันเป็นรูปกรวย ยาว 0.25-0.30 ซม. ปลายแยก 5 กลีบ รูปขอบขนานแกมรูปไข่ ยาว 0.06-0.1 ซม. ปลายแหลม เกสรเพศผู้จำนวนมาก ก้านเกสรยาว 0.4-0.5 ซม. อับเรณูรูปกลม สีเหลือง แกนอับเรณูเป็นต่อมกลม สีส้ม มีก้านยื่นเลยออกไปตรงปลาย เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ ยาว 0.10-0.12 ซม. ก้านชูเกสรเพศเมียยาว 0.08-0.09 ซม. ก้านเกสรเพศเมียยาว 0.35-0.40 ซม. ภายในมี 1 ช่อง ออวุล 18-20 ออวุล ผด เป็นฝักแบนหนา 0.2-0.3 ซม. ตรงหรือโค้งเล็กน้อย ขอบเป็นคลื่นโค้งเว้าไปตามจำนวนเมล็ด 8-12 เมล็ด ขนาด 11-15 x 1.5-1.8 ซม. ฝักอ่อนสีเขียวแกมแดง ฝักแก่สีน้ำตาลหรือดำ แห้งแล้วไม่แตก ผิวขุ่นขรุขระ เมล็ด แบน หนาประมาณ 0.2 ซม. รูปขอบขนานแกมรูปไข่ ขนาด 0.5-0.7 ซม. สีน้ำตาลดำ ภาพที่ 95

ส่วนที่นำมาใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	รับประทานสดแก้มกับอาหารที่มีรสจัด และเป็นเครื่องปรุงรสช่วยให้อาหารมีรสเปรี้ยว และช่วยดับกลิ่นคาวปลาได้ มักนำมาปรุงเป็นแกงส้มหรือแกงร่วมกับยอดมะขามอ่อน
ระยะเวลาการออกดอก	มกราคม-มีนาคม
นิเวศวิทยา	พบในป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้ง ป่าที่ราบเชิงเขา
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ
หมายเหตุ**	ล้มปอยเป็นไม้มงคลของไทย กำหนดปลูกในทิศเหนือ เชื่อว่าจะช่วยขับไล่ภูตผีปีศาจ และสิ่งเลวร้ายไม่ให้มารบกวน
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 72 (BCU)

41.2 ชะอม

Acacia pennata (L.) Willd. subsp. *insuavis* (Lace) Nielsen, *Adansonia*, ser. 2, 19: 353. 1980; in *FL. C.L.V.* 19: 68. Pl. 11, 13-18. 1981; in *Flora of Thailand* 4(2): 174. 1985.

A. insuavis Lace, *Kew Bull.* 401. 1915; Craib in *Fl. Siam.* En. 1: 549. 1928. Fig. 43: 6-11.

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นเมือง ชะอม (ลพบุรี ภาคกลาง ภาคใต้) ผักหะ (ภาคเหนือ) ผักหา (แม่ฮ่องสอน) ผักขา (อุตรธานี) ผักข่า (ร้อยเอ็ด) อม (ภาคใต้) ผักห้า (เงี้ยว-เชียงใหม่) ผ่าแข็งตู พูเตี๊ยะ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) โพซุยโคะ (กะเหรี่ยง-กำแพงเพชร)

ไม้เลื้อยมีเนื้อไม้ หรือไม้พุ่มกิ่งเลื้อย ตามลำต้นและกิ่งก้านมีหนามแหลมขนาดเล็กสั้น กระจายทั่วไป ลำต้นอ่อนมีช่องอากาศเป็นจุดเล็กๆ ลำต้นแก่ผิวจะแตกออกเป็นร่องเล็ก ใบ เป็นใบ ประกอบแบบขนนกชั้นเดียว ปลายถี่ เรียงสลับ ใบย่อย เรียงตรงข้าม 15-25 คู่ รูปรี ขนาด 0.3-0.6 x 0.05-0.08 ซม. ปลายแหลม หรือมนมีติ่งหนามสั้น โคนตัด ขอบเรียบ ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 5-8 คู่ ก้านช่อใบยาว 17-30 ซม. โคนมีต่อมขนาดเล็กอยู่ที่โคนก้าน ใบ ก้านใบย่อยยาว 0.02-0.04 ซม. มีหูใบ รูปใบหอกหรือรูปไข่แกมรูปใบหอก ขนาด 1-2.5 x 0.5-0.1 ซม. มีขนสั้นนุ่ม ใบและกิ่งอ่อน มีกลิ่น ดอก เป็นช่อแยกแขนง ออกที่ซอกใบ ก้านดอกย่อย ยาว 0.10-0.15 ซม. ดอกย่อยเป็นช่อกระจุกแน่น สมบูรณ์เพศ ใบประดับขนาดเล็ก 0.08-0.15 ซม. กลีบเลี้ยง โคนเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็นแฉก กลีบดอก สีขาวหรือสีขาวนวล เกสรเพศผู้ จำนวนมาก สีขาวนวล ก้านชูอับเรณูแยกกัน อับเรณูสี่เหลี่ยม เกือบถึง เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวง กลีบ ขนาด 0.08-0.1 ซม. ภายในรังไข่มี 1 ช่อง ออวุล 4-6 ออวุล ผล เป็นฝักแบน รูปขอบขนาน ขนาด 15-25 x 2-3 ซม. ผิวเกลี้ยง ภาพที่. 96

ส่วนที่ใช้ ยอดอ่อน ใบอ่อน

วิธีประกอบอาหาร รับประทานสด หรือนำไปตาก หรือชุบไข่ทอด เป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือนำ มาใส่แกงส้มรวมมิตร

ระยะเวลาการออกดอก เมษายน-พฤษภาคม

นิเวศวิทยา พบตามป่าเบญจพรรณ ป่าละเมาะ หรือปลูกทั่วไปตามบ้านเรือน ไร่ สวน และมีการปลูกเพื่อเป็นการค้า

41.4 มะรุมป่า

Albizia lebbeck (L.) Benth., J. Bot. 3: 87. 1844 p.p. (sphalm: lebbek); Trans. L. Soc. 30:562. 1875 p.p.; Kurz, J. Asiat. Soc. Bengal 45(2): 300. 1876; Bak. in Fl. Br. Ind. 2:298. 1878; Ridl. Fl. Mal. Pen. 1: 658. 1922; Craib in Fl. Siam. En. 1:553. 1928. Whitmore, Tree Fl. Mal. 1: 279. 1972; Nieslen, Adansonia, ser. 2, 19: 220. 1979; in Fl. C. L. V. 19:82, Pl. 14, 9-15. 1981.

Mimosa lebbeck L., Sp. Pl. : 516. 1753.

Acacia lebbeck (L.) Willd., Sp. Pl. 4: 1066. 1806.

Mimosa speciosa Jacq., Ic. Pl. Rar. 1: 19. T. 197. 1783.

Acacia speciosa (Jacq.) Willd., Sp. Pl. 4: 1066. 1806.

Mimosa sirissa Roxb., Fl. Ind. ed. 2.2 :544. 1832.

Albizia latifolia Boivin, Encycl. 19e Siecl. 2:33. 1838.

ชื่อสามัญ Indian Walnut , Siri, Tibet Tree, Lebbeck Tree

ชื่อพื้นเมือง มะรุมป่า ผักซึก (ลพบุรี) พดุกษ์ (ทั่วไป) ตะครึก (กาญจนบุรี) ชุงรุ่ง พดุกษ์ จามจรี จามรี ซึก ก้ามปู (ภาคกลาง) กะซึก (ภาคเหนือ ภาคกลาง) ช้าขาม (ภาคเหนือ ภาคอีสาน) ตู้ด (ภาคเหนือ) มะขามโคก มะรุมป่า (นครราชสีมา) ถ่อนนา ก้านสูง มะขามโคก มะรุมป่า (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) จะเร พญากระบอก (ปราจีนบุรี) กาแซ กาไพ แกะระ กริด (ภาคใต้) กะพีเขาควาย (เพชรบุรี) ทิดา (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี) ตู้ด (ตาก)

ไม้ต้น ผลัดใบ ขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูงประมาณ 10-25 เมตร เปลือกสีเทาเข้ม ผิวขรุขระ แตกเป็นร่องยาว กิ่งอ่อนมีขนละเอียดประปราย ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกสองชั้น แกนกลางข้อใบยาว 15-20 ซม. ก้านข้อใบยาว 3.7-7.5 ซม. มีขนและต่อมรูปรี มีขนและต่อมรูปกลมซึ่งกลางต่อมเป็นแอ่ง อยู่ระหว่างรอยแยกของข้อใบตรงปลาย ข้อใบเรียงสลับ ก้านข้อใบย่อยยาว 1.5-3.0 ซม. มีขน แกนข้อใบย่อยยาว 4.0-7.5 ซม. มีขนและต่อมรูปรีอยู่ระหว่างรอยแยกของข้อใบย่อยตรงปลาย ข้อใบย่อยเรียงตรงข้าม 4-6 คู่ ปลายข้อมี 2 ใบย่อย ใบย่อยขนาด 2.5-4.7 x 1.5-3.95 ซม. รูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ ปลายมนหรือปลายตัด โคนเบี้ยว ขอบเรียบ ผิวใบด้านล่างมีขนละเอียดโดยเฉพาะเส้นกลางใบ เนื้อใบบาง เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 8-10 คู่ หูใบรูปใบหอก หลุดร่วงง่าย ก้านใบย่อยยาว 0.1-0.15 ซม. ดอก เป็นช่อแบบช่อกระจุกแน่น กลม ที่ช่อใบ

ใกล้ๆปลายยอด ออกเป็นกระจุก 1-3 ช่อ ก้านช่อดอกย่อยยาว 6.0-8.5 ซม. มีขน ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี ก้านดอกย่อยยาว 0.25-0.30 ซม. มีขน ดอกย่อยที่อยู่ด้านบนตรงกลางช่อมีขนาดใหญ่ที่สุด กลีบเลี้ยงสีเขียว โคนเชื่อมเป็นรูปกรวยยาว 0.3-0.4 ซม. ปลายแยกเป็นซี่ฟันตื้นๆ 5 กลีบ รูปสามเหลี่ยม ขนาด 0.08-0.10 x 0.07-0.10 ซม. ปลายแหลม ผิวด้านนอกมีขน กลีบดอกสีขาว นวล โคนเชื่อมเป็นรูปกรวยยาว 0.5-1.0 ซม. ปลายแยก 5 กลีบ รูปรี ขนาด 0.5-0.6 x 0.2-0.5 ซม. ปลายแหลม ผิวกลีบด้านนอกมีขน เรียงตัวแบบจรดกันในดอกตูม เกสรเพศผู้ ยาวเป็นพู่สีเขียวอ่อนจำนวนมาก โคนเชื่อมกันเป็นหลอดยาว 0.2-0.4 ซม. โคนล้อมรอบรังไข่ ปลายแยกเป็นอิสระ สีเขียวอมเหลือง ขึ้นพื้นออกมานอกดอก อับเรณูขนาดเล็ก เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ ขนาด 0.15-0.2 x 0.05-0.08 ซม. ผิวเกลี้ยง ก้านชูเกสรเพศเมียและยอดเกสรเพศเมียยาว 1.5-1.8 ซม. พลาเซนตาแนวเดียว ภายในรังไข่มี 1 ช่อ ออวูลจำนวนมากต่อช่อ ผล เป็นฝักแบนบาง สีเหลืองแกมน้ำตาล รูปขอบขนาน ขนาด 10-25 x 2.5-5.0 ซม. ปลายเป็นติ่งแหลม ผิวเรียบ โคนสอบ ผลแห้งแล้วแตก เมล็ด แบน รูปกลม สีน้ำตาล จำนวน 4-12 เมล็ด ภาพที่ 97

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ช่อดอกอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	นำไปต้มหรือลวก รับประทานกับน้ำพริก หรือเป็นผักใส่ในแกงส้ม แกงเลียง ต้มจืด
ระยะเวลาการออกดอก	มีนาคม-เมษายน
นิเวศวิทยา	พบตามริมถนน ชายป่า และในทุ่งนา
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ แต่ที่พบว่ามีผู้นำมาขายที่ตลาด มีเฉพาะใน อ.เมือง และ อ.โคกสำโรง
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 97 (BCU) Prayard 1168 (BKF)

41.5 ถ่อน

Albizia procera (Roxb.) Benth., J. Bot. 3: 89. 1844 ; Trans. L. Soc. 30: 564. 1875; Bak. in Fl. Br. Ind. 2:299. 1878; Gagnep in Fl. Gen. I.-C. 2: 94. 1913; Craib in Fl. Siam. En. 1: 556. 1929; Nieslen, Adansonia, ser. 2, 19: 223. 1979; in Fl. C. L. V. 19: 89, Pl. 16, 1-5. 1981.

Mimosa procera Roxb., Pl. Corom. 2: 12, t. 121. 1799; Fl. Ind. ed. 2. 2 : 548. 1832.

Acacia procera (Roxb.) Willd., Sp. Pl. 4: 1063. 1806.

Mimosa elata Roxb., Fl. Ind. ed. 2. 2 : 546. 1832.

A. procera (Roxb.) Benth. var. *elata* (Roxb.) Bak. in Fl. Br. Ind. 2: 299. 1878; Prain, J. Asiat. Soc. Bengal 66(2): 513. 1897.

A. procera (Roxb.) Benth. var. *roxburghiana* Fournier, Ann. Sci. Nat. Bot. 15: 164. 1861.

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นเมือง ถ่อน ถ่อนนา (ลพบุรี) ถ่อน ทังถ่อน (ภาคกลาง) ทังถ่อน ถ่อน (กาญจนบุรี) ส่วน (ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) เซอะบ้อง เซบ้อง เสบ้อง (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี) คะะ เขกิด๊ะ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)

ไม้ต้น ผลัดใบ สูงประมาณ 8-10 เมตร ลำต้นสีเทาอ่อน ทิ้งใบก่อนแล้วจึงออกดอกพร้อมๆกับการผลิใบใหม่ ตามลำต้นและกิ่ง มีตุ่มนูนสีน้ำตาล รูปกลมหรือรูปรี ขนาด 0.03-0.05 x 0.01-0.03 ซม. กระจายอยู่ทั่วไป ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกสองชั้น ก้านช่อใบยาว 9-13.5 ซม. แขนกลางช่อใบยาวประมาณ 13-23.5 ซม. ช่อใบเรียงสลับ ก้านช่อใบย่อยยาว 1.7-2 ซม. โคนก้านใบรอง แขนช่อใบย่อยยาว 8.3-17.2 ซม. หูใบรูปรี ขนาด 0.7-0.9 x 0.3-0.5 ซม. ช่อใบย่อยเรียงตรงข้าม 2-5 คู่ ใบย่อย มี 5-11 คู่ เรียงตรงข้าม ปลายช่อมี 2 ใบ ใบย่อย รูปไข่หรือรูปรี ขนาด 3.0-3.5 x 1.5-2.0 ซม. ปลายใบมน มีติ่งหนามเล็กๆ โคนใบเฉียง ขอบใบเรียบ ผิวใบมีขนทั้งสองด้าน เนื้อใบบางคล้ายกระดาษ เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 7-11 คู่ หูใบเห็นไม่ชัดเจน ก้านใบย่อยสั้นประมาณ 0.1 ซม. มีขน ดอก เป็นช่อแยกแขนง ออกบริเวณซอกใบ ช่อดอกยาว 15-25 ซม. มีขนประปราย ช่อดอกย่อยกลมเป็นกระจุกแน่น มีใบประดับ 1 อัน ปลายเรียวแหลม ก้านช่อดอกย่อยยาว 1.3-1.7 ซม. และทุกก้านช่อดอกย่อยมีก้านยื่นออกมายาว 0.5-1.0 ซม. ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี ไม่มีก้านดอกย่อย ใบประดับ 1 อัน กลีบเลี้ยงสีเขียว โคนเชื่อมรูปหลอดยาว 0.2-0.3 ซม. ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปสามเหลี่ยม ขนาด 0.05-0.08 x 0.03-0.05 ซม. ปลายแหลม กลีบดอกสีเหลืองนวล โคนเชื่อมรูปกรวยยาว 0.35-0.40 ซม. และเชื่อมกับส่วนโคนของเกสรเพศผู้ ปลายแยก 5 กลีบ รูปรี ขนาด 0.10-0.15 x 0.09-0.10 ซม. ปลายแหลม ผิวกลีบด้านนอกส่วนปลายกลีบมีขน เกสรเพศผู้จำนวนมาก โคนเชื่อมกันเป็นหลอดยาว 0.35-0.40 ซม. โคนล้อมรอบรังไข่ ปลายแยกเป็นอิสระ ยาว 0.6-0.75 ซม. ยื่นพ้นออกมานอกดอก อับเรณูสีเหลือง ขนาด 0.03-0.04 x 0.01-0.02 ซม. มี 2 ห้อง แตกตามยาว ติดกับก้านชูที่ด้านหลังอับเรณูเกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ สีเขียว รูปรี ขนาด 0.10 x 0.05 ซม. ผิวเกลี้ยง ก้านเกสรเพศเมียและยอดเกสรเพศเมื่อยาว 1.0-1.1 ซม. ก้านเกสรเพศเมียติดกับรังไข่ก่อนไปทางด้านใดด้านหนึ่ง โคนก้านใหญ่ ปลายเรียว พลาเซนตาแนวเดียว

จำนวน 1 คาร์เพล จำนวน 1 ช่อง ออวุลจำนวนมากต่อช่อง ผล เป็นฝักสีน้ำตาลแบน ค่อนข้างบาง รูปขอบขนาน ขนาด 10-16 x 2.0-2.5 ซม. ปลายและโคนแหลม ผิวเกลี้ยง ผลแห้งแล้วแตก เมล็ดสีน้ำตาลแบน จำนวน 9-12 เมล็ดต่อฝัก รูปรีหรือรูปไข่กลับ ภาพที่. 98

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ช่อดอกอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	นำไปต้มหรือลวก รับประทานกับน้ำพริก หรือเป็นผักใส่ในแกงส้ม แกงเลียง ต้มจืด
ระยะเวลาการออกดอก	พฤษภาคม-สิงหาคม
นิเวศวิทยา	พบตามริมถนน ชายป่า และในทุ่งนา
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ ไม่พบว่ามีผู้นำมาขายในท้องตลาด
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 115 (BCU) ภาพที่. 117

41.6 กระดิน

Leucaena leucocephala (Lamk.) De Wit. Taxon 10:53. 1961; Kosterman in Fl. Ceylon 1:472. 1980; Nielsen in Fl. C.L.V. 19:38. Pl. 5, 21-25. 1981; in Flora of Thailand 4, 2 : 155, Fig. 36: 21-25. 1985

Mimosa leucocephala Lamk. , Ens. 1:12. 1783.

Acacia leucocephala (Lam.) Link, Enum. Hort. Berol. 2:444. 1822.

Acacia glauca Wild. , Sp. Pl. 466. 1806.

Mimosa glauca Wild. , Sp. Pl. 4:1075. 1806.

Mimosa glauca (L.) Moench. Meth. Pl. 466. 1794.

Acacia frondosa Willd. , Sp. Pl. 4(2):1076. 1806.

ชื่อสามัญ White Popinac, Lead Tree

ชื่อพื้นเมือง กระดิน กระดินไทย กระดินบ้าน (ลพบุรี ภาคกลาง) กระเถ็ดโคก กระเถ็ดบก (ราชบุรี) ตอเบา สะตอเทศ สะตอเบา (ภาคใต้) ผักก้านดิบ (เชียงใหม่) ผักหนองบก (ภาคเหนือ) สะตอบ้าน กั้นเซด (เขมร) กระดินดอกขาว กระดินหัวหงอก กระดินกิตินน้อย กะตง (สมุทรสงคราม)

ไม้พุ่มขนาดใหญ่ หรือไม้ต้นเล็กขนาดเล็กสูง 5-10 เมตร กิ่งมีขน ใบ ประกอบแบบขนนก สองชั้น เรียงสลับ ก้านช่อใบยาว 4-5 ซม. มีขนและต่อมรูปขอบขนานยาว 0.2-0.3 ซม. ขอบต่อมยกสูงขึ้น แกนช่อใบยาว 9-10 ซม. มีขน ช่อใบย่อยเรียงตรงข้ามจำนวน 6-7 คู่ ก้านช่อใบย่อยยาว 0.5-0.6 ซม. แกนช่อใบยาว 3-5 ซม. ก้านและแกนในช่อใบย่อยมีขน ใบย่อย เรียงตรงข้ามจำนวน 11-18 คู่ รูปใบหอก ขนาด 0.5-0.8 x 0.15-0.2 ซม. ปลายแหลม โคนเบี้ยว ขอบเรียบ มีขน แผ่นใบบาง ผิวใบเกลี้ยง ดอก สีขาว กลมพู่ มีกลิ่นหอมเล็กน้อย ออกเป็นช่อกระจุกแน่น เส้นผ่านศูนย์กลางดอก 2-3 ซม. ที่ช่อใบใกล้ปลายกิ่ง จำนวน 1-3 ช่อ ก้านช่อดอกยาว 2.5-2.7 ซม. มีขน ดอกย่อยจำนวนมาก สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี ไม่มีก้านดอก กลีบเลี้ยง โคนเชื่อมเป็นรูปกรวยยาว 0.3-0.4 ซม. ปลายแยกเป็น 5 แฉก รูปสามเหลี่ยมยาว 0.02-0.05 ซม. ปลายกลีบแหลม มีขน เกสรเพศผู้ 10 อัน ก้านเกสรยาวประมาณ 1.0-1.2 ซม. อับเรณูยาวประมาณ 0.1 ซม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปรียาว 0.2-0.4 ซม. ปลายมีขน ก้านชูรังไข่ยาวประมาณ 0.1 ซม. ก้านเกสรเพศเมียยาว 0.7-0.8 ซม. ยอดเกสรเป็นรูเปิด รูปสามเหลี่ยม ผศ เป็นฝักแบนตรงขนาด 15-18 x 1-1.2 ซม. ปลายแหลม เป็นดิ่ง โคนสอบ ฝักอ่อนสีเขียว ฝักแก่สีน้ำตาล ผิวเกลี้ยงแห้งแล้วแตก เมล็ด สีน้ำตาลดำ แบนหนา 0.05 ซม. รูปรี ขนาด 0.5-0.8 x 0.3-0.4 ซม. จำนวน 19-27 เมล็ด ภาพที่. 99

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน ฝักอ่อน และเมล็ดอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	ยอดอ่อน ใบอ่อน ฝักอ่อน รับประทานเป็นผักสดกับน้ำพริก ฝักอ่อน เมล็ดอ่อน รับประทานร่วมกับส้มตำ
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	พบทั่วไป นิยมปลูกเป็นรั้วบ้าน คนไทยเชื่อว่า กระจับปี่เป็นไม้มงคล ควรปลูกทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของบ้าน เชื่อว่าช่วยป้องกันความเลวร้ายได้
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษาศูนย์บริการ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 164 (BCU) P. Trisarasi 186 (BCU) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

41.7 มะขามเทศ

Pithecellobium dulce (Roxb.) Benth., J. Bot. 3:213.1844; Baker in Fl. Br. In. 2:302.1878; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1:660.1922; Craib in Fl. Siam. En. 1:558.1928; Kostermans, Bull. Organ. Natuurw. Onderz. Indonesia 20:8.1954; Whitmore, Tree Fl. Mal. 1:285.1972; Nielsen in Fl.C.L.V. 19:108.Pl. 19,14-18.1981; in Flora of Thailand 4,2:205, Fig. 51:14-18.1985.

Miomosa dulcis Roxb. Pl. Corom. 1:67,t.99.1798; Roxb., Fl. Ind. ed. 2.2:556.1832.

Indica dulcis (Roxb.) Willd., Sp. Pl. 4:1005.1806.

ชื่อสามัญ Madras Thorn, Manila Tamarind

ชื่อพื้นบ้าน มะขามเทศ (ลพบุรี ทวีป) มะขามช้อง (แพร่)

ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูง 10-20 เมตร กิ่งอ่อนมีขน กิ่งแก่เรียบ มีช่องอากาศรูปกลมรีกระจายอยู่ทั่ว เปลือกสีน้ำตาลแกมเทา ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกสองชั้น เรียงสลับหรือออกจากจุดเดียวกัน 1-2 ช่อ ก้านช่อใบยาว 0.5-3 ซม. มีขนที่ปลายก้านช่อ มีช่อใบย่อย 1 คู่ และมีต่อมกลมคล้ายมีก้าน ด้านล่างมีหนามแหลม โคนหนามแผ่กว้างเป็นรูปสามเหลี่ยมยาว 0.1-0.2 ซม. ปลายยื่นออกไปเป็นหนามแหลมตรงปลาย ก้านช่อใบย่อยยาว 0.5-0.6 ซม. ตรงปลายเป็นร่อง มีต่อมและหนามเหมือนที่ปลายก้านช่อใบ ก้านและแกนกลางช่อใบมีขน ใบย่อย 1 คู่ เรียงตัวแบบตรงข้าม รูปรีแกมรูปไข่ถึงรูปไข่กลับขนาด 2-4 x 1-2 ซม. ปลายกลมเว้าเล็กน้อย โคนสอบมนถึงกลมขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ ผิวเกลี้ยง เส้นใบแบบร่างแห ก้านใบย่อยยาว 0.05-0.1 ซม. หูใบเป็นหนามยาว 0.1-0.2 ซม. ดอก ออกเป็นช่อแยกแขนง ที่ปลายกิ่งยาว 2-3 ซม. ช่อดอกย่อยแบบช่อกระจุกแน่น เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 0.5-1 ซม. ก้านช่อดอกย่อยยาว 0.05-0.08 ซม. ก้านและแกนกลางช่อมีขน ดอกย่อยไม่มีก้านดอก ใบประดับขนาดเล็ก กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วยยาว 0.1-0.15 ซม. ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปสามเหลี่ยมยาว 0.04-0.05 ซม. ผิวด้านนอกมีขน กลีบดอกสีขาวนวลหรือสีครีม โคนเชื่อมติดกันเป็นรูปกรวยยาว 0.3-0.4 ซม. ปลายแยกเป็นกลีบ รูปขอบขนานปลายแหลมยาวประมาณ 0.1 ซม. ผิวด้านนอกมีขนสั้น เกสรเพศผู้ จำนวนมาก โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาวเท่ากับหลอดของกลีบดอก อับเรณูรูปเหลี่ยม เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปรียาว 0.1-0.2 ซม. มีขนปกคลุมหนาแน่น ก้านเกสรเพศเมียยาว 0.6-0.7 ซม. พลาเซนตาแนวเดียวภายในรังไข่มี 1 ช่อง ออวูล 8-10 ออวูล ผล เป็นฝักกลมแบน ขนาด 8-12 x 1-2 ซม. มักโค้งเป็นครึ่งวงกลม ฝักอ่อนสีเขียว เมื่อแก่จะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลแห้งแล้วแตก เมล็ด แบน รูปกลมรี สีดำ ขนาด 0.9-1.0 x 0.5-0.6 ซม. หนาประมาณ 0.1 ซม. มีเยื่อหุ้มเมล็ดเป็นเนื้อสีขาว รสหวานมัน ภาพที่. 100

ส่วนที่ใช้ ผล

วิธีประกอบอาหาร นำผลมาแกะเอาเมล็ดออกแล้วนำไปลวกจิ้มน้ำพริก หรือนำไปต้มราดกะทิ หรือนำไปทำเป็นแกงส้มก็ได้ ถ้าจะให้อร่อยควรรใช้มะขามเทศที่มีรสก่อน

	ข้างฝาด ถ้าใช้มะขามเทศมันจะไม่ค่อยอร่อย แต่นิยมนำมารับประทานเป็นผลไม้มากกว่า
ระยะเวลาการออกดอก	เกือบตลอดปี
นิเวศวิทยา	ชอบขึ้นในที่โล่ง มักพบตามริมทาง ไร่ นา หรือสวน
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 28 (BCU) P. Trisarasi 190 (BCU)

42. วงศ์ Moraceae

42.1 ขนุน

Artocarpus heterophyllus Lamk. , Enc. 3: 210. 1789; Backer & Bakh. f. , Fl. Java 2:19. 1965; Corner in Fl. Ceylon 3: 217, Fig. 2. 1981.

A. integrifolia Auct. (non. L. f.)

A. integra Auct. (non. Merr.)

ชื่อสามัญ Jack Fruit Tree, Jack Tree

ชื่อพื้นเมือง ขนุน ขะนู (ของ-จันทบุรี) ขะเนอ (เขมร) ซิคีย ปะหน้อย (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) นะขวยชะ (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี) หมากกลาง (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) มะหนุน (ภาคเหนือ ภาคใต้) นากอ (มลายู ปัตตานี) เนน (ชาวนน-นครราชสีมา) หมักหมี่ (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ล้าง (เงี้ยว-ภาคเหนือ)

ไม้ต้นขนาดกลางสูง 10-15 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับ รูปไข่กลับหรือรูปรีแกมรูปไข่กลับ ขนาด 8-15 x 4-12.5 ซม. ปลายมนมีติ่งสั้น โคนกลมหรือสอบแหลม ขอบเรียบ แผ่นใบหนา ผิวเกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 7-8 คู่ ปลายเส้นโค้งเชื่อมกันก่อนถึงขอบใบ ก้านใบยาว 1-2 ซม. หูใบเป็นคู่หุ้มปลายยอด รูปรีแกมรูปขอบขนาน ขนาด 2.5-5.5 x 0.5-1.5 ซม. ผิวด้านนอกมีขน ร่วงง่าย ดอก เป็นช่อกระจุกแน่น รูปรีแคบ หรือรูปกระบอก ออกที่ลำต้น หรือซอกใบ ดอกแยกเพศอยู่ต้นเดียวกัน ดอกย่อยจำนวนมากเรียงอัดกันแน่น ไม่มีก้านดอกติด

อยู่บนแกนขนาดใหญ่ กลีบรวม เชื่อมติดกันเป็นหลอดรูปทรงกระบอก ผิวเป็นสันเหลี่ยม ปลายกลมมนหรือแหลมมีขน ช่อดอกเพศผู้ ก้านช่อดอกยาว 2-3 ซม. ปลายก้านเป็นวงรูปจานรองรับช่อดอก วงกลีบรวม ยาว 0.2-0.3 ซม. ปลายแยกเป็น 2 แฉกสั้นๆ โคนดอกย่อยเชื่อมติดกันยาว 0.1-0.2 ซม. ผนังบาง ปลายดอกแยกกันยาว 0.1-0.2 ซม. ผนังหนา ปลายมนแหลม มีรูเปิด เกสรเพศผู้ 1 อัน ก้านเกสรยาว 0.2-0.35 ซม. อับเรณูเป็นตุ่มขนาดเล็ก ช่อดอกเพศเมียและดอกเพศเมีย ลักษณะคล้ายช่อดอกเพศผู้และดอกเพศผู้ แต่มีขนาดใหญ่กว่า วงกลีบรวมยาว 0.5-0.7 ซม. โคนดอกย่อยเชื่อมติดกันยาว 0.25-0.35 ซม. ปลายแยกกันยาว 0.25-0.35 ซม. ปลายกลมมน รั้งไข่เหนือวงกลีบ รูปรียาว 0.05-0.08 ซม. ภายในมี 1 ช่อง ออวูล 1 ออวูล ติดด้านบนห้อยลง ก้านเกสรเพศเมียยาว 0.5-0.7 ซม. ยอดเกสรรูปกระบองยื่นออกมานอกหลอดยาว 0.05-0.08 ซม. ผล เป็นผลรวม รูปกลมหรือรี ขนาดเล็กหรือใหญ่ขึ้นอยู่กับพันธุ์และความอุดมสมบูรณ์ ผิวมีหนามสั้นๆ เมล็ด จำนวนมาก รูปไข่หรือรูปรี ขนาด 3.0-3.5 x 1.5-2.0 ซม. เนื้อหุ้มเมล็ดสีเหลือง นุ่ม เมื่อสุกมีกลิ่นหอม และมีเยื่อบางแข็งสีน้ำตาลอ่อนหุ้ม ภาพที่. 101

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน ผลอ่อน ผลสุก ชั่ง เมล็ด
วิธีประกอบอาหาร	ยอดอ่อน ใบอ่อน รับประทานสดแกงส้มส้มตำ หรือนำมาลวกหรือต้ม รับประทานจิ้มน้ำพริก รสฝาดอมเปรี้ยว ยอดอ่อน ชั่ง นำมาแกงกับปลาแห้ง ผลอ่อน ปอกเปลือกที่มีหนามออกก่อน แล้วหั่นเป็นแว่น นำไปต้มให้สุกรับประทานจิ้มน้ำพริก รสหวานมัน ผลสุก เป็นผลไม้ รสหวาน เมล็ด นำไปต้ม รับประทานเป็นอาหารว่าง รสมัน
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	พบตามบ้านและสวนทั่วไป เป็นพืชเศรษฐกิจที่ปลูกเพื่อขายผล
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษา
หมายเหตุ**	คนไทยนิยมปลูกขยูนไว้บริเวณบ้านทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ เชื่อว่าเป็นไม้มงคล ทำให้มีผู้ให้ความเชื่อถือ อุดหนุนจนเจือ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 58 (BCU) P. Trisarasi 500 (BCU)

42.2 สะแล

Broussonetia kurzii Corn., Gard. Bull. Sing. 19: 235. 1962.

ชื่อสามัญ	Paper Mulberry
ชื่อพื้นเมือง	สะแล (ลพบุรี ภาคกลาง ภาคเหนือ) ตาแล (ภาคกลาง ภาคเหนือ) สะแล (เชียงใหม่) แกแล (ปราจีนบุรี) ข่อยย่าน (สงขลา) คั้นซง ซงแดง ซง (สุราษฎร์ธานี) ชะแล (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี)

ไม้เลื้อย ผลัดใบ ลำต้นยาว 5-8 เมตร เปลือกสีขาว ไม่มีขน ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่หรือรูปรี ขนาด 8.0-12.5 x 4.5-6.0 ซม. ปลายใบแหลม โคนใบมนกว้าง ขอบใบเรียบหรือหยักเล็กน้อย เนื้อใบหนาคล้ายหนัง ผิวใบสาก ด้านบนสีเขียว ด้านล่างสีอ่อนกว่าเล็กน้อย เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 3-5 คู่ ก้านใบยาว 1.0-1.2 ซม. ดอก เป็นช่อกระจุกแน่น ตามกิ่ง สีเขียว ก้านดอกสั้น 0.05-0.08 ซม. ดอกแยกเพศ ดอกเพศเมียเป็นช่อ รูปกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5-0.8 ซม. มีก้านเกสรเพศเมีย สีขาว ยาว 0.3-0.6 ซม. ขึ้นออกมา เห็นอย่างชัดเจน ไม่มีทั้งกลีบเลี้ยงและกลีบดอก ผิวขรุขระ ผลกลม แบบเนื้อนุ่ม ภาพที่. 102

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ดอก
วิธีประกอบอาหาร	นำมาปรุงเป็นแกงส้ม รสมัน
ระยะเวลาการออกดอก	มีนาคม-เมษายน
นิเวศวิทยา	พบในป่าเบญจพรรณ ป่าละเมาะ ที่ราบลุ่ม ใกล้เคียงน้ำ ตามสวน
แหล่งที่พบ	อ. ตำบารายณ์
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 229 (BCU) J.F. Maxwell 96-902, 74-105 (BKF)

42.3 มะเคือปัสอง

Ficus hispida L. f., Suppl. :442. 1781; King, Ann. R. Bot. Gard. Calc. 2: 116, Pl. 154-155. 1888; Trimmen, Handb. Fl. Ceylon 4:94. 1898; Corner in Fl. Ceylon 1,2 : 154. 1977.

F. oppositifolia Roxb., Pl. Corom. 2: 124. 1798.

F. daemonum Koen. Ap. Vahl, Enum. Pl. 2: 198. 1806.

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง มะเคื่อปล้อง (ถพบุรี ภาคกลาง) เคื่อป่อง (กรุงเทพฯ) เคื่อปล้อง (สระบุรี ภาคเหนือ นครศรีธรรมราช) เคื่อสาย (เชียงใหม่) ตะเอนำ เอาแห่น (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ผักกอกสะเนียง (มาเลย์-นราธิวาส)

ไม้ต้น สูง 5-10 เมตร ลำต้น และกิ่งเห็นข้อปล้องชัดเจน สีเขียวแกมเทา ปลายยอดที่อ่อนมีขนสีขาวปก ใบบนใบเดี่ยว เรียงสลับถี่ๆ บริเวณปลายกิ่ง ใบรูปไข่หรือรูปรีแกมไข่ ขนาด 9-14 x 5-6.5 ซม. ปลายเรียวแหลม โคนมน ขอบหยักฟันเลื่อย แผ่นใบหนา ผิวใบสากคายทั้งสองด้าน ผิวใบมีขนสีขาวประปราย มีขนหนาแน่นบริเวณเส้นใบ ด้านใต้ใบมีขนหนาแน่นและถี่อ่อนกว่าด้านบนใบ เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 5-7 คู่ ก้านใบยาว 1.5-2.5 ซม. หูใบ 1 อัน ที่โคนก้านใบรูปใบหอก ขนาด 1.0-1.2 x 0.2-0.3 ซม. ร่วงง่าย ดอก เป็นช่อแบบฐานดอกรูปถ้วย ดอกเพศผู้อยู่บริเวณกลางช่อดอก ดอกเพศเมียอยู่ล้อมรอบและมีจำนวนมาก ช่อดอกมีขนปก ใบบนใบประดับ ขนาด 0.2-0.4 ซม. เรียงซ้อนเหลื่อม 3-4 วง อยู่ด้านบนของช่อดอก มียางสีขาวเหนียว และมีขนสีขาวหนาแน่น ภายในช่อดอกมีใบประดับเป็นแผ่นสีเขียว ดอกเพศผู้ขนาด 0.2-0.3 x 0.1-0.2 ซม. กลีบรวม 2-3 กลีบ ก้านชูอับเรณูป้อมสั้น 1 อัน ยาวประมาณ 0.05 ซม. อับเรณูกลม ขนาด 0.1-0.2 x 0.1-0.2 ซม. แดกตามยาว ดอกเพศเมียจำนวนมาก เกสรเพศเมียมีรังไข่เหนือวงกลีบ สีขาวใส ฉ่ำน้ำ ขนาด 0.2-0.3 x 0.1-0.2 ซม. ก้านชูเกสรเพศเมียยาว 0.2-0.3 ซม. สีน้ำตาลแดง ยอดเกสรเพศเมียเป็นหลอดกลมตรงกลาง

ส่วนที่ใช้

ยอดอ่อน ผลอ่อน

วิธีประกอบอาหาร

ยอดอ่อน นำมาซอยใส่ในยำคบ หรือลวกรับประทานร่วมกับน้ำพริก
ผลอ่อน ต้มรับประทานกับน้ำพริก

ระยะเวลาการออกดอก

ตลอดปี

นิเวศวิทยา

พบในร่องสวน ตามที่รกร้าง ป่าละเมาะ

แหล่งที่พบ

ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ ไม่พบว่ามีการนำมาจำหน่ายในตลาด

ตัวอย่างพันธุ์ไม้

C. Cheancharoen 87 (BCU)

42.4 มะเดื่ออุทุมพร

Ficus racemosus L., Sp. pl. :922. 1753; Barrett, Bull. Torr. Bot. Cl. 73: 312. 1946; Corner, Gard. Bull. Sing. 21: 34. 1965; Wiebes, Zool. Verh. Leiden. 86: 27. 1966; Candit, Ficus Exot. Sp. : 196. 1969; Corner in Fl. Ceylon 1,2 : 146. 1977.

F. glomerata Roxb., Pl. Corom. 2: 13, f. 123. 1798; King, Ann. R. Bot. Gard. Calc. 2: 173, Pl. 218-219. 1888; Trimen, Handb. Fl. Ceylon 4: 96. 1898; Worthington, Ceylon Trees: Pl. 408. 1959.

ชื่อวงศ์ MORACEAE

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นเมือง มะเดื่ออุทุมพร (ลพบุรี ภาคกลาง) มะเดื่อชุมพร (ภาคกลาง) มะเดื่อ เตื่อเกลี้ยง (ภาคกลาง ภาคเหนือ) เตื่อน้ำ มะเดื่อ (ลำปาง) เตื่อน้ำ (ภาคใต้) หมากเตื่อ (ภาคอีสาน อุครธานี) ภูแซ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)

ไม้ต้น สูง 10-15 เมตร ลำต้นแตกกิ่งเป็นพุ่มกว้าง เปลือกเรียบสีน้ำตาลอ่อน กิ่งอ่อนสีเขียวหรือสีเขียวแกมน้ำตาล กิ่งแก่สีน้ำตาล เกลี้ยงหรือมีขนปกคลุม มีสะเก็ดสีเทาแกมน้ำตาล ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ ใบรูปไข่หรือรูปใบหอก ขนาด 10-30 x 5-16 ซม. ปลายเรียวแหลม โคนมน ขอบหยักเป็นคลื่น แผ่นใบบาง ผิวใบสีเขียวเข้มเป็นมัน มีขนสีขาวประปรายจนเกือบเกลี้ยง ด้านใต้ใบมีต่อมน้ำมันกระจายทั้งแผ่น มีขนสีขาวสั้นเฉพาะเส้นใบ เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 5-7 คู่ ก้านใบสีน้ำตาลอ่อน ยาว 1.5-2.5 ซม. หูใบ 2 อัน ที่โคนก้านใบ รูปใบหอกแคบ ขนาด 0.8-1.0 x 0.1-0.2 ซม. ติดทน ดอก เป็นช่อแบบฐานดอกรูปถ้วย มีก้าน เกิดเป็นกลุ่มบนกิ่งที่แตกออกจากลำต้น และกิ่งขนาดใหญ่ ก้านช่อดอกยาว 0.5-1.0 ซม. ดอกเพศผู้อยู่บริเวณกลางช่อดอก มี 2-3 วงอัดกันแน่น ดอกกลม ขนาด 0.2-0.3 x 0.1-0.2 ซม. วงกลีบรวม 2-3 กลีบ เป็นเยื่อบางๆหุ้มเกสรเพศผู้ไว้ เกสรเพศผู้ 2 อัน ก้านเกสรเพศผู้สั้น อับเรณูสีขาวกลม ขนาด 0.2-0.3 x 0.1-0.2 ซม. มี 2 ห้อง อับเรณูติดกับก้านเกสรเพศผู้ที่ฐาน แตกตามยาว ดอกเพศเมีย มีทั้งที่มีก้านยาว 0.3-0.4 ซม. ก้านเกสรเพศเมียยาว 0.05-0.1 ซม. และดอกที่ไม่มีก้าน มีก้านเกสรเพศเมียยาว 0.2-0.3 ซม. วงกลีบรวมบางและแห้ง 2-3 กลีบ เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปกลม สีขาวใส ฉ่ำน้ำ ขนาด 0.2-0.3 x 0.1-0.2 ซม. ภายในรังไข่มี 1 ช่อง ผล รูปกลม เป็น หรือรูปไข่ เส้นผ่านศูนย์กลาง 3-4 ซม. ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่สีแดงส้ม มีขนปกคลุม

ส่วนที่ใช้	ช่อดอก ผลอ่อนที่ยังมีสีเขียว
วิธีประกอบอาหาร	รับประทานสดร่วมกับน้ำพริก
ระยะเวลาการออกดอก	มิถุนายน-สิงหาคม
นิเวศวิทยา	พบในร่องสวน ตามที่รกร้าง ป่าละเมาะ ป่าดิบแล้ง
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ ไม่พบว่ามีผู้นำมาจำหน่ายในตลาด
หมายเหตุ**	คนไทยเชื่อว่า มะเดื่อเป็นไม้มงคล กำหนดให้ปลูกทางทิศเหนือ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 86 (BCU)

43. วงศ์ Moringaceae

43.1 มะรุม

Moringa oleifera Lam., Encycl. 1:398. 1785; Vidal in Fl. C.L.V. 2:4. 1962; Maheshwari in Fl. Delhi :106. 1963; Brandari in Fl. Ind. Desert :103. 1978.

M. pterygosperma Gaertn., Fruct. 2:314. 1791; Hook. f., Fl. Br. Ind. 2:45. 1876; Kurz, Fl. Burm. 1: 68. 1877; Brandis, Ind. Trees :209. 1906; Lecomte in Fl. Gen. I.-C. 2:42. 1908; Kanjilal et al in Fl. Assam 1,2:342. 1936.

ชื่อสามัญ Horse Radish Tree, Drum Stick Tree, West Indian Ben

ชื่อพื้นเมือง มะรุม (ลพบุรี กาญจนบุรี) กาเน้งเค็ง (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี), ผักเนื้อไก่ (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) ผักอีฮิม ผักอีฮุม มะค้อนก้อม (ภาคเหนือ) แต้ช่อยะ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)

ไม้ต้นขนาดกลางสูง 8-15 เมตร เรือนยอดกลมโปร่ง แตกกิ่งก้านสาขามาก เนื้อไม้อ่อนหักง่าย เปลือกสีเทาอ่อน ส่วนที่ยังอ่อนมีขนปกคลุม ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก 3 ชั้น เรียงสลับ แกนกลางช่อใบยาว 20-45 ซม. ก้านช่อยาว 8-10 ซม. ช่อใบย่อยและใบย่อยเรียงตัวตรงข้าม ตรงรอยแยกมีต่อมรูปแถบยาว 0.5-0.6 ซม. มีขน ก้านและแกนกลางช่อใบมีรอยต่อ ใบย่อย 6-9 คู่ รูปรีหรือรูปไข่กลับ ขนาด 1-2 x 0.5-1 ซม. ปลายและโคนมนหรือสอบแหลม ขอบเรียบ แผ่นใบบาง ผิวใบด้านล่างสีอ่อนกว่าด้านบน ขณะที่ใบอ่อนมีขนเล็กน้อย ผิวใบด้านล่างมีขน ใบที่ยอดจะมีขนาด

ใหญ่กว่าใบอื่น เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 5-6 คู่ ไม่ชัดเจน ก้านใบย่อยยาว 0.1-0.3 ซม. ดอก มีกลิ่นหอม ออกเป็นช่อแบบช่อแยกแขนง บริเวณซอกใบใกล้ปลายกิ่ง สีขาวหรือสีครีม ช่อดอกยาว 10-20 ซม. ก้านช่อดอกและแกนช่อดอกมีขน ดอกย่อยจำนวนมาก สมบูรณ์เพศ สมมาตรด้านข้าง ใบประดับรูปแถบยาว 0.2-0.3 ซม. มีขน กลีบเลี้ยงสีเขียวโคนเชื่อมติดเป็นรูปถ้วยยาว 1.2-1.4 ซม. ปลายแยกเป็น 5 แฉก รูปแถบแกมรูปใบหอก ยาว 1.0-1.1 ซม. ผิวมีขนทั้งสองด้าน กลีบดอก 5 กลีบ แยกจากกัน รูปรีขน ขนาด 1.2-1.5 x 0.5-0.6 ซม. ปลายแหลม กลีบบน 1 กลีบ ตั้งขึ้น ผิวเกลี้ยง อีก 4 กลีบด้านล่างห้อยลง โคนกลีบด้านในมีขน หลุดร่วงง่าย เกสรเพศผู้ 10 อัน แบ่งเป็น 2 ชั้น ติดสลับกัน ชั้นนอกสืบพันธุ์ได้ 5 อัน ติดอยู่ที่ขอบแท่นของฐานดอก ชั้นใน 5 อันเป็นหมัน ก้านเกสรยาว 0.4-0.8 ซม. โคนก้านใหญ่ มีขนฟูยาว สีขาว เกสรเพศผู้ที่เป็นหมันมีก้านชูอับเรณูสั้นกว่า อับเรณูสี่เหลี่ยม ขนาด 0.10-0.12 ซม. รูปกลม เว้ามุม 2 ด้าน อับเรณูติดตรงกลาง แฉกตามรอยตะเข็บรอบๆ เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ สีเขียว รูปขอบขนานยาว 0.4-0.5 ซม. มีขนยาวปกคลุมหนาแน่น ก้านเกสรเพศเมียเรียวยาว 0.5-0.6 ซม. มีขนเล็กน้อย ยอดเกสรเป็นรูเปิดขนาดเล็ก รังไข่มี 1 ช่อง ออวูลจำนวนมาก พลาเซนตาตามแนวตะเข็บ มีการติดของออวูล 3 แห่ง ผด แบบแห้งแตก เป็นฝัก กลม ยาว 30-40 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.5 ซม. ฝักคอดและนูนตามขวางเป็นระยะ คามยาวเป็นร่องตื้นๆ 5-12 ร่อง เปลือกสีเขียวเข้ม หนา ปลายฝักแหลม เมื่อแก่จะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลและแตกออกเป็นสามส่วน เมล็ด จำนวนมาก มีปีกบางเป็น 3 ครีบสีขาว เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.5 ซม. ภาพที่. 103

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ดอกอ่อน ฝักอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	ยอดอ่อน ดอกอ่อน ลวกรับประทานกับน้ำพริก รสมัน ฝักอ่อนนำมาตากเปลือกออก หั่นเป็นท่อนและนำไปปรุงเป็นแกงส้ม
ระยะเวลาการออกดอก	เกือบตลอดปี
นิเวศวิทยา	มักพบบริเวณริมทาง สวน ไร่ นา ชอบขึ้นในที่ค่อนข้างชื้น โบราณมักไม่ปลูกในบริเวณบ้านเพราะจะทำให้โชคร้ายมาละมดุม จึงมักปลูกให้ค่อนข้างไกลจากบริเวณบ้านเล็กน้อย
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษามีขายตามท้องตลาดทั่วไป
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 65 (BCU) P. Trisarasri 452 (BCU)

44. วงศ์ Myrtaceae

44.1 ชมพู่มะเหมี่ยว

Syzygium malaccense (L.) Merr & L.M. Perry in Jour. Arn. Arb. 19: 215. 1938; Backer & Bakh. f., Fl. Java 1: 343. 1963; Fosberg, Fl. Ceyl. 2: 428. 1981.

ชื่อสามัญ Pomeac, Malay apple

ชื่อพื้นบ้าน ชมพู่มะเหมี่ยว ชมพู่ตาแหวก (ลพบุรี ภาคกลาง)

ไม้ต้นขนาดกลาง สูง 5-10 เมตร เปลือกสีน้ำตาลเทา เรียบ ทรงพุ่ม ใบทึบ ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปรี หรือรีแกมขอบขนาน หรือรูปไข่ ขนาด 20-35 x 5-12 ซม. ปลายแหลมหรือมนหรือเว้าคี่น โคนรูปกลม ขอบเรียบ เส้นกลางใบเห็นชัดลึก การเรียงเส้นใบแบบร่างแห มีเส้นแขนงใบ 10-11 คู่ โดยปลายแขนงที่แยกออกไปจะเชื่อมกันบริเวณใกล้ขอบใบ ใบอ่อนสีแดงเข้มหรือสีแดงแกมชมพู ค่อยมาเปลี่ยนเป็นสีเขียวอ่อน และสีเขียวแก่ในที่สุด แผ่นใบมีดอมโปร่งแสงกระจายอยู่ทั่วไป ผิวใบเรียบ ด้านบนมัน ด้านล่างสีอ่อนกว่าและไม่มัน ก้านใบยาว 1-1.5 ซม. ดอก เป็นช่อกระจุก 3-6 ดอก ออกตามกิ่ง ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 3-6 ซม. กลีบเลี้ยงสีเขียวแกมแดง รูปกรวยหนา คอหลอดยาว 2.5-3 ซม. ปลายแยกเป็น 4 กลีบ ขนาด 1.0-1.2 x 0.5-0.6 ซม. ปลายมน ไม่มีขน กลีบดอกสีแดงแกมชมพูหรือชมพูบานเย็น แยกกัน 6 กลีบ ติดอยู่บริเวณขอบของปลายหลอดกลีบเลี้ยง รูปรางคล้ายช้อนเกือบกลม ปลายกลีบมนหรือจักเล็กน้อย โคนตัดเป็นเส้นตรง ขนาด 1-1.5 x 0.8-1 ซม. กลีบก่อนข้างหนา ไม่มีขน มีจุดปุ่มเล็กๆทั่วกลีบ ร่วงง่าย เกสรเพศผู้จำนวนมาก ดอกตูมก้านเกสรโค้งเข้าหากกลางดอก เมื่อบานจะเป็นเส้นตรงชี้ออกจากดอก ก้านเกสรเป็นเส้นสีแดงแกมชมพู ยาว 1.5-2.5 ซม. ติดอยู่บริเวณตรงกลางด้านหลังอับเรณู อับเรณูรูปกระเปาะเห็นเป็นลายสีขาวสลับแดง ยาว 0.1-0.15 ซม. คล้ายพู 2 พูประกบกันอยู่ เกสรเพศเมีย มีรังไข่ได้วงกลีบ ก้านเกสรเพศเมียเป็นเส้นสีชมพูบานเย็น ยาว 2-2.5 ซม. ปลายเกสรสีเหลืองอ่อน พลาเซนดารอบแกนร่วม ภายในมี 2 ช่อง ออวูลจำนวนมากติดอยู่บริเวณแกนกลาง ผล ก่อนข้างกลมหรือกลมยาว เส้นผ่านศูนย์กลางผล 4-10 ซม. ผลอ่อนสีเขียว เมื่อแก่จัดมีสีแดงอมม่วงคล้ำ ภายในมีเนื้อขาวปุย ฉ่ำน้ำ เมล็ด จำนวน 1-2 เมล็ด ขนาดใหญ่ รูปรางกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 3-4 ซม. มีเยื่อสีขาวติดอยู่ที่ผิวเมล็ด ภาพที่. 105

ส่วนที่ใช้

เกสร

วิธีประกอบอาหาร	นำมายำ มีรสเปรี้ยว
ระยะเวลาการออกดอก	กรกฎาคม-สิงหาคม
นิเวศวิทยา	มักพบตามสวน หรือบริเวณชายน้ำ
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษา
หมายเหตุ**	เป็นอาหารไทยสมัยโบราณ ปัจจุบันมีคนที่ยังก็นำมาบริโภคแบบนี้บ่อย แต่จะนำผลมารับประทานเป็นผลไม้มากกว่า
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 165 (BCU)

44.2 หวี

Syzygium cinereum (Kurz) P. Chantaranothai et J.Pam. in Kew Bull. 48:596.1993; in Thai For.Bull. (Bot.) 21:51.1994.

Eugenia cinerea Kurz, Fl.Burm. 1:483.1877; Ridl., Fl.Mal.Pen. 1:744.1922; Craib in Fl.Siam.En. 1:634.1931.

E. pseudosubtilis King in J.Asiat.Soc.Bengal 70:123.1901; Brandis, Ind.Trees:324.1906; Ridl., Fl.Mal.Pen. 1:746.1922.

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นเมือง แดง หวีนา

ไม้ต้น สูง 8-12 เมตร เปลือกสีขาวเทา ใบ เป็นใบเดี่ยว รูปรี รูปใบหอกกลับ หรือรูปรีแกมขอบขนาน ขนาด 7.5-15.0 x 3.5-5.0 ซม. ปลายแหลม โคนสอบเรียว หรือรูปติ่ม ขอบเรียบ แผ่นใบบางถึงหนา ด้านบนเขียวเข้ม ด้านล่างสีอ่อนกว่า ผิวเกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นใบแบบร่างแหเส้นกลางใบด้านบนเป็นร่องยาว ด้านล่างเป็นสันนูน เส้นแขนงใบ 8-12 คู่ เส้นขอบใบ 1 เส้นก้านใบยาว 0.8-1.0 ซม. ดอก เป็นช่อแยกแขนง หรือช่อกระจุก ออกที่ปลายยอด หรือซอกใบ ช่อดอกยาว 2.5-5.5 ซม. ก้านช่อดอกยาว 1.0-3.5 ซม. ใบประดับไม่พบ ใบประดับย่อยรูปสามเหลี่ยมยาว 0.08-0.10 ซม. ปลายแหลม ดอกย่อยขนาดเล็ก สมบูรณ์เพศ สมมาตรสามซี่ ไม่มีก้านดอก ฐานดอกรูปกรวย ขนาด 0.2-0.25 x 0.1-0.25 ซม. ก้านเชื่อมยาวน้อยกว่า 0.1 ซม. กลีบเลี้ยงรูปครึ่งวงกลมหรือสามเหลี่ยมขนาดเล็กมาก กลีบดอกสีขาว หรือเหลืองอ่อน รูปเกือบกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.15-0.20 ซม. แต่ละกลีบมีต่อม 25-30 ต่อม เกสรเพศผู้จำนวนมาก (28 อัน) ก้านชูอับเรณูสั้นยาวไม่

เท่ากัน เกสรเพศเมีย มีรังไข่ได้วงกลีบ ก้านเกสรเพศเมียยาวประมาณ 0.15 ซม. พลาเซนตารอบแกนร่วม ภายในรังไข่มี 2 ช่อง แต่ละช่องมี 15-18 ออวูล ผล มีเนื้อหลายเมล็ด รูปเกือบกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.8-1.0 ซม. ผลอ่อนสีเขียว ผลสุกสีแดง หรือสีดำ ผิวเกลี้ยง ภาพที่. 104

ส่วนที่นำมาใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน ผลสุก
วิธีประกอบอาหาร	รับประทานสดเป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือแก้มกับอาหารที่มีรสจัด ผลสุก รับประทานเป็นผลไม้
ระยะเวลาการออกดอก	มกราคม-มีนาคม
นิเวศวิทยา	พบในป่า สวน ไร่ นา
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 185 (BCU)

44.3 เม็ก

Syzygium gratum var. *gratum* P. Chantaranothai et J. Pam., Thai for. Bull. (Bot.) 21:70.1994.

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง เม็ก (ถพบุรี) เต้มีดขุน (ภาคกลาง) ผักเม็ก (อุดรธานี ภาคอีสาน) ไคร้เม็ด (เชียงใหม่) เต้มีด (สตูล สงขลา) ยี่มือเถ (มลายู ภาคใต้)

ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดเล็ก สูง 8-10 เมตร ลำต้นสีน้ำตาลแกมเทา เปลือกแตกร่อนเป็นแผ่นสีน้ำตาลแดง กิ่งกลม ใบ เป็นใบเดี่ยว รูปไข่ รูปรี หรือรูปใบหอก ขนาด 5.0-8.5 x 1.5-3.0 ซม. ปลายแหลมหรือเรียวแหลม โคนรูปกลม หรือมนกลม ขอบเรียบ แผ่นใบหนาคล้ายแผ่นหนัง ผิวใบเกลี้ยงด้านบนเป็นร่อง ด้านล่างนูน เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 10-15 คู่ เส้นขอบใบมี 1 เส้น ก้านใบยาว 0.4-0.5 ซม. ใบอ่อน ยอดอ่อน สีแดงเรื่อหรือสีน้ำตาลอ่อน เมื่อขยี้ใบดมจะมีกลิ่นหอมอ่อนๆ ดอก เป็นช่อกระจะ หรือช่อเชิงลด ออกตามซอกใบหรือปลายกิ่ง ช่อดอกยาว 3.0-5.5 ซม. ดอกย่อยจำนวนมาก สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี ก้านดอกยาว 0.4-0.8 ซม. ใบประดับรูปสามเหลี่ยมยาว 0.08-0.10 ซม. ฐานดอกรูปกรวย ขนาด 0.50-0.60 x 0.15-0.30 ซม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปครึ่งวงกลม ขนาดเล็กมาก กลีบดอกสีขาวนวล รูปเกือบกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.15-0.20 ซม. แต่ละกลีบดอกมีต่อมกลมภายใน จำนวน 20-30 อัน เกสรเพศผู้จำนวนมาก ก้านชูอับเรณูยาวไม่เท่ากัน แต่ยาวไม่เกิน 0.6 ซม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ได้วงกลีบ ก้านเกสรเพศเมียยาว 0.6-0.8 ซม.

กลางก้านพองเล็กน้อย ปลายโค้ง พลาเซนตารอบแกนร่วม ภายในรังไข่มี 2 ช่อง แต่ละช่องมี 12 ออวูล ผล แบบผลสด สีขาว รูปไข่ ขนาด 1.0-1.2 x 0.8-1.0 ซม. ผิวเรียบ เมล็ด สีน้ำตาล รูปกลม ขนาดเล็ก ภาพที่.

ส่วนที่นำมาใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	รับประทานสดแก้มกับอาหารที่มีรสจัด
ระยะเวลาการออกดอก	มีนาคม-พฤษภาคม
นิเวศวิทยา	พบในป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าละเมาะ และตามชายป่า
แหล่งที่พบ	อ.บ้านหมี่ อ.ลำสนธิ อ.ชัยบาดาล อ.โคกสำโรง
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 210 (BCU)

45. วงศ์ Nymphaeaceae

45.1 บัวสาย

Nymphaea lotus var. *pubescens* L. Sp. Pl. 511. 1753; Hook. f., Fl. Br. Ind. 1: 114. 1875.

ชื่อสามัญ	Lotus
ชื่อพื้นเมือง	บัวสาย (ลพบุรี) บัวกินสาย บัวขม บัวแดง สายบัว (นครราชสีมา) บัวงกลณี ปริก (เขมร) ป้านแดง (ภาคเหนือ) ป้าน (ฉาน-แม่ฮ่องสอน)

ใต้น้ำอายุหลายปี มีเหง้าอยู่ใต้ดิน ทุกส่วนมียางใส ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับ รูปกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 30-50 ซม. ปลายมน โคนกลม หรือเว้าเล็กน้อย ขอบเรียบหรือหยักซี่ฟัน แผ่นใบลอยบนผิวน้ำ ใบอ่อนด้านบนสีเขียวแกมน้ำตาลอ่อน ด้านล่างสีเขียวอ่อน ใบแก่เปลี่ยนเป็นสีเขียว ด้านล่างมีขนเล็กน้อย ก้านใบลักษณะกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.0-1.5 ซม. มักยาวตามความลึกของแหล่งน้ำ ก้านใบอ่อนมีขนประปราย ก้านใบแก่เกลี้ยง สีน้ำตาลแกมเขียวอ่อน ก่อนข้างเปราะ ไม่ตั้งตรงเหนือน้ำ เมื่อน้ำลดใบลดตาม ดอก เป็นดอกเดี่ยว ออกที่ซอกใบ มีกลิ่นหอมอ่อนๆ ดอกจะบาน 3-4 วัน ก้านดอกโอดความยาวใกล้เคียงกับก้านใบ ส่วนของก้านที่ติดกับดอกมีขนสีน้ำตาลแกมดำปกคลุม สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี กลีบเลี้ยง 4 กลีบ รูปไข่แกมรูปขอบขนาน ขนาด 6.5-9.0 x 2.0-3.5 ซม. ปลายมน โคนตัด ด้านนอกสีเขียวเข้มแกมชมพู มีเส้นแขนงนูนขึ้นมา

8-16 เส้น ด้านในโคนสีขาว ปลายสีชมพู มีขนนุ่มสั้น สีน้ำตาล กลีบดอกสีชมพู สีชมพูบานเย็น หรือสีขาว จำนวน 18-22 กลีบ รูปขอบขนาน ขนาด 6.0-10.0 x 2.0-4.0 ซม. ปลายมน โคนคัด ขอบเรียบ ไม่มีขน ผิวบาง ข้าง่าย เกสรเพศผู้ จำนวนมาก ก้านเกสรเป็นแผ่นบางๆ สีเหลืองหรือสีขาว นวล ขนาด 1.0-3.0 x 0.5-0.8 ซม. ปลายเรียวแหลม โคนกลม อับเรณูสีเหลืองแกมน้ำตาล รูปแถบ ขนาด 1.0-1.5 x 0.2 ซม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปเกือบกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 2.0-2.5 ซม. ก้านเกสรสีเหลือง รูปแถบยาว 1.0-1.2 ซม. ใ้ังงอเข้าด้านใน คาร์เพลเชื่อม พลาเซนตาหัวผนัง ภายในรังไข่มี 18-20 ช่อง แต่ละช่องมีออวูลจำนวนมาก ออวูลสีเหลือง รูปกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.05 ซม. ภาพที่. 106

ส่วนที่ใช้	ก้านใบ
วิธีประกอบอาหาร	นำมาลวกผิวที่ป็นสายออก รับประทานเป็นผักสด ร่วมกับน้ำพริก หรือนำไปประกอบอาหารอื่น เช่น ผัดสายบัว แกงกะทิสายบัวกับปลาทุ
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	พบบริเวณแหล่งน้ำ เช่น ห้วย หนอง คลอง บึง
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษา
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoe 145 (BCU)

46. วงศ์ Onagraceae

46.1 แพงพวยน้ำ

Ludwigia adscendens (L.) Hara., J. Jap. Bot. 28. (1953) 290; A. & R. Fernandes, Garcia de orta 5. (1957) 475; Raven, Painwardtia 6 (1963) 387, Maps 31,33; Alston, Aquat: Pl. Austr. 142. 1973; Henty & Pitchard, Bot. Div. Lae, Bot. Bull. 7: 130. 1973; P.H. Raven, St. Louis in Flora Mal. 1, 8 (2) : 104-105. F. 5. 1977.

Jussiaea repens L., Sp. Pl. 1: 388. 1753; non *L. repens* Forst. 1771; F.V.M. Descr. Not. Pap.

Pl. 4: 60. 1876; Clarke, Fl. Br. Ind. 2: 537. 1879; Trimmen, Fl. Ceyl. 2: 233. 1894; Ridl., Fl. Mal.

Pen. 1: 827. 1922; Gagn. Fl.Gen. I.-C. 2: 987. 1925.

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง แพงพวยน้ำ (ลพบุรี) ผักแพงพวย ผักหังพวย (ภาคกลาง) ผักปอดน้ำ (ภาคเหนือ)

พืชน้ำ ลำต้นทอดเลื้อยลอยขนานบนผิวน้ำยาวประมาณ 5-6 เมตร ยอดจะชูตั้งขึ้น บริเวณข้อมีราก และมีท่อนพองน้ำ เป็นนวมนุ่มสีขาวหุ้ม ลำต้นกลม ผิวมัน ส่วนที่อ่อนมีขนกระจายทั่วไป เมื่อแก่ผิวเกลี้ยง ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับ รูปใบหอกกลับหรือรูปรี ขนาด 5-6 x 1-1.5 ซม. ปลายมน โคนสอบเรียวหรือรูปติ่ม ขอบเรียบ แผ่นใบบาง ด้านหลังใบและก้านใบมีขนขึ้นประปราย เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 8-9 คู่ เห็นเส้นกลางใบลึกเด่นชัด ก้านใบยาว 0.5-1 ซม. บริเวณโคนก้านใบสีแดงเรื่อๆ มีหูใบเป็นเกล็ดตามเหลี่ยมเล็กๆสีน้ำตาลแกมแดง 2 อัน ขนาด 0.1 x 0.05-0.1 ซม. ดอก เป็นดอกเดี่ยวออกที่ซอกใบ บานในเวลากลางวัน ไม่มีกลิ่น ดอกสมบูรณ์เพศ สมมาตรตามแนวรัศมี ก้านดอกสีเขียวอ่อน ยาว 4-5 ซม. มีขนสีขาวเล็กๆยาว 0.1-0.2 ซม. ขึ้นประปราย มีใบประดับเล็กๆ รูปไข่ ปลายแหลม 2 อัน ยาว 0.1-0.2 ซม. ติดบริเวณต่ำกว่าฐานรองดอก 0.5-1.0 ซม. จะเห็นเป็นหลอด กลีบเลี้ยง 4-5 กลีบ ติดอยู่บนฐานรองดอก กลีบรูปรางคล้ายสามเหลี่ยม ยาว 0.4-0.6 x 0.8-0.9 ซม. ปลายแหลม มีขนยาว 0.1-0.2 ซม. ขึ้นประปราย เรียงตัวแบบจรดกันขณะตูม กลีบดอกสีขาวหรือสีครีม แยกจากกัน 5 กลีบ ออกสลับกับกลีบเลี้ยง เรียงตัวแบบบิดเวียน โคนกลีบดอกจะมีติ่งแดงอยู่ กลีบดอกรูปไข่กลับกว้างๆ หรือรูปเกือบกลม ขนาด 1.2-1.4 x 0.8-1.0 ซม. ปลายเว้าแบบตื้นๆ โคนมน ภายในกลีบจะเห็นแดงเป็นเส้นแขนงคล้ายก้างปลาชัดเจน กลีบบางยับย่นและหลุดร่วงง่าย เกสรเพศผู้ 8 อัน เรียงเป็น 2 วง วงละ 4 อัน ก้านชูเกสรสีเขียวอ่อนเป็นเส้นเล็กๆยาว 0.2-0.4 ซม. อับเรณูสีเหลือง รูปขอบขนาน ขนาด 0.1-0.15 x 0.05-0.1 ซม. ติดอยู่ด้านหลัง แยกตามยาว บริเวณฐานดอกใกล้โคนของเกสรเพศผู้มีขนฟู เกสรเพศเมีย มีรังไข่ใต้วงกลีบ รูปกระสวย ขนาด 0.5-0.8 x 0.1-0.2 ซม. ก้านชูเกสร 1 อันยาว 0.5-0.7 ซม. โคนมีขนสีขาว ยอดเกสรมีลักษณะเป็นจาน 4-5 แฉก เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.15-0.3 ซม. นูนขึ้นมาตรงกลางเปิดเป็นรู พลาเซนทารอบแกนร่วม ภายในรังไข่มี 5 ช่อง ผล แห้งแตกตรงกลาง ภาพที่.

107

ส่วนที่ใช้ ยอดอ่อน

วิธีประกอบอาหาร ลวกหรือรับประทานสดแก้มกับน้ำพริก ถวาย หรืออย่างต่างๆ หรือนำมาหั่นเป็นท่อนๆและชุบไข่ทอดคล้ายชะอมทอด รับประทานร่วมกับน้ำพริก มีรสมัน

ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	ตามแหล่งน้ำ ท้องนา ในท้องร่องสวน
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 116 (BCU)

47. วงศ์ Opiliaceae

47.1 ผักหวานป่า

Melientha suavis subsp. *suavis*, Bull. Mens. Soc. L. Paris 1:763. 1888; Fl. For. Cochinch., Fasc. 17: t. 264B. 1892; Gagnep. in Fl. Gen. I.-C. 1:802. 1911; Willd. 9:23. 1979; in Fl. Mal. 1. 10:40. f. 4-6. 1984.

Melientha acuminata Merr., Philip. J. Sci. 29:477. 1926.

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นบ้าน ผักหวาน ผักหวานป่า (ลพบุรี หัวไป) ผักหวาน (สุรินทร์)

ไม้ต้นขนาดเล็ก สูง 6-10 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปรีแกมรูปไข่ หรือรูปไข่กลับ ขนาด 6-12 x 3-5 ซม. ปลายมน หรือเว้ามนมีติ่งหนาม อาจจะมีปลายแหลม โคนสอบเรียว ขอบเรียบ แผ่นใบบาง การเรียงเส้นใบแบบร่างแห มีเส้นแขนงใบ 5-6 คู่ ก้านใบยาว 0.1-0.2 ซม. ดอกเป็นช่อแยกแขนง ออกตามลำต้นหรือกิ่ง หรือออกเป็นช่อเดี่ยวๆที่กิ่งและซอกใบ ดอกแยกเพศ ก้านช่อดอกยาว 10-15 ซม. แต่ถ้าติดผลจะยาวได้ถึง 20 ซม. ใบประดับรูปไข่ ขนาด 0.05-0.08 x 0.02-0.03 ซม. ปลายแหลม ดอกเพศผู้ กลีบมีติ่งเขี้ยวอ่อน ยาว 0.15-0.2 ซม. รูปขอบขนาน ปลายแหลม อับเรณูติ่งเหลือง ก้านดอกย่อยยาว 0.1-0.15 ซม. ดอกเพศเมียมีติ่งเขี้ยว มีก้านดอกย่อยสั้น 0.03-0.05 ซม. กลีบยาว 0.1-0.2 ซม. ปลายแหลม เกสรเพศผู้ที่เป็นหมันสั้น 0.05 ซม. ฐานรองดอกเป็นพู รั้งไข่เหนียววงกลีบ กลม ขนาด 0.1 x 0.1 ซม. ปลายเกสรเพศเมียสั้นมาก ผล ออกเป็นพวง รูปรี ขนาด 2.5-3 x 1.5-2 ซม. ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่สีเหลือง ก้านผลย่อยยาว 0.3-0.5 ซม. ภาพที่. 108

ส่วนที่ใช้

ยอดอ่อน ใบอ่อน ดอกอ่อน

วิธีประกอบอาหาร	นำมาต้ม หรือลวกจิ้มน้ำพริก หรือต้มจืด แกงเลียง ผัดกับน้ำมัน แกงกะทิเป็นที่นิยมมาก มีราคาค่อนข้างแพง เนื่องจากออกเป็นฤดูกาล รสหวานมัน
ระยะเวลาการออกดอก	กุมภาพันธ์-พฤษภาคม ผักหวานจะทิ้งใบในเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม แล้วจึงผลิใบใหม่พร้อมการออกดอก
นิเวศวิทยา	ป่าเชิงเขาหรือป่าโปร่ง ชอบดินปนทราย
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 99 (BCU) Niyomdham 1325 (BKF)

48. วงศ์ Oxalidaceae

48.1 ตะลิงปลิง

Averrhoa bilimbi L., Sp. Pl.:428. 1753; Edgew. & Hook.f., Fl. Br. Ind. 1: 439. 1874; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 331. 1922; Craib, Fl. Siam. En. 1: 207. 1926; J. F. Veldkamp in Flora of Thailand 2,1 : 22. 1970.

ชื่อสามัญ Bilimbi, Cucumber tree

ชื่อพื้นเมือง ตะลิงปลิง (ลพบุรี ทั่วไป) หลิงปลิง (ใต้) พลิมิง (มาเลย์-นราธิวาส)

ไม้ต้นขนาดเล็ก ไม้ผลัดใบ สูง 3-8 เมตร แตกกิ่งก้านมาก ตามกิ่งจะมีขนสีน้ำตาลคล้ายกำมะหยี่ปกคลุมอยู่ เปลือกสีน้ำตาลแกมชมพู ผิวเรียบ กิ่งหักง่าย ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก ปลายคี่ เรียงสลับเป็นกระจุกที่ปลายกิ่ง มีใบย่อย 7-17 คู่ ก้านใบยาว 15-60 ซม. มีขนนุ่ม สีน้ำตาล ก้านใบหนึ่งประกอบด้วยใบย่อย 15-35 ใบ เรียงจากขนาดเล็กไปหาขนาดใหญ่ ซึ่งที่โคนใบมักจะมีขนาดเล็ก ใบย่อยรูปใบหอก ขนาด 2-8 x 1-3 ซม. ปลายแหลม โคนมน ขอบเรียบ ก้านใบย่อยยาว 0.3-0.5 ซม. แผ่นใบบางสีเขียวอ่อน ผิวใบเกลี้ยง เส้นแขนงใบแบบร่างแห เส้นกลางใบและเส้นแขนงใบด้านล่างมีขนสีน้ำตาลทองปกคลุม ขณะใบอ่อนจะมีวงอเป็นเกลียว ใบจะหุบเวลากลางคืน ดอก มีกลิ่นหอม ออกเป็นช่อแบบช่อกระจุก บริเวณลำต้นและกิ่ง แต่ละช่อยาว 10-15 ซม. ช่อดอกมีขนสั้นสีน้ำตาล ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี ก้านดอกย่อยยาว 0.8-1.2 ซม. ใบประดับ

ย่อยรูปกลมแคบ ยาว 0.2-0.4 ซม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ สีเขียวแกมชมพู รูปรีหรือรูปไข่ ขนาด 0.4-0.5 x 0.2-0.3 ซม. ปลายแหลม มีขน กลีบดอก 5 กลีบ สีม่วงแดงหรือแดงเลือดนก แยกจากกัน บริเวณโคนสีจะอ่อนกว่าปลาย กลีบรูปไข่หรือรูปไข่กลับ ขนาด 1.0-2.0 x 0.3-0.4 ซม. เกสรเพศผู้ 10 อัน แบ่งเป็น 2 วง วงใน 5 อัน ยาว 0.5-0.7 ซม. วงนอก 5 อัน ยาว 1.1-1.2 ซม. ออกสลับกับกลีบดอก ก้านเกสรเชื่อมติดกันเป็นหลอดตรงโคน อับเรณูเป็นก้อนกลมขนาด 0.03-0.05 ซม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปรี ขนาด 0.3-0.4 x 0.1-0.15 ซม. มีขนฟูสีขาว ก้านเกสรเพศเมียยาว 0.6-0.8 ซม. โคนรวมตัวกันเป็นกระเปาะปลายแยกเป็น 5 อัน ไม่มีขน ยอดเกสรเพศเมียสีเขียวใส กลมมน พลาเซนทารอบแกนร่วม ภายในรังไข่มี 5 ช่อง เชื่อมติดกัน ช่องละ 4-7 ออวูล ผล แบบมีเนื้อหลายเมล็ด รูปรางยาวรี ขนาด 5-12 x 2-3 ซม. โคนผลเล็กกว่าปลายผล ผิวบาง หยักเว้าเป็นร่องคั่นๆตามความยาวของผล 5 แนว ผลอ่อนสีเขียว เมื่อผลแก่และสุกจะกลายเป็นสีเหลือง เนื้อเหลว เมล็ดแบน ขนาดเล็ก ภาพที่. 109

ส่วนที่ใช้	ผลอ่อน ผลแก่
วิธีประกอบอาหาร	ผลอ่อนมีรสเปรี้ยวจัด นิยมใส่เป็นเครื่องปรุงรสในแกง ต้มยำ แกงคั่ว หรือหั่นฝอยเป็นชิ้นเล็กๆใส่เป็นผักแกล้มกับอาหารได้ ผลแก่ นำมารับประทานเป็นผลไม้
ระยะเวลาการออกดอก	ตุลาคม-ธันวาคม
นิเวศวิทยา	มักปลูกในบริเวณบ้านเพื่อใช้ประโยชน์
แหล่งที่พบ	พบทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ และมีการจำหน่ายตามท้องตลาด
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 106 (BCU)

48.2 มะเฟือง

Averrhoa carambola L., Sp. Pl.:428. 1753; Edgew. & Hook.f., Fl. Br. Ind. 1: 439. 1874; Guillaumin in Fl. Gen. I.-C. 1: 605. t. 65. f. 1-3. 1911; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 332. 1922; Craib, Fl. Siam. En. 1: 207. 1926; J. F. Veldkamp in Flora of Thailand 2,1 : 21-22. 1970.

ชื่อสามัญ	Star fruit, Carambola
ชื่อพื้นเมือง	มะเฟือง (ลพบุรี ทั่วไป) เฟือง ลูกเฟือง (ภาคใต้) ตะปือ (เขมร)

ไม้ต้นขนาดกลาง สูง 5-15 เมตร เนื้อไม้แข็ง กิ่งแตกแขนงเป็นพุ่มแน่น มักจะห้อยลง เปลือกบาง ผิวเรียบ ลำต้นสีน้ำตาลอ่อน ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกปลายคู่ เรียงสลับ ใบย่อย 8-10 คู่ ก้านใบประกอบยาว 8-16 ซม. ใบย่อย รูปมนรี ขนาด 4-8 x 1-3 ซม. ปลายแหลมเป็นติ่งสั้นๆ โคนเบี้ยว ขอบเรียบ ผิวใบบาง เรียบเป็นมัน ผิวใบด้านบนสีเขียวแกมเหลือง ผิวใบด้านล่างสีอ่อนกว่า มีขนสั้นๆ เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 3-5 คู่ บนเส้นแขนงใบมีขนเล็กๆ ใบย่อยที่ปลายช่อมักจะมีขนาดใหญ่กว่าบริเวณโคน ก้านใบย่อยสีเขียว ยาว 0.1-0.2 ซม. ดอก ออกเป็นช่อสั้นๆแบบช่อกระจุก แต่ละช่อประกอบด้วยดอกย่อย 5-10 ดอก ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 0.5-0.8 ซม. กลีบเลี้ยงสีน้ำตาลอ่อน รูประฆัง โคนเชื่อมกันเล็กน้อย ปลายแยกเป็น 5 กลีบ ขนาด 0.5-0.7 x 0.3-0.5 ซม. ไม่มีขน กลีบดอกสีชมพูแกมขาว โคนเชื่อมเป็นหลอดสั้นๆ ปลายแยกเป็น 4-5 กลีบ รูปช้อน ขนาด 1.0-1.2 x 0.5-1.0 ซม. โคนกลีบด้านในมีสีม่วงแต้มอยู่ ผิวกลีบด้านนอกมีตุ่มใสกระจายทั่วไป เกสรเพศผู้ 10 อัน แบ่งออกเป็น 2 วง วงนอกอยู่ตรงข้ามกับกลีบดอก ก้านชูอับเรณูยาว 0.4-0.6 ซม. อับเรณูเป็นตุ่มขนาดเล็ก เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ สีเขียว ลักษณะเป็นร่องสันตามยาว ขนาด 0.2-0.3 x 0.1-0.2 ซม. มีขนประปราย ก้านเกสรเพศเมีย 1 อัน ยาว 0.2-0.3 ซม. ปลายแยกเป็น 5 แฉก ยอดเกสรเป็นก้อนกลมสีเขียว พลาเซนทารอบแกนร่วม ภายในรังไข่มี 5 ช่อง ช่องละ 3-5 ออวูล ผล เป็นรูปเฟือง มีสันตามยาวเห็นเป็น 5 กลีบ ขนาด 8-14 x 5-10 ซม. ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่และสุกสีเหลืองแกมส้มภายในจำน้ำ เมื่อตัดผลตามขวางจะคล้ายรูปดาว 5 แฉก เมล็ดแบน ขนาด 0.3-0.5 x 0.2-0.4 ซม. สีน้ำตาลอ่อน เนื้อในเมล็ดมีน้ำ ภาพที่. 110

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ช่อดอกอ่อน ผล
วิธีประกอบอาหาร	ยอดอ่อน ช่อดอกอ่อน รับประทานสดเป็นผักแกล้มกับอาหารรสจัด เช่น น้ำพริก ลาบ หรือถวักจิ้มน้ำพริก ผลแก่ ใช้อ่า หรือนำมารับประทานเป็นเครื่องเคียงคำ หรือหั่นชิ้นเล็กๆเป็นเครื่องแหนมเนื้อ รสเปรี้ยวอมหวาน ผลแก่ ผลสุก รับประทานเป็นผลไม้
ระยะเวลาการออกดอก	เกือบตลอดปี
นิเวศวิทยา	ปลูกเป็นผลไม้ตามบ้านเรือน
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 83 (BCU)

48.3 ส้มกบ

Oxalis corniculata L., Sp. Pl.:435. 1753; Edgew. & Hook.f., Fl. Br. Ind. I: 436. 1874; King, J. Asiat. Soc. Beng. 62. ii. 198. 1893; J. F. Veldkamp in Flora of Thailand 2,1 : 17. 1970.

O. repens Thunb., Diss. Oxal. : 16. Fig. 1781; Craib, Fl. Siam. En. 1: 205. 1926.

ชื่อสามัญ Indian Sorrel, Yellow Oxalis
ชื่อพื้นเมือง ส้มกบ (ลพบุรี) เก็ดคหอยจีน ผักแว่นเมืองจีน ผักแว่น (ภาคกลาง) ส้มส้ม (แพร่)
 ส้มดิน หญ้าตานทราย (แม่ฮ่องสอน) ส้มลังกา ส้มสามตา (เชียงใหม่)

พืชล้มลุกขนาดเล็ก คล้ายผักแว่น ลำต้นตั้งตรงหรือเลื้อยแผ่ไปตามพื้นดิน แตกกิ่งก้านสาขามากมาย สูง 4-8 ซม. ทุกส่วนมีขนสีขาวปกคลุมทั่วไป รากแตกตามข้อ ใบ เป็นใบประกอบแบบนิ้วมือ มีใบย่อย 3 ใบ ก้านใบยาว 1.5-6.0 ซม. ใบย่อยรูปคล้ายสามเหลี่ยมกลับ หรือคล้ายรูปหัวใจ ขนาด 0.5-1.0 x 0.5-1.2 ซม. ปลายโค้งมนเว้าเป็นแฉ่งตรงกลาง โคนรูปติ่ม ขอบเรียบมีขนครุยสีขาวตามขอบใบ แผ่นใบบางสีเขียวอ่อน ผิวใบมีขนทั้งสองด้าน ผิวใบด้านล่างขนจะยาวกว่า ก้านใบย่อยสั้นประมาณ 0.05 ซม. มีหูใบขนาดเล็ก ดอก เป็นดอกเดี่ยว ออกตามข้อ ก้านดอกยาว 1.5-6.0 ซม. ดอกสมบูรณ์เพศ ธรรมดาตามรัศมี ใบประดับเป็นเส้นด้าย 2 อันคู่กัน ยาว 0.1-0.2 ซม. กลีบเลี้ยงสีเขียว 5 กลีบ แยกกัน รูปใบหอก ขนาด 0.1-0.2 x 0.05-0.10 ซม. มีขน กลีบดอกสีเหลือง 5 กลีบ แยกจากกัน รูปช้อนหรือรูปหัวใจ ขนาด 0.4-0.5 x 0.05-0.15 ซม. ปลายมน ผิวกลีบบาง เกสรเพศผู้ 10 อัน แบ่งเป็น 2 วง ตลับกัน วงใน 5 อัน ยาว 0.2-0.3 ซม. วงนอก 5 อัน ยาว 0.4-0.5 ซม. ออกสลับกับกลีบดอก อับเรณูเป็นก้นกลมขนาดประมาณ 0.03 ซม. ก้านชูอับเรณูติดกับอับเรณูตรงกลาง เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ สีเขียว รูปกลม มีร่องตามยาว 5 แฉก ขนาด 0.15-0.2 x 0.1-0.15 ซม. ผิวขรุขระ ไม่มีขน ก้านเกสรเพศเมียแยกเป็น 5 อัน ยาว 0.1-0.15 ซม. มีขนสีขาว ยอดเกสรเพศเมียสีเหลือง 5 อัน พลาเซนตาออบแกนร่วม ภายในรังไข่มี 1 ช่อง ช่องละ 5-6 ออวูล ผด เป็นฝัก แบบแห้งแตก ขนาด 0.5-0.8 x 0.2-0.3 ซม. ปลายแหลม มีหูตามยาว 5 พู มีขนอ่อนๆ เมื่อผลแก่จะแตกและติดเมล็ดให้กระเด็นไปไกลๆ เมล็ด จำนวนมาก สีน้ำตาล รูปแบนรีขนาดเล็ก ภาพที่. 111

ส่วนที่ใช้ ยอดอ่อน ใบอ่อน ดันอ่อน
วิธีประกอบอาหาร รับประทานสด หรือนำมาดอง เป็นผักจิ้มน้ำพริก

ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	เป็นวัชพืช มักพบในดินที่ร่วนซุย และมีความชุ่มชื้น
แหล่งที่พบ	พบทุกห้องที่ทำการการศึกษา
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 125 (BCU)

49. วงศ์ Parkeriaceae

49.1 ผักกูดเขากวาง

Ceratopteris thalictroides (L.) Brongn., Bull. Soc. Phil. 1821: 186. 1822; Holtt., Rev. Fl. Mal. 2: 578. 1955; Pagawa & K. Iwats., in Flora of Thailand. 3(2): 184. f. 14. 1. 1985.

Acrostichum thalictroides L., Sp. Pl. 1070. 1753.

ชื่อสามัญ Pod Fern, Swamp Fern, Floating Fern, Horn Fern

ชื่อพื้นเมือง ผักกูดเขากวาง (ถพบุรี) กูดเพา (ภาคเหนือ) ขาเขียดน้ำเค็ม (ภาคตะวันออกเฉียงใต้)

พืชจำพวกเฟิร์น ขึ้นในน้ำ หรือตามพื้นที่และๆริมชายน้ำ เหง้าตั้งตรง มีเกล็ดจำนวนมาก ลักษณะบางขอบเรียบรูปไข่ โคนเป็นรูปหัวใจ สีน้ำตาลแกมดำ ก้านใบอวบน้ำ สีเขียว ยาว 30-40 ซม. ใบ เป็นใบประกอบ ขึ้นรวมกันเป็นกระจุก เส้นใบแบบร่างแห มีทวิศฐาน โดยในที่ เป็นหมันจะมีแผ่นใบหยักแบบขนนกสองชั้น หรือหยักแบบขนนกสามชั้น แผ่นใบรูปค่อนข้างสามเหลี่ยมไปจนถึงรูปขอบขนาน โดยทั่วไปมักสร้างกว่าใบที่สร้างสปอร์ แผ่นใบมีความยาวตั้งแต่ 10-35 ซม. แกนกลางใบและแกนกลางใบย่อย มีลักษณะเหมือนก้านใบ ปลายใบหยักเป็นรูปแถบ ปลายแหลม แผ่นใบเรียบ ใบที่สร้างสปอร์ แผ่นใบขนาด 25-30 x 35-50 ซม. ใบแตกแขนงจำนวนมาก ใบย่อยรูปแถบ แฉกที่อยู่ส่วนปลายใบขนาด 0.2-0.3 x 4-5 ซม. ขอบใบมีวงงอเข้า อับสปอร์ กระจายอยู่บนเส้นใบ แยกอยู่เดี่ยวๆ มีก้านสั้นขนาดใหญ่ ภาพที่. 112

ส่วนที่ใช้ ยอดอ่อน ใบอ่อน

วิธีประกอบอาหาร รับประทานสด หรือนำมาต้ม ตวก ราดกะทิ เป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือนำไปใส่ในแกงส้ม หรือนำไปยำ

นิเวศวิทยา	พบขึ้นริมแหล่งน้ำ เช่น ลำธาร ห้วยร่องสวน และในที่ที่มีความชุ่มชื้น
แหล่งที่พบ	พบทุกห้องที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 221 (BCU)

50. วงศ์ Passifloraceae

50.1 อีหนูน

Adenia viridiflora Craib, in Kew Bull., 124: 1914; in Fl. Siam En. 1932.

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นเมือง อีหนูน ผักอีหนูน (ถพบุรี) อะหนูน นางหนูน อีหนูน (ทั่วไป) ผักสาบ ผักอีหนูน (จันทบุรี)
นางหนูน อีหนูน (กาญจนบุรี) ผักสาบ (เชียงใหม่ ภาคเหนือ)

ไม้เลื้อย หลายฤดู เถาแข็ง มีเนื้อไม้ มือเกาะแตกแขนงออกตรงข้อ ยาว 4-6 ซม. เถาส่วนปลายหรือส่วนยอดสีม่วงแกมแดง ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปกลม รูปไข่ หรือรูปไข่ ขนาด 9.0-11.5 x 8.5-12.0 ซม. ปลายกลมมน หรือแหลม โคนเว้ารูปหัวใจ ขอบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย แผ่นใบบาง ผิวกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 3-6 คู่ โคนใบมีต่อมสีเขียว รูปกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.2-0.3 ซม. ดอก เป็นช่อกระจุก ออกบริเวณข้อที่มีมือเกาะ 1-3 ช่อ ช่อดอกยาว 3-6 ซม. ดอกย่อย 2-6 ดอก แยกเพศอยู่ต่างต้นกัน สมมาตรตามรัศมี ก้านดอกยาว 1.5-2.0 ซม. ใบประดับและใบประดับย่อยรูปสามเหลี่ยม ยาว 0.1-0.15 ซม. ปลายเรียวแหลม ดอกเพศผู้ฐานรองดอกขยายใหญ่ รูปคนโท ขนาด 1.0-1.2 x 0.2-0.5 ซม. ปลายแยก เนื้อหนากลิบเลี้ยง โคนเชื่อม ปลายแยก 5 กลีบ รูปไข่ ขนาด 0.4-0.5 x 0.1-0.2 ซม. กลีบดอกสีเหลือง 5 กลีบ รูปไข่ ขนาด 0.4-0.5 x 1.5-2.0 ซม. ปลายแหลม เนื้อกลีบบาง ติดสลับกับกลีบเลี้ยง เกสรเพศผู้ 5 อัน ก้านเกสรยาว 0.2-0.3 ซม. อับเรณูสีเหลือง รูปขอบขนาน ขนาด 0.3-0.5 x 0.05-0.1 ซม. แตกตามยาว ที่ฐานของอับเรณูมีมวงกฏสีขาว รูปขอบขนาน ยาว 0.1-0.2 ซม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ที่ไม่เจริญรูปรี ขนาด 0.15-0.2 x 0.05-0.1 ซม. ก้านเกสรสั้น ปลายแยกเป็น 3 พู ดอกเพศเมีย กลีบเลี้ยงและกลีบดอกเหมือนดอกเพศผู้ เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ ก้านเกสรเพศเมียยาว 0.2-0.3 ซม. ปลายแยกเป็น 3 แฉก พลาเซนตาตามแนวตะเข็บ ภายในรังไข่มี 1 ช่อง ออกลจำนวนมาก ผด แบบ

แห้งแตก รูปเกือบกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 2-3 ซม. มีรอยแตกตามแนวยาว 3 แนว ขั้วผลขยายออกคล้ายผลน้ำเต้า เมล็ด แบน จำนวนมาก ภาพที่. 113

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน ช่อดอก ผล
วิธีประกอบอาหาร	ยอดอ่อน ใบอ่อน ผล ลวก หรือต้มจิ้มน้ำพริก ช่อดอก นิยมนำมาดอง รับประทานเป็นผักจิ้มน้ำพริก
ระยะเวลาการออกดอก	มกราคม-มีนาคม
นิเวศวิทยา	พบขึ้นพันต้นไม้อื่นตามที่รกร้าง ริมข้างทาง ป่าเบญจพรรณ ป่าละเมาะ
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษา มีจำหน่ายในตลาดตามฤดูกาลที่ออกดอก
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 146 (BCU)

50.2 กระทกรก

Passiflora foetida L., Sp. Pl. 2 : 929 . 1753 , Harms in Nature . Pflanzenfam . 3 (69) : 69; Cusset in Fl.C.L.V. 5.111 . 1990

ชื่อสามัญ	Red fruit, Passion fruit
ชื่อพื้นเมือง	กระทกรก ตำลึงทอง (ถพบุรี)

ไม้เลื้อย อายุปีเดียว กลิ่นเหม็นเขียว มีมือเกาะพันตามต้นไม้อื่น ลำต้นเป็นเหลี่ยม มีขนอ่อนขาวปกคลุม ใบ เป็นใบเดี่ยว รูปหัวใจ หรือ รูปสามเหลี่ยม เรียงสลับ ขนาด 4-10 x 5-8 ซม. ปลายเป็น 3 แฉก ปลายแฉกแหลม หรือ เป็นติ่งสั้นถึงยาว โคนเว้ารูปหัวใจ ขอบเป็นคลื่นเล็กน้อย แผ่นใบบาง ผิวใบมีขนปกคลุมทั้ง 2 ด้าน มีขนยาวหนาแน่น และมีต่อม มีหูใบ รูปแถบโค้ง หรือ รูปเคียว ลักษณะเป็นแผ่นแนบอยู่ที่โคนก้านใบ ปลายแยกเป็นแฉก หรือ เป็นเส้น มีตุ่มกลมที่ปลาย ก้านใบมีขนเห็นชัดเจน ดอก เป็นดอกเดี่ยว สีขาว ออกตามง่ามใบ หรือ ที่ซอก เส้นผ่านศูนย์กลางดอก เมื่อบาน 3-4 ซม. ก้านดอกยาว 3-4 ซม. ใบประดับสีเขียว 3 ใบ แฉกแขนงออกเป็นร่างแหอยู่ที่โคนกลีบเลี้ยง ฐานรองดอกเห็นชัด กลีบเลี้ยง 5 กลีบ สีขาว รูปไข่แกมรูปขอบขนาน เนื้อกลีบจะเป็นเส้นผ้อยกระเอียดพันกัน กลีบดอกจำนวน 5 กลีบ สีขาว ขนาดสั้นกว่ากลีบเลี้ยง โคนกลีบสีม่วง ปลายกลีบสีขาว รูปขอบขนาน ด้านนอกสีเขียวอ่อน มี corona ลักษณะเป็นเส้นแบนยาวประมาณ 1 ซม. สีขาวโคนม่วง เรียงเป็นวง สีม่วงปะขาว อยู่ถัดจากกลีบดอกเข้าไป เกสรเพศผู้ 5 อัน ติดบน ก้านชูเกสรเพศผู้ ก้านชูอับเรณูยาว 0.3-0.35 ซม. อับเรณูรูปขอบขนานยาว 0.3-0.4 ซม. เกสรเพศเมีย 1 อัน มีรังไข่เหนือวงกลีบ อยู่บนก้านชู

เกสรเพศเมีย รังไข่รูปรี ขนาด 0.3 x 0.2 ซม. ยอดเกสรเพศเมีย แยกออกเป็นแฉกลึก 5 แฉก ตอนปลายแผ่เป็นจาน พลาเซนตาตามแนวตะเข็บ ผล รูปกลมรี เส้นผ่านศูนย์กลาง 3-4 ซม. ผลอ่อนสีเขียว เมื่อแก่จะเปลี่ยนเป็นสีเหลืองแกมส้ม หุ้มด้วยใบประดับคล้ายตาข่ายหลวมๆ เมล็ด มีปุยเชื้อเป็นรูน หุ้มเมล็ด ภาพที่. 114

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	ลวก หรือ ดัมจิมน้ำพริก
ระยะเวลาการออกดอก	กันยายน-ตุลาคม
นิเวศวิทยา	ตามที่รกร้าง ริมข้างทาง ในป่าละเมาะ ริมคันนา
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ ไม่พบว่ามีการนำมาขาย
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 33 (BCU)

51. วงศ์ Piperaceae

51.1 ดีปลี

Piper chaba Hunt., As. Res. ix. 391; Hook. f., Fl.Br.Ind. 5,83. 1890; Ridl., Fl. Mal. Pen. 3:40. 1967.

ชื่อสามัญ	Long Pepper, Indian Long Pepper
ชื่อพื้นเมือง	ดีปลี (ลพบุรี ภาคกลาง) ประดงข้อ ปานนุ (ภาคกลาง) ดีปลีเขือ (ภาคใต้) พิชพญาไฟ (ไทย)

ไม้เลื้อย ลำต้นเห็นข้อปล้องชัดเจน รากออกตามข้อสำหรับเกาะและยึดกับสิ่งอื่น เถาเป็นไม้เนื้อแข็ง ลำต้นค่อนข้างกลมและเรียบ แตกกิ่งก้านสาขามาก ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกตามข้อ เรียงสลับ ใบรูปขอบขนาน ขนาด 8-10 x 3-4 ซม. ปลายเป็นติ่งแหลม โคนมน หรือเฉียงเบี้ยวไม่เท่ากัน ขอบเรียบ เส้นใบออกจากโคนใบ 3 คู่ และออกจากเส้นกลางใบ 2-4 คู่ แผ่นใบหนาและมันคล้ายหนังเรียบ ไม่มีขน เมื่อนำมาตองจะเป็นตอมน้ำมันใสเล็กๆกระจายอยู่ทั่วแผ่นใบ เมื่อขยี้ดมจะมีกลิ่นหอม ก้านใบเป็นเหลี่ยมแผ่เป็นปีก ยาว 5-12 ซม. หูใบเชื่อมติดกับโคนก้านใบ ดอก ขนาดเล็ก ออกตามข้อตรงข้ามกับใบที่ปลายยอด ช่อดอกเชิงลด อัดแน่นเป็นแท่งทรงกระบอก ป้อมสั้น ปลายเรียวมน

ยาว 2.5-3.5 ซม. ช่อดอกบริเวณโคนป้อมกว่าส่วนปลาย ก้านดอกยาว 1-1.2 ซม. ใบประดับกลม รองรับดอกย่อย ไม่มีกลีบเลี้ยงและกลีบดอก เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ พลาเซนตาที่ฐาน ผลกลม ขนาดเล็ก ฝักแน่นอยู่กับแกนช่อดอกที่อวบน้ำ เมื่ออ่อนสีเขียว แก่จัดเปลี่ยนเป็นสีแดง และเปลี่ยนเป็นสีแดงเมื่อสุก ภาพที่. 115

ส่วนที่ใช้	ผลอ่อน ผลสุก
วิธีประกอบอาหาร	ผลสุก ใช้เป็นเครื่องเทศแต่งกลิ่นอาหาร ผลอ่อน รับประทานเป็นผัก รสเผ็ดร้อน
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	ชอบขึ้นในที่ที่มีความชื้นสูง หรือมีฝนตกชุก
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษา
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 66 (BCU)

51.2 ชะพุด

Piper sarmentosum Roxb., Fl. Ind. Ed. Car. I. 162; C.D.C. Journ. As. Soc. Beng. I. c. 308; Ridl. Fl. Mal. Pen. 3:40. 1967.

P. longum Hook. fil. Fl. Br. Ind. I. c. 83, not of Linn'.

ชื่อสามัญ	Wild Betal Leafbush
ชื่อพื้นเมือง	ชะพุด ช่าพุด (ถพบุรี ภาคกลาง) ผักปุนา ผักพูนก พุดลิง (ภาคเหนือ) ปูลิง ปูลิงนก (เชียงใหม่) พูนก ผักปุนก (พ่ายัพ) ผักแค ผักปูลิง ผักนางเถิด ผักอีเถิด (ภาคอีสาน) นมวา (ภาคใต้) เย่เหี้ย (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)

พืชล้มลุกขนาดเล็ก อายุหลายปี ลำต้นตั้งตรงหรือทอดไปตามดิน โดยชูยอดอ่อนสูงขึ้น สูงประมาณ 50-100 ซม. มองเป็นข้อปล้องชัดเจน มีไหลงอกออกมาเป็นต้นใหม่ มีขนสั้นๆประปราย ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับ ใบรูปไข่ ใบล่างใกล้โคนต้นขนาด 3-5 x 2-3 ซม. ส่วนใบที่อยู่บริเวณยอดจะมีขนาดใหญ่กว่า ขนาด 10-15 x 8-12 ซม. ปลายเรียวแหลม หรือเป็นติ่งแหลม โคนเบี้ยว หรือเป็นรูปหัวใจ ขอบเรียบ ผิวใบไม่เรียบ สีเขียวเข้มเป็นมัน ใบบางเป็นเส้นใบชัดเจน ด้านบนใบมีขนสีขาวสั้นๆกระจายทั่วไป ด้านล่างใบมีขนบริเวณเส้นใบ ก้านใบยาว 1-3 ซม. หูใบติด

บริเวณปลายยอด ใบมีกลิ่นฉุนเล็กน้อย ดอก ออกเป็นช่อเชิงลด บริเวณปลายยอด ช่อดอกเพศผู้และช่อดอกเพศเมียอยู่คนละต้นกัน ก้านช่อดอกยาว 1-1.5 ซม. ช่อดอกยาว 1-2 ซม. สีครีมหรือสีเหลืองแกมขาว ไม่มีก้านดอกย่อย ดอกย่อยจำนวนมาก มีขนาดเล็กอัดกันแน่นเป็นทรงกระบอก ปลายมนคล้ายดอกคิปลีแต่มีขนาดเล็กและสั้นกว่า เส้นผ่านศูนย์กลางดอกย่อยประมาณ 0.1 ซม. ไม่มีกลีบเลี้ยง ไม่มีกลีบดอก เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหมือนวงกลีบ ปลายเกสรเพศเมียสีขาวแยกเป็น 3-4 แฉก ผลาเซนคาที่ฐาน ผล รูปไข่หรือรูปกลม เชื่อมติดกับใบประดับ ภาพที่. 116

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน ใบแก่
วิธีประกอบอาหาร	นำมารับประทานเป็นผักสดแก้มกับอาหารที่มีรสจัด เช่น ส้มตำ ถาป หรือนำไปทำแกงอ่อม หรือนำไปใช้แทนใบขี้เหล็ก หรือนำมารับประทานสดเป็นผักห่อในการรับประทานเมี่ยงคำ หรือลวกจิ้มน้ำพริก รสเผ็ดเล็กน้อย
ระยะเวลาการออกดอก	มักจะออกดอกในฤดูฝน
นิเวศวิทยา	พบตามริมน้ำหรือตามที่มีมีความชื้นสูง ชาวบ้านนิยมนำมาปลูกตามสวน และตามริมรั้วบ้าน
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษา
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 67 (BCU)

52. วงศ์ Polygonaceae

52.1 ผักไผ่

Polygonum odoratum Lour. Fl. Coch., 243. 1790; Meisn. in DC. Prodr. 1: 14. 109.

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นเมือง. ผักไผ่ (ลพบุรี) เอื้องเพ็ดม้า (กาญจนบุรี)

ไม้ล้มลุกอายุหลายปี แตกกิ่งก้าน หรือขึ้นตรง เป็นกอ สูง 30-50 ซม. ลำต้นสีน้ำตาลแกมแดง มีข้อโป่งพอง กิ่งก้านและใบมีกลิ่นหอมฉุน ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปใบหอก ขนาด 5-8 x 1-2 ซม. ปลายเรียวแหลม โคนมน ขอบเรียบ บริเวณเหนือข้อใบ มีเยื่อก้านใบโอบประกบกันเป็น

ปลอกหุ้มรอบลำต้น เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 3-5 คู่ แผ่นใบหนาคล้ายหนัง ผิวใบมีขนสั้น ๆ ปกคลุมทั้งสองด้าน หูใบขนาดเล็ก ดอก ออกเป็นช่อกระจุกที่ปลายยอด ช่อดอกยาว 10-12 ซม. ดอกย่อย 8-10 ดอก ก้านดอกย่อยยาว 0.2-0.4 ซม. ดอกย่อยขนาดเล็ก สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี เส้นผ่านศูนย์กลางเมื่อบาน 0.5-0.6 ซม. กลีบรวม 5 กลีบ 5 กลีบ ช้อนเหลื่อมกัน เกสรเพศผู้ 8 อัน ติดกับชั้นของกลีบดอก เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปสามเหลี่ยมสีเหลือง ก้านเกสร 1 อัน ยอดเกสรแยกเป็น 3 แฉก พลาเซนตาติดที่ฐาน ภายในรังไข่มี 2-3 ช่อง ช่องละ 1 ออวูล ผล แห้ง ขนาดเล็ก รูปสามเหลี่ยม ภาพที่. 117

ส่วนที่ใช้	ใบอ่อน ยอดอ่อน
วิธีการประกอบอาหาร	รับประทานสดกับอาหารรสจัด
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	พบตามพื้นที่ที่มีความชุ่มชื้น
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษามีจำหน่ายในท้องตลาด
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 136 (BCU)

53. วงศ์ Polypodiaceae

53.1 ปรงสวน

Acrostichum speciosum Willd., Sp. Pl. 5: 117. 1810; Tard. & C. Chr. In Fl. Gen. I.-C. 7(2): 164. F. 19. 1-2. 1940; Holtt., Rev. Fl. Malaya 2: 410. F. 240. 1955; M. Tagawa & Iwatsuki. In Flora of Thailand. 3(2): 259. 1985.

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง ปรงสวน (ลพบุรี)

พืชจำพวกเฟิร์น ลำต้นแตกเป็นกอเหนือดิน ลำต้นใต้ดินเป็นเหง้าแข็ง ใบมี 2 แบบ คือ ใบเดี่ยว เป็นใบที่เกิดในระยะแรก แผ่นใบสีเขียว รูปขอบขนาน อีกแบบเป็นใบประกอบแบบขนนกซึ่งเกิดในระยะหลัง โคนก้านใบมีเกล็ดบางๆ สีน้ำตาลปกคลุม ใบประกอบมีความยาว 120-150 ซม. ใบย่อย 15-30 ใบ เรียงสลับ ใบย่อยตอนล่างไม่สร้างสปอร์ รูปขอบขนาน ขนาด 3-15 x 2-4 ซม.

ปลาขี้หวดแหลม ขอบเรียบ เส้นใบแบบร่างแห ส่วนใบที่อยู่ตอนบนเป็นใบที่สร้างสปอร์ จะมีขนาดเล็กกว่าใบด้านล่าง และทางด้านหลังใบมีอับสปอร์ติดอยู่ ตอนอ่อนอับสปอร์สีเขียว เมื่อแก่เปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล ภาพที่. 118

ส่วนที่ใช้	ใบอ่อน ยอดอ่อน
วิธีการประกอบอาหาร	นำมาลวกหรือต้มรับประทานกับน้ำพริก
นิเวศวิทยา	พบตามพื้นที่ที่มีความชุ่มชื้น ริมน้ำ ลำธาร
แหล่งที่พบ	อ.ท่าม่วง, อ.บ้านหมี่
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 136 (BCU)

54. วงศ์ Pontederiaceae

54.1 ผักตบชวา

Eichhornia crassipes (Mart.) Solms in A. DC. Mon. Phan. 1: 527. 1883; Cherfils. in Fl. Gen. I. - C. 6: 826. 1934 Back. Bekn. Fl. Java em. Ed. 10. fam. 223, p. 2 : 1949.

Pontederia crassipes Mart. Nov. Gen. Sp. 9, t. 4. 1823.

Eichhornia speciosa Kunth. En. 4: 131. 1843.

Heteranthera formosa Miq. L. 5: 61. 1843.

Piaropus crassipes Britton, Ann. N.Y. Ac. Sc. 7: 241. 1893.

ชื่อสามัญ Water Hyacinth

ชื่อพื้นเมือง ผักตบชวา (ลพบุรี ทั่วไป)

ไม้พืชน้ำหลายฤดู ลำต้นสั้น รากออกตามข้อ ถอยน้ำหรือรากยืกลงไปในโคลนที่น้ำตื้นๆ รากฝอยออกเป็นกระจุก เมื่อเริ่มแตกมีสีเขียว อวบ จากนั้นจะมีรากขนอ่อนสีน้ำตาลอ่อน และเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลแกมดำ มีไหลยาว ซึ่งเป็นลำต้นที่ทอดไปตามผิวน้ำ เพื่อแตกต้นใหม่ ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียนเป็นเกลียว เห็นเป็นกระจุก รูปไตหรือรูปหัวใจ ขนาดแตกต่างกันไปตามสภาพการเจริญเติบโต และความสมบูรณ์ของใบ โดยมักจะมีควมกว้างมากกว่าความยาว หรือเกือบจะเท่ากัน ใบอ่อน

ปลายมน ใบแก่ปลายแหลม โคนมน ขอบเรียบ แผ่นใบบาง สีเขียวอ่อนหรือสีเขียวเข้ม ไม่มีขน เส้นใบแบบนิ้วมือ ก้านใบสีเขียวกลม เกือบ ๖ ขอบน้ำ ต้นอ่อนก้านใบจะสั้นประมาณ 10-15 ซม. ถ้าเจริญเต็มที่ยาว 30-100 ซม. ถ้าเจริญในที่เบียดชิดกันก้านใบไม่โป่งพอง แต่ถ้าเจริญในที่ห่างกันลำต้นจะเล็ก ก้านใบจะพองเป็นท่อนลอยน้ำ ใบอ่อนมีวุ้นหุ้มรอบโคนก้านใบที่อยู่ใกล้ และที่โคนก้านใบมีกาบใบ เป็นเยื่อบางๆ สีเขียวแกมขาวหุ้มอีกรอบหนึ่ง ปลายกาบใบจะมีลักษณะกอดแล้วบาน ขอบหยักเล็กน้อย เมื่อใบอ่อนเจริญ ก้านใบจะดันกาบใบที่หุ้มนั้นออก และกาบใบเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลคงติดอยู่ ดอก เป็นช่อเชิงลด เกิดบริเวณกลางต้น ช่อหนึ่งมี 5-60 ดอก ก้านช่อดอกยาว 15-20 ซม. มีกาบใบสีเขียวบางๆหุ้มช่อดอก ขนาด 4-5 x 2-4 ซม. และมีอีกกาบบางๆสีเขียวแกมขาวหุ้มโคนก้านดอกไว้ ดอกบานพร้อมกันหมดทั้งช่อ และบานเพียง 1 วัน จากนั้นกลีบดอกจะหุบเหี่ยว ก้านช่อดอกโค้งงอลงสู่พื้นน้ำ ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สมมาตรด้านข้าง วงกลีบรวม 6 กลีบ โคนเชื่อมกันเป็นหลอดยาว 1.5-2.0 ซม. โคนหลอดสีเขียวอ่อนติดกับก้านช่อดอก มีขนสั้นๆประปราย ปลายกลีบยับย่น รูปขอบขนานแกมรูปไข่ หรือรูปไข่กลับ ขนาด 3-3.5 x 2-2.5 ซม. กลีบรวมสีม่วงอ่อน กลีบตรงกลางขนาดใหญ่กว่ากลีบอื่น มีติเหลืองแฉกอยู่ตรงกลาง เกสรเพศผู้ 6 อัน แยกกันสั้น 3 อัน ยาว 3 อัน ติดอยู่โคนวงกลีบรวม อับเรณูสีเหลือง รูปแถบยาว 0.2-0.3 ซม. มีขน ก้านเกสรติดด้านหลังอับเรณู เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปรี ขนาด 0.8-1.0 x 0.5-0.8 ซม. ก้านเกสรเพศเมียเป็นหลอดยาว 2-3 ซม. ยอดเกสรกลม สีม่วงอ่อน เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 0.1 ซม. โดยอยู่ระหว่างก้านเกสรเพศผู้ที่สั้นกับก้านเกสรเพศผู้ที่ยาว มีขน พลาเซนทารอบแกนร่วม ภายในแบ่งเป็น 3 ช่อง ออวุลจำนวนมากต่อช่อง ผดและเมธิต ไม่พบขณะทำการศึกษา ภาพที่. 119

ส่วนที่ใช้	ใบอ่อน ก้านใบ ช่อดอก
วิธีประกอบอาหาร	ใบอ่อน ก้านใบอ่อน ช่อดอก ลวกจิ้มน้ำพริก
ระยะเวลาการออกดอก	ก้านใบ นำมาแกงส้ม ธันวาคม-กุมภาพันธ์
นิเวศวิทยา	พบในแหล่งน้ำทั่วไป เช่น แม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง หนองร่องสวน
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษามีการนำก้านใบมาจำหน่ายในตลาด
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 192 (BCU)

54.2 ผักคบไทย

Monochoria hastata (L.) Solms in A.DC. Mon Phan. 4: 523. 1883; O.K. Gen. 2: 718. 1891; Koord. Exk. Fl. 1: 283. 1911; Merr. Fl. Mal. 141. 1912; Merr. Sp. Blanc. 95. 1918; En. Born. 111. 1921; Back. Handb. Fl. Java 3: 41. 1924; Burk. Ec. Prod. 2: 1489. 1935.

Pontederia hastata L., Sp. Pl. 288. 1753; Burm. f. Fl. Ind. 80. 1768; Blume, En. Pl. Java. 1:

32. 1827; Mor. Syst. Verz. 102. 1845-46; Zoll. Syst. Verz. 66. 1854.

P. vaginalis (non Burm.f.) Blanco, Fl. Fil. 255. 1837; ed. 2: 178. 1845; ed. 3, 1: 320, t. 466. 1877.

Monochoria dilatata Kunth, En. 4: 134. 1843.

ชื่อสามัญ Arrow Leaved Monochoria

ชื่อพื้นเมือง ผักคบไทย ผักปอด (ลพบุรี ภาคกลาง) ผักคบไทย ผักโป่ง ผักคบ (ทั่วไป)
ผักคบ (อุครธานี ภาคอีสาน)

ไม้ล้มลุกหลายฤดู ลักษณะเป็นกอ ขึ้นบริเวณที่น้ำไม่ลึกมาก รากหยั่งในดิน มีเหง้ายาวและแข็งแรงอยู่ใต้ดิน ลำต้นกรอบน้ำ สูง 15-20 เมตร กิ่งก้านอวบน้ำ สีเขียวใส ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับ รูปหัวใจ หรือรูปหัวใจกลับ ขนาด 10-25 x 8-16 ซม. ปลายเรียวแหลม โคนเว้ารูปหัวใจ ขอบเรียบ ผิวใบสีเขียว กว้าง ไม่มีขนแต่มีต่อมสีขาวเล็กๆกระจายอยู่ทั่วไป เส้นแขนงใบดั้นเป็นแนวขนานกับขอบใบ ก้านใบสีเขียว ภายในโป่งพองยาว 20-100 ซม. ก้านใบที่มีดอกอยู่จะสั้นกว่า ดอกเป็นช่อซี่ร่ม ออกใกล้บริเวณปลายก้านใบ ช่อดอกมีขนเล็กน้อย ดอกย่อย 15-60 ดอก ก้านช่อดอกยาว 30-50 ซม. มีกาบหุ้มโดยรอบ ใบประดับเป็นแผ่นสีเขียวอ่อนรองรับช่อดอก สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี วงกลีบรวมสีม่วงคราม 6 กลีบ กลีบขอบบาง ขาดง่าย ขนาด 0.7-1.2 x 1.0-1.8 ซม. เกสรเพศผู้ 6 อัน ก้านชูอับเรณูสีขาวยาว 0.5-0.8 ซม. อับเรณูรูปแถบยาวประมาณ 0.1 ซม. อับเรณูสีเหลือง 5 อัน อีก 1 อันสีม่วงคราม แดกเป็นร่องยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ ก้านเกสรเพศเมียเป็นหลอดยาว 0.5-0.8 ซม. มีขนสั้น ผลาเนนดรรอบแกนร่วม ภายในรังไข่มี 3 ช่อง แต่ละช่องมีออวูลจำนวนมาก ผล แบบแห้งแตก รูปค่อนข้างกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.05-0.1 ซม. เมล็ดขนาดเล็ก รูปไข่หรือรูปกระสวย สีน้ำตาลหรือสีดำ 10-15 เมล็ด ภาพที่. 120

ส่วนที่ใช้ ใบอ่อน ยอดอ่อน ก้านใบ ดอกอ่อน

วิธีการประกอบอาหาร ใบอ่อน ยอดอ่อน รับประทานสดเป็นผักจิ้มน้ำพริก รสจืด

	ขอค้อน คอก้อน ก้านใบ น้ามาแกงส้ม แกงเลียงหรือผัดกับเนื้อสัตว์
ระยะเวลาการออกดอก	กรกฎาคม-ตุลาคม
นิเวศวิทยา	เป็นไม้ที่พบตามแหล่งน้ำตื้นๆ เช่น ในนาข้าว ทุ่ง คลอง หนอง บึง
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษามีการนำก้านใบมาขายตามตลาดสด
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 166 (BCU)

54.3 ผักขเขียว

Monochoria vaginalis var. *plantaginea* Solms. Laub, DC. Prod. 6. 524.

Pontederia vaginalis Burm. f. Fl. Ind. 80. 1768; Linn, Mant. 2: 228. 1771; Bl. En. Pl. Java 1: 32. 1827.

P. pauciflora Bl. En. Pl. Java. 1: 32. 1827.

Pontederia plantaginea Roxb. Fl. Ind. ed. 2,2: 123. 1832.

Monochoria dilatata Kunth, En. 4: 135. 1843; Miq. Fl. Ind. Bat. 3: 549. 1859.

M. plantaginea Kunth, En. 4: 135. 1843; Ridl. J. Bot. Sppl. P. 124. 63. 1925.

ชื่อสามัญ Monochoria, Carpet Weed, Pickerel Weed

ชื่อพื้นเมือง ผักเขียว ผักขเขียว (ลพบุรี ภาคกลาง) ผักเป็ด (ชลบุรี) ผักอินใหญ่ ผักอินอื่น (อุตรธานี ภาคอีสาน) ผักอิน (อุบลราชธานี) ผักอินน้ำ (ภาคเหนือ เชียงใหม่)

ไม้ล้มลุกอายุได้ดิน และมีรากฝอยสีน้ำตาลแดงจำนวนมาก ลำต้นตั้งตรง มี โทศ รากยังดิน ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับ ก้านใบภายในโป่งพองยาว 20-45 ซม. โคนก้านใบสีเขียวแกมแดงเข้มและแผ่ออกเป็นกาบหุ้มใบที่อ่อนกว่า ใบรูปหัวใจ ขนาด 4-7 x 2-5 ซม. ปกคลุมเขียวแหลม โคนเว้ารูปหัวใจ ขอบเรียบ แผ่นใบเรียบ ไม่มีขนแต่มีต่อมสีขาวเล็กๆกระจายอยู่ทั่วไป เส้นแขนงใบดก เป็นแนวขนานกับขอบใบ ใบที่ออกใหม่เรียวยาวและไม่มีก้านใบ ดอก เป็นช่อกระจุก ออกที่บริเวณก้านใบ มีใบประดับสีเขียวอ่อนรองรับช่อดอก รูปแถบ ขนาด 2-2.5 x 1-1.5 ซม. ก้านช่อดอกยาว 2-4 ซม. ก้านดอกย่อยยาว 0.1-0.2 มม. ดอกย่อย 6-15 ดอก สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 1-2 ซม. กลีบรวม สีม่วงคราม 5 กลีบ กลีบขอบบาง ขาดง่าย ขนาด 1.0-1.2 x 0.5-0.8 ซม. เกสรเพศผู้ 6 อัน เป็นหมัน 5 อัน ก้านเกสรยาว 0.3-0.5 ซม. อีก 1 อันสืบพันธุ์ได้ ก้านเกสรยาว 0.6-0.8 ซม. อับเรณูรูปแถบ สีเหลือง ยาวประมาณ 0.1 ซม.

แตกเป็นร่องยาว เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ ก้านเกสรเพศเมียเป็นหลอดยาว 0.3-0.4 ซม พลาเซนตาแนวเดือว ภายในรังไข่มี 3 ช่อง ผล รูปรี ยาว 0.5-0.8 ซม. เมล็ด ขนาดเล็ก สีน้ำตาล จำนวนมาก ภาพที่. 121

ส่วนที่ใช้	ใบอ่อน ยอดอ่อน ดอก
วิธีการประกอบอาหาร	ใบอ่อน ยอดอ่อน รับประทานสดเป็นผักจิ้มน้ำพริก รสจืด ดอก นำมาแกงส้ม
ระยะเวลาการออกดอก	ปลายฤดูฝน
นิเวศวิทยา	เป็นไม้กลางแจ้งพบตามแหล่งน้ำตื้นๆ เช่น หนองน้ำ ชั่ว ฤ กลอง หนอง บึง ถ้าสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสม เหน้งที่มีก็จะไม่เจริญต่อ และจะตาย
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษามีขายตามตลาดสดในฤดูการที่ออกดอก
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 167 (BCU)

55. วงศ์ Rubiaceae

55.1 ยอบ้าน

Morinda citrifolia L., Sp. Pl. 1: 176. 1753; Kurz, Fl. Burm. 2: 60. 1877; Hook. f., Fl. Br. Ind. 3: 155. 1880; Ridl., Fl. Mal. Pen. 2: 117. 1923; Pitard in Fl. Gen. I.-C. 3: 423. 1924; Craib in Fl. Siam. En. 2:175. 1934; Backer & Bakh. f., Fl. Java 2: 351. 1965.

M. bracteata Roxb., Hort. Beng. 15.

ชื่อสามัญ	Indian Mulberry
ชื่อพื้นเมือง	ยอบ้าน ยอ(ถพบุรี ภาคกลาง) มะดาเตือ (ภาคเหนือ) แะไหญ่ (กะเหรี่ยง- แม่ฮ่องสอน)

ไม้ต้นขนาดเล็กสูง 2-6 เมตร กิ่งเป็นเหลี่ยม ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปรีขนาด 10-30 x 4-15 ซม. ปลายมนแหลม โคนสอบแหลม ขอบเรียบหรือเป็นคลื่น แผ่นใบบาง ผิวเกลี้ยง เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 6-7 เส้น ก้านใบยาว 1-1.2 ซม. หูใบขนาดใหญ่เป็นคู่ติดอยู่ระหว่างคู่ใบ รูป

กลมหรือรูปไข่กลับขนาด 0.6-1.4 x 0.6-1.0 ซม. ปลายกลมหรือแยกเป็น 2-3 แฉก ดอก ออกเป็นช่อ กระจุกแน่น ที่ชอกใบ มีกลิ่นหอม ก้านช่อดอกยาว 0.5-1.0 ซม. ฐานดอกเชื่อมติดกันรูปกลมรี กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นหลอดสั้น ปลายแยกเป็นกลีบสั้นหรือตัดตรง กลีบดอกสีขาว โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 0.8-1.1 ซม. ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปรีแกมขอบขนานยาว 0.4-0.5 ซม. กลีบหนา ปลายกลีบแหลม ผิวด้านในเป็นสัน ตรงปลายหลอดด้านในมีขน เกสรเพศผู้ 5 อัน ติดอยู่ตรงปลายหลอดดอก ก้านเกสรยาว 0.1-0.2 ซม. อับเรณูรูปแถบแกมรูปขอบขนานยาว 0.3-0.4 ซม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่ได้วงกลีบ ภายในรังไข่มี 2 ช่อง แต่ละช่องมี 1 ออวูล ติดอยู่ที่ฐานรังไข่ ก้านเกสรเพศเมีย ยาวประมาณ 1.5 ซม. ยอดเกสรแยกเป็น 2 แฉก รูปใบหอกยาว 0.15-0.2 ซม. ฐานฐานดอกเป็นวง ผลเป็นผลรวม รูปรีแกมรูปไข่ขนาด 5-7 x 3-3.5 ซม. ผิวเป็นตุ่มมีริ้วร่องรูปเหลี่ยม ผลดิบสีเขียวอ่อน ผลสุกสีเหลืองแกมเขียว มีกลิ่น เมล็ด จำนวนมาก สีดำ ภาพที่. 122

ส่วนที่ใช้	ใบอ่อน ผลกลางแก่กลางอ่อนของขย ผลแก่จัดที่ยังมีสีเขียว
วิธีประกอบอาหาร	ใบอ่อน ลวกหรือต้มให้สุกรับประทานกับน้ำพริก หรือปรุงเป็นแกงเผ็ด แกงอ่อม หรือใช้เป็นผักรองกระตังสำหรับทำห่อหมก รตขม ผลเกือบแก่ ผลแก่จัดสีเขียว นำมาสับทำส้มตำใช้แทนมะละกอ
รสชาติ	ใบอ่อน รตขม ผล รสเผ็ดร้อน
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	พบปลูกทั่วไปตามบ้าน สวน
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษามีขายตามห้องตลาด
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 73 (BCU) P. Trisarasi 83 (BCU)

55.2 ขอบ้า

Morinda corela Ham. In Trans. L. Soc. 13: 537. 1822; Craib in Fl. Siam. En. 2: 176. 1934.

M. tinctoria Roxb. Hort. Beng. 15.1814. (nomen tantum); Hook. f. in Fl. Br. Ind. 3: 156: 1880; Brandis, Ind. Trees : 392.1906; Pitard in Fl. Gen. I.-C. 3: 424. 1924.

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง ขอบป่า (ถพบุรี) ฤ (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี) ฤย (พินัญโลก) โคะ (กะเหรี่ยง) สลักป่า, สลักหลวง (ภาคเหนือ)

ไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลางสูง 5-10 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปรีขนาด 9-19 x 3-9 ซม. ปลายแหลมเป็นติ่ง โคนสอบแหลม ขอบเรียบ แผ่นใบบาง ผิวเกลี้ยง เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 7-9 คู่ ก้านใบยาว 1-2 ซม. หูใบระหว่างคู่ใบขนาดเล็กปลายแหลมหรือเป็นแฉก ดอกออกเป็นช่อกระจุกแน่น ที่ซอกใบหรือตรงข้ามกับก้านใบ 1-3 ช่อ ก้านช่อดอกยาว 0.6-2.2 ซม. กลีบเลี้ยงสีเขียว โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดสั้นๆ ปลายตัดตรง กลีบดอกสีขาว โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 1-1.5 ซม. ผิวด้านในมีขนสั้นๆ ปลายหลอดขยายออกรูปกรวยและแยกเป็น 5 แฉก รูปขอบขนาน ยาว 1-1.5 ซม. กลีบหนา ผิวด้านในเป็นร่องรี ผิวด้านนอกมีขนสั้นๆ เกสรเพศผู้ 5 อัน ติดอยู่ที่คอหลอดดอก ก้านเกสรยาว 0.2-0.3 ซม. อับเรณูรูปแถบยาว 0.5-0.6 ซม. อยู่ในหลอดดอกหรือยื่นเลยออกมาเฉพาะส่วนของอับเรณู เกสรเพศเมีย มีรังไข่ได้วงกลีบ ภายในรังไข่มี 2 ช่อง แต่ละช่องมี 1 ออวูล ติดอยู่ที่ฐานรังไข่ ก้านเกสรยาว 0.6-1.0 ซม. ยอดเกสรแยกเป็น 2 แฉก รูปแถบยาว 0.5-0.6 ซม. ยื่นเลยขึ้นมาจากหลอดดอก ผล เชื่อมติดกันเป็นผลรวม รูปกลม ผิวค่อนข้างเรียบ เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2-2.5 ซม. ภาพที่. 123

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	ยอดอ่อน ลวกหรือคั้นจิ้มน้ำพริก หรือแก้มอาหารรสจัด มีรสขม
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	พบทั่วไปในป่า หรือตามที่รกร้าง
แหล่งที่พบ	อ. โทกสารอง อ. ถ้ำสนธิ อ. ชัยบาดาล
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 109 (BCU) ภาพที่. 124 P. Trisarasri 58 (BCU)

56.3 ตดหมูตดหมา

Paederia foetida L., Mant. 1: 52. 1767; Ridl., Fl. Mal. Pen. 2: 173. 1923.

P. tomentosum Blume., Bijdr. 968. 1827; Hook. f. Fl. Br. Ind. 3: 197. 1882; As. Soc. Beng. 2: 139. 1877; Mat, Fl. Mal. Pen. 15: 97(171). 1889; Craib, Fl. Siam. En. 2(2): 228. 1934.

ชื่อสามัญ	-
ชื่อพื้นเมือง	ตดหมุดคดหมา (ลพบุรี กาญจนบุรี) พังโหม (ภาคกลาง) ย่านพาโหม (ภาคใต้) กอน กอน (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) เวะกะทือปือ ปลานาอี พอกะตี ฮวน (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)

ไม้เลื้อยหลายฤดู ลำต้นกลม ขนาดเล็ก กิ่งอ่อนมีขนปกคลุม ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปใบหอก หรือรูปแถบ ขนาด 3.5-6.0 x 0.5-0.8 ซม. ปลายแหลม หรือเรียวแหลม โคนเบี้ยว หรือกลมมน ขอบเรียบ ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 3-5 คู่ หูใบรูปสามเหลี่ยมเล็กๆ 1 คู่ ยาว 0.05-0.1 ซม. ก้านใบยาว 0.2-0.8 ซม. ก้านใบอ่อนมีขน ดอก เป็นช่อกระจุกช่อ ออกที่ซอกใบทั้งสองข้าง ดอกย่อย 3 ดอก สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี ดอกกลางจะบานก่อน ก้านช่อดอกยาว 0.8-1.5 ซม. ดอกย่อยด้านข้างมีก้านดอกยาว 0.8-1.2 ซม. ดอกกลางก้านดอกย่อยจะสั้นกว่า ยาว 0.4-0.8 ซม. หรือไม่มีก้านดอกย่อย ก้านดอกที่ยังอ่อน ๆ จะมีขนตากล็กน้อย โคนก้านดอกมีใบประดับ รูปรี ยาว 0.1-0.15 ซม. กลีบเลี้ยงสีเขียว โคนเชื่อมเล็กน้อย ปลายแยก 5 กลีบ รูปสามเหลี่ยม ปลายแหลม ติดอยู่บนกระทั่งกลายเป็นผล กลีบดอกสีม่วงแกมเทา โคนเชื่อมเป็นรูปประฆัง สีม่วงอ่อน ภายในหลอดสีม่วงแกมชมพู ปลายแยกเป็นแฉกใหญ่ 5 แฉก แต่ละแฉกใหญ่มี 2-3 แฉกย่อย แต่ละแฉกใหญ่ ยาว 0.1-0.15 ซม. ขนาด 0.5-1.0 x 0.3-0.4 ซม. มีขนสีขาวนุ่มฟูหนาแน่น เกสรเพศผู้ 5 อัน ยาวไม่เท่ากัน ติดอยู่ภายในกลีบดอก อับเรณูติดกับก้านเกสรตรงกลาง เกสรเพศเมีย มีรังไข่ได้วงกลีบ ก้านเกสรเพศเมียยาว 0.5-0.6 ซม. ยอดเกสรแยกเป็น 2 แฉก ผล อ่อนสีเขียว รูปเกือบกลม ผลแก่รูปกลมแบน ภาพที่. 124

ส่วนที่ใช้	ใบอ่อน ยอดอ่อน
วิธีการประกอบอาหาร	ใบอ่อน ยอดอ่อน รับประทานสดเป็นผักแกงส้มกับอาหารที่มีรสจัด เช่น ลาบ ยำ หรือลวกรับประทานเป็นผักจิ้มน้ำพริก
ระยะเวลาการออกดอก	ธันวาคม-กุมภาพันธ์
นิเวศวิทยา	พบตามที่รกร้าง ขึ้นพันต้นไม้อื่น
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษา ไม่มีจำหน่าย
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 68 (BCU)

56. วงศ์ Rutaceae

57.1 มะตูม

Aegle marmelos (L.) Corr., Trans. L. Soc. London 5: 223. 1800; Trimen, Handb. Fl. Ceylon 1: 229. 1893; Swingle, Citrus Ind. 1: 407. 1967.

Crateva marmelos L. Sp. Pl. i. 444. 1753.

ชื่อสามัญ Bael fruit tree, Bengal Quince, Bilak

ชื่อพื้นเมือง มะตูม (ลพบุรี ภาคกลาง) กะทันดาเถร ตุ่มตั้ง ตูม (ปัตตานี) พะโนงค์ (เขมร) มะปิ่น (ภาคเหนือ) มะปี่ซ่า (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)

ไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง ผลัดใบ สูง 5-10 เมตร แตกกิ่งต่ำ ตามลำต้นมีหนามแหลมยาว แข็ง อาจจะออกเดี่ยวหรือเป็นคู่ ขนาด 1.0-2.0 x 0.1-0.2 ซม. กระจายทั่วไป เปลือกสีเทาแกมขาว ลอกเป็นแผ่น เรือนยอดโปร่ง กิ่งอ่อนสีเขียว คดงอไปมา ใบ เป็นใบประกอบ เรียงสลับ ก้านใบยาว 2-5 ซม. มีใบย่อย 3 ใบ สองใบล่างมีขนาดเล็ก เรียงตรงข้าม รูปไข่กลับ ขนาด 5-6.5 x 3-4 ซม. ก้านใบย่อยยาว 0.2-0.4 ซม. ส่วนใบปลายช่อมีขนาดใหญ่ รูปขอบขนาน หรือรูปไข่กลับ ขนาด 7-9 x 5-6 ซม. ก้านใบย่อยยาว 1.5-1.8 ซม. โคนมน สอบหรือป้าน ปลายสอบแหลม เนื้อใบบาง มีต่อมน้ำมันกระจายทั่วไป ผิวเกลี้ยง เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 6-10 คู่ ปลายเส้นจะจรดกันก่อนถึงขอบใบ เส้นใบย่อยเห็นไม่ชัด ด้านบนใบสีเขียวเข้มเป็นมัน ด้านล่างสีจะจางกว่า ดอก ขนาดเล็ก สีขาวแกมเขียวหรือสีเหลืองอ่อน มีกลิ่นหอม ออกเป็นช่อกระจุก หรือช่อกระจุกตามกิ่ง ก้านช่อดอกและก้านดอกย่อยมีขนปกคลุมเล็กน้อย ก้านดอกย่อยยาว 0.2-0.5 ซม. ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สม่ำเสมอตามรัศมี กลีบเลี้ยงรูปสามเหลี่ยม ขนาด 0.1-0.2 ซม. มีขนเล็กน้อย กลีบดอกสีขาวหรือสีขาวแกมเขียว 5 กลีบ แยกกัน รูปไข่กลับแกมรูปขอบขนาน ขนาด 1.2-1.5 x 0.5-0.8 ซม. เกสรเพศผู้จำนวนมาก ก้านเกสรสีขาว ยาวประมาณ 0.5-0.7 ซม. ปลายก้านเกสรสอบแคบ อับเรณูรูปใบหอก ขนาด 0.2-0.3 ซม. เกสรเพศเมีย รังไข่เหนือวงกลีบ สีเขียวอ่อน รูปไข่หรือรูปทรงกระบอก ขนาด 0.6-0.8 x 0.2-0.4 ซม. ไม่มีขน ก้านเกสรเพศเมียเป็นหลอดสั้น ปลายตัดตรง ตั้งบนฐานดอก พลาเซนทารอบแกนร่วม ภายในรังไข่แบ่งเป็น 5-10 ช่อง แต่ละช่องมีออวูลจำนวนมาก ผด รูปไข่ เส้นผ่านศูนย์กลาง 8-15 ซม. ยาว 12-20 ซม. เปลือกสีเขียวอ่อนแกมเหลือง ผิวเรียบ

แข็ง ภายในมีเนื้อเยื่อสีส้มเป็นยางเหนียว เมื่อผลแก่จะมีกลิ่นหอม เมล็ด สีขาวนวล จำนวนมาก รูปรีแบน

ส่วนที่ใช้	ใบอ่อน ยอดอ่อน ผลอ่อน ผลแก่ ผลสุก
วิธีประกอบอาหาร	ใบอ่อน ยอดอ่อน รับประทานสดเป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือแก้มกับอาหารที่มีรสจัด ผลอ่อน นำมาควักเอาไส้ออก แล้วใส่ข้าวเหนียวหนึ่งลงไป รับประทานเป็นอาหาร ผลแก่ยังไม่สุก นำมาเชื่อมรับประทานเป็นของหวาน ผลสุก รับประทานเป็นผลไม้ หรือนำมาชุบแป้งทอด หรือหั่นเป็นแว่นตากแห้ง ต้มใต้น้ำตาลทำเป็นเครื่องดื่ม แก้กะหาย
ระยะเวลาการออกดอก	ออกดอกเดือน มีนาคม-พฤษภาคม ผลแก่เดือน ธันวาคม-กุมภาพันธ์
นิเวศวิทยา	พบในป่าเบญจพรรณ ที่สูงจากระดับน้ำทะเล 50-700 เมตร พบปลูกตามบ้าน และเป็นไม้ที่ปลูกเพื่อการค้าด้วย
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษายอดอ่อน ใบอ่อนไม่มีการนำมาขาย มีเฉพาะผล
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 194 (BCU) J.F. Maxwell 75-340 (BKF)

56.2 มะนาว

Citrus aurantifolia Swing. Cat. Pl. Hort. Bot. Montp. 95. 1813; Hook. f., Fl. Br. Ind. 1: 514. 1875; Kurz, Fl. Burm. 1: 196. 1877; Brandis, Ind. Tree. : 123. 1990; Fl. Mal. Pen. 1: 358. 1922; Craib. In Fl. Siam. En. 1: 237. 1926; Stone in Fl. Ceylon. 5: 432, Fig. 3. 1985.

ชื่อสามัญ	Lime, Common Lime
ชื่อพื้นเมือง	มะนาว (ลพบุรี) มะนาว ส้มนาว (ทั่วไป) โกรยชะบ้า (เขมร-สุรินทร์) ปะนอเกล มะนอเกล มะเน้าค้เต (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) หมากฟ้า (ฉาน-แม่ฮ่องสอน) ปะโหม่งกลยาน (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี) ลิมาขีบีห์ (มลายู ภาคใต้) นาว ส้มนาว (นครศรีธรรมราช)

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูง 1-3 เมตร ลำต้นคดงอ แตกกิ่งก้านมาก เปลือกเรียบ เกือบกิ่งอ่อนสีเขียวเข้ม มีหนามสีเขียวเข้มหรือสีน้ำตาล ยาว 0.3-0.8 ซม. ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่หรือรูปรี ยาว ขนาด 2.5-9.0 x 1.5-5.5 ซม. ปลายแหลม โคนกลม ขอบใบหยักเล็กน้อย แผ่นใบหนาคล้ายหนัง ผิวใบมีต่อมน้ำมันโตกระจายทั่วไป ขี้ดมมีกลิ่น เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 5-7 คู่ ก้านใบแผ่เป็นปีกสีเขียว ดอก ออกเป็นช่อกระจุก 5-7 ดอก ที่ปลายยอด หรือซอกใบ ช่อดอกยาว 1.5-3.5 ซม. ก้านดอกสีเขียวแกมขาว ยาว 0.3-0.5 ซม. ปลายหนา โคนสอบแคบ ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สวมมาตรตามรัศมี มีกลิ่นหอม เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 1.5-2.5 ซม. กลีบเลี้ยงสีเขียวหรือสีขาวแกมเหลือง ขอบสีม่วง โคนเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยก 4-5 กลีบ รูปสามเหลี่ยมหรือรูปรี ยาว 0.2-0.4 ซม. มีขนที่ผิวด้านนอก กลีบดอกสีขาวนวล 5 กลีบ แยกกัน รูปไข่แกมรูปขอบขนานหรือรูปไข่หอก ขนาด 0.5-1.2 x 0.25-0.50 ซม. ปลายมน หรือมนเว้าเข้าข้างใน โคนแคบ ผิวเกลี้ยง มีต่อมน้ำมัน เกสรเพศผู้ 18-20 อัน โคนก้านเกสรอยู่ชิดกันเป็นกระจุก ปลายแยก ยาว 0.5-0.8 ซม. สีขาว อับเรณูสีเหลือง รูปขอบขนาน ยาว 0.2-0.3 ซม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปกลม สีเขียวแกมเหลือง ก้านเกสรเพศเมียเป็นหลอดทรงกระบอก หนา สีขาว ยาว 0.5-1.0 ซม. ยอดเกสรกลม สีเหลือง พลาเซนทารอบแกนร่วม ภายในรังไข่มี 8-10 ช่อง แต่ละช่องมี 1-2 ออวูล ผด กลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 3-5 ซม. ผิวเรียบเป็นมัน ภายในมีถุงน้ำส้มจำนวนมาก ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่สีเหลือง เปลือกหนา 0.05-0.1 ซม. เมล็ด กลมแกมรี 4-6 เมล็ด สีน้ำตาล ภาพที่. 125

ส่วนที่ใช้	ผล
วิธีประกอบอาหาร	นำมาหั่นรูปคล้ายลูกเต๋า รับประทานสดเป็นเครื่องเคียงเมี่ยงคำ และใช้ปรุงอาหาร มีรสเปรี้ยว
ระยะเวลาการออกดอก	ตุลาคม-มกราคม
นิเวศวิทยา	พบทั่วไป ในป่า ปลูกตามบ้าน และมีการปลูกเป็นพืชเศรษฐกิจ
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 74 (BCU)

56.3 มะตัง

Feroniella lucida (Scheff.) Swing. Back & Brink, Fl. Java 2: 1017. 1965.

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง มะตัง (ลพบุรี ภาคกลาง) หมากตัง (อุตรธานี มหาสารคาม ภาคอีสาน)

ไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง ผลัดใบ สูง 5-15 เมตร ลำต้นมักมีกิ่งงอและเป็นปุ่มปม แตกกิ่งต่ำ เปลือกสีเทาปนดำแตกเป็นสะเก็ดเล็ก ๆ ทั่วไป เรือนยอดเป็นพุ่มกลม กิ่งจะแผ่ในแนวระดับและมักจะเป็นชั้น ๆ ลำต้นและกิ่งมีหนามแข็ง ยาว 1-3 ซม. หนามติดเรียงสลับเวียนกันไป กิ่งอ่อนมีขนปก และ มีช่องอากาศสีเหลืองอ่อนทั่วไป ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียว เรียงสลับหรือ ออกเป็นกระจุก ๆ ละ 2-4 ช่อ ช่อยาว 5-10 ซม. มีใบย่อย 3-9 ใบ รูปไข่กลับหรือรูปรี ออกเป็นคู่ตรงข้าม ส่วนใบย่อยปลายใบสุดของก้านช่อจะเป็นใบเดี่ยว ขนาด 2.5-3 x 1-1.5 ซม. โคนสอบเป็นรูปติ่ม ปลายมนหรือแหลมหุบ ๆ ขอบเรียบ เนื้อใบค่อนข้างหนา เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ มี 3-5 คู่ ส่วนเส้นใบย่อยเห็นไม่ค่อยชัด ผิวใบด้านล่างจะมีสีจางกว่าด้านบน ใบแก่เกลี้ยงหรืออาจมีขนประปรายทางด้านล่าง ผิวใบมีต่อมน้ำมันใสๆ กระจายอยู่ทั่วไป ก้านช่อใบยาว 2-2.5 ซม. มีขนนุ่ม ใบอ่อนออกสีแดงเรื่อๆ และมีขนประปราย ดอก สีเหลืองอ่อน ออกรวมกันเป็นช่อสั้น ๆ ตามปุ่มปมของกิ่ง ช่อหนึ่งมี 5-10 ดอก มีทั้งดอกเพศผู้และดอกสมบูรณ์เพศอยู่ในช่อเดียวกัน มีขนนุ่ม กลีบเลี้ยงกางแผ่เป็นรูปดาว 3-5 แฉก มีขนทั้งสองด้าน กลีบดอกรูปใบหอก ขนาด 1.0-1.2 x 0.4-0.6 ซม. ผิวนอกมีขนประปราย ผิวด้านในเกลี้ยง เกสรเพศผู้ มี 10 อัน โคนก้านเกสรมีขนแน่น อับเรณูเกลี้ยง เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปกลม ภายในมี 4-5 ช่อ แต่ละช่อมีออวุลจำนวนมาก ผลกลมหรือแป้นเล็กน้อย เส้นผ่านศูนย์กลาง 4-8 ซม. ผิวเกลี้ยงแข็งมาก ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่และผลสุกสีเหลือง หรือสีเหลืองแกมเขียว มีกลิ่นหอม เนื้อเยื่อภายในสีเหลืองอ่อน ๆ เมล็ด จำนวนมาก ภาพที่.

126

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน ช่อดอกอ่อน ผลสุก
วิธีประกอบอาหาร	ยอดอ่อน ใบอ่อน และช่อดอกอ่อน รับประทานสดจิ้มน้ำพริก ผลสุก ตำร่วมกับน้ำพริก มีกลิ่นหอม
ระยะเวลาการออกดอก	ธันวาคม-กุมภาพันธ์ ก่อนออกดอกจะทิ้งใบหมด
นิเวศวิทยา	พบในป่าเบญจพรรณแล้ง หรือที่สูงจากระดับน้ำทะเล 100-400 เมตร มีการปลูกริมถนนเพื่อเป็นไม้ประดับ หรืออาจพบในป่าละเมาะ ชายป่า
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 189 (BCU) C. Pengklai 1584 (BKF)

56.4 กำจัด

Zanthoxylum ilmonella Wall. ex Hook. f. in Fl. Br. Ind. 1: 495. 1875; Kurz, For Fl. Burm. 1: 182. 1877; Brandis, Ind. Trees 118. 1990.

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง กำจัดต้น กำจัด (ลพบุรี) กำจัดต้น พริกหอม หมากมาศ (กรุงเทพฯ) ลูกกระมาศ (ภาคกลาง) พริกพราน เม็ดตักแตน (กาญจนบุรี) มะข่วง (ภาคเหนือ) หมักข่วง (เชียงใหม่) มะเข่น (เลย)

ไม้ต้นขนาดใหญ่ สูง 8-15 เมตร เปลือกสีเทาเป็นมันเลื่อม มีหนามกระจายทั่วไปตามลำต้นและกิ่ง ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียว เรียงสลับ ที่ปลายกิ่ง แกนกลางใบยาว 5-10 ซม. ใบย่อย 8-18 ใบ รูปไข่ หรือรูปรี เรียงตรงข้าม ขนาด 5-12 x 4-5 ซม. ปลายเรียวแหลม โคนเบี้ยว ขอบเรียบหรือหยักเล็กน้อย เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 5-7 คู่ ก้านใบย่อยยาว 0.4-0.6 ซม. ดอก เป็นช่อกระจุก ออกที่ปลายยอด ก้านช่อดอกยาว 5-8 ซม. มีขนละเอียด ดอกย่อยจำนวนมาก สมบูรณ์เพศ สอดตามรัศมี เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 0.4-0.5 ซม. มีใบประดับ กลีบเลี้ยงสีเขียว โคนเชื่อมเป็นหลอด ปลายแยก 4-5 กลีบ กลีบดอกสีนวล รูปไข่ หรือรูปรีแกมรูปขอบขนาน ผิวด้านนอกมีจุดสีน้ำตาลดำกระจายทั่วไป เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ ภายในรังไข่มี 2 ช่อง แต่ละช่องมี 2 ออวูล เมล็ด สีดำ แบน รูปไข่ ขนาด 0.2-0.3 x 0.1-0.2 ซม. ภาพที่. 127

ส่วนที่ใช้

ยอดอ่อน ใบอ่อน ช่อดอก เมล็ด

วิธีประกอบอาหาร

ยอดอ่อน ใบอ่อน และช่อดอกอ่อน นำมาใส่แกงป่า
เมล็ด นำมาตำในน้ำพริกแกง หรือใส่ในลาบ มีกลิ่นหอม รสมัน

ระยะเวลาการออกดอก

ตุลาคม-ธันวาคม

นิเวศวิทยา

พบในป่าเบญจพรรณแล้ง หรืออาจพบในป่าละเมาะ

แหล่งที่พบ

ทุกห้องที่ทำการศึกษามีจำหน่ายในตลาด

ตัวอย่างพันธุ์ไม้

C. Cheancharoen 136 (BCU)

57. วงศ์ Sapindaceae

57.1 โคนกะออม

Cardiospermum hallicacabum L., Sp. Pl. :366. 1753; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 488. 1922; Gagnep. in Fl. Gen. I.-C. Suppl. 1: 933. 1950; Leenh. in Fl. Mal. 1. 11: 484. Fig.12. 1994; P.C. Van Welzen. in Flora of Thailand. 7(1). : 189-191. Fig. 9. 1999.

ชื่อสามัญ Ballon Vine, Heart Pea, Heart Seed, Smooth Leaved Heart Pea
ชื่อพื้นเมือง โคนกะออม (ลพบุรี ภาคกลาง ภาคใต้) กะค่อม (ภาคกลาง) ลูกทียบเครีอ (ภาคเหนือ) ตุ่มดอก (แพร่) โพออม (ภาคใต้) วีวี (ปราจีนบุรี) ดิ้นไข่ โหน (จีน)

ไม้เลื้อย ขึ้นพันกิ่งไม้หรือเลื้อยตามพื้นดิน แตกกิ่งก้านสาขา ลำต้นสีเขียวขนาดเล็กเป็นร่องสันตามยาว 5 สัน ข้อของลำต้นมีมือเกาะคล้ายเส้นด้าย ขนาดเล็ก ใบ เป็นใบประกอบ ตามใบย่อยเรียงสลับ ใบย่อยรูปไข่หรือรูปรี ขนาด 4-8 x 4-8 ซม. ปลายเรียวแหลมหรือเป็นติ่งหนาม โคนสอบ เรียว ขอบหยักลึก แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขนห่างๆ เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 5-7 คู่ ก้านใบยาว 3-5 ซม. ก้านใบย่อยยาว 0.8-1.0 ซม. มีหูใบสีเขียว รูปไข่หรือรูปรี ขนาด 0.04-0.05 x 0.02-0.04 ซม. ดอก เป็นช่อคล้ายช่อกระจุกแยกแขนง บริเวณโคนช่อและก้านดอกมีมือเกาะ มีวงอไขเป็นเส้นสีเขียวขนาดเล็ก ออกเป็นคู่ตรงข้ามกัน ก้านช่อดอกยาว 5-12 ซม. ก้านดอกย่อยยาว 0.5-1.2 ซม. ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สมมาตรด้านข้าง กลีบเลี้ยง สีเขียว 4 กลีบแยกกัน รูปไข่หรือรูปเกือบกลม ขนาด 0.10-0.20 x 0.10-0.15 ซม. แบ่งออกเป็น 2 วง วงใน 2 กลีบ ขนาดจะใหญ่กว่าวงนอกเล็กน้อย กลีบดอก สีขาว รูปไข่กลับหรือรูปเกือบกลม ขนาด 0.15-0.25 x 0.10-0.20 ซม. มีขน ภายในจะมีเกสรตัวผู้ขนาด 0.1-0.2 x 0.1 ซม. งานฐานดอกเป็นตุ่มกลม เกสรเพศผู้ 8 อัน ก้านชูอับเรณูยาว 0.08-0.2 ซม. อับเรณูสีเหลือง รูปรี ยาวประมาณ 0.05 ซม. เกสรเพศเมีย รังไข่เหนือวงกลีบ ก้านเกสรเพศเมียสั้น ภายในรังไข่แบ่งเป็น 3 ช่อง แต่ละช่องมีออวูล 1 ออวูล ผลแบบแห้งแตก พองคล้ายรูปสามเหลี่ยม เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5-4.5 ซม. ผิวบางคล้ายกระดาษ สีเขียวแกมเหลือง มีขนสั้น เมล็ด เกือบกลม 1-3 เมล็ด เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.2-0.4 ซม. เมื่ออ่อนสีเขียว ก่อนขังนึ่ง เมล็ดแก่เปลี่ยนเป็นสีดำ แข็ง ขั้วเมล็ด สีขาว ขนาดใหญ่ ภาพที่. 128

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	รับประทานเป็นผักสดแก้มกับอาหารรสจัด หรือลวกจิ้มน้ำพริก มีรสขมเล็กน้อย
ระยะเวลาการออกดอก	สิงหาคม-ตุลาคม
นิเวศวิทยา	ขึ้นทั่วไปตามที่รกร้างข้างทาง บริเวณใกล้แหล่งน้ำ
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ
หมายเหตุ**	ตามชนบทจะเรียก “หญ้าแมงหวี่ หรือหญ้าแมงวี” เนื่องจากเวลาเป็นตาแดงจะมีแมลงหวี่มาค่อมตา จะนำเอาโคลกจะออมมาพันรอบศรีษะ เพื่อป้องกันไม่ให้แมลงหวี่มาค่อม
ตัวอย่างพรรณไม้	C. Cheancharoen 189 (BCU)

57.2 ชำมะเลียงบ้าน

Lepisanthes fruticosa (Roxb.) Leenh., Blumea 17: 76. 1969; Yap in Tree Fl. Mal. 4: 446. 1989; Leenh. in Fl. Mal. 1. 11: 643. Fig. 52b. 1994; P.C. Van Welzen. in Flora of Thailand. 7(1). : 213-214. Fig. 18a. 1999.

Otolepis combodiana Pierre. Fl. For. Cochinch. 5: t. 330A. 1895.

O. furcata Pieere, Fl. For. Cochinch. 5: t. 330B. 1895.

Otophora resecta Radlk., Rec. Bot. Surv. India 3: 346. 1907.

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง ชำมะเลียง ชำมะเลียงบ้าน (ลพบุรี ภาคกลาง ทั่วไป) พุ่มเรียงสวน (ภาคกลาง) มะเด้า (ภาคเหนือ) พูเวียง (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) โคมเรียง พุ่มเรียง (ภาคใต้)

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูง 5-15 เมตร เปลือกเรียบ สีนํ้าตาลแกมเทา มีช่องอากาศทั่วลำต้น ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ 1-3 คู่ เรียงสลับ ใบย่อยรูปไข่หรือรูปรี ขนาด 3-10 x 10-30 ซม. ปลายเรียวแหลม โคนเบี้ยว ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ ผิวใบทั้งสองด้านเกือบเกลี้ยง เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 5-7 คู่ ก้านใบยาว 2-4 ซม. ก้านใบย่อยยาว 0.5-1.0 ซม. มีหูใบเทียม ขนาดเล็ก สีเขียว รูปไข่หรือรูปรี ขนาด 0.02-0.04 x 0.04-0.05 ซม. ดอก เป็นช่อรูปแขนง ออกตามกิ่งและลำต้น ช่อดอกยาว 10-20 ซม. ก้านช่อดอกยาว 5-10 ซม. ก้านดอกย่อยยาว

0.1-0.2 ซม. ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี กลีบเลี้ยง สีเขียว 4 กลีบ แยกกัน รูปกลม รูปรี หรือรูปไข่กลับ ขนาด 0.20-0.25 x 0.10-0.20 ซม. กลีบดอก สีม่วงเข้ม หรือสีม่วงแกมชมพู 4 กลีบ แยกกัน รูปไข่กลับหรือรูปไข่ ขนาด 0.15-0.30 x 0.15-0.25 ซม. มีเกสรตัวผู้ 1 หรือ 2 อัน ขนาดเล็ก มีขนครุย ฐานฐานดอกเป็นตุ่มกลม เกสรเพศผู้ 5-8 อัน ก้านชูอับเรณูยาว 0.08-0.1 ซม. อับเรณูสีเหลือง รูปรี ยาวประมาณ 0.05 ซม. เกสรเพศเมีย รังไข่เหนือวงกลีบ ภายในรังไข่แบ่งเป็น 2 ช่อง แต่ละช่องมีออวูล 1 ออวูล ผล กลมหรือเกือบกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.0-2.0 ซม. ผลอ่อนสีเขียวแกมชมพู ผลแก่สีแดงเข้มหรือสีแดงแกมม่วง ผลสุกสีดำ ผิวเกลี้ยง เป็นมันวาว เมล็ด กลม 2 เมล็ด สีน้ำตาลแกมดำ เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.2-0.5 ซม. ภาพที่. 129,130

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน ผลสุก
วิธีประกอบอาหาร	ยอดอ่อน ใบอ่อน รับประทานเป็นผักสดแก้มกับอาหารรสจัด หรือ ลวกจิ้มน้ำพริก ผลสุก รับประทานเป็นผลไม้ รสหวาน
ระยะเวลาการออกดอก	ธันวาคม-มกราคม
นิเวศวิทยา	ขึ้นทั่วไปตามที่รกร้างข้างทาง มีการนำมาปลูกตามบ้าน
แหล่งที่พบ	ทุกท้องถิ่นที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพรรณไม้	C. Cheancharoen 188 (BCU)

58. วงศ์ Saururaceae

58.1 พุดขาว

Houttuynia cordata Thunb., Fl. Jap. 234. T. 26. 1748; Miq. Fl. Ind. Bat. 1, 2. 457. 1859; T. & B. Cat. Hort. Bog. 72. 1866; Blumea Suppl. 1: 61. 1937.

Polypara cochinchinensis Lour. Fl. Coch. 61. 1790.

P. cordata O.K. Rev. Gen. 565. 1891.

ชื่อสามัญ	-
ชื่อพื้นเมือง	พุดขาว (ลพบุรี ภาคกลาง) ผักขาวทอง พุดแก (ภาคกลาง) ผักเข้าตอง ผักขาวตอง (ภาคเหนือ) ผักก้านตง (แม่ฮ่องสอน) ก้านตอง (เชียงใหม่)

พืชล้มลุก สูง 30-60 ซม. ลำต้นสีเขียวเป็นสัน ส่วนที่เลื้อยทอดไปตามดินจะมีรากแตกออกตามข้อแล้วชูลำต้นตั้งตรงขึ้น ทั้งต้นเมื่อขยี้ดมจะมีกลิ่นเหมื่อนคาวปลา ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ ใบรูปหัวใจ ขนาด 4-9 x 4-6 ซม. ปลายเรียวแหลม โคนแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น แผ่นใบบางเรียบ ไม่มีขน สีเขียวตองอ่อนหรือเขียวแกมเหลือง เส้นใบรูปฝ่ามือ ด้านต่างใบเส้นแขนงใบจะมีลายเส้นตีม่วงอ่อนๆและมีขน ก้านใบยาว 1-3 ซม. มีขนสีขาวสั้นๆประปราย มีหูใบ ดอก เป็นช่อเชิงหลั่น รูปทรงกระบอกสีขาวแกมเหลือง ยาว 1.0-2.0 ซม. ออกที่ซอกใบใกล้ส่วนยอด มีกลีบประดับสีขาว 4 กลีบ ออกที่โคนช่อดอก รูปไข่ ขนาด 0.8-1.2 x 0.4-0.6 ซม. ปลายมน มีขนสีขาวสั้นๆปกคลุม ดอกย่อยขนาดเล็ก จำนวนมากอัดกันแน่น สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี ไม่มีกลีบดอกและก้านดอก เกสรเพศผู้ 3 อัน เรื่อมติดอยู่กับฐานของรังไข่ อับเรณูยาวประมาณ 0.1 ซม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ พลาเซนตาตามแนวตะเข็บ ภายในรังไข่มี 1 ช่อ ผล กลมรี ตรงปลายผลแยกออกเป็น 3 แฉก จะออกรวมกันแน่นเป็นรูปทรงกระบอก ผลแห้งแก่แล้วจะแตก ภาพที่. 131

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อน ใบอ่อน และใบ
วิธีการประกอบอาหาร	ยอดอ่อน ใบอ่อน ใบ มีกลิ่นคล้ายคาวปลา รับประทานสดเป็นผักแก้มกับส้มตำ ถาบ น้ำตก รสคาวขึ้น
ระยะเวลาการออกดอก	กรกฎาคม-กันยายน
นิเวศวิทยา	พบในที่ที่มีความชื้นสูง ตามริมธาร ห้วย หรือที่ชื้นและริมน้ำ มีการนำมาปลูกตามสวนและบริเวณบ้าน เพื่อรับประทานและจำหน่ายในตลาด
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 46 (BCU)

59. วงศ์ Solanaceae

59.1 พริกขี้หนู

Capsicum frutescens L., Sp. Pl. :189. 1753; Dassanayoke, Rev. Handb. Fl. Ceylon 6: 397. 1988.

ชื่อสามัญ	Goat Pepper, Bird Chilli
ชื่อพื้นเมือง	พริกขี้หนู (ลพบุรี ภาคกลาง ภาคเหนือ) พริกदै พริกदै พริกแจว พริกนก

พริกน้ำเมียง (ภาคเหนือ) ตีปลีขี้นก พริกขี้นก (ภาคใต้) ตีปลี (ปัตตานี ภาคใต้)
หมักเผ็ด (ภาคอีสาน)

พืชล้มลุกขนาดเล็ก ลำต้นตรง สูง 40-80 ซม. ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่ หรือรูปใบ
หอกแกมรูปขอบขนาน ขนาด 2.5-10.0 x 1.5-5.0 ซม. ปลายแหลม หรือเรียวแหลม โคนกว้างและ
สอบเข้าหาก้านใบ ขอบเรียบหรือหยักเล็กน้อย แผ่นใบบาง ผิวใบมีขนครุยสั้นๆ เส้นใบแบบร่างแห
เส้นแขนงใบ 3-5 คู่ ก้านใบยาว 0.5-3.0 ซม. ดอก ออกเป็นช่อ 1-3 ดอก ตามซอกใบ ก้านดอกย่อย
ยาว 0.3-0.6 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 1-2 ซม. ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี
กลีบเลี้ยงสีเขียว โคนเชื่อมเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 กลีบ ขนาด 0.3-0.4 x 0.2-0.3 ซม. ผิวเกลี้ยง
กลีบดอกสีขาว หรือสีครีม โคนเชื่อมเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปไข่ หรือ รูปรี ขนาด
0.3-0.35 x 0.2-0.25 ซม. ปลายแหลม เกสรเพศผู้ 5 อัน ติดอยู่กับกลีบดอก ก้านเกสรยาว 0.2-0.3
ซม. อับเรณูสีเขียว ปลายแตกเป็นรู เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ พลาเซนทารอบแกน ภายใน
รังไข่มี 2 ช่อง แต่ละช่องมีออวุลจำนวนมาก ผล รูปขอบขนานแกมรูปไข่ ขนาด 1.0-3.5 x 0.3-0.6
ซม. ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่สีส้มหรือสีแดง ผิวมัน ภายในผลกลวง รอบแกนมีเมล็ดติดจำนวนมาก
เมล็ด แบน รูปเกือบกลม สีน้ำตาลอ่อน หรือสีน้ำตาลแกมเหลือง เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 0.2
ซม. ภาพที่. 132

ส่วนที่ใช้	ใบอ่อน ยอดอ่อน ผล
วิธีประกอบอาหาร	ใบอ่อน ยอดอ่อน รับประทานสดร่วมกับอาหารที่มีรสจัด ผล เป็นเครื่องปรุงอาหารให้มีรสเผ็ด เนื่องจากมีสาร capsaicin ที่ให้ความ เผ็ดร้อน และกลิ่นฉุน
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	ปลูกเป็นพืชผักสวนครัว และบริเวณชายป่าเกาะมาะ ริมทางเดิน เนินเขา
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 94 (BCU)

51.2 มะเขือขี้ม

Solanum aculeatissimum Jacq., Coll. 1: 100. 1786; Fl. Br. Ind. 4: 237. 1885; Prain. l.c. 335; Ridl.,
in Fl. Mal. Pen. 2: 468. 1967; Craib in Fl. Siam. En. 3: 35-36. 1951; Wealth of Ind. 9: 378. 1972.

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นเมือง มะเขือขึ้น (ถพบุรี ภาคกลาง ภาคอีสาน)

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 1-1.5 เมตร ลำต้นและกิ่งที่ยังอ่อนมีขนนุ่มสั้น หนาแน่น มีหนามแหลมยาว 0.4-0.6 ซม. ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่ หรือรูปใบหอกแกมรูปขอบขนาน ขนาด 6-10 x 4-6 ซม. ปลายแหลม หรือเรียวแหลม โคนเบี้ยว ขอบหยักเล็กน้อย แผ่นใบบาง ผิวใบมีขนรูปดาวหนาแน่นทั้งสองด้าน เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 3-5 คู่ มีหนามตามเส้นกลางใบและเส้นแขนงใบ ก้านใบยาว 2.0-3.5 ซม. มีหนาม ดอก ออกเป็นช่อกระจุกซ้อน 3-5 ดอก ที่ปลายช่อ ก้านช่อดอกยาว 1.5-1.8 ซม. ก้านดอกย่อยยาว 0.3-0.8 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 1.5-2.5 ซม. ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สม่ำเสมอตามรัศมี กลีบเลี้ยงสีเขียว โคนเชื่อมเป็นหลอด ยาว 0.2-0.4 ซม. ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปสามเหลี่ยม ยาว 0.10-0.15 ซม. ปลายแหลม การเรียงกลีบในดอกดูมจรดกัน กลีบดอกดูมีสีขาวหรือสีครีม ดอกบานสีม่วง รูปกงล้อ โคนเชื่อมเล็กน้อย ปลายแยกเป็น 5 กลีบ ขนาด 0.5-0.8 x 0.5-1.0 ซม. ปลายแหลม เกสรเพศผู้สีเหลือง 5 อัน ติดอยู่กับกลีบดอก ก้านเกสรยาว 0.4-0.6 ซม. อับเรณูสีเขียว รูปขอบขนาน ยาว 0.4-0.5 ซม. ปลายสีน้ำตาลแตกเป็นรู เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปกลมหรือเกือบกลม ก้านเกสรมีขนสีขาวหนาแน่น พลาชชตา รอบแกนร่วม ภายในรังไข่มี 2 ช่อง แต่ละช่องมีออวูลจำนวนมาก ผล รูปกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 3.0-3.5 ซม. ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่สีเหลือง ผิวมีหนาม และมีขนรูปดาว กลีบเลี้ยงติดอยู่จนเป็นผล และมีขนาดใหญ่ขึ้น ก้านผลยาว 2.0-2.5 ซม. เมล็ด แบน รูปเกือบกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.1-0.2 ซม. สีน้ำตาลอ่อน ภาพที่. 133

ส่วนที่ใช้

ผล

วิธีประกอบอาหาร

ลวก ต้ม รับประทานเป็นผักจิ้มน้ำพริก

ระยะเวลาการออกดอก

ตลอดปี

นิเวศวิทยา

ปลูกเป็นพืชผักสวนครัว พบบริเวณชายป่าละเมาะ ที่รกร้าง ริมคันนา

แหล่งที่พบ

ทุกห้องที่ทำการศึกษ

ตัวอย่างพันธุ์ไม้

C. Cheancharoen 75 (BCU)

59.3 มะแว้งต้น

Solanum indicum L., Sp. Pl. 1: 187. 1753; Clarke in Fl. Br. Ind. 4: 234. 1885; Brandis Ind. Trees : 489. 1990; Ridl., Fl. Mal. Pen. 2: 468. 1923; Craib in Fl. Siam. En. 3:138. 1951.

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง มะแว้งต้น มะแว้ง (ลพบุรี ภาคกลาง) มะแคว้ง มะแคว้งขม มะแคว้งคม มะแคว้งดำ (ภาคเหนือ) ตะกั้งแค (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) หมากแข็งคง (ฉาน-แม่ฮ่องสอน) แว้งขม (สุราษฎร์ธานี สงขลา ภาคใต้) หมักแข็งขม หมากแข็งขม (อุตรธานี ร้อยเอ็ด ภาคอีสาน)

ไม้พุ่ม สูง 0.3-1.5 เมตร ลำต้นแข็งตั้งตรง ตามกิ่งก้าน เส้นใบ มีขนและหนามแข็ง โคนกลีบเลี้ยงหือยาว ยาว 0.3-0.5 ซม. ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่ ขนาด 4-12 x 3-6 ซม. ปลายแหลม เรียวแหลม หรือมน โคนตัด รูปกลม หรือรูปคล้ายหัวใจ ขอบหยัก รูปสามเหลี่ยม แผ่นใบบาง ผิวใบด้านบนสีเขียวเข้มกว่าด้านล่าง และมีขนเป็นกระจุกรูปดาวปกคลุม อาจมากหรือน้อยก็ได้ เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 4-5 คู่ ก้านใบยาว 2-3 ซม. ดอก เป็นช่อกระจุก ออกที่ปลายยอด ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สวมมาตรตามรัศมี ก้านช่อดอกยาว 0.3-0.5 ซม. ก้านดอกย่อยยาว 1.5-2.0 ซม. ปกคลุมด้วยขนและหนาม เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 1.5-1.8 ซม. กลีบเลี้ยงสีเขียว โคนเชื่อมกัน ยาว 0.15-0.2 ซม. ปลายแยก 5 กลีบ รูปไข่ ยาว 0.2-0.3 ซม. มีขนยาวนุ่ม อาจจะมีหนามหรือไม่ก็ได้ กลีบดอกสีม่วง รูปกงล้อ โคนเชื่อมเล็กน้อย ปลายแยก 5 กลีบ รูปไข่ ขนาด 0.5-0.6 x 0.3-0.4 ซม. ปลายแหลม เกสรเพศผู้ ก้านเกสร ยาว 0.1-0.15 ซม. อับเรณู รูปไข่ ยาว 0.5-0.6 ซม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ ก้านเกสรเพศเมีย ยาว 0.6-0.8 ซม. มีขน พลาเซนทารอบแกนร่วม ออกลจำนวนมาก ผล มีเนื้อหลายเมล็ด รูปกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5-0.6 ซม. ผิวเรียบ ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่สีเหลืองส้มและสีแดง เมล็ด จำนวนมาก แบน ภาพที่. 134

ส่วนที่ใช้

ผลอ่อน

วิธีประกอบอาหาร

รับประทานสด หรือลวก หรือเผาไฟอ่อนๆ เป็นผักจิ้มน้ำพริก

ระยะเวลาการออกดอก

ตลอดปี

นิเวศวิทยา

ปลูกเป็นพืชผักสวนครัว และพบตามบริเวณ ที่โล่ง ที่ราบชายป่า

แหล่งที่พบ

ทุกห้องที่ทำการศึกษา

ตัวอย่างพันธุ์ไม้

C. Cheancharoen 76 (BCU)

59.4 มะเขือไข่เต่า

Solanum melongena L., Sp. Pl. 186. 1753; Clarke in Hook. f., Fl. Br. Ind. 4: 235. 1885; Kurz, Fl. Burm. 2: 224. 1877; Brandis, Ind. Trees :400. 1990; Mat. Fl. Mal. Pen. 18: 333. 543; Craib, Fl. Siam. En. 3: 139. 1951; Fl. Ceylon. 6: 373. 1988.

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นเมือง มะเขือเปราะ มะเขือไข่เต่า มะเขือถาย (ลพบุรี ภาคกลาง)

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 0.5-1.5 เมตร ลำต้นตรง และกิ่งที่ยังอ่อนมีขนนุ่มสั้น หนาแน่น มีหนามแหลม ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่ หรือรูปใบหอกแกมรูปขอบขนาน ขนาด 6-20 x 5-12 ซม. ปลายแหลม หรือเรียวแหลม โคนเบี้ยว ขอบหยักลึก แผ่นใบบาง ผิวใบมีขนสีเทานุ่มปกคลุม เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 5 คู่ ก้านใบยาว 1.0-2.0 ซม. ดอก ออกเป็นช่อกระจุก ที่ปลายยอด ก้านดอกย่อยยาว 0.5-1.5 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 2.0-3.0 ซม. ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี กลีบเลี้ยงสีเขียว โคนเชื่อมเป็นหลอด ยาว 0.2-0.4 ซม. ปลายแยกเป็น 5 กลีบ ปลายแหลม ยาว 0.5-1.0 ซม. การเรียงตัวของดอกดูมจรดกัน กลีบดอกสีม่วงอ่อน โคนเชื่อมเล็กน้อย ปลายแยก 5 กลีบ รูปใบหอก ยาว 0.3-0.5 ซม. ปลายแหลม เกสรเพศผู้สีเหลือง 5 อัน อยู่พันกลีบดอกขึ้นมา ก้านเกสรยาว 0.4-0.6 ซม. อับเรณู รูปขอบขนาน ปลายสีน้ำตาลแตกเป็นรู เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปกลมหรือเกือบกลม ก้านเกสรมีขนสีขาวหนาแน่น พลาเซนทารอบแกนร่วม ภายในรังไข่มี 2 ช่อง แต่ละช่องมีออวูลจำนวนมาก ผล รูปกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 2.5-3.0 ซม. ผลอ่อนสีเขียว สีขาว หรือเป็นลายสีเขียวขาว ผลแก่สีเหลือง กลีบเลี้ยงติดอยู่บนเป็นผลและมีขนาดใหญ่ขึ้น ก้านผลยาว 2.0-3.5 ซม. เมล็ด จำนวนมาก แบน รูปเกือบกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.1-0.2 ซม. สีน้ำตาลอ่อน ภาพที่. 135

ส่วนที่ใช้ ผล

วิธีประกอบอาหาร ลวก ดับ หรือรับประทานสด เป็นผักจิ้มน้ำพริก

ระยะเวลาการออกดอก ตลอดปี

นิเวศวิทยา ปลูกเป็นพืชผักสวนครัว พบริมทาง ที่รกร้าง ริมคันนา

แหล่งที่พบ ทุกห้องที่ทำการศึกษ

ตัวอย่างพันธุ์ไม้ C. Cheancharoen 78 (BCU)

59.5 มะอึก

Solanum stramonifolium Jacq., Sp. Pl. ed. li. 267. 1762; Prain. l.c. 331; Craib in Fl. Siam. En. 3: 142. 1951; Ridl. in Fl. Mal. Pen. 2: 467. 1967.

Solanum hirsutum Roxb. Fl. Ind. ed. Carey: 192. 1832; Wall. Cat. 2: 253. 1824.

S. ferox L. C.B. Clarke in Fl. Br. Ind. 4: 233. 1885; Kurz., Fl. Burm. 2: 226. 1877; Brandis,

Ind. Trees 490. 1921; Prain in Mat. Fl. Mal. Pen. No. 18.331. 541; Ridl., in Fl. Mal. Pen. 2:

467. 1923; Bot., in Fl. Gen. I-C. 4: 322. 1951.

ชื่อสามัญ -

ชื่อพื้นเมือง มะอึก (ลพบุรี ภาคกลาง ภาคอีสาน)

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 1-1.5 เมตร แตกกิ่งเป็นพุ่ม ลำต้นและกิ่งมีขนรูปดาวนุ่มสั้น หนาแน่น มีหนามแหลมยาว 0.4-0.6 ซม. ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่ ขนาด 10-30 x 45-20 ซม. ปลายแหลม หรือเรียวแหลม โคนเบี้ยว ขอบหยักเว้าลึก แผ่นใบหนา ผิวใบมีหนามและขนรูปดาวหนาแน่นทั้งสองด้าน เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 5-7 คู่ ก้านใบยาว 5.0-15.0 ซม. มีหนาม ดอกออกเป็นช่อกระจุก 8-12 ดอก ที่ปลายยอด ก้านช่อดอกยาว 2.0-2.5 ซม. ก้านดอกย่อยยาว 0.5-1.0 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 1.5-2.5 ซม. ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี กลีบเลี้ยงสีเขียว โคนเชื่อมเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปไข่ ปลายแหลม การเรียงตัวของดอกตามจรดกัน กลีบสีขาวหรือสีครีม รูปกงล้อ เมื่อบานกลีบดอกจะโค้งลง โคนเชื่อมเล็กน้อย ปลายแยกเป็น 5 กลีบ ขนาด 0.5-1.2 x 0.5-1.0 ซม. ปลายแหลม เกสรเพศผู้สีเหลือง 5 อัน ก้านเกสรยาว 0.4-0.6 ซม. อับเรณู รูปขอบขนาน ยาว 1.0-1.2 ซม. ปลายแตกเป็นรู เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปกลมหรือเกือบกลม พลาเซนทารอบแกนร่วม ภายในรังไข่มี 2 ช่อง แต่ละช่องมีออวูลจำนวนมาก ผล รูปกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5-3.0 ซม. ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่สีเหลือง มีขนสีขาวนุ่มปกคลุม กลีบเลี้ยงติดอยู่จนเป็นผลและมีขนาดใหญ่ขึ้น ก้านผลยาว 1.0-1.5 ซม. เมล็ด จำนวนมาก รูปเกือบกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.1-0.2 ซม. สีเหลืองอ่อน ภาพที่. 137

ส่วนที่ใช้ ผลอ่อน ผลแก่

วิธีประกอบอาหาร ผลแก่ นำมาชุบเอาขนออก ล้างน้ำให้สะอาด หั่นเป็นแว่นบางๆ โขลก ร่วมกับน้ำพริก รสเปรี้ยวจัด

	ผลอ่อน รับประทานสดกับน้ำพริก รสเปรี้ยว
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	ปลูกเป็นพืชผักสวนครัว
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 84 (BCU)

59.6 มะแว้งเครือ

Solanum trilobatum L., Sp. Pl.: 188. 1753; Wight Ic., 3: 854; C.B. Clarke in Fl. Br. In. 4: 236. 1885; Kurz, Fl. Burm. 2: 255. 1877; Bonati in Fl. Gen. I-C. 4: 329. 1915; Brandis Ind. Trees: 490. 1921; Ridl., Fl. Mal. Pen. 2: 469. 1923; Craib, Fl. Siam. En. 3: 144. 1951.

ชื่อสามัญ	-
ชื่อพื้นเมือง	มะแว้งเครือ (ลพบุรี ภาคกลาง) แข้ว้งเคย (ตาก) มะแว้ง มะแว้งเถา มะแว้งเถาเครือ (ทั่วไป)

ไม้รอเลื้อย สูง 1.8-2.0 เมตร ลำต้นส่วนโคนแข็ง เปลือกค่อนข้างขาว หรือขาวปนเขียว มีหนามแหลมโค้งงุ้ม คล้ายเล็บเหยี่ยว ปกคลุมไปทั่ว หนามขนาด 0.3-0.5 x 0.3-0.4 ซม. ปลายกิ่งค่อนข้างอ่อน สีเขียว พันหรือเกาะกับสิ่งยึดอื่น ๆ ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่ หรือรูปขอบขนาน ขนาด 3.0-3.5 x 2.0-2.5 ซม. ปลายมน หรือแหลม โคนกว้าง และตัด หรือเบี้ยว ขอบใบหยักเป็นคลื่น ผิวเกลี้ยงหรือมีขน เส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 3 คู่ มีหนามตามเส้นใบ ก้านใบยาว 0.20-0.25 ซม. ดอก เป็นช่อกระจุก ออกที่ซอกใบ หรือปลายยอด ก้านดอกยาว 1.5-3.0 ซม. มีขนประปรายหรือไม่มีเลย และมักจะโค้งงอลง เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 2.5-3.0 ซม. กลีบเลี้ยงสีเขียว โคนเชื่อมเป็นหลอดยาว 0.2-0.3 ซม. ปลายหยักลึก 5 กลีบ รูปใบหอก ปลายเรียวแหลม หลั่งจากดอกบานแล้วจะขยายใหญ่ขึ้นเล็กน้อย ไม่มีหนาม ผิวด้านนอกมีขนประปราย กลีบดอกสีม่วงแกมน้ำเงิน รูปกึ่งล้อ โคนเชื่อมยาว 0.3-0.4 ซม. ปลายแยก 5 กลีบ รูปไข่ หรือรูปใบหอก ขนาด 1.2-1.5 x 0.8-1.2 ซม. ปลายแหลม ผิวด้านนอกมีขนสั้นปกคลุม เกสรเพศผู้ ก้านเกสรยาว 0.15-0.20 ซม. อับเรณูรูปไข่ ยาว 0.6-0.8 ซม. เกสรเพศเมีย มีรังไข่หนึ่งวงกลีบ ก้านเกสรเพศเมียยาว 0.20-0.25 ซม. ยอดเกสรติดเหลือง ผลาชนคารอบแกนร่วม ออกลจำนวนมาก ผล แบบมีเนื้อหลายเมล็ด รูปกลม หรือเกือบกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5-1.0 ซม. ผลอ่อนสีเขียวแกมเขียว มีลายสีเขียว

เป็นทางจากข้างลงมา ผลแก่สีส้ม และผลสุกสีแดงสด เมล็ด รูปไต เรียบ หรือมีรูเล็กน้อย เส้นผ่านศูนย์กลางเมล็ด 0.1-0.2 ซม. ภาพที่. 136

ส่วนที่ใช้	ผลอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	รับประทานสด หรือลวก หรือเผาไฟอ่อนๆ เป็นผักจิ้มน้ำพริก รสขม
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	ปลูกเป็นพืชผักสวนครัว และพบตามบริเวณ ที่โล่ง ที่ราบชายป่า
แหล่งที่พบ	ทุกห้องที่ทำการศึกษาศึกษา
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 85 (BCU)

59.7 มะเขือพวง

Solanum torvum Sw., Prodr. Veg. Ind. Occ. 47. 1788; Prain. l.c. 332; Kurz., For. Fl. Burm. 2: 225. 1877; Clarke in Fl. Br. Ind. 4: 234. 1885; Boom. Fl. Java. 11: 266. 1903; Mat. Fl. Mal. Pen. No. 18. 332. 542; Ridl., in Fl. Mal. Pen. 2: 468. 1923; Craib, in Fl. Siam. En. 3: 143. 1951.

ชื่อสามัญ	Plate Brush, Devil's Fig
ชื่อพื้นเมือง	มะเขือพวง (ลพบุรี ภาคกลาง) มะแคว้งกฐา มะแคว้งกฐั่ว (เชียงใหม่) ปอถอ ปอถือ (แม่ว-ภาคเหนือ) หมากแค้น มะเขือละคร (นครราชสีมา) ติบจงกลม (เขมร-นครราชสีมา) มะแคว้งข้าง มะแคว้ง (ภาคใต้) ตะโกงลาโน จะเคาะกะ (มลายู-สงขลา)

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 1.0-2.0 เมตร ลำต้นและกิ่งที่ยังอ่อนมีขนนุ่มสั้น หนาแน่น มีหนามแหลมยาว 0.3-0.4 ซม. ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปรี ขนาด 6-12 x 4-8 ซม. ปลายแหลม หรือเรียวแหลม โคนเบี้ยว ขอบเว้า 5-6 หยัก แผ่นใบบาง ผิวใบด้านบนสีเขียว ด้านล่างสีอ่อนกว่า มีขนเส้นใบแบบร่างแห เส้นแขนงใบ 3-5 คู่ มีหนามตามเส้นกลางใบและเส้นแขนงใบ ก้านใบยาว 1.5-2.5 ซม. มีหนาม ดอก ออกเป็นช่อกระจุก ที่ปลายยอด ก้านดอกย่อยยาว 0.5-1.0 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 1.0-1.5 ซม. ดอกย่อยจำนวนมาก สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี กลีบเลี้ยงสีเขียวแกมเหลือง โคนเชื่อมเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปไข่ หรือรูปขอบขนานแกมรูปไข่ ขนาด 0.2-0.4 x 0.15-0.25 ซม. ปลายแหลม การเรียงตัวของดอกดูมจรดกัน กลีบดอกสีขาว โคนเชื่อมเล็กน้อย ปลายแยกเป็น 5 กลีบ ขนาด 0.75-1.5 x 0.5-0.75 ซม. ปลายแหลมหรือเรียวแหลม ผิวด้านนอกมีขนนุ่ม เกสรเพศผู้สีเหลือง 5 อัน ก้านเกสรยาว 0.6-0.8 ซม. อับเรณูสีเขียว รูปขอบ

ขนาน ปลายแตกเป็นรู เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รูปรี ขนาด 0.15-0.2 x 0.1-0.15 ซม. ยอด
 เสรตี่เขียว พลาเซนตารอบแกนร่วม ภายในรังไข่มี 2 ช่อง แต่ละช่องมีออวุลจำนวนมาก ผด สี
 เขียว รูปกลม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1.0 ซม. ผิวเกลี้ยง กลีบเลี้ยงติดอยู่จนเป็นผลและมีขนาด
 ใหญ่ขึ้น ก้านผลยาว 1.0-1.5 ซม. เมล็ด จำนวนมาก แบน รูปเกือบกลม ภาพที่. 138

ส่วนที่ใช้	ผล
วิธีประกอบอาหาร	ใส่ในแกงเผ็ด หรือใส่ในน้ำพริกกะปิ
ระยะเวลาการออกดอก	ตลอดปี
นิเวศวิทยา	ปลูกเป็นพืชผักสวนครัว พบในที่รกร้าง ริมทาง บริเวณชายป่าละเมาะ
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 95 (BCU)

60. วงศ์ Vitidaceae

60.1 ส้มโก๋ย

Ampleocissus martinii Craib, in Fl. Siam. En. 1: 303. 1931; Gagnep., in Fl. Gen. I.-C. 3: 909. 1933.

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง ส้มโก๋ย โก๋ย (ลพบุรี) ส้มโกย หนวดกุ้ง (อุตรธานี สกลนคร ร้อยเอ็ด) กุ่ม
 (อุบลราชธานี) เกรื่อโกย (นครราชสีมา) เถาเปรี้ยว (กรุงเทพฯ) เถาวัลย์ขน
 (ราชบุรี) ส้มกุ่ม (ราชบุรี)

ไม้เลื้อยขึ้นพันต้นไม้อื่นโดยใช้มือเกาะ ลำต้นยาวประมาณ 1.5-4.0 เมตร ข้อโปร่ง ท้อง
 ต้นมีขนสีแดงหรือสีส้มอ่อนปกคลุมอยู่ทั่วไป ต้นอ่อนสีเขียว เมื่อแก่จะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลแกมเขียว
 ใบ เป็นใบเดี่ยว รูปฝ่ามือ เว้าลึกเป็น 3 พู ขนาด 8-12 x 8-15 ซม. ปลายแหลม โคนรูปกลม ขอบ
 หยักเป็นฟันเลื่อย ดอก ออกเป็นช่อแยกแขนง ก้านช่อดอกยาว 0.5-1.0 ซม. มีขนอ่อนสีแดงปกคลุม
 ดอกย่อยขนาดเล็ก สีเขียวอ่อน ก้านดอกย่อยเป็นแผ่นแบน สมบูรณ์เพศ สมมาตรตามรัศมี กลีบ
 เลี้ยง 4-5 กลีบ กลีบดอกสีแดงเกือบคนก 4-5 กลีบ ร่วงหลุดง่าย เกสรเพศผู้ 4-5 อัน เกสรเพศเมีย มี

รังไข่เหนือวงกลีบ พลาเซนทารอบแกนร่วม ภายในรังไข่มี 2 ช่อง ออวูล 2 ออวูลต่อช่อง ผล เป็นกลุ่มคล้ายพวงองุ่น ฉ่ำน้ำ ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่สีน้ำตาลแกมแดง มีขนปกคลุมบางๆ ภาพที่. 139

ส่วนที่ใช้	ยอดอ่อนหรือลำต้นอ่อน
วิธีประกอบอาหาร	ลอกเอาส่วนที่มีขนออก นำไปรับประทานสดเป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือแก้มกับอาหารรสจัด
ระยะเวลาการออกดอก	เมษายน-มิถุนายน
นิเวศวิทยา	พบตามป่าเขา ป่าละเมาะ
แหล่งที่พบ	อ.ชัยบาดาล, อ.ลำสนธิ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 148 (BCU)

61. วงศ์ Zingiberaceae

6211 เอื้องหมายนา

Costus speciosus (Koenig) Sm., Trans. L. Soc. 1: 249. 1800; Holt. Gard. Bull. S. 13, 1:242. 1950; Ridl., in Fl. Mal. Pen. 4: 256-257. 1967.

Banksia speciosa Koenig; in Retz. Obs. 3: 75. 1783.

Costus nepalensis Rosc., Monandr. Pl. t. 80. 1828. Fig. 31,32.

ชื่อสามัญ

ชื่อพื้นเมือง เอื้องหมายนา (ลพบุรี ภาคกลาง) เอื้องช้าง เอื้องต้น เอื้องใหญ่ (ภาคใต้)

พืชล้มลุกลำต้นตรงและบิดเวียน สูง 1-2 เมตร มีเหง้าใต้ดิน เส้นผ่านศูนย์กลางลำต้น 1-2 ซม. ตรงโคนของลำต้นมีกาบห่อหุ้มอยู่ ยาว 50-60 ซม. ขอบขึ้นใกล้แหล่งน้ำ ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียนรอบต้น ใบรูปใบหอกแกมขนานหรือรูปใบหอกกลับ ขนาด 15-25 x 5-8 ซม. ปลายแหลม โคนมน ขอบเรียบ ก้านใบยาว 0.5-0.7 ซม. ผิวใบด้านล่างมีขนนุ่มละเอียด แผ่นใบหนาสีเขียว เส้นใบแบบร่างแห เส้นกลางใบลึกเห็นชัดเจน ใบตางเมื่อหุดร่วงจะกลายเป็นรอยแผลตามลำต้น ดอกออกเป็นช่อที่ยอด เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 6-8 ซม. สีขาว บางครั้งมีสีเหลือง จะบานครั้งละ

1-2 ดอก แต่ละดอกมีกาบสีแดงรองรับ กลีบเลี้ยงสีแดงเข้ม 3 กลีบ กลีบดอกบางสีขาว 3 กลีบ รูปไข่กลับ ปลายหยักเล็กน้อย ขนาด 5-10 x 3-5 ซม. เกสรเพศผู้ 2 อัน เกสรเพศเมีย มีรังไข่ได้วงกลีบ พลาเซนทารอบแกนร่วม ภายในรังไข่มี 3 ช่อง แต่ละช่องมีออวูล 2 ออวูล ผล รูปไข่ สีแดงยาว 2-3 ซม. เมล็ด สีดำ ค่อนข้างกลม ภาพที่. 140

ส่วนที่ใช้	หน่ออ่อน
วิธีประกอบอาหาร	ต้มให้สุก นำมารับประทานเป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือนำไปแกงส้ม
ระยะเวลาการออกดอก	กันยายน-พฤศจิกายน
นิเวศวิทยา	พบทั่วไปตามริมทาง ริมแหล่งน้ำ ป่าละเมาะ
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษ
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 49 (BCU)

61.2 ขมิ้นชัน

Curcuma longa L., Sp. Pl. 1:2. 1753; Baker in Hook. f., Fl. Br. Ind. 6:214. 1891; Gagnep. in Fl. Gen. I.-C. 6:63. 1908; Burt & Smith in Fl. Ceylon 4:500.1893.

C. domestica Val. Bull. Jard. Bot. Buitenzorg 2 ser. 27:31. 1918; Ridl., Fl. Mal. Pen. 4:254. 1924; Holttum in Gard. Bull. Singapore 13,1:68. 1950.

ชื่อสามัญ	Tumeric, Curcuma, Yellow Root
ชื่อพื้นเมือง	ขมิ้น (ลพบุรี ภาคกลาง) ขมิ้นแกง ขมิ้นหยอก ขมิ้นหัว (เชียงใหม่) ขมิ้น หมิ้น (ภาคใต้) คายอ (กะเหรี่ยง-กำแพงเพชร) สะยอ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ขมิ้นชัน (ภาคกลาง ภาคใต้)

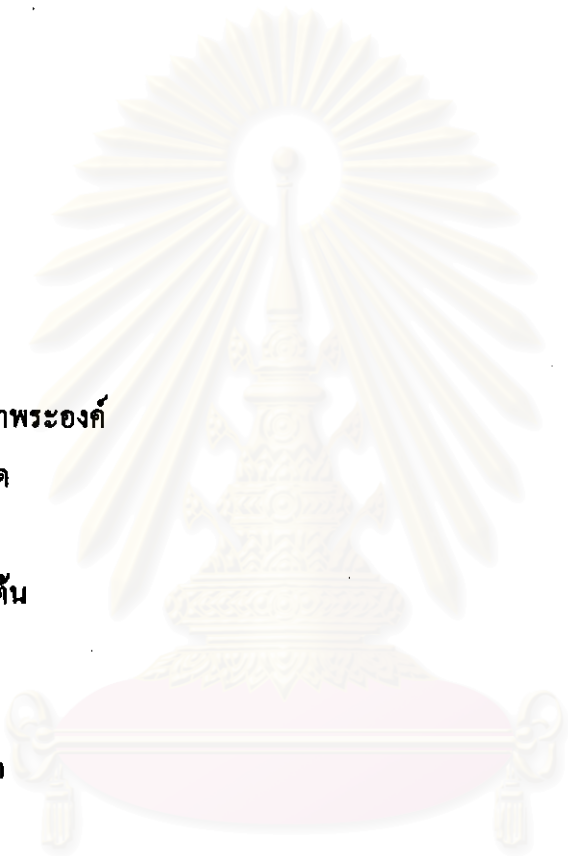
พืชล้มลุก มีลำต้นใต้ดิน เนื้อในเหง้าสีเหลืองสดหรือสีส้ม ลำต้นเหนือดินสูง 70-90 ซม. มีกลิ่นหอม ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับ เป็นกระจุก ใบรูปใบหอกแกมขอบขนาน ขนาด 30-50 x 12-15 ซม. ปลายและโคนใบแหลม ขอบใบเรียบ แผ่นใบบาง ผิวใบเกลี้ยง เส้นกลางใบขนาดใหญ่ปรากฏชัดทางด้านล่างของใบ ด้านบนใบเป็นร่อง เส้นแขนงใบจำนวนมากขนานกัน ก้านใบเป็นร่องยาว 10-25 ซม. กิ่งใบขนาดเล็กและหยาบ กาบใบยาว 30-40 ซม. ผิวด้านนอกมีขน ดอกออกเป็นช่อกระจุก อยู่ระหว่างกาบใบคู่ในสุด ช่อดอกรูปขอบขนาน ขนาด 10-12 x 4-7 ซม. ก้าน

ช่อดอกยาว 20-25 ซม. ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ สมมาตรด้านข้าง ใบประดับสีเขียวแกมเหลือง รูปรีหรือไข่กลับ ขนาด 3-5 x 1-2 ซม. ปลายค่อนข้างมน ผิวมีขนละเอียดทั้งสองด้าน โคนเชื่อมติดกันประมาณครึ่งหนึ่งของความยาว ใบประดับที่อยู่ปลายช่อดอกมีสีเขียวหรือสีเขียวแกมเขียว ใบประดับย่อยรูปรีหรือรูปใบหอก ขนาด 2-2.5 x 1.5-5.0 ซม. ปลายมน ขอบโค้งเข้าหากัน ผิวมีขนทั้งสองด้าน กลีบเลี้ยงสีขาว โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 1-1.5 ซม. ปลายขยายออกตัดตรงแล้วแยกกลีบลงมา ด้านข้างด้านเดียว กว้าง 0.3-0.5 ซม. ผิวมีขนเล็กน้อย กลีบดอกสีขาว โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 3-3.5 ซม. ปลายหลอดขยายออก ผิวด้านในมีขนยาวหนาแน่น ปลายแยกเป็น 3 กลีบ กลีบบนมีขนาดใหญ่รูปรี ขนาด 1.2-1.5 x 0.5-0.8 ซม. ปลายมน กลีบปาก สีเหลืองอ่อน บริเวณกลางแผ่นมีสีเขียวเข้มจากบริเวณโคนถึงปลาย รูปไข่กลับ ขนาด 1.8-2.0 x 1.5-1.7 ซม. ปลายแยกเป็น 3 แฉก แฉกกลางมี 2 แฉกย่อย เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน รูปรี ปลายมน ขนาด 1.0-1.5 x 0.5-0.7 ซม. เกสรเพศผู้ 1 อัน ก้านเกสรแขนยาว 0.5-1.0 ซม. อับเรณูรูปขอบขนานยาว 0.3-0.5 ซม. ระวังค์ที่ฐานอับเรณูยาว 0.2-0.3 ซม. ยอดเกสรเพศเมียติดอยู่ตรงปลายอับเรณูคล้ายเมล็ดถั่วมีฝาปิด เกสรเพศเมีย มีรังไข่ได้วงกลีบ รูปรีแกมรูปขอบขนานยาว 0.2-0.5 ซม. ผิวมีขน พลาเซนทารอบแกนร่วม ก้านเกสรเพศเมีย 3 อัน สืบพันธุ์ได้ 1 อัน ยาว 3-4 ซม. เป็นหมัน 2 อัน รูปทรงกระบอกยาว 0.3-0.5 ซม. ภายในรังไข่มี 3 ช่อง แต่ละช่องมีออวุลจำนวนมาก ติดอยู่ที่แกนกลาง ผล รูปรี ภาพที่. 141

ส่วนที่ใช้	ลำต้นใต้ดินหรือเหง้า เหง้าแห้งนิยมนำมาทำเป็นผง
วิธีประกอบอาหาร	นำมาใช้เป็นส่วนประกอบของเครื่องแกง หรือนำมาใส่เพื่อให้อาหารมีสีสรรสวยงาม และเพื่อช่วยในการดับกลิ่นคาว รสเผ็ดฉุน เหง้าอ่อน รับประทานเป็นผักจิ้มน้ำพริก
ระยะเวลาการออกดอก	สิงหาคม-ตุลาคม
นิเวศวิทยา	พบขึ้นในป่าเบญจพรรณ นิยมนำมาปลูกในบริเวณบ้านเพื่อใช้ประโยชน์และปลูกเพื่อการค้า
แหล่งที่พบ	ทุกท้องที่ที่ทำการศึกษา
ตัวอย่างพันธุ์ไม้	C. Cheancharoen 118 (BCU) P. Trisarasi 462 (BCU)

รายชื่อพืชผักพื้นเมืองในจังหวัดพบุรี ที่ทำการศึกษาและสำรวจ แต่ไม่สามารถนำมาตรวจสอบหาชื่อวิทยาศาสตร์ที่ถูกต้องตามวิธีการทางพฤกษอนุกรมวิธานได้ เนื่องจากตัวอย่างไม่สมบูรณ์ มีดังนี้

1. ผักแทน
2. ก้านตง
3. กระเจียว
4. เต่าร้าง
5. หวาย
6. มะเดื่อน้ำ
7. คาส
8. ไคร้หน้า
9. พระเจ้าห้าพระองค์
10. ต้นตะกวด
11. เร่ว
12. กะทกรกต้น
13. อุโตก
14. สมอไทย
15. สมอพิเภก
16. ตะคร้อ
17. จิกเขา
18. ฟันพื้ม
19. หูกวาง
20. อีหนูคง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่.1 คักโร

Glinus herairiodes Tard.

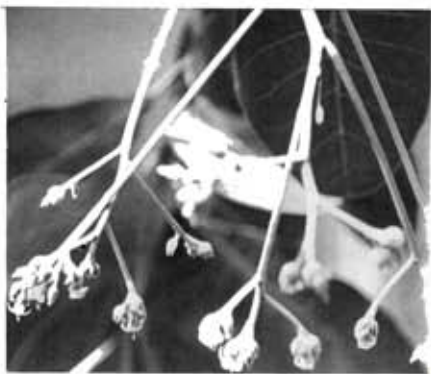
ภาพที่.2 สะเตาคิน

Glinus oppositifolius (L.) DC.

ภาพที่. 3 คักเป็ด

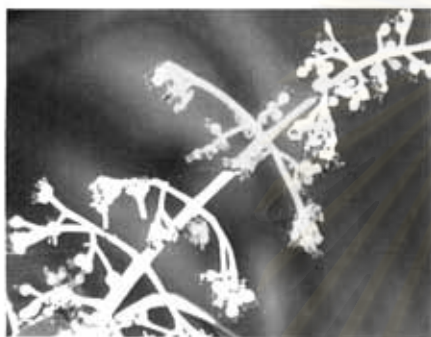
Alternanthera phloxeroides (Mart.) Griseb.

ภาพที่. 4 มะม่วงหิมพานต์ *Anacardium occidentale* L.

ภาพที่. 8 มะกอกฝรั่ง *Spondias cytherea* Son.

ภาพที่. 5,6 มะปราง *Bouea oppositifolia* (Roxb.) Meisn.,

ภาพที่.9 มะกอกป่า *Spondias pinnata* (L.) Kurz

ภาพที่. 10 บัวบก *Centella asiatica* (L.) Urban.

ภาพที่. 7 มะม่วงหัวแมงวัน *Buchanania reticulata* Hance.

ภาพที่.11 ผักชีล้อม *Oenanthe javanica* (Bl.) DC.

ภาพที่. 12 ตีนมด *Aganonerion polymorphum* Pierre ex Spire

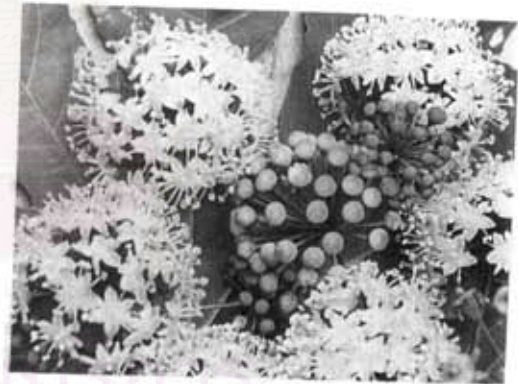
ภาพที่. 13 บอน *Colocasia esculenta* (L.) Schott.

ภาพที่.14 ผักหนาม *Lasia spinosa* (L.) Thw.

ภาพที่.15 อุดพืด *Typhonium trilobatum* (L.) Schott.

ภาพที่.16 ตัง *Trevesia palmata* Vis.

ภาพที่. 17 หมาก
Areca catechu L.

ภาพที่. 18 มะพร้าว *Cocos nucifera* L.

ภาพที่. 19 เลาเซ็นอ่อน

Crytoleptis buchananii Roem. & Sch.

ภาพที่.23 ข้าวสารดอกใหญ่ *Raphistemma pulchellum* Wall.ภาพที่.20 หมากหิ้วต่อ *Myriopteron extensum* (Wight.) Sch.ภาพที่.24 สติค *Telosma minor* (Andr.) Craib.ภาพที่. 21 กระหังโหมม *Sacrostema esculenta* L.ภาพที่.25 ทางปลาช่อน *Emilla sonchifolia* (L.) BC.ภาพที่.22 ข้าวสารดอกเล็ก *Raphistemma hooperianum* (Bl.) DC.

ภาพที่.26 หักกาคนก

Erechtites hieracifolia (L.) Ref. ex. DC.

ภาพที่.27,28 ว่านมหาากาพ | *Gynura hispida* Thw.

ภาพที่.29 หักคราด | *Spilanthes acmella* Murr.

ภาพที่.30 กระชับ | *Xanthium strumarium* L.

ภาพที่.31 หักกูด | *Diplazium esculentum* (Retz.) Sw.

ภาพที่. 32 อิกนา | *Barringtonia acutangula* (L.) Gaertn

ภาพที่. 33 กระโดน | *Careya sphaerica* Roxb.

ภาพที่. 34 ผักปลัง | *Basella alba* L.

ภาพที่. 35 แคนนา
| *Dolichandrone serrulata* (DC.) Semm.

ภาพที่.36 ปีน | *Millingtonia hortensis* L.

ภาพที่.37 เสถียร | *Oroxylum indicum* (L.) Kurz

ภาพที่. 38 จ้าว | *Bombax anceps* Perce.

ภาพที่.39 จ้าว | *Bombax ceiba* L.

ภาพที่. 40 มุ่น | *Ceibu pentandra* (L.) Geaertan.

ภาพที่.41 กระคร่ำ | *Garuga pinnata* Roxb.

ภาพที่. 45 ขี้เหล็ก | *Cassia siamea* DC.

ภาพที่. 42 มะค่าโมง *Afzelia xylocarpa* (Kurz.) Craib

ภาพที่.46 โสภณำ | *Saraca indica* L.

ภาพที่. 43 ซ้าเชือก | *Caesalpinia mimosoides* Lamk.

ภาพที่.47 มะขาม | *Tamarindus indica* L.

ภาพที่. 44 แสมสาร | *Cassia garrettiana* Craib

ภาพที่. 48 คักเคียน | *Cleome gynandra* L.

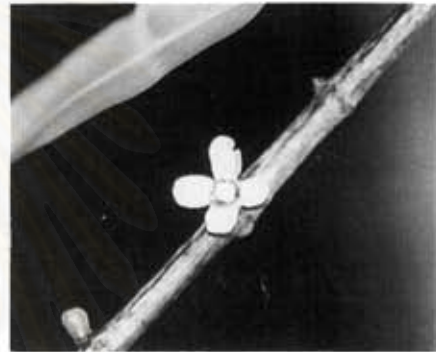
ภาพที่. 49 กุ่มบก | *Crateva adansonii* DC.

ภาพที่. 52 มะละกอ | *Carica papaya* L.

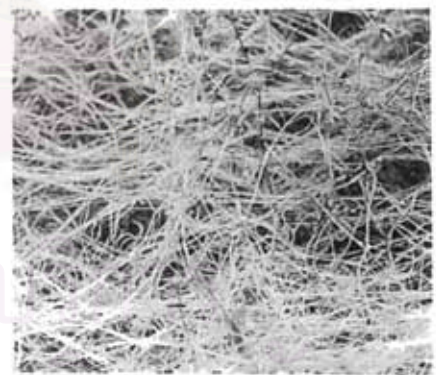
ภาพที่. 50 กุ่มน้ำ | *Crateva magna* (Lour.) DC.

ภาพที่. 54 มะดัน | *Garcinia schomburgkiana* Pierre.

ภาพที่. 51 กุ่ม | *Crateva religiosa* Forst.

ภาพที่. 55 ผอขทอ | *Cuscuta chinensis* Lamk.

ภาพที่. 52 แอบง | *Maeria siamensis* (Kurz.) Pax.

ภาพที่. 56 คำสิง | *Coccinia grandis* Voigt.

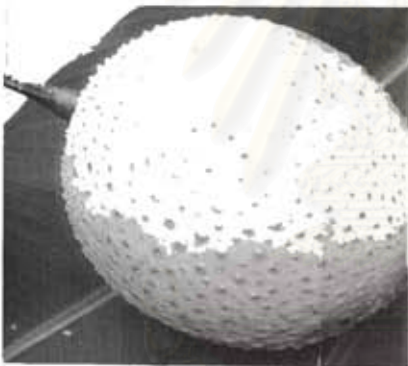
ภาพที่.57 บวบขม | *Luffa cylindrica* (L.) Roem.

ภาพที่.58 มะระขี้นก | *Momordica charantia* L.

ภาพที่.59,60 ฟักข้าว | *Momordica cochinchinensis* L.

ภาพที่. 62 ต้าน | *Dillenia obovata* (Bl.) Hoogl.

ภาพที่. 61 มะตาด | *Dillenia indica* L.

ภาพที่. 63 ต้านทิง | *Dillenia parviflora* Griff.

ภาพที่. 64 มันเสา | *Dioscorea alata* L.

ภาพที่. 65 กลอย | *Dioscorea hispida* Dennst.

ภาพที่. 66 พะยอม | *Shorea roxburghii* G.

ภาพที่. 67 มะกอกน้ำ
| *Elaeocarpus hygrophilus* Kurz.

ภาพที่. 69 มะขามป้อม | *Phyllanthus emblica* L.

ภาพที่. 68 มะขม | *Phyllanthus acidus* (L.) Skeels.

ภาพที่. 70 ผักหวานบ้าน | *Sauropus androgynus* (L.) Merr.

ภาพที่. 71 ทองกวาว [*Butea monosperma* (Lam.) Taub.

ภาพที่. 75 ทองถองน้ำ [*Erythrina fusca* Lour.

ภาพที่. 72 ถั่วแระ [*Cajanus cajan* L.

ภาพที่. 76 ทองทอง [*Erythrina suberosa* Roxb.

ภาพที่. 72 อัญชัน [*Clitoria ternatea* L.

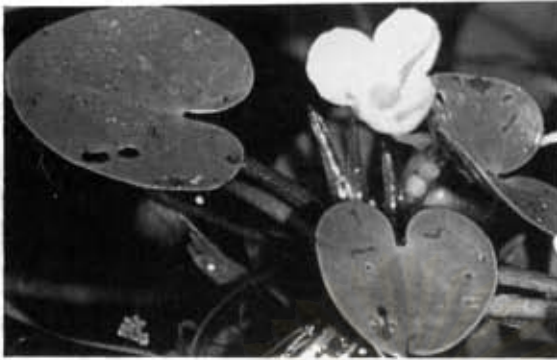
ภาพที่. 77 ทองทอง [*Erythrina subumbrans* (Hassk.) Merr.

ภาพที่. 74 ถั่วแระ [*Dolichos lablab* L.

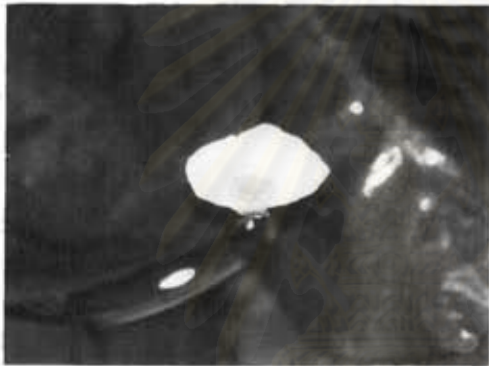
ภาพที่. 78 กระพี้จั่น [*Milletta brandisiana* Kurz.

ภาพที่.78 ผักคืบเต่า | *Hydrocharis dubia* (Bl.) Back.

ภาพที่. 81. ตี้วขาว | *Cratoxylum formosum* ssp. *formosum*

ภาพที่.80 สันตะวาใบพวย | *Otelia alismoides* (L.) Pers.

ภาพที่.82 ตี้วขน | *Cratoxylum formosum* ssp. *pruniflorum*

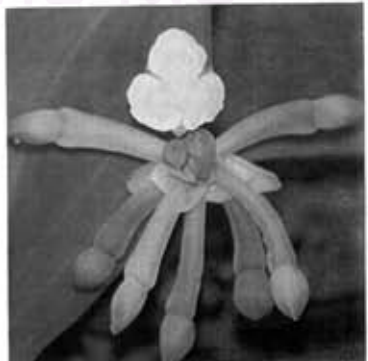
ภาพที่. 83 ไข่น้ำ | *Wolffia globosa* (Roxb.) Hart. & plas.

ภาพที่.84 สาหร่ายข้าวเหนียว | *Urticularia aurea* Lour.

ภาพที่. 85 สามสิบ | *Asparagus racemosus* Willd.

ภาพที่.86 ผักพวย | *Limnocharis flava* Buch.

ภาพที่.87 กระเจี๊ยบมอญ *Abelmoschus esculentus* (L.) Moench

ภาพที่.88,89 กระเจี๊ยบแดง

Hibiscus sabdariffa L.

ภาพที่.91 สะเดา

Azadirachta indica Juss. var. *siamensis* Valetou

ภาพที่.92 กระท้อน *Sandoricum koetjape* (Burm.) Merr.

ภาพที่.93 เถาย่านาง

Tiliacora triandra (Cole.) Diels.

ภาพที่.90 ผักนวล *Marsilea crenata* Presl.

ภาพที่.94 บัวบา *Nymphaoides indica* L.

ภาพที่.95 ส้มป่อย *Acacia concinna* (Willd.) DC.

ภาพที่.96 ชะอม *Acacia pennata* (L.) subsp. *insuavis* Willd.

ภาพที่.97 มะรุมเป่า *Albizia lebbek* (L.) Benth.

ภาพที่.98 ถ่อน *Albizia procera* (Roxb.) Benth.

ภาพที่.99 ถระดิน
Leucaena leucocephala (Lamk.) De Wit.

ภาพที่.100 มะขามเทศ *Pithecellobium dulce* (Roxb.) Benth.

ภาพที่.101 ขนุน *Artocarpus heterophyllus* Lamk.

ภาพที่.102 ตะแบก
Broussonetia kurzii Com.

ภาพที่.103 มะรุม | *Moringa oleifera* Lam.

ภาพที่.104 หวา | *Syzygium cinereum* Kurz

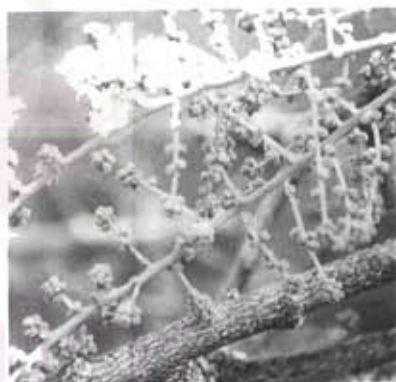
ภาพที่.105 ชมพูมะกามีชว | *Syzygium malaccensis* L.

ภาพที่.106 บัวสาย | *Nymphaea lotus* L.

ภาพที่.107 แพงพวนน้ำ | *Ludwigia adscendens* (L.) Hara.

ภาพที่.108 หักหวานป่า | *Melientha suavis* subsp. *suavis* Bull

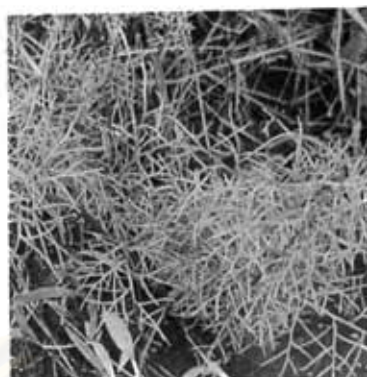
ภาพที่.109 ตะลิงปลิง | *Averrhoa bilimbi* L.

ภาพที่. 110 มะเฟือง | *Averrhoa carambola* L.

ภาพที่.111 ส้มกบ | *Oxalis corniculata* L.

ภาพที่. 112 หักดูดเขากวาง |
Ceratopteris thalictroides (L.) Brongn.

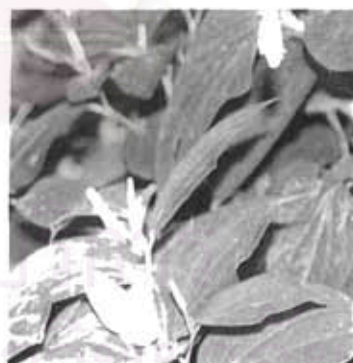
ภาพที่. 113 ผักอีหนู *Adenia viridiflora* Craib

ภาพที่.114 กะทกรก | *Passiflora foetida* L.

ภาพที่.115 ดีปลี | *Piper chaba* Hunt.

ภาพที่.116 สะพ้อ | *Piper sarmentosum* Roxb.

ภาพที่.117 หักไต่ | *Polygonum odoratum* Lour.

ภาพที่. 118 ปรังศวน *Acrostichum speciosum* Willd.

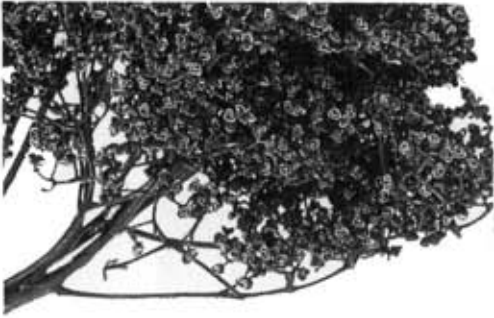

ภาพที่.119 ผักตบชวา

Eichhornia crassipes (Mart.) Solm.ภาพที่.120 ผักตบไทย *Monochoria hastata* (L.) Solm.

ภาพที่.121 ผักขมาเขียด

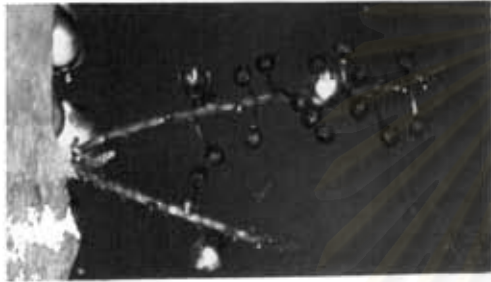
Monochoria vaginalis var. *plantaginea*ภาพที่. 124 พดหมีตุตทมา *Paederia foetida* L.ภาพที่.122 ขอบป่า *Morinda coreia* Ham.ภาพที่.123 ขอบบ้าน *Morinda citrifolia* L.ภาพที่. 125 มะนาว *Citrus aurantifolia* Swing.ภาพที่. 126 มะตัง *Feroniella lucida* (Scheff.) Swing.

ภาพที่.127 ถ้ำจืด
Zaphoxylum limonella Wall. ex Hook.

ภาพที่. 128 โศกกระชอม
Cardiospermum halicacabum L.

ภาพที่.129,130 ชำมะเลียงบ้าน *Lepisanthes fruticosa* Roxb.

ภาพที่.131 พูลกวา *Houttuynia cordata* Thunb.

ภาพที่. 132 พริกขี้หนู *Capsicum frutescens* L.

ภาพที่.134 มะม่วงต้น *Solanum indicum* L.

ภาพที่.133 มะเขือขื่น *Solanum aculeatissimum* Jacq.

ภาพที่.135 มะเขือไข่เต่า *Solanum melongena* L.

ภาพที่. 139 ส้มโก้ย *Ampleocissus martinii*

ภาพที่.136 มะนังเตวือ *Solanum trilobatum* L.

ภาพที่. 140 ชื่องามขนา
Costus speciosus (Koenig) Sm.

ภาพที่.137 มะอีถ *Solanum steanonifolium* Jacq.

ภาพที่.138 มะเขือพวง *Solanum torvum* Sw.

ภาพที่. 141 ขมิ้น *Cucurma longa* L.

ภาพที่. 142 แกลงตะลิงปิ้งหนู

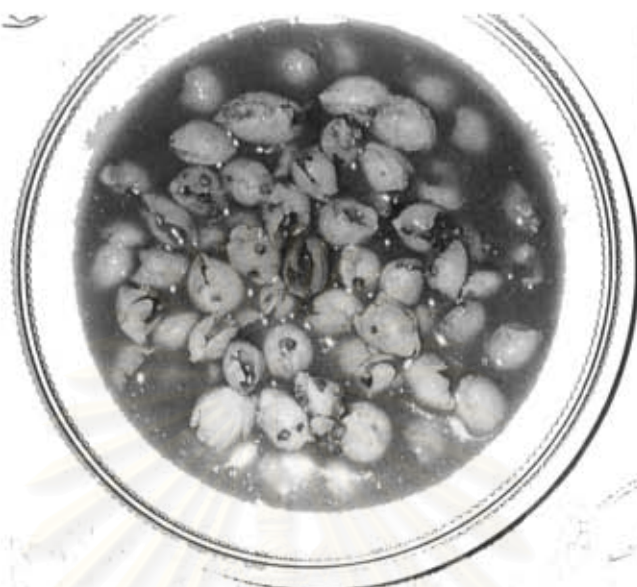

ภาพที่. 143 ต้มโปรอะตา แกล้มกับโขนบัวบก

ภาพที่. 144 กุ่มทอง

สถาบันวิจัยสุขภาพ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่. 145 แกงฮัมมะขามเทศ

ภาพที่. 146 หักผักหวานป่ากับไก่